

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 515
Παρασκευή
19 Φεβρουαρίου 1993
Δρχ. 250

ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

- ΚΥΠΡΟΣ: ΑΛΛΑΓΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ
- ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΣΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΘΡΑΚΗΣ;
- ΑΓΕΤ: ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΘΑΙΝΟΥΝ
- Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ
- ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΡΑΪΝΑ
- ΙΤΑΛΙΑ: ΕΚΑΝΑΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΝΑ ΚΛΕΒΟΥΝ
- ΓΕΡΜΑΝΙΑ: ΝΑΖΙΣΤΙΚΑ ΡΟΚΑΚΙΑ

ΠΡΟ...ΠΡΟ...ΠΡΟ...ΠΡΟΣΕΧΕ!
ΜΕ...ΜΕ...ΜΕ...ΤΑ...ΤΑ...ΤΑ...ΣΚ...ΣΚ...
ΣΚ...ΣΚΟΠΙΑ...ΤΑ...ΤΑ...ΤΑ'ΚΑΝΑ...
ΣΚ...ΣΚ...ΣΚ...

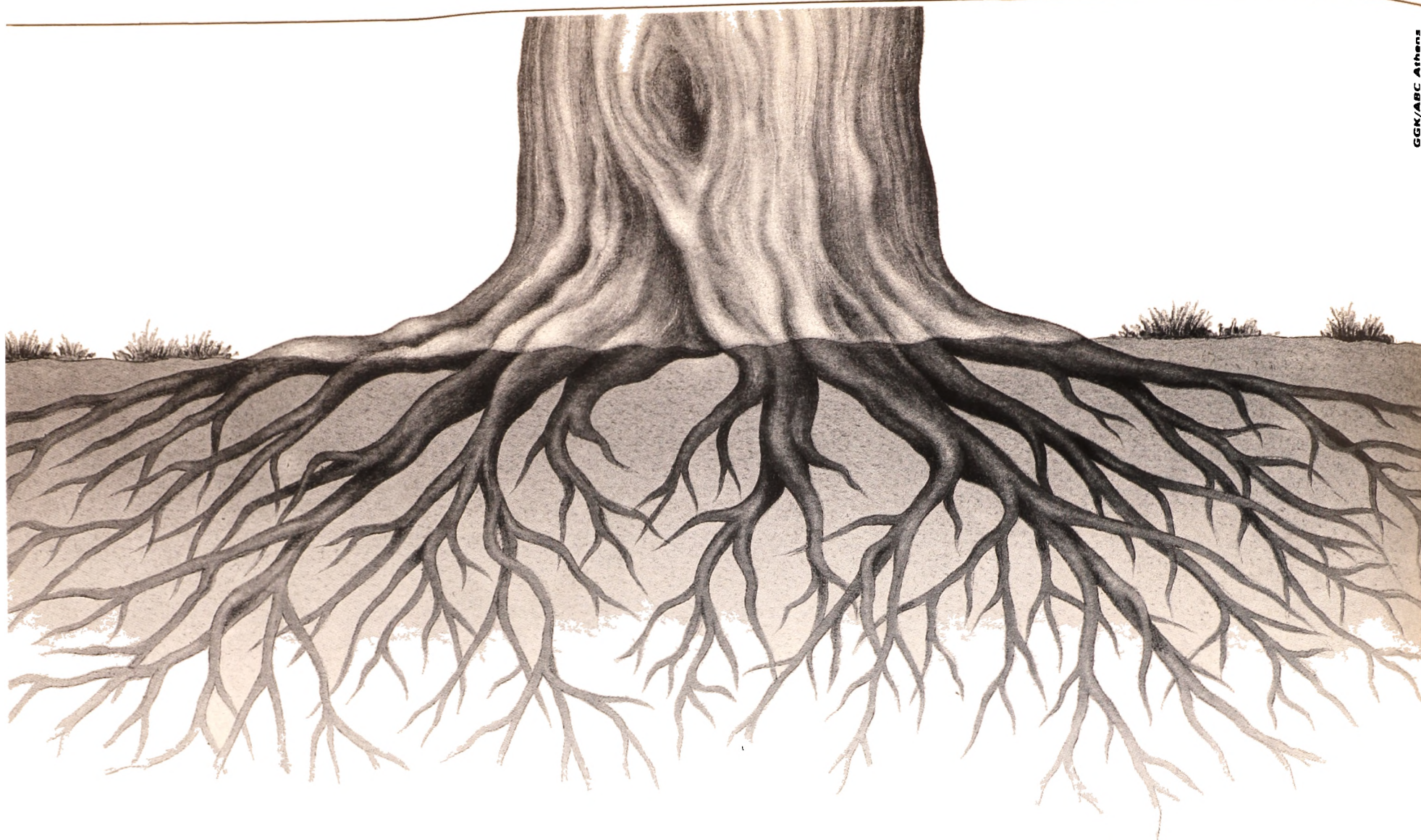
Ε «ΚΡΙΣΙΜΗ»

ΑΜΠΗ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΩΝ
ΟΥ ΕΠΙΠΟΛΑΙΑ ΑΝΕΔΕΙΧΘΗ ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΑ
ΘΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ...

★ ...Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
ΠΑΡΑΠΑΙΕΙ

Φ...Φ...Φ...ΦΤΟΥ!
ΤΑ...ΤΑ...ΤΑ...
ΠΑΤΗΣΕΣ!

ευρωστία

Ευρωστία: Η σωματική ευεξία και ρώμη. Η ακμαιότητα.

Σε μία εποχή που δεν έχει θέση ο εφησυχασμός και η αδράνεια, η Εμπορική Τράπεζα πέρα από το μέγεθος διατηρεί ευρωστία. Με σύγχρονη, ορθολογιστική διοίκηση και προηγμένη τεχνολογικά υποδομή.

Με ένα δίκτυο 300 και πάνω καταστημάτων που σημαίνουν για σας σιγουριά και αμεσότερη εξυπηρέτηση.

Με στόχους και αξίες που την κάνουν όχι μόνο δυναμική αλλά και ανταγωνιστική.

Ικανή και έτοιμη να αντιμετωπίσει την πρόκληση του αύριο και να κερδίσει.

Αξιοποιήστε για το δικό σας συμφέρον το δυναμισμό και την ευρωστία της Εμπορικής Τράπεζας.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
η τέχνη να είσαι Τράπεζα

Περίοδος Β΄
Τόμος 20ος
Εύχος 515
ασκευή 19 Φεβρουαρίου 1993
250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΑΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΘΕΩΡΗΣΗ**
ορχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
72.26.107 TELEX: 214179 ANTI

δότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
νοκράτους 131
21 Αθήνα

αφημίσεις:
ΑΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
αμματεία-Λογιστήριο:
ΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
αδοποίηση, Μοντάζ:
ΣΙΑ ΛΕΒΟΝ

τοστοχειοθεσία:
ΣΑΤΟ ΕΠΕ
οκονδύλη 9
36.03.607 - 36.02.392

ύπωση:
ΙΟΥΤΥΠ Α.Ε.
ου 5 - Περιστερί
31 Αθήνα
5722201

ε ενυπόγραφο άρθρο
ράζει τις απόψεις του
ραφέα του.
όγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

οικου
2.700 δρχ.
5.400
Οργανισμών,
ζών, κτλ.: 25.000 δρχ.
ική ετήσια: 4.800

οικου
1 - Μεσογ. χώρες:
η: δολ. 27
δολ. 54
- Καναδάς - Αν. Ασία -
λία - Ωκεανία:
ι: δολ. 30
δολ. 60

οματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
ορχάρους 60
ΑΘΗΝΑ

ΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΓΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ια τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
εριοδικό «ANTI»
Δημοσχάρους 60
72.32.713 - 72.48.240
ια τα βιβλιοπωλεία
B. Ελλάδας:
έντρο του βιβλίου.
υλουκιστή και Σια Ε.Ε.
Λαοσάνη 9,
ηλ. (031) 285.857
622 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΠΡΟΣ: ΝΕΟ ΣΚΗΝΙΚΟ12

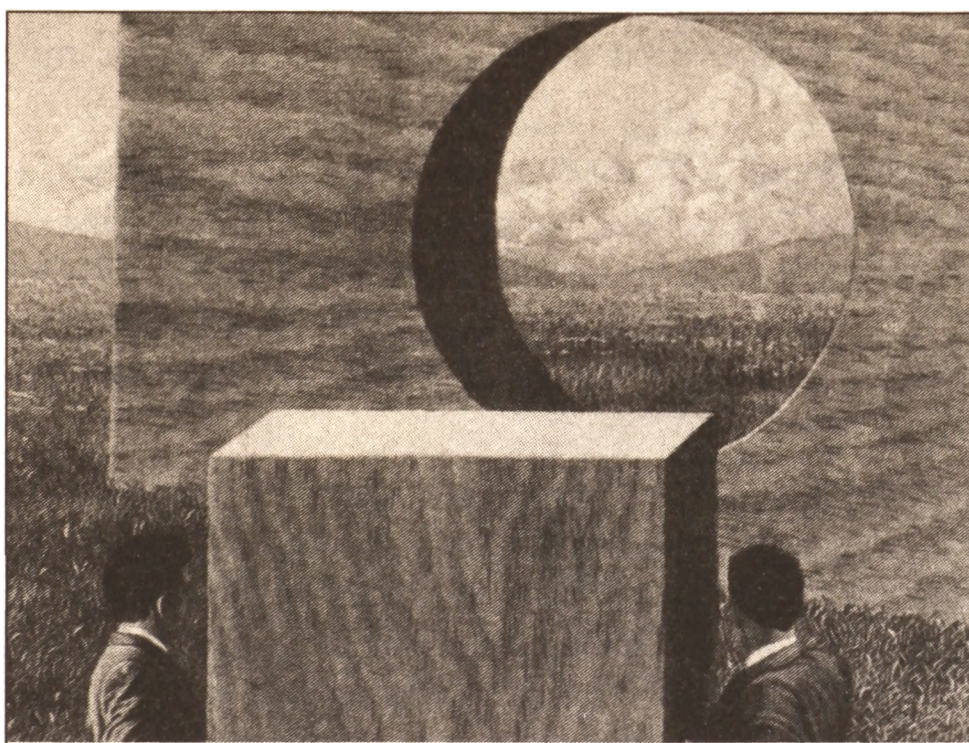
Κληρίδης, λοιπόν, νέος πρόεδρος στην Κύπρο. Παρά το οριακό της διαφοράς των ψήφων, οι αλλαγές στην πολιτική σκηνή προμηνύονται ριζικές. Γράφει ο Γ. Κολοκασίδης.

ΣΚΟΠΙΑΝΟ: Ταπεινώσεις και θρίαμβοι 13

Σε «κρίσιμη» καμπή και πάλι το θέμα που επιπόλαιοι χειρισμοί ανέδειξαν σε μείζονα εθνική υπόθεση. Κι η κυβέρνηση Μητσοτάκη, εισπράττοντας τα επιχείρια της πολιτικής της, παραπαίει – βαλλόμενη ακόμα και εκ των ένδον. Ρεπορτάζ: *Μιχάλης Πατρινός*. Το κείμενο των 374 πολιτών που αποσιωπήθηκε από τον Τύπο (σελ. 48). Και μια θέση του ANTI.

ΓΙΑ ΠΟΙΑ ΕΥΡΩΠΗ; 16

Η ευρωπαϊκή Αριστερά βρίσκεται σε καμπή – τη χαρτογράφησή του επιχειρεί ο ευρωβουλευτής *Μιχάλης Παπαγιαννάκης*. Και ο Μ. Σιγηνός γράφει για την ετήσια οικονομική έκθεση της Κοινότητας.

ΑΓΕΤ-ΗΡΑΚΛΗΣ: ΝΕΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ22

Οι μέρες περνούν και νέα ερωτήματα προστίθενται στα ήδη συσσωρευθέντα για τον τρόπο με τον οποίο έγινε η πώληση της μεγάλης τοιμεντοβιομηχανίας στον ιταλικό όμιλο Calcestruzzi. Γράφει ο Τάσος Μπάρλας.

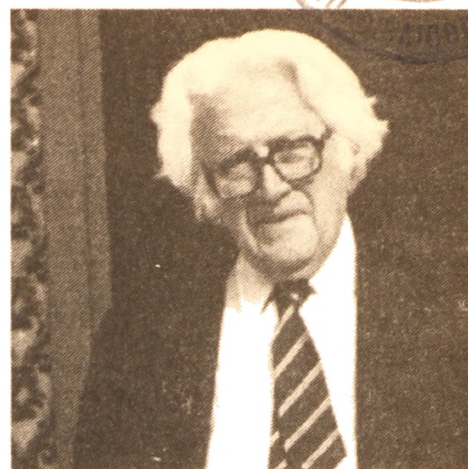
ΣΥΝΤΑΓΜΑ: Για την πρόταση αναθεώρησής του24

Εδώ καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν. Γράφει ο Ανδρέας Λοβέρδος.

Τι γίνεται στη Νομική Θράκης; 43

Μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του καθηγητή *Ι.Γ. Σχινά*. Στο στόχαστρο, το πανεπιστήμιο, η σύνδεσή του με την κοινωνία... Μια εθνική

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ένα οφειλόμενο αφιέρωμα στον Νίκο Γαβριήλ Πεντζίκη. Ο Γιώργος Αράγης αναλύει το πεζογραφικό του έργο. Ο Ξ. Α. Κοκόλης γράφει για το ποιητικό στοιχείο στη λογοτεχνία του. Ο Αλεξ. Αργυρίου αναφέρεται στην παρουσία και τη συμβολή του Πεντζίκη στο περιοδικό Κοχλίας. Η Αθηνά Σχινά προσεγγίζει το ζωγράφο Πεντζίκη. Ο Αλέξανδρος Κοσματόπουλος του στέλνει έναν τελευταίο αποχαιρετισμό. Και ένα μικρό ανθολόγιο...

ΣΕΛ. 51-64

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

**ΤΟ ΑΣΤΕΡΙ ΤΟΥ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ..... 5**

Γήσης
**ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ 6**

Κύπρος και Σκόπια
**ΑΝΤΗΝΩΡ
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 8**
ΒΟΥΛΗ 23
ΤΥΠΟΣ 26
ΚΕΡΜΑΤΟΔΕΚΤΗΣ 27
ΔΙΕΘΝΗ ΣΚΗΝΗ 29

Ένα οδοιπορικό του ANTI στην κύρια εστία της σερβο-κροατικής αντίθεσης, στην Κράινα. Στην Ιταλία, μια πολιτική νομενκλατούρα έκανε πολιτική για να... κλέβει. Στη Γερμανία, να ναζιστικά ροκάκια είναι... στα χái τους...

Εξώφυλλο: Δημήτρης Χαντζόπουλος (Η φωτογραφία του Ν. Γ. Πεντζίκη έχει τραβηχθεί από τον Γιάννη Βανίδη).

ΑΛΛΑΓΗ ΣΚΗΝΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ προεδρικές εκλογές στην Κύπρο με τη νίκη του κ. Κληρίδη στο δεύτερο γύρο αλλάζουν σημαντικά το πολιτικό σκηνικό στη Μεγαλόνησο. Δεν έχει σημασία η οριακή διαφορά της εκλογής. Διότι έτσι προβλέπουν οι δημοκρατικοί κανόνες του παιχνιδιού. Σημασία έχει η άνοδος ενός νέου συνασπισμού πολιτικών δυνάμεων στην εξουσία και η λαϊκή εντολή την οποία υποχρεούνται να μεταφέρει προς διεκπεραίωση.

ΕΙΝΑΙ φανερό ότι η εκλογική διαμάχη πέρα από τον παραδοσιακό κομματικό χαρακτήρα προσέλαβε αναπόφευκτα την έντονη διάσταση του εθνικού θέματος. Η πόλωση με επίκεντρο τις «ιδέες Γκάλι» και την ακολουθητέα γραμμή στο εθνικό θέμα είναι ένα γεγονός που θα έχει συνέπειες στο προσεχές μέλλον και ως προς το εσωτερικό μέτωπο στην Κύπρο και ως προς τις σχέσεις με το «εθνικό κέντρο».

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ του κ. Κληρίδη και ο πολιτικός του βίος είναι γνωστά. Αλλά αυτή τη στιγμή εμφανίζεται ως φορέας και των απορριπτικών, εν όλω ή εν μέρει, διαθέσεων του εκλογικού σώματος ως προς τη διαπραγματευτική γραμμή του τέως προέδρου Βασιλείου και της αναβίωσης εθνικιστικών και πατριωτικών αισθημάτων του κυπριακού λαού, όπως φάνηκε καθαρά και προεκλογικά και στις πανηγυρικές επινίκιες εκδηλώσεις.

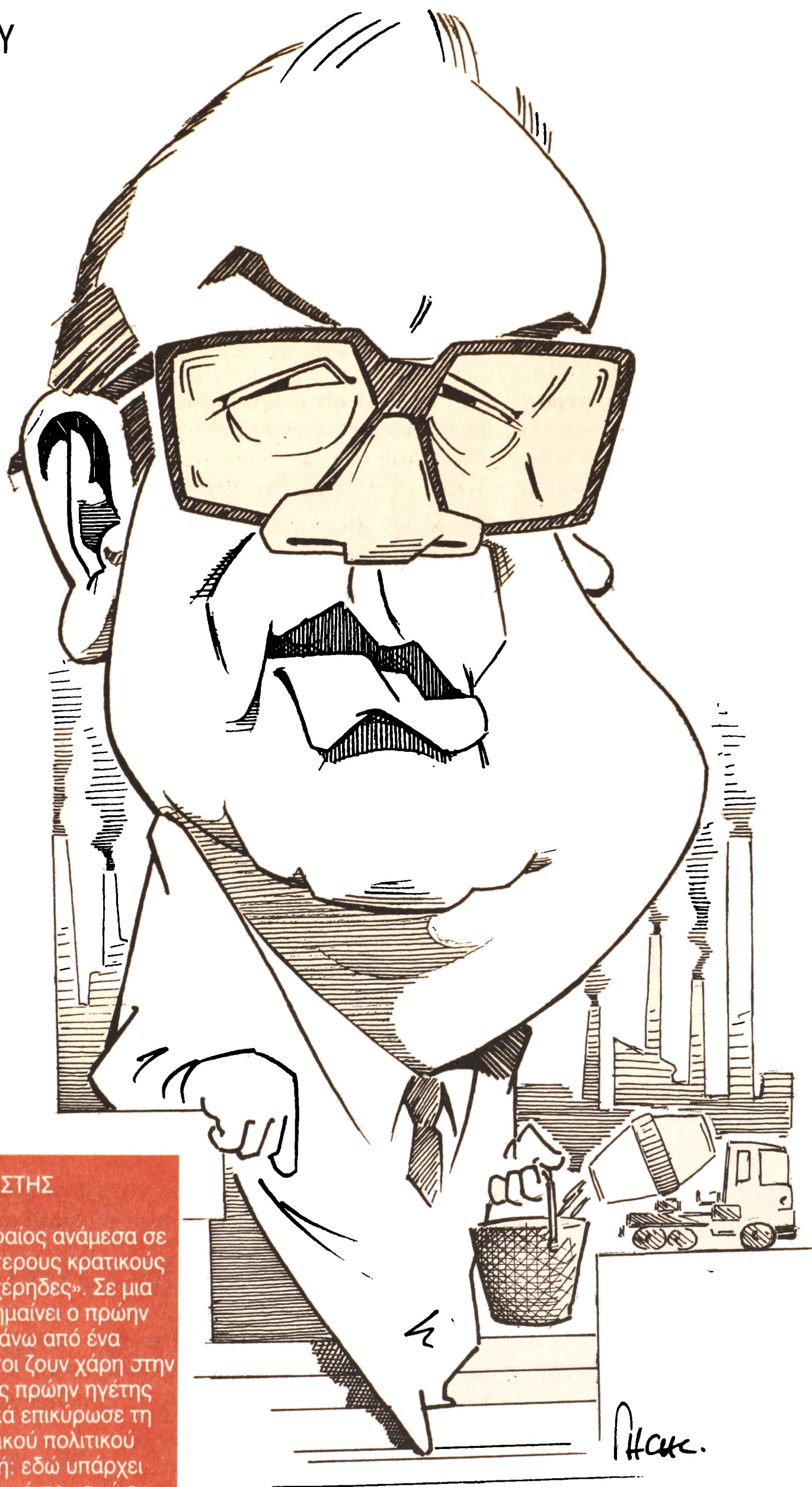
ΕΙΝΑΙ εξάλλου χαρακτηριστικό ότι ένας σταθερός παράγοντας του κυπριακού πολιτικού κατεστημένου, το ΑΚΕΛ, για πρώτη φορά δεν συμμετέχει στη στήριξη της προεδρικής εξουσίας. Κι είναι νωρίς βέβαια για να σταθμίσει κανείς τις συνέπειες του γεγονότος αυτού στην εσωτερική διάταξη των πολιτικών δυνάμεων της Κύπρου. Αυτό όμως που μπορεί κανείς να πει με βεβαιότητα είναι ότι η άποψή του για το εθνικό θέμα έχασε αρκετούς οπαδούς.

ΠΕΡΑ από την έξαρση του εθνικού φρονήματος που είναι άγνωστο ακόμα αν κάποιοι επιχειρήσουν να το χειραγωγήσουν, οι πραγματικότητες που έχουν δημιουργηθεί στο διπλωματικό μέτωπο είναι δύσκολο να ανατραπούν. Και ο κ. Κληρίδης γνωρίζει άριστα την κατάσταση. Ο απεγκλωβισμός από τις ιδέες Γκάλι και η απάλειψη των αρνητικών σημείων τους δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ο κ. Κληρίδης, μετά την ορκωμοσία του στις 28 Φεβρουαρίου, θα οδεύσει σύντομα προς την Αθήνα κομίζοντας και τη νωπή λαϊκή εντολή αλλά και τις απόψεις του περί «εθνικής διάσκεψης» που δεν είναι καινούργιες.

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ των νέων αυτών εξελίξεων, κυπριακή και ελληνική πλευρά θα επανεξετάσουν τις πτυχές του προβλήματος και τα συμπεράσματά τους θα μας δώσουν και τις πρώτες ενδείξεις της νέας σχέσης μεταξύ Αθηνών και Λευκωσίας. Πρόκειται για μια σχέση από την οποία ουδέποτε έλειψαν οι εντάσεις, καθ' όσον πρέπει πάντα να εξευρίσκονται τρόποι για τη συμφιλίωση, αφ' ενός της αρχής του σεβασμού της ανεξάρτητης υπόστασης και διεθνούς προσωπικότητας του κυπριακού κράτους και αφ' ετέρου του ρόλου του «εθνικού κέντρου» και του γεγονότος ότι οι Ελληνοκύπριοι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνισμού. Και οι τύχες τους είναι άρρηκτα δεμένες μαζί του.

αντί

ΤΟ ΑΣΤΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Ο ΣΟΣΙΑ-ΛΗΣΤΗΣ

Μπετίνο Κράξι. Ο κορυφαίος ανάμεσα σε 400 πολιτικούς και ανώτερους κρατικούς υπαλλήλους «καθαροχέρηδες». Σε μια χώρα που, όπως επισημαίνει ο πρώην δικαστής Αγιάλα, πάνω από ένα εκατομμύριο ανεπάγγελτοι ζουν χάρη στην πολιτική, ο σοσιαλιστής πρώην ηγέτης «τελειώνοντας» πολιτικά επικύρωσε τη βαθιά κρίση του ιταλικού πολιτικού συστήματος. Προσοχή: εδώ υπάρχει μήνυμα και για μας. Τσιμέντο να γίνει;

Κύπρος και Σκόπια

«ΠΥΡ ΑΠΟ 3 κατά Μητσοτάκη» – «Ένταση στη Νέα Δημοκρατία για τα Σκόπια» Με αυτούς τους ολοσέλιδους τίτλους, οι δύο εφημερίδες με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία (Τα Νέα και ο Ελεύθερος Τύπος) κάλυψαν, την περασμένη Δευτέρα, το αποτέλεσμα των προεδρικών εκλογών στην Κύπρο! Μια ακόμα απόδειξη για το πώς ο καλός ημερήσιός μας Τύπος υποβάθμισε –και υποβαθμίζει– το κατεξοχήν εθνικό μας θέμα, το Κυπριακό, σε αντιδιαστολή με το «θέμα των Σκοπιών» που προσφέρεται, φυσικά, για εθνικιστική αμετροέπεια και καταδημαγώγηση. Τελικά, οι κυπριακές εκλογές, μόλις και μετά βίας, βρήκαν κάποια έσχατη θέση, στην 1η σελίδα.

Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ του κ. Γλ. Κληρίδη στο ύπατο αξίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας με διαφορά 1.988 μόνο ψήφων, υπήρξε, ασφαλώς η μεγάλη έκπληξη του β' γύρου των κυπριακών προεδρικών εκλογών. Και το αποτέλεσμα θα ήταν, οπωσδήποτε, διαφορετικό, αν 1.000 μόνοι ψηφοφόροι της σοσιαλιστικής –και αντικληριδικής– ΕΔΕΚ δεν προσχωρούσαν στη συμμαχία ΔΗΣΥ-ΔΗΚΟ – αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου, υπερψηφίζοντας τον «δεξιό Κληρίδη». [Ο πρόεδρος της ΕΔΕΚ, Β. Λυσσαρίδης, υποστηρίζει ότι το αποτέλεσμα θα ήταν το ίδιο και αν η ηγεσία του κόμματος είχε ταχθεί υπέρ της υποψηφιότητας Γ. Βασιλείου Όμως οι αριθμοί είναι αμελίκτοι.]

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, οι περισσότεροι αναλυτές καταγράφουν μια σημαντική αλλαγή του πολιτικού-κομματικού σκηνικού στην Κύπρο, καθώς ο κεντρώος χώρος (ΔΗΚΟ)

ολοένα και απισχναίνει υπέρ του δεξιού ΔΗΣΥ. Ήδη, από το 18% που συγκέντρωσε το «Μέτωπο» του κ. Π. Πασχαλίδη στον πρώτο γύρο, μόλις το 11,9% ήταν ψήφοι του ΔΗΚΟ. Και δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι οι «τάσεις αποσύνθεσης», που διαπερνούν το κόμμα του κ. Σπ. Κυπριανού, θα ανασταλούν αν στελέχη του ΔΗΚΟ καταλάβουν θέσεις στη νέα κυβέρνηση του κ. Γλ. Κληρίδη.

ΟΙ ΛΕΓΟΜΕΝΟΙ «απορριπτικοί» χαιρέτισαν το αποτέλεσμα των κυπριακών εκλογών ως περηφανή (δική τους) νίκη, με την έννοια ότι ο κυπριακός λαός απέρριψε την «απαράδεκτη δέσμη των ιδεών Μπούτρος Γάλι». Παραμένει γεγονός ότι, στον πρώτο γύρο, επίμαχο σημείο της προεκλογικής αντιπαράθεσης ήταν οι «ιδέες Γάλι» και, ειδικότερα, αν ο κ. Γ. Βασιλείου είχε δεχθεί το σχέδιο του γενικού γραμματέα ως «βάση για διαπραγμάτευση» (όπως υποστήριζε ο ίδιος) ή ως «βάση για επίλυση του Κυπριακού». Και το αποτέλεσμα ήταν 44,15% υπέρ της θέσης Βασιλείου έναντι 36,74% του κ. Γλ. Κληρίδη. Όσο για τον κατεξοχήν «απορριπτικό» υποψήφιο (τον κ. Π. Πασχαλίδη), κυριολεκτικά συνετρίβη.

ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ όμως στον δεύτερο γύρο; Πολιτικοί παρατηρητές και πολιτικοί επιστήμονες, έκπληκτοι, διαπίστωναν, «από την επαύριο της πρώτης εκλογικής αναμέτρησης», ότι η αντιπαράθεση μεταξύ των λεγόμενων «απορριπτικών» και των λεγόμενων «ενδοτικών» είχε απαλειφθεί για να δώσει τη θέση της στην αντιπαράθεση Δεξιάς / Αριστεράς; ακριβέστερα στην

αντιπαράθεση μεταξύ «αντικληριδισμού» και «αντικομμουνισμού». Οι κομμουνιστές (το ΑΚΕΛ) «έπρεπε να συντριβούν!» Και «οι συνοδοιπόροι των κομμουνιστών» (ο Γ. Βασιλείου) «έπρεπε να πάρουν ένα σκληρό μάθημα»!

ΠΟΙΟΙ «ενέπνευσαν» το νέο από περιεχόμενο της αντιπαράθεσης –ξένο προς την πολιτική κουλτούρα του κυπριακού λαού– δεν είναι επακριβώς γνωστό. Βέβαιο είναι ότι το ΑΚΕΛ «δεν συνετρίβη». Και ότι ο κ. Γ. Βασιλείου όχι μόνο διατήρησε τις δυνάμεις που τον στήριξαν στον πρώτο γύρο –και που υπερέβαιναν κατά ποσοστό (10-5%) την επιρροή του ΑΚΕΛ και του ΑΔΗΣΟΚ – αλλά και αύξησε τη δύναμή του κατά 5,6%, έναντι 13,5% του κ. Γλ. Κληρίδη. Πάντως, για το τελικό αποτέλεσμα των προεδρικών εκλογών στην Κύπρο φαίνεται ότι ρόλο έπαιξε το κάποιο αίσθημα ευφορίας –και σιγουριάς– που συνέχισε την παράταξη Βασιλείου, με βάση την εντυπωσιακή διαφορά (7,41%) που την χωρίζε από την παράταξη Κληρίδη, μετά τον πρώτο γύρο.

ΑΛΛΑ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ στην Κύπρο τελείωσαν. Και το ερώτημα που τίθεται είναι πώς θα κινηθεί, τώρα, ο νέος πρόεδρος της Κύπρου, στόχος του οποίου –σύμφωνα με τις προεκλογικές του αναγγελίες– είναι «να απεγκλωβίσει την Κύπρο από τα αρνητικά στοιχεία των ιδεών Γάλι». Το εγχείρημα δεν είναι καθόλου εύκολο. Ο κ. Κληρίδης θα έχει να αντιμετωπίσει όχι μόνο τη τουρκική αδιαλλαξία αλλά και τις συστάσεις των «ακραιφώνων» απορριπτικών, οι οποίοι έφθασαν να του εισηγηθούν «απομάκρυνση του Κυπριακού από το ΟΗΕ» ή, τουλάχιστον, «απομάκρυνση από το εχθρικό Συμβούλιο Ασφαλείας! Αλλά πέρα από τα Ηνωμένα Έθνη –και σε Ηνωμένα Έθνη ανήκει και η Ευρώπη–, πέρα από το διάλογο και τη διαπραγμάτευση

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΡΑΦΑΕΛ ΜΠΙΓΕΝΤΟΥ

Περάστε και κλείστε την πόρτα

Εκδόσεις Νεφέλη

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΜΑΙΡΗ ΓΟΥΕΜΠ

Επτά για ένα μυστικό

(Μυθιστόρημα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

υπάρχει άλλος δρόμος επίλυσης του πριακού. Εκτός αν είμαστε έτοιμοι για σεις δυναμικές», αναζητώντας, στο μετα-ένα νέο «Κίμωνα». Όσο για το γνωστό «μα των «ούλτρα απορριπτικών» —«όχι διάλογο», «αφήνουμε τα πράγματα ως υν» κ.λπ.— θα ήταν, ίσως, μια «λύση αν ο ινος δούλευε για μας. Όμως η απλή λογι-λέει πως όσο κυλά ο χρόνος, τόσο τα ελεσμένα εμπεδώνονται». Και πως η ση-ινη «ντε φάκτο» διχοτόμηση του νησιού αταστεί απλώς «ντε γιούρε», εν αναμο-της «καλύτερης συγκυρίας», που όμως φαίνεται να διαγράφεται στον ορίζο-Η αυτογνωσία, η γνώση του ευρύτερου βάλλοντος κόσμου —μέσα στον οποίο είται να δράσει ένα ατομικό ή συλλογι-ποκείμενο— είναι απαραίτητη προϋπό-η για την ευόδωση οποιουδήποτε εθνι-θέματος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Ο νέος πρόεδρος της ριακής Δημοκρατίας εκ των πραγμάτων ακολουθήσει το δρόμο του διαλόγου και διαπραγμάτευσης, στην προσπάθειά του ελιτιώσει τη δέσμη ιδεών Γάλι. Και εν-ται, πριν αλέκτορα «φωνήσαι τρεις», οι αιφνείς» να ξαναθυμηθούν όλα όσα -ναν, κατά καιρούς, κατά του κ. Κληρί-περί «πατριάρχου του ενδοτισμού», αδοσιακού εμπνευστού της συμβιβα-ής άποψης» ή «δασκάλου της πολιτικής λείουν! Πάντως και για τον κ. Γλ. ίδη ισχύει το αρχαιοελληνικό «Αρχή α δείκνυσι».

ΔΕΥΤΕΡΟ σημαντικό γεγονός του ιπενθήμερου» ήταν η δήλωση του πρω-ργού κ. Κ. Μητσοτάκη (σε σύσκεψη ρων των νομαρχιακών επιτροπών της ότι η κυβέρνηση αποδέχεται την έντα-ν Σκοπίων στα Ηνωμένα Έθνη με την ορινή επωνυμία «πρώην Γιουγκο-ή Δημοκρατία της Μακεδονίας» και ρόταση Βρετανίας, Γαλλίας και Ισπα-ια διαιτησία. Η όποια διαιτησία όμως το στοιχείο του συμβιβασμού. Και ο πουργός, για πρώτη φορά, ίνωσε —ως αναπόδραστη συνέπεια διεξοδής πολιτικής— ότι η κυβέρνηση, ισμένες προϋποθέσεις, θα μπορούσε θεί σύνθετη ονομασία για τα Σκόπια, α περιείχε τον όρο «Μακεδονία» ως αφικό προσδιορισμό (λ.χ. δονική Δημοκρατία του Βαρδάρη», α Μακεδονία», κ.ά.). Όσο για τις ρθέσεις, δεν ήταν άλλες από αυτές ρείχε το «πακέτο Πινέρο» και τις ρβέρνηση και αξιωματική αντιπολί-

τευση είχαν περιφρονήσει, σε μία απίθανη «άμιλλα» εθνικιστικής πλειοδοσίας.

ΟΠΩΣ ΑΝΑΜΕΝΟΤΑΝ, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, κ. Α. Παπανδρέου, αντέδρα-σε με τη στειρότητα της γνωστής αμετροέ-πειάς του: «Ο πρωθυπουργός και η κυβέρ-νηση της Νέας Δημοκρατίας οδηγούν τη χώ-ρα στην ταπείνωση και τον εξευτελισμό Βαρύνονται ήδη με ιστορικές ευθύνες, που ο λαός ούτε θα ξεχάσει ούτε θα συγχωρήσει ποτέ... Η Ελλάδα σπρώχνεται στον γκρεμό» κ.λπ. Και η συνήθης επωδός: Εκλογές εδώ και τώρα!

ΦΥΣΙΚΑ για τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ «ταπείνωση» δεν είναι η διεθνής απομόνω-ση της χώρας, ως αποτέλεσμα της εμμονής μας στο θέμα (αποκλειστικά και μόνο) της ονομασίας... Και ούτε φαίνεται να τον ενδιαφέρει η ορμητική διείσδυση της Τουρκίας στον βαλκανικό χώρο, που είναι και αυτή αποτέλεσμα της «σκοπιανο-ποίησης» της εξωτερικής μας πολιτικής. Όμως ο κ. Α. Παπανδρέου θα πρέπει να ανέγνωσε το κείμενο των 374 Ελλήνων πο-λιτών (καθηγητών πανεπιστημίου, δημάρ-χων, σκηνοθετών, πολιτειολόγων, ιστορι-κών, δημοσιογράφων κ.ά. — που δημοσιεύε-ται στο τεύχος αυτό του Αντί), που υπεν-θυμίζουν τις αρχές του «αυτοπροσδιορισμού των λαών» (ΔΑΣΕ) και επισημαίνουν ότι κανείς, επιτέλους, δεν μπορεί να αγνοεί τις ιστορικές πραγματικότητες που έχουν δια-μορφωθεί στα Βαλκάνια. «Η Ελλάδα —ανα-φέρει το κείμενο των «374»— εμφανίστηκε στα μάτια της διεθνούς κοινότητας να θέλει να επιβάλει αυτή το όνομα που θα έφερε ένα άλλο κράτος και οι κάτοικοί του» Αυτά τα κατέχει, ασφαλώς, ο κ. Παπανδρέου — όπως τα κατείχε και ο κ. Κ. Μητσοτάκης, προτού ανακαλύψει τα αδιέξοδα της κοινής (Ν.Δ. - ΠΑΣΟΚ) τραπεζορητορείας...

ΟΜΩΣ στην ανακοίνωση του πρωθυ-πουργού, για ενδεχόμενη ένταξη των Σκοπίων στον ΟΗΕ με «συνθετικό όνομα» κ.λπ., αντέδρασαν —πλην του κ. Σαμαρά-και ορισμένοι βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, οι οποίοι, κατάπληκτοι, δια-πιστώνουν τώρα —για να μεταφέρουμε μια διατύπωση του Λευτέρη Μαυροειδή— ότι «η πλαστογράφηση της ιστορίας» μπορεί να συγκινεί ορισμένους Έλληνες διανοούμε-νους της Δύσης αλλά δεν εμπίπτει στις δια-τάξεις ούτε του καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ούτε της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι ούτε της Χάρτας των Παρισίων!

ΟΣΟ ΓΙΑ τη στάση των άλλων κομμάτων, αξίζει να σημειωθεί η πολύ καθαρή θέση της γ.γ. του ΚΚΕ, Αλέκας Παπαρήγα («δεν είναι προδοσία αν αναγνωρίσουμε τα

Σκόπια με όνομα που περιέχει τον όρο «Μακεδονία») και η επίσης θετική στάση της προέδρου του ΣΥΝ, Μαρίας Δαμανάκη, παρά τη συνήθη πολυπλοκότητα των ανακοινώσεων του Γραφείου Τύπου του κόμματός της.

ΜΕΧΡΙ ΣΤΙΓΜΗΣ, δεν είναι βέβαιο αν ο πρωθυπουργός κ. Κ. Μητσοτάκης θα πεί-σει όλους τους βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος ως προς την αναγκαιότητα της τελευταίας αυτής επιλογής του (η άλλη επι-λογή θα ήταν η ένταξη των Σκοπίων με το σκέτο όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας») ή αν θα υποχρεωθεί, εκ των πραγμάτων, να προσφύγει στις κάλπες. Όμως η Ελλάδα το τελευταίο πράγμα που χρειάζεται σήμερα —με τον πόλεμο να χτυπά την πόρτα μας και την οικονομία μας στην κατάσταση που βρίσκεται— θα ήταν η διενέργεια εκλογών. Τέτοια πολυτέλεια, ατυχώς, δεν διαθέτουμε.

ANTHΩP

Μόλις κυκλοφόρησε

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΑ Ι
Οδυσσέας Ελύτης

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Δοκίμια Ι

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομυχάλη 9, 106 79 Αθήνα

Τηλ. 3639962 - 3607744

Για τις εκλογές των δικηγόρων

Αφού προκλήθηκαν δύο συνεχείς ματαιώσεις σύγκλησης της Γ.Σ. του Δ.Σ.Α. λόγω έλλειψης απαρτίας, το Δ.Σ. του Συλλόγου, ύστερα από θυελλώδη συνεδρίαση στις 16 Φεβρουαρίου, αποφάσισε, με ψήφους 14 υπέρ και 11 κατά, την αναστολή της αποχής των δικηγόρων της Αθήνας στις 9 Μαρτίου, μετά δηλαδή την ολοκλήρωση των εκλογών τους.

Αν και η μειοψηφία του Δ.Σ. εξέφρασε την άποψη ότι έπρεπε η Γ.Σ. του σώματος να αποφασίσει για τη συνέχιση ή μη της αποχής, παρακάμπτοντας έτσι την αντίθετη ρύθμιση του άρθρου 209 του Κώδικα Δικηγόρων, η ουσία είναι ότι οι προηγούμενες ματαιώσεις του Γ.Σ. βαρύνουν εξίσου τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, αφού αμφότερες συνέβαλαν στην έλλειψη απαρτίας τους – αν και με διαφορετικό κίνητρο η κάθε μια. Είναι λοιπόν υποκριτικό και δημαγωγικό οι συνδικαλιστές της μειοψηφίας που υποστηρίζουν τη συνέχιση της αποχής, ενώ γνώριζαν τη ρύθμιση του άρθρου 209 ΚΔ, το οποίο ρητά εξουσιοδοτεί το Δ.Σ. ύστερα από δύο ματαιώσεις της Γ.Σ. λόγω έλλειψης απαρτίας να αποφασίζει για θέματα ημερήσιας διάταξης, κι ενώ ουδέν έπραξαν για να αποτραπεί η εφαρμογή του παραπάνω άρθρου, να διαμαρτύρονται εκ των υστέρων για νομικίστικες και πραξικοπηματικές ενέργειες της πλειοψηφίας. Το χειρότερο βέβαια είναι ότι για πολλοστή φορά η ουσία θυσιάσθηκε για τον τύπο, οι συνδικαλιστές αποδύθηκαν στους γνωστούς τους διαξιφισμούς, και αλληλοκατηγορίες παρακάμπτοντας το πρωτοφανές γεγονός οι δικηγόροι να έχουν ήδη συμπληρώσει οχτώ μήνες αποχής. Όλα αυτά ενώ εξελίσσεται μια από τις χειρότερες περιόδους στο ΔΣΑ, με διαχασμένο τον κλάδο, αρνητική την κοινή γνώμη στα αιτήματά του, παραλυμένη τη δικαιοσύνη και μια κυβέρνηση της οποίας η αδιαλλαξία και ο παραλογισμός είναι πρωτοφανείς.

Στην Αθήνα ούτε λίγο ούτε πολύ 18 (!) συνδυασμοί διεκδικούν την Προεδρία του Δ.Σ. και Δ.Σ.Α., μία θέση που όχι άδικα έχει χαρακτηριστεί ως εφελτήριο για πολιτική σταδιοδρομία. Όλοι οι υποψήφιοι, ακόμα κι αυτοί που με τον πλέον απροκάλυπτο τρόπο υποδείχτηκαν και επιβλήθηκαν από τις νομενκλατούρες των δύο μεγαλύτερων κομμάτων, κόπτονται για τον αδέσμευτο συνδικαλισμό και υπόσχονται άρση του αδιεξόδου μέσα από την προώθηση των «αγωνιστικών» θέσεών τους. Δυστυχώς δεν έγινε δυνατόν οι εκλογές να αποσυνδεθούν από την πολύμηνη αποχή. Έτσι η συνέχιση ή μη της αποχής αποτελεί το κύριο σημείο αναφοράς των περισσότερων συνδυασμών, γεγονός που εξυπηρετεί τους υπεύθυνους για τη δημιουργία του αδιεξόδου του κλάδου των δικηγόρων, είτε αυτοί είναι όσοι από την αρχή υπονόμισαν με κάθε τρόπο την αποχή είτε είναι αυτοί που με δημαγωγικό τρόπο πλειοδότησαν υπέρ ενός συντεχνιακού αιτήματος απομονώνοντάς το από τα υπόλοιπα καυτά προβλήματα του κλάδου και χρησιμοποίησαν την αποχή ως μέσο προσωπικής ή κομματικής μετάλλευσης. Τελικά αυτό που απουσιάζει από τον πρώτο επιστημονικό σύλλογο της χώρας είναι ο ορθολογικός, νηφάλιος και ουσιαστικά προοδευτικός λόγος, που θα ανταποκριθεί τόσο στα ουσιαστικά προβλήματα του κλάδου όσο και σε μια κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα η οποία φαίνεται να αγνοείται από την πλειοψηφία των συνδικαλιστών των δύο αντιπάλων κυρίαρχων τάσεων.

Το αποτέλεσμα λοιπόν και μετά αυτές τις εκλογές στους δικηγορικούς συλλόγους της χώρας και ειδικότερα στο Δ.Σ.Α. δεν φαίνεται ικανό να αλλάξει ούτε τη συνεχή υποβάθμιση της δικαιοσύνης ούτε την τρομακτική ανισότητα στη φορολόγηση, στις αμοιβές, στην ασφάλιση, στους όρους εργασίας των ίδιων των δικηγόρων. Δυστυχώς όλα δείχνουν ότι, άσχετα από το ποιος θα αναδειχθεί νέος πρόεδρος Δ.Σ. στο Δ.Σ.Α., ο δικηγορικός πληθωρισμός θα εξακολουθήσει να πλήττει τον κλάδο, οι νέοι δικηγόροι θα συνεχίσουν να υπαλληλοποιούνται και να αμείβονται με μισθούς ανειδίκευτου εργάτη, οι συνθήκες εργασίας της πλειοψηφίας των δικηγόρων θα παραμείνουν απαράδεκτες και οι σχέσεις τόσο με την Εκτελεστική όσο και με τη Δικαστική Εξουσία θα συνεχίσουν να είναι προβληματικές. Όσο για τη συνέχιση της αποχής, τίποτα δεν αποκλείει το πρωτοφανές φαινόμενο της πολύμηνης παράλυσης της Δικαιοσύνης, που ξεκίνησε με τις ρυθμίσεις που με τρόπο αυθαίρετο και αυταρχικό επιβλήθηκαν στους δικηγόρους, να συνεχίσει να ταλαιπωρεί τους Έλληνες πολίτες και να εξουθενώνει οικονομικά την πλειοψηφία των δικηγόρων. Οι τελευταίοι φαίνεται ότι δεν διδάχθηκαν τίποτα από την απεργία των εργαζομένων της πρώην ΕΑΣ και ότι θα αρκεσθούν να εναποθέσουν τις τύχες τους στους συνδικαλιστές που θα αναδείξουν για την επόμενη τριετία, αδυνατώντας να συλλάβουν τα μηνύματα των καιρών και να επαναπροσδιορίσουν την θέση και τον ρόλο του δικηγόρου στη σημερινή ελληνική κοινωνία, μέσα από συλλογικές και δημοκρατικές διαδικασίες.

Λεωνίδας Πεγιάδης

«Στο έλεος του Θεού»

«Στο τέλος με πρόδωσαν και με άφησαν στο έλεος του Θεού», δήλωσε ο άρτι αποφυλακισθείς εκδότης Αθανάσιος Πόππας, αναφερόμενος στον κ. Παπανδρέου και στο περιβάλλον του. Ο Πόππας εκδότης των εφημερίδων Γνώμη, και Ειδήσεις που είχαν άσχημη κατάληξη, δεν ήταν παρά όργανο του ΠΑΣΟΚ σε μια απ' τις αποτυχημένες προσπάθειές του να δημιουργήσει το δικό του «εναλλακτικό» Τύπο. Η άλλη προσπάθεια, μέσω του κ. Κοσκωτά, είναι γνωστό πού κατέληξε.

Ο κ. Πόππας εξέτισε την ποινή του διά αγύριστα δάνεια και χρέη των αποτυχημένων εφημερίδων του ΠΑΣΟΚ να του πούμε! Ας πρόσεχε.

Β.Κ.

Παραβιάσεις

Η Ελλάδα κατηγορήθηκε επανειλημμένα για παραβίαση του εμπάργκο κατά της Σερβίας κατά τρόπο άδικο αλλά και σκόπιμο προκειμένου να συγκαλυφθεί η πληθώρα των παραβιάσεων από γερμανικές και ολλανδικές εταιρείες, για να μην αναφέρουμε τις παραβιάσεις του εμπάργκο όπλων στην πρώην Γιουγκοσλαβία οι οποίες καταπνίγονται από τον διεθνή Τύπο. Πρόσφατα δε επισημαίνεται η ανάγκη «επιτήρησης» του Δούναβη ως του κρίσιμου σημείου όπου το εμπάργκο εμφανίζει ρωγμές.

Άλλη «δίοδος» είναι η Αδριατική, απ' όπου παρά την «επιτήρηση» του πολεμικού στόλου οι «διάυλοι» φαίνονται να είναι ανοήτως κυρίως για ορισμένους εκ των κατηγορών μας.

Δημοσιογραφικές πληροφορίες αναφέρουν ότι το ιταλικό πλοίο NOVOCEK II μετέφερε πρόσφατα στο λιμάνι BARA του Μαυροβούνου 21.000 τόνους πετρελαίου από το Πράντο της Ιταλίας απ' όπου και απέπλευσε με το πλοίο φορτίο του.

Προφανώς πέρασε από θαλάσσιους δρόμους που «επιτηρούνται» από ιταλικά πολεμικά πλοία.

Αν αληθεύει κάτι τέτοιο, τότε διερωτάμε τι κάνει η ελληνική κυβέρνηση έναντι των αλλοτρίων παραβιάσεων και της θρασύτητας με την οποία κινούνται οι Ιταλοί μεταθέτοντας όλες τις «ευθύνες». Να περιμένουμε απάντηση;

καημένα τα παιδιά

ήνθησε ως αριστεριστής στο βουητό του Μάη του '68 στο Παρίσι. Με καιρό πέρασε στην αμφισβήτηση και κατέληξε κανονικός κομμουνιστής. Περιοδεύων μετά –και λίγο πριν– την πτώση του ιουνισμού τις χώρες του πρώην «σοσιαλιστικού στρατοπέδου». Αυτό να ξεχαστεί λιγάκι ότι ήταν υπηρέτης του κοσχωτισμού στην «θημερινή» του 1988 – καθότι «μεροκαματιάρης» κι αυτός κατά το, του Κυρίου Σαρτζετάκη, ρηθέν. Μετά πέρασε σα διαφωτιστής στο «ελεύθερο Φόρουμ». Υπερασπιστής δεινός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο που δεν τον αναγνώριζαν οι «νέοι σύντροφοί» του στην Γενικώς περπάτησε πολύ ο νέος.

Όσο στο δρόμο του βρήκε και τα παιδιά της ΟΝΝΕΔ, θα τα πωσάσε –ίσως κι όλας τους κοίταξε αυστηρά και τους έβαλε και τις ίδιες όπως το συνηθίζει– και γενικώς τους παρουσίασε τον εαυτό του. Πέπειτος ότι εντυπωσίασε. Και δημοσίευσαν στο άγνωστο «Όμικρον» τα Αλεξάνδρου σφαγέως των εθνών.

Απόφνης δημιουργήθηκε πολιτικό πρόβλημα. Και ξηλώθηκε ολόκληρη νταντική Επιτροπή του περιοδικού της ΟΝΝΕΔ. Ήταν φυσικό αφού ξανέ με τον Τάκη.

«Όπως μη μου πείτε ότι διαφωνείτε με το ύστατο συμπέρασμά του: ότι είναι η Νέα Δημοκρατία. Χαρείτε την».

Χ.Γ.Π.

δημοκρατική Τρικυμία

«...τες παρήλασαν από τα mass media για να ρίξουν τον λίθον του έμματος επί του κ. Τάκη Μίχα και της μαζοχιστικής ΟΝΝΕΔ, που του χάρισε το βήμα του περιοδικού της για την ανάπτυξη των απόψεών

του επί του «μακεδονικού». Τα δηλητηριώδη βέλη του έπληξαν τη σάρκα του κυβερνώντος κόμματος το οποίο ελάχιστα όρια αντοχής, ψυχραιμίας και ανεκτικότητας έδειξε, απογοητεύοντας για μια ακόμα φορά το δυστυχή νεο-φιλελεύθερο που εξέλαβε την επιθυμία του ως πραγματικότητα. Δεν είναι φυσικά μόνη η Ν.Δ. στην εκδήλωση κομματικής υστερίας, εξορκισμών και εξοβελισμού των διαφωνούντων εις το πυρ το εξώτερον.

Δεν συμφωνώ καθόλου –μα καθόλου– με τις απόψεις που εξέφρασε ο κ. Μίχας ούτε με το εκφραστικό του ύφος. Υπερασπίζομαι όμως το δικαίωμα όλων – των αφελών, ακόμα και των ηλιθίων– να εκφράζουν ελεύθερως τις απόψεις τους, όσο «υβριστικές» κι αν είναι κατά δικαίων και αδικών.

Β.Κ.

ΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τη μείωση των δημοσίων υπαλλήλων από 525.000 το 1990 σε 475.000 στα τέλη του 1993 προέβλεψε ο υπουργός Προεδρίας κ. Κούβελας μιλώντας στη διημερίδα του ΤΕΕ για την πολύπαθη Δημόσια Διοίκηση. Προετοιμάζει δε το νέο «Κλαδολόγιο» και «Μισθολόγιο» (άθλιοι οι μισθοί που δίνουμε στους δημόσιους υπαλλήλους, είτε πρόσφατα ο κ. Μάνος) για να αυξηθεί η «παραγωγικότητα». Περί των διαφορών εκστρατειών για τη «μεταρρύθμιση» και τον «εκσυγχρονισμό» της Δημόσιας Διοίκησης γνωρίζουμε. Το ερώτημα που μας απασχολεί είναι τι θα πράξει ο κ. Κούβελας εν όψει των επερχόμενων εκλογών, με τη στρατιά των «δικών μας παιδιών», ωρομισθίων, εκτάκτων, συμβασιούχων και τα παρόμοια, που επιζητούν «μόνιμη δικαίωση»;

Δ.Υ.

Η ΤΟΥ

ΜΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Και, οι σοβαροί ας μας πουν ελαφρούς

Γυρίζοντας από ένα σχετικά πολυήμερο ταξίδι εργασίας στη Μεγάλη Βρετανία, ορισμένες εντυπώσεις, κυρίως μέσα από τις εικόνες μέσων ενημέρωσης, οδηγούν σε αναπόφευκτες κρίσεις με τις δικές μας πραγματικότητες. Ακόμα μέσα από τον παραδοσιακό οργανωμένο και προ-υμμένο μικρόκοσμο της πανεπιστημιακής κοινότητας είναι δύσκολο να μην αισθανθείς τον έντονο αν-νισμό, την ανασφάλεια, τα αδιέξοδα της ευρύ-οικονομίας και κοινωνίας. Τα ίδια τα πανεπι-α, προσπαθώντας να επιβιώσουν σε μία εποχή ών περικοπών των κρατικών δαπανών για την έτη παιδεία και αυξανόμενου ανταγωνισμού στη αγορά ερευνητικών προγραμμάτων, αμερικα-ούνται. Κάτω, δηλαδή, από το φιλελεύθερο προ-ό αδρά προβάλλουν τα αγοραία χαρακτηριστικά. συνεχείς αξιολογήσεις ιδρυμάτων και ακαδη-ύ προσωπικού πρυτανεύον κριτήριο αναδεικνύεται βολή στον προϋπολογισμό του πανεπιστημίου, άθε είδους εξω-ιδρυματική πηγή. Οι απαιτήσεις της κούρσας εθνικού και διεθνούς ανταγωνισμού δρυμάτων σε συνδυασμό με τα βαριά καθήκοντα,

λόγω της αύξησης των φοιτητών, εκπαιδευτικών υπηρεσιών διαμορφώνουν, για τους συναδέλφους πανεπιστημιακούς, ένα πλαίσιο καθημερινότητας αγ-χώδες, εξαντλητικό και, το κυριότερο, όχι πάντα δια-κρινόμενο για την ποιότητα του προσφερόμενου υπ' αυτές τις συνθήκες, έργου. Και έτσι πάντως, είναι προφανές ότι τα βρετανικά πανεπιστήμια ασχολούνται με σοβαρότερα πράγματα από τις δικές μας καταλή-φεις, τη θεσμική αποκατάσταση της καθηγητικής κυ-ριαρχίας και την περιπλάνηση πανεπιστημιακών τμη-μάτων από νομού σε νομό, για την εξυπηρέτηση των πελατειακών σχέσεων του πολιτικού μας συστήματος. Στην ευρύτερη οικονομία το πρόβλημα της ανεργίας σχεδόν μονοπωλεί την ειδησεογραφία και τις δημόσιες αντιπαραθέσεις.

Την Κυριακή της 25ης Οκτωβρίου πάνω από 250.000 διαδήλωναν στο Λονδίνο υπό καταρρακτώδη βροχή. Αφορμή το κλείσιμο, από την κυβέρνηση Μεί-τζορ, 31 εκ των τελευταίων εθνικοποιημένων ανθρα-κωρυχείων. Αυτή η μεγαλύτερη, ωστόσο, διαδήλωση εδώ και 20 χρόνια δεν κυριαρχείτο μόνον από τα συνθήματα του εθνικού συνδικάτου των ανθρακωρύχων και της παρωχημένης, υπό τον Άρθουρ Σκάργκιλ, ηγεσίας τους. Μοντέρνοι κλάδοι όπως αυτός των υπη-ρεσιών, αισθάνονται στο σβέρκο τους το αγχομαχητό της ύφεσης. Από το 1989 έχουν, ήδη, απωλεσθεί 70.000 θέσεις εργασίας στον τραπεζικό τομέα ενώ μόνο η Νάσιοναλ Ουεστμίνστερ προγραμμα-τίζει, για το 1993, περί τις 4.000 απολύσεις. Στο βιομηχανικό τομέα η κατάσταση είναι ακόμη σοβαρό-τερη. Η κινητικότητα των κεφαλαίων έχει καταστεί ο εφιάλτης όχι μόνο των συνδικάτων αλλά και των κυβερνήσεων. Η Χούβερ μεταφέρεται από την Ντιζόν

στην Σκωτία απολύοντας 700 εργαζόμενους, ενώ αντι-στρόφως πάνω από 4.000 απολύονται από την Λέιλα-ντ στο Λανκασάιρ καθώς η μητρική Νταφ αποφασίζει να συγκεντρώσει τις δυνάμεις της στο Βέλγιο και στην Ολλανδία. Ομοίως τμήματα της βρετανικής σοκολα-τοποιίας έχουν ήδη μεταφερθεί στη Γαλλία. Πέρα από την ευνόητη υποβάθμιση της διαπραγματευτικής δύνα-μης των συνδικάτων, οι εν λόγω μετακινήσεις δημι-ουργούν εύλογα ερωτηματικά για τις δυνατότητες της μετά-Μάαστριχτ Ευρώπης να προστατεύσει αποτελε-σματικά την αγορά εργασίας.

Η αμερικανική «νέα τάξη», ο ιαπωνικός επε-κτατισμός, το κόστος της γερμανικής ενοποίη-σης δεν αποτελούν αιτιάσεις ικανές να θεραπεύ-σουν την αγωνία των λίγο κάτω ή πολύ πάνω από 3.000.000 ανέργων, αντιστοίχως, της Γαλλίας και Αγγλίας. Εξίσου η πρόταση Μείτζορ περί απασχο-λήσεως των ανέργων σε κοινωνικό έργο αντιμετωπί-στηκε μάλλον ως δημόσια παραδοχή της μονιμότητας του φαινομένου της ανεργίας παρά ως ένδειξη ανθρω-πισμού προς τα θύματά του. Το αναπόφευκτο αυτό των εξελίξεων παρά τις περί του αντιθέτου ρητορείες του, φαίνεται συνυπογράφον και το Εργατικό Κόμμα μετά την «ανίερη» πρόταση Σμιθ για την κατάργηση του άρθρου 4 του καταστατικού του, που επέβαλλε το ασυμβίβαστο ιδιωτικοποιήσεων και σοσιαλισμού. Φυσικά όλα αυτά δεν έχουν καμμία σχέση ή χρησιμο-τητα για τα εν Ελλάδι τεκταινόμενα. Εμείς, ανάλα-φροι και χαρούμενοι, σαν έτοιμοι από καιρό, λέγεται ότι θα επανεκλέξουμε αυτούς που μας τάζουν πλήρη απασχόληση, κρατικοποιήσεις και... σοσιαλισμό. Και άσε τους σοβαρούς να μας λένε ελαφρούς.

Λεωνίδα Λουλούδης

Η Αυγή

Τα όσα συμβαίνουν στο χώρο της *Αυγής*, με αφορμή την ανάθεση της *Κυριακάτικης Αυγής* σε τρία πρώην στελέχη του *Ριζοσπάστη*, είναι πράγματι, οδυνηρά. Τα στελέχη αυτά –**Κ. Καλλίσης, Τ. Κατσιμάρδος και Τρ. Δραβαλιάρης**–, αν και μέλη σήμερα του Συνασπισμού, συμπεριφέρθηκαν κατά τρόπο που θυμίζει τις χειρότερες ώρες του «υπαρκτού», στην ελληνική του έκδοση. Ορισμένες ενέργειές τους μάλιστα (αφαίρεση, την ύστατη στιγμή, χειρογράφων από το τυπογραφείο, απόκρυψη του λογότυπου κ.ά.) είναι πράξεις που εμπίπτουν, ίσως, στην αρμοδιότητα του Δ.Σ. της ΕΣΗΕΑ.

Η ουσία, ωστόσο, βρίσκεται αλλού: Στην προσπάθεια των στελεχών αυτών να χειραγωγήσουν μια ιστορική εφημερίδα της Αριστεράς, αλλοιώνοντας τον σημερινό (ως ένα βαθμό αυτόνομο) χαρακτήρα της, μετατρέποντάς την σε άτεγκτο κομματικό όργανο, όχι του Συνασπισμού αλλά μιας συγκεκριμένης ηγετικής ομάδας του Συνασπισμού. Και αυτό συνάγεται τόσο από τα ίδια τα κείμενά τους (για όποιον ξέρει να διαβάζει «διά μέσου των γραμμών») όσο και από δημοσιεύματα (*Τα Νέα*, 15.2.93) όπου, εν ονόματι των «λευκών σελίδων» της «νέας αριστερής εφημερίδας», έπρεπε να αποκλειστούν συνεργασίες εκλεκτών δημοσιογράφων, όπως του πρώην διευθυντή της *Αυγής* **Σοφianoύ Χρυσοστομίδα** ή του **Απόστολου Αποστολόπουλου**!

Το *Αντί* δεν έχει πρόθεση να ασχοληθεί με τα εσωτερικά πράγματα άλλης εφημερίδας. Ούτε να κρίνει την απόφαση της σημερινής διευθυντικής επιτροπής της *Αυγής* (**Β. Κωνσταντινίδη, Κ. Κάρη και Δημ. Αλεξόπουλου**), που ερμηνεύθηκε ως «εκχώρηση» (;) της *Κυριακάτικης Αυγής* στους τρεις πρώην συντάκτες του *Ριζοσπάστη*. Πιστεύει όμως ότι η εποχή των «κομματικών εφημερίδων» παρήλθε. (Κάτι γνωρίζει, σχετικά, ακόμα και η *Εξόρμηση* του ΠΑΣΟΚ.) Και φυσικά, πιστεύει ότι η *Αυγή* πρέπει να διατηρήσει τον σημερινό πολυφωνικό χαρακτήρα της, την ωραία ανανεωτική της παράδοση.

Χ.Γ.Π.

ΕΜΦΙΑΛΩΜΕΝΕΣ ΚΟΜΠΗΝΕΣ

Οι καταγγελίες στη Βουλή του βουλευτή του ΣΥΝ **Νίκου Κωνσταντόπουλου** για τη νόθευση των εμφιαλωμένων νερών ήταν εντυπωσιακές.

Ειδικότερα, είπε, εμφιαλώνουν νερό της ΕΥΔΑΠ και το προωθούν στην αγορά ως εμφιαλωμένο επιτραπέζιο! Ο δε τζίρος από τις πωλήσεις του συλλογικού αυτού αγαθού –εν πλήρη ανεπαρκεία σήμερα για τους δυστυχείς κατοίκους της Αττικής– έφθασε το 1992 στα 12 δισ. δραχ. και εφέτος θα ξεπεράσει τα 15 δισ. δραχ. Ενόψει των καταγγελιών αυτών ο αρμόδιος υπουργός κ. Αχ. Καραμανλής αρκέστηκε να υποσχεθεί ότι «θα εξετάσει το θέμα», ενώ η παρουσία μόνο 13 βουλευτών, από τους 75 συνολικά που εκλέγει η Αττική, στη συζήτηση για ένα τόσο σοβαρό θέμα δείχνει και το μέγεθος της αδιαφορίας και έλλειψης ευθύνης από τους εθνικούς αντιπροσώπους. Κι αυτό δεν είναι καθόλου περίεργο, όταν οι κυβερνήσεις της τελευταίας δεκαετίας επαναπαύθηκαν στις καιρικές συνθήκες και όταν το κράτος γενικότερα είναι ανίκανο να προβλέψει, να προγραμματίσει και να δράσει. Την τελευταία πάντα στιγμή, στο 12 παρά 5', όταν ο βροχοποιός θεία χάρις μας εγκαταλείπει, τρεχουμε να «λύσουμε» τα προβλήματα. Αυτή η κατάσταση εκτρέφει και τους κομπιναδόρους των εμφιαλωμένων.

Β.Κ.

Με τέτοιες δημοσκοπήσεις σαν αυτή της ΔΗΜΕΑ που δημοσίευσε η ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ είναι δυνατόν να σταματήσουν να μιλάνε Έμπερτ και Σαμαράς;

Χ.Γ.Π.

Μια αποτυχημένη συνάντηση

Το Σαββατοκύριακο, 6 και 7 Φεβρουαρίου, έγινε στο Πάντειο μια συνάντηση διανοομένων από την Ελλάδα και την «πρώην Γιουγκοσλαβική Μακεδονία». Ο αριθμός των ξένων προσκεκλημένων ανήλθε στους 26 – ο ένας ήταν αλβανικής εθνικότητας. Να το πούμε από την αρχή: η συνάντηση ήταν μία καθαρή αποτυχία.

Και αυτό δεν οφείλεται σε κάποια «αδιαλλαξία» ή «στενοκεφαλία» όσων συμμετείχαν από την ελληνική πλευρά. Με τις εισηγήσεις τους έθεσαν τα θέματα και απηύθυναν προς την «άλλη πλευρά» σαφή και απλά ερωτήματα. Θα περίμενε κανείς ότι οι γείτονες είχαν αντιληφθεί πού βρίσκονταν και με ποιους συνομιλούσαν. Τίποτε από αυτό δεν συνέβη. Οι άνθρωποι μίλησαν με τις γνωστές κοινοτοπίες: «Όλοι είμαστε φίλοι της ειρήνης, τα θέματα όλα μπορούν να λυθούν με διάλογο κ.λπ.». Και ακριβώς όταν προσπάθησαν να απαντήσουν με συγκεκριμένο τρόπο σε ένα από τα τόσα απλά ερωτήματα (γιατί λ.χ. εστόλισαν με το άστρο της Βεργίνας τη σημαία τους), οι απαντήσεις ήταν τόσο απλοϊκές που αναρωτιόσουν μήπως οι καλεσμένοι σε ειρωνεύονταν («το άστρο του ήλιου φωτίζει όλο τον κόσμο, παρόμοιο άστρο είχε και φυλή Ινδιάνων της Αμερικής κ.ο.κ.»).

Απογοήτευση απλώθηκε όταν το σύνολο των ξένων προσκεκλημένων επικρότησε χειροκροτώντας αυτά τα φληναφήματα. Αλλά ο λόγος

της ομοθυμίας επιβεβαιώθηκε μετά από πρόχειρη έρευνα. Ο μετριοπαθέστερος των γειτόνων μας, κ. Μέτο Ιβάνοβιτς, εκπροσωπεί ένα Σωματείο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο οποίο αντικατέστησε ως γραμματέας τον νυν υπουργό Εσωτερικών της κυβέρνησης Γκλιγκόροφ.

Είναι κατανοητές οι δυσκολίες που συναντούν οι διανοούμενοι στη γειτονική χώρα. Αλλά είναι επίσης προφανές ότι υπάρχει και μία ομάδα διανοομένων-υπηρετών της κυβερνητικής προπαγάνδας των Σκοπίων. Και είναι αφέλεια να πιστεύει κανείς ότι μπορούν να μιλήσουν ελεύθερα οι άνθρωποι που υπηρετούν κυβερνητικές θέσεις. Τέτοιους διανοούμενους βρίσκει κανείς παντού. Υπηρεσία στην κατανόηση των δύο πλευρών θα ήταν η υλοποίηση μιας συνάντησης ανθρώπων πραγματικά ελεύθερως διανοομένων. Δυστυχώς η «άλλη πλευρά» έστειλε απλώς μία ομάδα «οργανικών» του καθεστώτος διανοομένων. Και η ελληνική πλευρά τους απεδέχθη χωρίς να κάνει μια προσπάθεια ανάλυσης αντιπροσωπευτικής εκπροσώπησης.

Υ.Γ. Κάποιος παρευρισκόμενος είχε μία πολύ απλή απορία: «Αλήθεια, αυτή είναι η φαρέτρα των επιχειρημάτων του Γκλιγκόροφ; Και πώς τα καταφέρει η Ελλάδα και βρίσκεται σε θέση δεινής;».

Χ.Γ.Π.

BIBΛΙΑ 1992

ΠΟΙΗΣΗ: Βαγενάς Νάσος, *Βάρβαρες Ωδές* • Γκιμοσούλης

Κωστής, *Επικίνδυνα παιδιά* • Κοντός Γιάννης, *Στο γύρισμα της μέρας* • Κουγέας

Βασίλης, *Όλο και πιο λίγες* • Σουλιώτης Μίμης, *Βαθιά επιφάνεια* • Στεριάδης Βασίλης, *Ο προπονητής παίκτης* • **ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ:** Αμπατζόγλου Πέτρος, *Με τον Μινώταυρο* • Αμπατζόγλου Πέτρος, *Μια συνηθισμένη μέρα* • Αρκουδέας Κώστας, *Το παλιό δέρμα του φιδιού* • Θεοδωρίδης Πάνος, *Το θεόπαιδο* • Καλιότσος Παντελής, *Ο μεσαίος τοίχος* • Καπερνάρος Τάσος, *Τα λουτρά* • Κασόλας Μήτσος, *Το Γένος, το ιερό και το βέβηλο* • Λάλα - Κριστ Δέσποινα, *Νόστος* • Μανιώτης Γιώργος, *Ορίστε τα ρόδα, μαμά* • Νικολαΐδης Νίκος, *Ο Κύπριος*, *Τα τρία καρφιά* • Νικολαΐδης Αριστοτέλης, *Κάτω από τόσα βλέφαρα* • Ξανθάκη Άννα, *Ο γαλάζιος γάτος* • Παπαγεωργίου Κώστας, *Των αγίων πάντων* • Ραπτόπουλος Βαγγέλης, *Η αυτοκρατορική μνήμη του αίματος* • Σμυρλή Αγγελική, *Η επιστροφή του Αγαπήνορα* • Σωτηροπούλου Έρση, *Χοιροκάμηλος* • **ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ:** Παπαγεωργίου Θανάσης, *Άντε γεια* • Σεβαστίκογλου Γιώργος, *Θέατρο* • **ΞΕΝΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ:** Καρντινάλ Μαρί, *Επικίνδυνες επαφές* • Σβέντενμποργκ Εμάνουελ, *Το βιβλίο των ονείρων* • **ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΞΕΝΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ:** Μυλωνάς Κώστας, *Ιστορία του Ελληνικού τραγουδιού* • Πορφύρης Κ., *Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος* • Πριγκοζίν Έλια - Στένγκερς Ιζαμπέλ, *Τάξη μέσα από το χάος* • Σκίνερ Ρόμπιν - Κλιζ Τζον, *Οικογένεια, η σύγχρονη Οδύσσεια* • **ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ:** Ζακάρ Αλμπέρ, *Η κληρονομιά της ελευθερίας* • Ρηβς Υμπέρ, *Η ώρα της μέθης* • **ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ:** 60 χρόνια Εθνικό Θέατρο • **BIBΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ:** Λαμπαδαρίδου - Πόθου Μαρία, *Νικηφόρος Φωκάς* • Λοΐζου Μάρω, *Σάκα, ο τρομερός βασιλιάς των Ζουλού* • Μάρρα Ειρήνη, *Το φιλί της Νεράιδας* • Προκοπίου Γιώργος, *Ο ιππότης* • Σίνου Κίρα, *Κάτω από τον ήλιο της Μακεδονίας* • Τζώρτζογλου Νίτσα, *Κλειστά φάκελα* • Τσίρος Σπύρος, *Το φως του βράχου* • Τριβιζάς Ευγένιος, *Τα μακρουλά μικρούλικά* • Τσίπης Κ. - Ζαραμπούκα Σ., *Τα άτομα έτσι που να τα καταλαβαίνει και ο γάτος* • Φωκά Ι. - Βαλαβάνης Π., *Αρχιτεκτονική και πολεοδομία* • Χόουπ-Χώκινς Άντονυ,

Ο αιχμάλωτος της Ζέντα

Κ Ε Δ Ρ Ο Σ ελληνικό βιβλίο

Γ. Γενναδίου 3, Αθήνα 106 78 τηλ. 36.09.712 - 36.02.007

Ριζική αλλαγή σκηνικού

του Γεωργίου Κολοκασίδη

Το επίκεντρο της προεκλογικής αναμέτρησης ήταν η εθνική πολιτική. Το Κυπριακό, ως γνωστόν, βρίσκεται, ίσως για πρώτη φορά μετά το 1974 σε ένα σταυροδρόμι. Ένα κυριολεκτικό και καθόλου θεωρητικό σταυροδρόμι καθώς επικρέμαται το δίλημμα της αποδοχής ή μη του προτεινόμενου από τη γενική γραμματεία του ΟΗΕ σχεδίου Γκάλι. Ο απερχόμενος πρόεδρος κ. Βασιλείου προέβαλλε τη δική του ακάθεκτη πορεία προς την αποδοχή του σχεδίου ως τη μόνη σώφρονα και ρεαλιστική επιλογή. Κατά τον ίδιο, αυτό επέτασσε ο σεβασμός στα αμετάθετα δεδομένα που κληροδότησε η τουρκική εισβολή. Για να καλύψει όμως και κάποιο φάσμα διαφωνούντων δημιούργησε και την πλασματική διάκριση «αποδέχομαι το σχέδιο ως βάση για διαπραγμάτευση και όχι ως βάση για λύση». Και αυτό παρά το γεγονός ότι διαρρέυσασα επιστολή του στον γ.γ. του διεθνούς οργανισμού απεκάλυπτε ακριβώς τη δική του αποδοχή του συνόλου της διαβόητης δέσμης ιδέων. Αυτό ήταν και ένα βασικό «τεκμήριο» που περιέφεραν και οι ανθυποψήφιοι του για να πλήξουν την αξιοπιστία του κ. Βασιλείου.

Ο κ. Κληρίδης, αφετέρου, παρά τη σύμπλευσή του με τον κ. Βασιλείου για ένα μεγάλο διάστημα, ανέκρουσε πρύμναν τοποθετούμενος αρνητικά απέναντι στη δέσμη και τους χειρισμούς Βασιλείου. Σε αυτή του τη μετακίνηση συνέτειναν, πλην εσωτερικών κομματικών πιέσεων, και η πιο ριζοσπαστική παρέμβαση του «Μετώπου Αγωνιστικών Δυνάμεων» που ήταν ο αποτυχών της πρώτης εκλογικής Κυριακής. Το Μέτωπο με τον σαφώς αγωνιστικό του λόγο καθόρισε εν μέρει και τον προεκλογικό ρυθμό. Τελικά τη νίκη στον κ. Κληρίδη έδωσε μια συνιστώσα αυτού του Μετώπου με τη στήριξη που του προσέφερε στο δεύτερο και πιο αποφασιστικό γύρο των εκλογών. Το ΔΗ.ΚΟ., αφού συνήλθε ταχέως από την ήττα της πρώτης Κυριακής, εκδηλώθηκε υπέρ του κ. Κληρίδη. Η υφιστάμενη προγραμματική σύγκλιση αναπόφευκτα υπήρξε ο καταλύτης. Είναι ενδιαφέρον να λεχθεί ότι για να αποτρέψει αυτή τη σύγκλιση το στρατόπεδο Βασιλείου ανέσυρε από το παρελθόν τη μορφή του Μακαρίου. Η επωδός λοιπόν του κ. Βασιλείου μεταξύ της πρώτης και δεύτερης Κυριακής των εκλογών δεν ήταν το κυπριακό ή άλλο κρίσιμο τρέχον θέμα αλλά σαφείς υπαινιγμοί κατά του κ. Κληρίδη για πολέμιους του Μακαρίου που στέγασε μεταπολεμικά στο κόμμα του. Συγχρόνως προσπάθησε να πλασαριστεί ως ο γνήσιος θεματοφύλακας των

Οι κυπριακές προεδρικές εκλογές τελικά επεφύλαξαν εκπλήξεις. Τόσο η συγκομιδή ψήφων του κ. Βασιλείου στον πρώτο γύρο όσο και η ανατροπή του πλεονεκτημάτος του στον δεύτερο γύρο υπήρξαν σοβαρές παρεκκλίσεις από παλαιότερες προβλεπτές καταλήξεις. Παρά το οριακό της διαφοράς ψήφων οι αλλαγές στην πολιτική σκηνή προμηνύονται ριζικές.

Μακαριακών παρακαταθηκών. Αυτή η παρελθοντολογία από ένα πρόεδρο που είχε κάνει φλάμπουρό του ένα θολό και ακαθόριστο ευρωπαϊκό εκσυγχρονισμό δεν βρήκε απήχηση στον κόσμο. Πρώην Μακαριακοί δημοσιοποίησαν τη δυσареσκεία τους και η τακτική λειτούργησε αυτοκαταλυτικά προδίδοντας μια φτώχεια επιχειρημάτων.

Η έτερη συνιστώσα του Μετώπου, το κόμμα της ΕΔΕΚ, επέλεξε τη μη συμμετοχή. Αφενός ο κ. Βασιλείου κρίθηκε από την ηγεσία της επικίνδυνος, αφετέρου ο κ. Κληρίδης αναξιόπιστος για να γίνει φορέας μιας άποψης που παλιότερα είχε και ο ίδιος πολεμήσει. Αυτή η κάποια αναξιπιστία του κ. Κληρίδη είναι που γεννά ορισμένες αμφιβολίες για την μετεκλογική του στάση στο κυπριακό ζήτημα. Πάντως η λαϊκή εντολή που έχει λάβει είναι σαφής: χειρισμοί εξουδετέρωσης των ιδέων Γκάλι ως έχουν. Αυτή η πλατφόρμα δυνατόν να αποτελέσει και τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή συσπείρωσης όλων των ελληνοκυπριακών αγωνιστικών δυνάμεων – δηλαδή των κομμάτων ΔΗ.ΣΥ., ΔΗ.ΚΟ, ΕΔΕΚ. Ήδη η ΕΔΕΚ δια στόματος του αρχηγού της κ. Λυσσαρίδη έχει εξαρτήσει τη στάση της απέναντι στη νέα κυβέρνηση από την τήρηση ή μη των προεκλογικών δεσμεύσεων Κληρίδη στο εθνικό. Αυτή η τοποθέτηση αποπυροδοτεί και τους φόβους που εκφράστηκαν για μία ενδεχόμενη ιδεολογική πόλωση. Αυτό θα ήταν ίσως η αναπόφευκτη εξέλιξη αν η ΕΔΕΚ, ένα κεντροαριστερό κόμμα, συσπειρωνόταν αυτόματα γύρω από το αριστερό ΑΚΕΛ – το κατ'εξοχήν στήριγμα του κ. Βασιλείου και κυριότερο αναζητητή ρόλους στην

κυπριακή νέα τάξη πραγμάτων. Το ΑΚΕΛ βρίσκεται ίσως στη δεινότερη θέση της ιστορίας του. Από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και εντεύθεν, με την εξαίρεση ενός μικρού διαλείμματος, το ΑΚΕΛ υπήρξε συνδρομητής και μέτοχος στην εξουσία. Η ανάληψη ενός αντιπολιτευτικού ρόλου του είναι εντελώς καινοφανής. Το πρόβλημα μάλιστα επιτείνεται από την έλλειψη μιας σαφούς συνεκτικής ιδεολογικής ταυτότητας που θα μπορούσε να το βοηθήσει σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς. Γιατί το ΑΚΕΛ στην πρόσφατη κρίση που πέρασε η κομμουνιστική αριστερά προτίμησε τη σιωπή από την ενδοσκόπηση και την ειλκική αναθεώρηση.

Οι πρώτες μετεκλογικές δηλώσεις του κ. Κληρίδη και των επιτελών του δείχνουν να αναγνωρίζουν την ευθύνη που έχει αναλάβει ο κ. Κληρίδης έναντι του «αγωνιστικού» στρατοπέδου. Ήδη διαφαίνεται μια σαφής διάθεση επιβίωσης της διαδικασίας των συνομιλιών. Διάχρη είναι η αίσθηση ότι η συνάντηση που έχει οριστεί για τον Μάρτιο στη Νέα Υόρκη είναι αμφίβολη. Όλοι, καθώς και η γενική γραμματεία του ΟΗΕ, φαίνονται να αναγνωρίζουν ότι ο νέος πρόεδρος δικαιούται πίστωσης χρόνου για να ενημερωθεί και να διαμορφώσει το επιτελείο του. Αυτή η μεταιχμιακή περίοδος λοιπόν παρέχει την ευκαιρία για ανέξοδη εξουδετέρωση της παρούσας φάσης που γέννησε αυτό το τέρας που λέγεται «ιδέες Γκάλι».

Ο υδείς γνωρίζει το εθνικό όραμα του κ. Κληρίδη. Πιθανόν να αποφασίσει να δικαιώσει παλαιές θέσεις του που τον ήθελαν πατέρα και βασικό θεωρητικό του ενδοσυσμού. Ελπίζεται όμως ότι τα χρόνια πείρας που έχει μαζέψει και το ώριμο της ηλικίας του θα τον οδηγήσουν σε σωφρονέστερες επιλογές. Βρίσκεται εξάλλου σε μία ηλικία που πιθανόν να τον απασχολεί και η υστεροφημία του. Ενώπιον της κρισιμότητας των στιγμών δεν αποκλείεται να ανταποκριθεί στο κάλεσμα της ιστορίας και να διαδραματίσει τον συναινετικό και ηγετικό ρόλο σε ένα αγωνιστικό χώρο που τα τελευταία χρόνια μαστίζεται από πενία ηγετών. Έτσι, ακολουθώντας τις δικές του προεκλογικές διακηρύξεις θα μπορούσε να κάνει εθνική πολιτική στηριζόμενος στους ώμους του κόμματός του, ΔΗ.ΣΥ., και ΔΗ.ΚΟ. και της ΕΔΕΚ. Για τους γνωστές της κυπριακής πολιτικής ιστορίας αυτό το σενάριο δεν μπορεί παρά να προκαλέσει μειδιάματα. Η ιστορία όμως συντίθεται και από αυτά τα αναπάντεχα γυρίσματα.

Ταπεινώσεις και θριάμβοι

**διαπίστωση ότι το πρόβλημα
της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής
δημοκρατίας της Μακεδονίας»
λύνεται και πάλι σε
«επίσημη» καμπή αποτελεί
έκτον τετριμμένο σχήμα λόγου,
ότι στην πραγματικότητα η
λύση δεν έπαυσε να ακολουθεί
τό το πρόβλημα απ' τη
στιγμή που ανεφάνη ως
επίσημο θέμα της εξωτερικής
και πολιτικής και κυρίως –με
αυτοαίτιο του μετεξέλιξη– σε
έκτον ή μάλλον κύριο και
θεμελιώδες θέμα της
εξωτερικής μας πολιτικής εφ'
όσον σχοινοβατούσα επ' αυτού
η κυβέρνηση Μητσοτάκη
επιβραβεύει και κινδυνεύει ανά
στιγμή να καταρρεύσει εκ
των εδών.**

Ακολουθήσαμε εκ του σύνεγγυς τις διακυμάνσεις του θέματος και τις παλινωδίες της κυβερνητικής πολιτικής. Καταγράψαμε επισταμένως όλες τις διαφορετικές απόψεις που εκφράστηκαν για την αντιμετώπισή του και από την ελπίδα και από την απογοήτευση. Και σε διάφορες καμπές, που σχετίζονταν κυρίως με τις συνόδους των ΕΚ της Κοινότητας και τις διασκέψεις κορυφής, προτείναμε αρκετές διεξόδους, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Και τέλος επανειλημμένα επανέλαβα ευθαρσώς τη δική μας άποψη, ότι ήταν παρακινδυνευμένη οποιαδήποτε πρόβλεψη για την τελική κατάληξη του θέματος. Τα ενδεχόμενα της «ταπείνωσης» ή του «θριάμβου» ή ακόμα και του «έντιμου συμβιβασμού» είναι ακόμα

–θεωρητικά– ανοιχτά. Ωστόσο, είναι φανερό ότι βρισκόμαστε προς το τέλος του δρόμου και οφείλουμε να επισημάνουμε ορισμένα πράγματα καθαρά και ξάστερα, χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις και χωρίς υποχωρήσεις απέναντι στο «κοινό αίσθημα», πιστεύοντας ακράδαντα ότι εθνικόν είναι το αληθές.

Είναι γνωστό ότι ο κ. Μητσοτάκης απ' την αρχή ήταν υπέρ ενός συμβιβασμού που θα έλυνε το πρόβλημα. Και τον χειμώνα του 1991 υπήρξε η δυνατότητα επιβολής αυτού του συμβιβασμού που θα επέτρεπε στη χώρα σταθμίζοντας ρεαλιστικά τα δεδομένα της διεθνούς σκηνής να ασκήσει μια άλλη πολιτική στον βαλκανικό χώρο διατηρώντας ταυτόχρονα άτρωτο το κύρος της. Αλλά συντόμως ο κ. Μητσοτάκης απέλυσε τον κ. Σαμαρά, δια να «πάψει η διγλωσσία» στην εξωτερική πολιτική, καβαλώντας ταυτόχρονα το εθνικιστικό άλογο που είχε αρχίσει να καλπάζει, θέτοντας το δικό του κύρος υπό αμφισβήτηση με τα αλλεπάλληλα ταξίδια, επισκέψεις, διαβουλεύσεις, διαπραγματεύσεις και τα παρόμοια και κομπορρημονώντας για την αλυσίδα των θριάμβων που εσημείωνε την τελευταία στιγμή. Επρόκειτο για «θριάμβους» που επετυγχάνοντο δια φλοιού οδόντος την ύστατη ώρα, αφού προηγουμένως χτυπούσαν δαιμονισμένα τα τύμπανα του πανικού.

Ο κ. Μητσοτάκης δεν αντελήφθη –ή δεν ήθελε να αντιληφθεί– ότι η επίκληση της «αλληλεγγύης» στην Κοινότητα είχε τα όριά της. Ότι όταν επικαλείσαι αυτή την αρχή σημαίνει ότι πράγματι υπάρχει διάσταση απόψεων και συμφερόντων. Ότι η Κοινότητα ως σύνολο αλλά και τα κράτη – μέλη της δεν ήταν διατεθειμένη να επιβάλει την ούτως συγκροτηθείσα άποψή της στα Σκόπια. Έδινε στην Ελλάδα ευκαιρίες για συμβιβασμό, όχι διακαίωση στην ουσία. Κι εμείς στο μεταξύ σ' έναν αμυντικό αγώνα καταναλώσαμε, στο εσωτερικό και το εξωτερικό, όλα τα αποθέματα του δυναμικού ελληνισμού. Μέχρι που φτάσαμε στο Εδιμβούργο,

όπου η υπομονή της Κοινότητας είχε πλέον εξαντληθεί. Η ίδια η Κοινότητα έχοντας τυπικά «καθαρά χέρια» απέναντι στην Ελλάδα «παρέπεμψε» ευσχήμως το θέμα στον ΟΗΕ.

Ακόμα και η πρόταση της Γαλλίας για διαιτησία δεν είχε στόχο να επιβάλει λύση στον Γκλιγκόρφ αλλά να βγάλει την Ελλάδα απ' το αδιέξοδο. Γι' αυτό και ναυάγησε. Τώρα, όντας το θέμα στον ΟΗΕ, η Ελλάδα φαίνεται να εκλιπαρεί τη διαμεσολάβηση, έναντι μάλιστα της οποίας τοποθετείται κατ' αρχήν και δημοσίως.

Για να προκαλέσουν όλα αυτά ισχυρότατους κραδασμούς στο κυβερνών κόμμα και να γίνονται όσα τραγελαφικά γίνονται. Ο κ. Μητσοτάκης έχει αυτοπαγιδευτεί. Δεν ακολούθησε καμιά γραμμή με συνέπεια. Και κινδυνεύει να πέσει στο κενό σχοινοβατώντας από μέρα σε μέρα.

Αν πίστευε στο συμβιβασμό, έπρεπε να είχε το θάρρος να τον επιδιώξει απ' την αρχή από θέση ισχύος αναλαμβάνοντας τις ευθύνες του. Αν πίστευε στη γραμμή Σαμαρά, έπρεπε να την επιδιώξει μέχρι τέλους. Σήμερα και οι δύο γραμμές έχουν χάσει την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητά τους.

Τα προσχήματα πλέον επιδιώκεται να σωθούν. Διότι οι «θριάμβοι» έχουν πλέον εκλείψει και οι επιλογές είναι περιορισμένες. Ο συμβιβασμός τώρα θεωρείται ταπείνωση. Η αποτυχία επιβολής της ελληνικής άποψης, εθνική ήττα. Τι απομένει; Η θεαματική επάνοδος του κ. Μητσοτάκη στη σκληρή γραμμή για να διασώσει το πολιτικό του μέλλον. Ό,τι και να επιλέξει ο ίδιος, είτε γραμμή του συμβιβασμού –αν του βγει τελικά– είτε την ασυμβίβαστη γραμμή επί του ονόματος, θα έχει ζημιώσει την ελληνική υπόθεση.

Αν και καθόλου δεν αποκλείεται να συνεχίσει στρουθοκαμηλίζων. Το δυστύχημα είναι ότι όλα αυτά δεν αφορούν μόνο τον κ. Μητσοτάκη προσωπικά, τους δελφίνους και την παράταξή του, αλλά την ίδια τη χώρα. Το τίμημα θα είναι βαρύ.

Μετέωρες Πολιτικές, Παραπαίουσα Κυβέρνηση

του Μιχάλη Πατρινού

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν πρόκειται να συγκατατεθεί στην πρόταση για Σύσκεψη των Πολιτικών Αρχηγών χωρίς τον κ. Α. Παπανδρέου. Ο πρωθυπουργός κ. Κων. Μητσοτάκης δεν αποκλείεται να ξαναβρεθεί στη «γραμμή Σαμαρά» εάν και η Βουλή των Σκοπίων λάβει την ίδια αρνητική θέση στην πρόταση του Συμβουλίου Ασφαλείας, όπως ο κ. Γκλιγκόρφ. Ο κ. Σαμαράς και λιγότερο ο κ. Έμπερτ, δεν πρόκειται να προωθήσουν, τις ερχόμενες ημέρες κανένα, συγκεκριμένο σχέδιο διαφοροποίησης, ανατροπής και αμφισβήτησης, αν οι επιλογές τους παραμένουν σταθερά προς αυτή την κατεύθυνση. Ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Παπανδρέου μάλλον τηρεί στάση αναμονής, σχεδόν ανοχής απέναντι στις λύσεις που προωθεί ο αρχηγός της «Νέας Δημοκρατίας». Το ΚΚΕ και ο «Συνασπισμός» φιλοδοξούν να μην ταυτισθούν με το ΠΑΣΟΚ και μεταξύ τους και κατορθώνουν τελικά να δίνουν την εντύπωση «ουράς της Κυβερνητικής πολιτικής».

Δεν πρόκειται ο νέος Πρόεδρος της Κύπρου κ. Γ. Κληρίδης να αποδειχθεί νέος Σαμαράς για τον παλαιό του φίλο κ. Κ. Μητσοτάκη, σύμφωνα με τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει για ανατροπή της πολιτικής Βασιλείου.

Αυτό λίγο-πολύ και αρκετά σχηματικά είναι το πλαίσιο εξελίξεων, θέσεων και σχεδιασμών για τις επόμενες ημέρες στη χώρα, μέσα σε μια κατάσταση έντονης αβεβαιότητας και ρευστότητας, σεναρίων και προσδοκιών από κάθε πλευρά.

Όλα τα μεγάλα εθνικά θέματα συνδέονται με αρνητικές εξελίξεις και πονοκεφάλους για την Κυβέρνηση και, σύμφωνα με δυτικούς διπλωμάτες, ακόμα και αυτό το «Πακέτο Ντελόρ II» κινδυνεύει –αν δει κανείς τα έως τώρα συμπεράσματα από το «Πολυδύναμο»– να μεταβληθεί σε μπουμέραγκ πολιτικά. Η πηγή σκανδαλογίας, καθώς οριστική απόφαση του κ. Μητσοτάκη είναι, όπως το οριστικοποίησε σε χθεσινή του συνεργασία, να διαθέσει το πακέτο Ντελόρ II σε ορισμένα μεγάλα έργα και μόνο και όχι σε μικρομεσαίας κλίμακας και ειδικής περιφερειακής ανάπτυξης.

Ωστόσο, ειδικά το Σκοπιανό έχει μεταβληθεί στο μείζον πρόβλημα όχι μόνο της εσωτερικής αλλά και της εξωτερικής πολιτικής.

Οι κίνδυνοι να μεταβληθεί σε νέο Κυπριακό είναι κάτι περισσότερο από αισθητοί και ορατοί.

Τις εκτιμήσεις αυτές δεν απορρίπτει ο κ. Κ. Καραμανλής όταν ομιλεί ιδιαιτέρως –όπως αποκάλυψε το «Αντί»– για «νέα Ζυρίχη» στην οποία δεν επιθυμεί να συμπράξει.

Οι νέες εξελίξεις στο Σκοπιανό, με τη σκληρή στάση Γκλιγκόρφ απεκάλυψε αφενός ότι η δήθεν αναμονή για την επίδοση της πρότασης του Συμβουλίου Ασφαλείας ήταν κωμωδία κακοπαιγμένη (αφού το σχέδιο έχει παραδοθεί σε Αθήνα και Σκόπια προ δεκαημέρου) και αφετέρου ότι υπάρχει έντονη παρασκηνιακή συμπεριφορά, στο θέμα αυτό, της κυβέρνησης και του κ. Κ. Μητσοτάκη προσωπικά.

Κατά τις πληροφορίες του «Αντί», ο κ. Μητσοτάκης έχει αποδεχθεί –το είπε σχεδόν άλλωστε στην ομιλία του στο ελεγχόμενο ακροατήριο των εκπροσώπων των κομματικών οργανώσεων– την ονομασία «Μακεδονία» (αυθεντική και όχι ως επιθετικό προσδιορισμό) από τα Σκόπια. Κατά τις πληροφορίες μας, ο κ. Μητσοτάκης έχει αποδεχθεί τις προτάσεις για ονομασία «Νέα Μακεδονία» (που αρνούνται τα Σκόπια) και «Βόρειος Μακεδονία» (που κατ' αρχήν θεωρείται συζητήσιμη). Ακόμα ο κ. Μητσοτάκης είχε αξιώσει να ικανοποιηθούν οι τρεις όροι του πακέτου Πινέρο, από τους

οποίους ο Γκλιγκόρφ δέχεται μόνο τον ένα πλέον (τροποποίηση του Συντάγματος και συγκεκριμένα του επίμαχου άρθρου 49) αλλά δεν δέχεται να κάνει καμιά υποχώρηση στα θέματα της ονομασίας, δηλαδή με τη Μακεδονία ως επίθετο και με κατάργηση των συμβόλων (αστέρι Βεργίνας).

Η απάντηση αυτή δόθηκε μετά τις απόψεις που διατύπωσε ο κ. Μητσοτάκης στην ομιλία του στις κομματικές οργανώσεις και γι' αυτό ο «πάντοτε αισιόδοξος» κ. Μητσοτάκης έμεινε μετέωρος ή και πολύ εκτεθειμένος. Οι δηλώσεις αυτές –ότι δεν έχει καμμία σημασία το όνομα για τους Έλληνες, που δεν αντιδρούσαν επί 45 χρόνια και θα το έχουν ξεχάσει σε πέντε-δέκα– δεν ενόχλησαν μόνο τον κ. Κ. Καραμανλή αλλά και αποκάλυψαν πόσο πολύ επιθυμεί ο κ. Μητσοτάκης να αποκομίσει προσωπικά οφέλη από την υπόθεση των Σκοπίων. Πρώτα ως νικητής στα πεδία των ευρωπαϊκών μαχών (με τους τόσους παρασκηνιακούς όρους και ανταλλάγματα) και ως «ρεαλιστής» στη φάση του ΟΗΕ. Η ψυχρολουσία Γκλιγκόρφ ήλθε να τον προβληματίσει ιδιαίτερα και να του υπενθυμίσει το «φάντασμα του Γουδιού» το 1922.

Δεν αποκλείεται έτσι, εάν μάλιστα τελικά η Βουλή των Σκοπίων απορρίψει στο σύνολό της την πρόταση του Συμβουλίου Ασφαλείας, να σημειωθεί ότι και με τη γαλλική πρωτοβουλία. Να «μας σώσει τελικά ο Γκλιγκόρφ» με την άρνησή του αλλά και να αντιστοίχισι πλήρως την τακτική του ο κ. Μητσοτάκης στο όλο θέμα. Θα ομιλήσει για καλή θέληση και «όλες τις δυνατές υποχωρήσεις» τις οποίες έκανε και να ακολουθήσει μια νέα «γραμμή Σαμαρά» στο θέμα, έως ότου κάποιος σε άλλη φάση την εγκαταλείψει.

Το ενδεχόμενο αυτό λειτουργεί, λειτουργεί ήδη, ανασταλτικά για τα σχέδια αντίθεσης, αμφισβήτησης και βαθύτερου εγχειρίματος τα οποία σχεδίαζαν ο κ. Μιλτ. Έμπερτ και κυρίως ο κ. Αν. Σαμαράς. Δεν πρόκειται στον τομέα αυτό να υπάρξουν εντυπωσιακές ανακοινώσεις και πρωτοβουλίες (χωριστό κείμενο, συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας με καταλυτικά για τον κ. Μητσοτάκη αποτελέσματα), καθώς το Σκοπιανό στη νέα του φάση δεν είναι ξεκαθαρισμένο. Ο κ. Μητσοτάκης φαίνεται να κρατάει τα χαρτιά του κλειστά, με την έννοια όχι ότι δεν γνωρίζουμε ότι επιθυμεί

μβιβασμό και κλείσιμο του θέματος αλλά και μια συνεχής αδιαλλαξία των Σκοπιανών, ορεί να τον μεταβάλλει και τον ίδιο σε (προ-ορινό) θιασώτη της σκληρής γραμμής και να χαρακτηρίσει τους ως τώρα συμβιβασμούς του «ελιγμό», και μάλιστα επιτυχή, αφού θα ει εκθέσει τους Σκοπιανούς στη Διεθνή Κοι-ητη.

Και καθώς οι δύο δελφίνοι έχουν σκοπό να κρύνουν ή να κλυδωνίσουν τον κ. Μητσοτά-για τους χειρισμούς και τις αποφάσεις του ι όχι για την ανυπαρξία στρατηγικής και ιθερής πολιτικής, το Σκοπιανό θα ορίζει με ις εγκλωβισμούς του τις όποιες εξελίξεις στο υτερικό πολιτικό τοπίο.

Ο μινιμαλισμός των σχετικών στόχων χα-τηρίζει το ΠΑΣΟΚ και προσωπικά τον κ. Παπανδρέου, ο οποίος επικεντρώνει την -σοχή του όχι απλώς και μόνο στους ελιγ-ίς και καθημερινούς χειρισμούς (χωρίς να ωθεί μέτωπα και πρωτοβουλίες συνολικής διαρκούς αντιπαράθεσης) αλλά και στις πτώσεις που θα έχουν στη συνοχή της -ζέρησης και της «Νέας Δημοκρατίας». Εί-

ναι χαρακτηριστικό ότι σε τελευταία συνεργα-σία του για το Σκοπιανό και διάφορες προτά-σεις πρωτοβουλιών, ο κ. Α. Παπανδρέου είπε ότι «χρειάζεται να περιμένουμε, για να υπάρ-ξουν διαφοροποιήσεις βουλευτών πρώτα στη Νέα Δημοκρατία».

Η τακτική αυτή, να καθορίσει το ΠΑΣΟΚ τη στάση του με βάση τα όποια εσωκομ-ματικά αποτελέσματα προκύψουν στη ΝΔ, είναι μυωπική και οριακών αντιπολιτευτι-κών δυνατοτήτων. Γι' αυτό και έχει αρχίσει να προκαλεί σχόλια και δυσανεξίες ανάμεσα σε βουλευτές και ηγετικά κομματικά στελέχη.

Πιστεύουν ότι μια αποτυχία της Κυβέρνησης στο Σκοπιανό, χωρίς δικές του προτάσεις και πρωτοβουλίες εναλλακτικές, δεν θα απαλλάξει το ΠΑΣΟΚ από αρκετές ευθύνες και δεν πρό-κειται να κάνει άνετο τον δικό του κυβερνητι-κό δρόμο.

Το βέβαιο από τις νέες εξελίξεις στο Σκο-πιανό είναι ότι -μέσα στην επιτεινόμενη θεσμι-κή αγκύλωση και την απουσία εθνικής στρατη-γικής- τα πάντα, με πρώτο άξονα αναφοράς το Σκοπιανό, συσσωρεύονται και λειτουργούν πλέ-

ον αθροιστικά. Είτε υπέρ είτε κατά, σε ένα παιχνίδι προσωρινών εντυπώσεων και προσω-ρινών επιρροών. Οι πάντες, από τους δελφί-νους της «Νέας Δημοκρατίας» έως τα κόμματα της Αριστεράς, προσποιούνται ότι αγνοούν το μέγεθος των προβλημάτων και τις δικές τους ευθύνες.

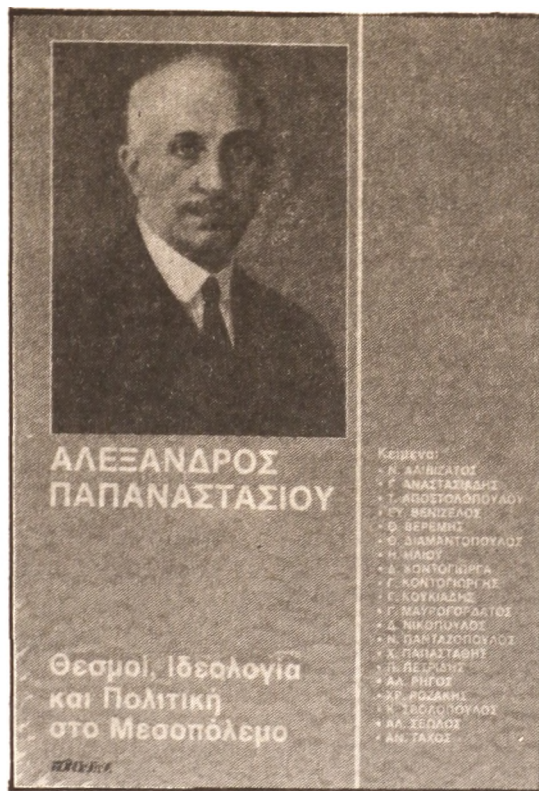
Προς το παρόν, ο κ. Μητσοτάκης φαίνεται να διαθέτει ως μοναδικές δυνάμεις επιρροής το υπουργικό συμβούλιο και την κομματική γραφειοκρατία. Μ' αυτές τις δυο δυνάμεις, και όχι άλλες (κομματικός μηχανισμός, κοινο-βουλευτική ομάδα, Βουλή, κοινωνικοί φορείς), θα επιδιώξει να συνεχίσει να κυβερνά, δηλαδή να διατηρείται στην εξουσία. Χωρίς να παρά-γει έργο αλλά και -όπως ίσως φανεί στο Σκο-πιανό- χωρίς να παράγει και προσωπική πολι-τική. Όπως και οι άλλοι, ο κ. Μητσοτάκης πα-ράγει μόνον χειρισμούς και δηλώσεις. Η Ελλά-δα όλο και λιγότερο είναι η χώρα των προ-γραμμάτων και των πολιτικών και γίνεται όλο και περισσότερο η χώρα που αντιμετωπίζει με δηλώσεις τα γεγονότα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΡΩΤΟ
ΒΙΤΣ

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ: Ο «ΠΡΟΤΥΠΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ» ΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ Οψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)

Οι οψεις είναι οι αντιλήψεις για το ελληνικό έθνος και τον οορισμό του; Αυτό είναι το καίριο ερώτημα που θέτει και ερευνά η ιστο-ικός Έλλη Σκοπετέα. Βιβλίο ιστορικό όσο και ιδεολογι-που είναι χρήσιμο για την κατανόηση του νεοελληνι-ού βίου, έως και της σημερινής συγκυρίας.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλε- μο

ΚΕΙΜΕΝΑ:

- Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
- Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
- Τ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
- ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
- Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
- Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
- Η. ΗΛΙΟΥ
- Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ
- Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
- Γ. ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ
- Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
- Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
- Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ
- Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
- ΑΛ. ΡΗΓΟΣ
- ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ
- Κ. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
- ΑΛ. ΣΒΩΛΟΣ
- ΑΝ. ΤΑΧΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΡΩΤΟ
ΒΙΤΣ

Γραφτείτε συνδρομητές στο **αντί**

Ανέξοδη αντιπολίτευση

του Τάσου Παππά

Πρόκειται ασφαλώς για ακραία παράδοξο γεγονός. Ένα κόμμα, χωρίς να αρθρώνει ουσιαστικά προγραμματικό λόγο, με βεβαρημένο κυβερνητικό παρελθόν, με ρεβανσιστικές διαθέσεις να επιχωριάζουν στους κόλπους του, με οϊηματική στάση και συμπεριφορά, να βαδίζει ακάθεκτο προς την εξουσία «σημαδεύοντας» εντυπωσιακά νούμερα στις σφυγμομετρήσεις και αφήνοντας το δεύτερο κόμμα σε απόσταση 15 και πλέον ποσοστιαίων μονάδων.

«Με το άναμμα των φώτων
Μετατοπίζεται το κέντρο βάρους
Κι αρχίζουν πάλι αδιακρίτως να προσποούνται»
Κλείτος Κύρου

Η δημοσκοπήση της ΔΗΜΕΛ που φιλοξενήθηκε στις σελίδες της *Ελευθεροτυπίας* κατέγραψε, όσο αυτό είναι δυνατόν, τις διαθέσεις του εκλογικού σώματος, σήμερα. Το ΠΑΣΟΚ κοντά στην πολυπόθητη αυτοδυναμία, η Ν.Δ. πολύ πίσω και ασθμαίνουσα και η διχασμένη Αριστερά γλίσχη μεταξύ μίξερης επιβίωσης και αργού θανάτου. Κι όλα αυτά όταν οι «ομογάλακτοι» στην Εσπερία παραπαίνουν. Οι *Ιταλοί σοσιαλιστές* πληρώνουν ακριβά την πολychρονη πρόσδεσή τους στην εξουσία –άρα και στη διαφθορά– καθώς και την πάση θυσία ικανοποίηση του μαξιμαλιστικού τους στόχου να γίνουν δεύτερο κόμμα. Οι Γάλλοι θα είναι ευχαριστημένοι εάν σταματήσουν την πτώση τους στο 20%, ενώ οι Ισπανοί μετά από δέκα χρόνια στην εξουσία έχουν να «καμαρώνουν» για την ανεργία (19%), τα σκάνδαλα και τον ρηγκανικό νεοφιλελευθερισμό τους. Έτσι, εκτός απροόπτου, ο **Ανδρέας Παπανδρέου** σε λίγο καιρό θα είναι ο μόνος σοσιαλιστής –διαβάζεται και με εισαγωγικά η λέξη– πρωθυπουργός στην Ευρώπη. Κάποιοι θα σπεύσουν να μιλήσουν και πάλι για το απρόβλεπτον του ελληνικού λαού, άλλοι θ' αναζητήσουν ψυχιάτρους για να εξηγήσουν το φαινόμενο και μερικοί θα λαιδορήσουν το αποτέ-

λεσμα καταφεύγοντας στο απαξιωτικό: «οι λαοί έχουν τις κυβερνήσεις που τους αξίζουν».

Το ΠΑΣΟΚ, από την επομένη των εκλογών οι οποίες ανέδειξαν στην κυβέρνηση τη Νέα Δημοκρατία, ακολούθησε μηδενιστική τακτική. Αρνητισμός και συνεχής αναφορά στο κυβερνητικό του έργο, διανθισμένα όλα τούτα με το αίτημα των εκλογών.

Στην ουσία προσποιείται ότι έχει πολιτική. Ανέξοδοι λεονταρισμοί στο θέμα των Σκοπίων, εκ του ασφαλούς κριτική στην οικονομική πραγματικότητα και εσκεμμένη ασάφεια επί παντός του επιστητού. Παρ' όλα αυτά, ακόπως εισπράττει και μεγαθύνει την επιρροή του, ενώ εξαιτίας των πράξεων ή των παραλείψεων των αντιπάλων του έχει καλυμμένα τα νώτα του από τις πλαγιοκοπήσεις.

Από τα δεξιά του δεν αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα. Ας είναι καλά η κυβέρνηση που του προσφέρει το «γήπεδο». Στο ζήτημα των Σκοπίων επέλεξε την ανένδοτη στάση, καταγγέλλει σ' όλους τους τόνους την έτσι κι αλλιώς αντιφατική πολιτική της κυβέρνησης και εύχεται να έχει «φύγει» το «αγκάθι» πριν κληθεί ν' αναλάβει την ευθύνη της διαχείρισης. Στον τομέα της οικονομίας δραματοποιεί την κατάσταση, εκμεταλλεύεται τους βυζαντισμούς στο κυβερνών κόμμα, εγκαλεί πρωθυπουργό και υπουργούς για παράνομες συναλλαγές, στήνει το δικό του χορό των σκανδάλων και υπόσχεται την επανακρατικοποίηση όλων των επιχειρήσεων που η κυβέρνηση πούλησε σε ιδιώτες.

Ο «κίνδυνος» Σαμαρά

Ο μόνος κίνδυνος προέρχεται από το υπό εκκώλυση σχήμα του **Α. Σαμαρά**. Η πατριωτική πλειοδοσία του πρώην υπουργού των Εξωτερικών και οι εξαγγελίες περί διαφάνειας, αξιοκρατίας, ανάδειξης νέων και άφθαρτων στις θέσεις-κλειδιά –όλα τα λαϊκιστικά υπερσυντηρητικά κόμματα του παρελθόντος και του παρόντος χρησιμοποιούν τα ίδια ιδεολογήματα– «ακουμπούν» και επηρεάζουν στρώματα με τα οποία το ΠΑΣΟΚ είχε πάντοτε προνομιακή σχέση. Σ' αυτή την πρόκληση απαντά ο Α. Παπανδρέου όταν μιλά για συλλογική ευθύνη όλων όσοι πέρασαν από κυβερνητικές καρέκλες αλλά και εκείνων οι οποίοι διαφωνούν αλλά στηρίζουν την κυβέρνηση. Ο στόχος του είναι να εξωθήσει τον Α. Σαμαρά να κάνει τη «μεγάλη κίνηση» και να ρίξει την κυβέρνηση. Όσο αρνείται «να διαβεί το Ρουβίκωνα», και τις ευθύνες δεν απολατίζει για την πορεία της χώρας και αντιμετωπίζει την κατηγορία του «αδιέξοδου παλικαρισμού», που σημειωτέον αρχίζουν να του προσάπτουν στενοί συνεργάτες του.

Σε ό,τι αφορά στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ, τα πράγματα εκεί είναι ακόμη καλύτερα. Η προοπτική της εξουσίας έχει συσπειρώσει τους πόντες. Οι υποψήφιοι αρχηγοί σιωπούν ή ψελλίζουν δευτερεύουσας σημασίας αντιρρήσεις παραμένοντας το θέμα της αναδιοργάνωσης του κόμματος στο μέλλον. Ο **Κ. Σημίτης** έχει «εξαφανιστεί». Ο **Γ. Γεννηματάς** αποκαθιστά τις σχέσεις του με τον πρόεδρο. Ο **Κ. Λαλιώτης** προτοιμάζει τις διαφημιστικές σφήνες. Και αφήνουν τους πούρους λαϊκιστές να αλωνίζουν στα μέσα ενημέρωσης και να μεταδίδουν τον ξύλινο, επιθετικό και αγοραίο πολιτικό τους λόγο. «Στο ΠΑΣΟΚ κυβερνά η Ένωση Κέντρου», μας είπε χαρακτηριστικά μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου. Και στην αυτονόητη ερώτηση «εσείς τι κάνετε;» (σ.σ. η συνομιλία γινόταν με αυτοαποκαλούμενο εκσυγχρονιστή) η απάντηση ήταν αφοπλιστική: «Μέχρι να γίνει ο Παπανδρέου πρωθυπουργός δεν πρόκειται να κουνηθεί φύλλο στο κόμμα».

Ας επανέλθουμε όμως στην εισαγωγική μας απορία. Πού οφείλεται η αλήθεια του ΠΑΣΟΚ; Είναι τόσο καταστροφική η πολιτεία της Ν.Δ. Ήταν επιτυχής η κυβερνητική θητεία του ΠΑΣΟΚ ώστε οι πολίτες να στρέφονται προς τη κάλπη του ελπίζοντας στην επανάληψη; Ή μήπως έχουμε να κάνουμε με την προιμοδότηση ενός κόμματος που διασύρθηκε από τους αντιπάλους του και σήμερα του αναγνωρίζεται το δικαίωμα της δικαίωσης δια της επιστροφής του στην εξουσία.

Η τρίτη περίπτωση απαιτεί ψυχολογικού τύπου διεργασίες στο κοινωνικό σώμα, εν πολλοίς αποϊδεολογικοποιημένες και μη μετρήσιμες.

Η πρώτη περίπτωση εμπεριέχει μεγάλη δόση αλήθειας. Είναι πρόδηλο πως η κυβέρνηση της Ν.Δ. έχει αποτύχει σ' όλους τους τομείς, καθοδηγείται από ένα πρόσωπο που διαρκώς αμφισβητείται και αμύνεται με τις γελοιότητες του τύπου «Τον Μητσοτάκη τον πολεμάει το Κολωνάκι» (αυτό δα μας έλειπε, να πιστέψουμε πως ο κατήφορο πειθαρχημένος στα μεγάλα συμφέροντα πολιτικός απειλείται από τη συνωμοσία του μεγάλου κεφαλαίου και των μέσων ενημέρωσης). Τέλος ουδείς εχέφρων πολίτης είναι δυνατόν να ισχυριστεί ότι η οκταετία του ΠΑΣΟΚ υπήρξε ο παράδεισος για τη χώρα μας. Σ' αυτό τον τόπο όλοι ζούμε και δεν ξεχνάμε ούτε το άρθρο «ο» ούτε τη λιτότητα της δεύτερης τετραετίας ούτε τον νεποτισμό και το φαβοριτισμό ούτε ακόμη και την εμπλοκή του τότε κυβερνώντος κόμματος σε υποθέσεις διαφθοράς και σε προσπάθειες ελέγχου των μέσων επικοινωνίας.

Τότε, τι ακριβώς συμβαίνει; Απλώς ο αστυνικός διπολισμός της πολιτικής μας ζωής περιορίζεται βασανιστικά τις επιλογές του μέσου πολίτη, ο οποίος δοκιμάζει ανάμεσα στα κόμματα που μπορούν να κυβερνήσουν. Πότε το ένα, πότε το άλλο. Κι αυτό θα λειτουργεί όσο καιρό δεν αποδεικνύονται τρίτοι ισχυροί πόλοι, ικανοί να αντρεψουν τις ισορροπίες. Πρόκειται για την απώθηση της λογικής του «μικρότερου κακού». Η μόνη απαλλαγή που έχει επέλθει είναι η συγκέντρωση του χρόνου χάριτος. Η απομυθοποίηση επέρχεται γρήγορα. Κι αυτό είναι το μείζον πρόβλημα του ΠΑΣΟΚ...

Δεν κρύβονται

Τελικά ο έρωτας και ο βήχας δεν κρύβονται. Π.χ. βουλευτής Θεσσαλονίκης του ΠΑΣΟΚ κ. Σ. Παπαθεμελής πιο συχνά θεάται να συζητάει με τους κ. Σ. Στεφανόπουλο, Ν. Κακλαμάνη και άλλα στέρια» της ομάδας Σαμαρά παρά με συναίφους του από την Κ.Ο. του ΠΑΣΟΚ. Και μετά τάνε ορισμένοι γιατί το ΠΑΣΟΚ στη Μακεδονία έχει «βάψει μαύρα».

Δήλωση του ν. 105

Καταπληκτική αυτή η νομική πατέντα για παγραφη, μέσα σε διάστημα ενός χρόνου, των αδικημάτων που βαρύνουν βουλευτές των οποίων η υλία έχει αρθεί από τη Βουλή. Βέβαια η σχετική έταξη του πολυνομοσχεδίου για τη Δικαιοσύνη οβλέπει ότι η ποινική διαδικασία περατώνεται ετάκλτητα εντός ενός έτους και, για το σκοπό τώ, όλες οι αντίστοιχες διαδικαστικές πράξεις εργούνται από τα αρμόδια όργανα κατά προτίση. Τουλάχιστον «για τους τύπους» είμαστε ιάξει. Τώρα θα μου πείτε σε ποια σοβαρή υπόθεπερατώνεται η ανάκριση, εκδίδονται δύο υλεύματα, εκδικάζεται η υπόθεση πρωτοβαθμίκαι δευτεροβαθμώς και εκδίδεται απόφαση από τον Άρειο Πάγο, στον οποίο είναι βέβαιο θα προσφύγει μετά από τυχόν καταδικαστική όφαση ο βουλευτής. Σε καμία. Η στήλη προτείμα άλλη διαδικασία για την ταχύτερη τονομή δικαιοσύνης»: Να απαλλάσσονται οι υλευντές, μετά από έγγραφη δήλωσής του, του ν. 105, ότι είναι αθώοι...

Και η εκκλησία ήταν εκεί

Η βουλευτές του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Δαμιανίδης, Ο. Αστρατής, Μ. Γικονόγλου, Γ. Πρασιανάκης, Π. Αρβιτώνης και Θ. Κατσανέβας, μετά από πρόσκληση της Βουλής της διασποράς του Κουρδιστάν επισκέψαν τις Βρυξέλλες, προκειμένου να συμασταθούν στους Κούρδους ομολόγους τους, οι κ. έχουν ξεκινήσει απεργία πείνας διαμαρτυνοί για την αδιαφορία των δυτικών στο δράμα ιουρδικού λαού. Ανάμεσά τους και μία παρουκλήξη: Του εκπροσώπου Τύπου της Ιεράς ουδου κ. Ι. Χατζηφώτη, ως εκπροσώπου του ιπισκόπου Σεραφείμ.

Η τροχαία της «Νέας Πολιτείας»

το ήθελε το μανιφέστο της «Νέας Πολιτείας» υλευντής του κ. Α. Σαμαρά -συγγνώμη της Ν.Δ. να πω- κ. Σ. Στεφανόπουλος; Την επόμενη υ, οι πινακίδες του αυτοκινήτου του είχαν κάφτερά» και είχαν προσγειωθεί στην Τροχαία ως τυχαία.

Προτάσεις – τεχνητή αναπνοή για τον Κανονισμό

• Και στο βάθος αναθεώρηση του Συντάγματος

Σήμερα επρόκειτο να αρχίσει στην Επιτροπή Κανονισμού της Βουλής η συζήτηση επί των σημείων της πρότασης Τσαλδάρη για τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής. Οι προτάσεις αυτές συνοπτικά αφορούν στα εξής:

– Αναβάθμιση του ρόλου των Διαρκών Επιτροπών. Οι συνεδριάσεις στο εξής θα είναι δημόσιες και οι επεξεργασίες νομοσχεδίων και προτάσεων νόμου θα γίνονται σε επτά δημόσιες συνεδριάσεις. Θα μπορούν να συζητούν θέματα συναφή με την νομοθετική τους δραστηριότητα και να υποβάλλουν σχετική έκθεση στη Βουλή επί της οποίας θα γίνεται συζήτηση. Προβλέπεται ακόμα η συγκρότηση Διαρκούς Επιτροπής Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, η οποία θα συντάσσει, δύο φορές το χρόνο, έκθεση για την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

– Περιορίζεται η δυνατότητα παρεμβάσεων των προέδρων των Κ.Ο. Τρεις φορές από δέκα λεπτά και πέντε λεπτά για κάθε παρέμβαση κρίνονται υπεραρκετα. Αν έχει προηγηθεί ομιλία προέδρου Κ.Ο. και τον διαδεχθεί αναπληρωτής του, περιορίζεται σε δύο δεκάλεπτα. Με τον τρόπο αυτό δίνεται περισσότερος χρόνος στους βουλευτές, αφού από τη στιγμή που δεν παρεμβαίνουν –συνά με άκαιρες και άνευ ουσίας παρεμβάσεις– οι κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι, δεν παρεμβαίνουν ούτε οι υπουργοί.

– Οι ερωτήσεις θα αναπτύσσονται σε δίλεπτα από έναν μόνο ερωτώντα. Η ακατάσχετη λογοδιάρροια στις επερωτήσεις παύει. Τρεις βουλευτές θα απαντούν με συνολικό χρόνο 40' (20' + 10' + 10'), ενώ η συνολική διάρκεια απάντησης του υπουργού δεν θα μπορεί να υπερβαίνει τον συνολικό χρόνο. Έτσι παύει το φαινόμενο της συζήτησης, επί πέντε ώρες, επερωτήσεων και δίνεται ο απαραίτητος χρόνος για να συζητηθούν περισσότερες.

– Επιτέλους, η Βουλή αρχίζει να συζητά θέματα της επικαιρότητας και να αποκτά ουσιαστική πολιτική δραστηριότητα. Εντός 44', το κέντρο του ενδιαφέροντος μεταφέρεται στην αίθουσα συνεδριάσεων. Υπό τη μορφή δεκάλεπτων ανακοινώσεων προ ημερησίας διάταξης από τον πρωθυπουργό, η εκτελεστική εξουσία θα ενημερώνει το Κοινοβούλιο για τρέχοντα θέματα της πολιτικής επικαιρότητας. Σε απαντήσεις και ανταπαντήσεις παραχωρείται συνολικός χρόνος 24' στους προέδρους των Κ.Ο. (για την ακρίβεια 5' στον καθένα για απάντηση και 3' για ανταπάντηση).

Τα παραπάνω, όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο σημειώμά μας, δεν είναι καθόλου άσχετα με την προτεινόμενη από τον πρωθυπουργό κ. Κ. Μητσοτάκη αναθεώρηση του Συντάγματος. Σημειώναμε ότι «ούτως ή άλλως άπτονται της αναθεώρησης του Συντάγματος και ορισμένες διατάξεις του Κανονισμού της Βουλής». Μάλιστα ένα σημείο των αρχικά προταθέντων τροποποιήσεων –σχετικά με τη δυνατότητα των Διαρκών Επιτροπών να εγκρίνουν νομοσχέδια ή προτάσεις νόμων– παραπέμπει απευθείας στην αναθεώρηση του Συντάγματος, αλλά η πρόταση τελικά επαναδιατυπώθηκε. Είναι βέβαιο ότι θέμα αναθεώρησης του Συντάγματος θα τεθεί κατά τη συζήτηση των προτάσεων στην Επιτροπή και οι προτάσεις θα αποτελέσουν τα πρώτα σημεία τριβής, αλλά και σύγκλισης των πολιτικών δυνάμεων, πάνω στο κρίσιμο θέμα της αναθεώρησης του Συντάγματος. Μια αναθεώρηση, η οποία θα πρέπει να θεωρείται κάτι παραπάνω από βέβαιη, όχι γιατί το υποστηρίζει ο κ. Κ. Μητσοτάκης, ούτε –φυσικά– γιατί θα κατακτήσει 180 έδρες στην ερχόμενη εκλογική αναμέτρηση, αλλά διότι το Σύνταγμα πρέπει να εναρμονισθεί με τα συμφωνηθέντα στο Μάαστριχτ.

Θα πρέπει να σημειώσουμε, για το θέμα της τροποποίησης του Κανονισμού, ότι ο πρόεδρος της Βουλής, κ. Α. Τσαλδάρης, βρήκε και έναν ανέλπιστο σύμμαχο την ίδια ημέρα που έκανε γνωστές τις προτάσεις του. Ο Συνασπισμός, με απόφαση της Κ.Ο. υπό την προεδρία της κ. Μ. Δαμανάκη, αποφάσισε να ζητήσει την «πλήρη αναθεώρηση του Κανονισμού». Από την πλευρά του Συνασπισμού αφέρθηκε να εννοηθεί ότι οι προτεινόμενες αλλαγές δεν είναι ουσιαστικές και ότι θα χρειαζόταν μια πιο ριζοσπαστική πρόταση.

Η «πρόταση» αναθεώρησης του Συντάγματος

Του Ανδρέα Λοβέρδου

Δεν υπάρχει τίποτα συγκεκριμένο για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Θα συσταθεί Επιτροπή η οποία θα υποβάλει προτάσεις. Η αναθεώρηση έχει ανοικτούς ορίζοντες... Αυτά, ή περίπου αυτά, δήλωσε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος αναφερόμενος στη συνεδρίαση του Υ.Σ. της 3.2.93, όπου ο Πρωθυπουργός ενημέρωσε (!) τα μέλη της Κυβέρνησης για την αιφνιδιαστική του πρόταση περί αναθεώρησης του Συντάγματος. Τόσο οι δηλώσεις αυτές όσο και ο τρόπος εξαγγελίας της αναθεώρησης συμπυκνώνουν, δυστυχώς, τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές ενός διαβήματος που έχει ως αντικείμενο το Σύνταγμα· δηλαδή τον θεμελιώδη νόμο της πολιτικής σύγκρουσης. Με άλλα λόγια, τα πιο ενδιαφέροντα θέματα της περί αναθεώρησης παρούσας συζήτησης εντοπίζονται όχι στις προτεινόμενες να αναθεωρηθούν διατάξεις ή, έστω, στην ερμηνεία διατάξεων του Συντάγματος που ρυθμίζουν τη διαδικασία της αναθεώρησής του, αλλά στις πρωθυπουργικές μεθοδεύσεις, δηλαδή στα διαδικαστικά ατοπήματα ενός τακτικού μικροπολιτικού ελιγμού. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγείται κανείς χρησιμοποιώντας ένα διαδικαστικό και ένα ουσιαστικό κριτήριο. Και συγκεκριμένα: α) την ίδια τη μεθόδευση της αναθεώρησης και β) το εικαζόμενο (!) ως κεντρικό θέμα της πρότασης περί αναθεώρησης (όταν βέβαια αυτή καταρτιστεί).

Α. Η μεθόδευση. Η πεμπτουσία της πρωθυπουργικής πρότασης βρίσκεται στην προσπάθειά του να μεταφέρει το πεδίο της πολιτικής έντασης από το περιεχόμενο της κυβερνητικής πολιτικής στους κανόνες που διέπουν την πηγή, τη διαμόρφωση, την άσκηση και τον έλεγχο της. Δηλαδή στο Σύνταγμα. Και ταυτόχρονα να δώσει στην επερχόμενη εκλογική αναμέτρηση έναν πολιτειακό χαρακτήρα, παίζοντας ο ίδιος και το κόμμα του το «χαρτί» του περιορισμού του πρωθυπουργικού αξιώματος και την αναβάθμιση του προεδρικού, που αισθάνεται ότι μπορεί να τους βοηθήσει (στο βαθμό που για τον ψηφοφόρο το αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας συνδυάζεται με το πρόσωπο που είναι σήμερα φορέας του).

Για να είναι όμως αξιόπιστος όποιος διατυπώνει μια τέτοια μομφή οφείλει, προηγουμένως, να έχει εξηγήσει γιατί ενώ πολλοί συζητούν περί αναθεώρησης του Συντάγματος, ο Πρωθυπουργός δεν έχει δικαίωμα να την προτείνει.

Πράγματι, με αφορμή τις δίκες στο Ειδικό Δικαστήριο, επί μακρόν συζητήθηκε η ανάγκη αναθεώρησης του Συντάγματος σχετικά με τις διατάξεις του περί διορισμού των Προέδρων (κ.λπ.) των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Και ορισμένες φορές αυτή η συζήτηση γενικεύτηκε. Ως παραδείγματα ενδεικτικά να αναφερθούν:

α) Η συζήτηση που οργάνωσε η εφημ. *Το Βήμα* στις 3.11.91 (Α. Μάνεσης, Ν. Αλιβιζάτος, Α. Πεπονής, Μ. Παπακωνσταντίνου).

β) Το διήμερο του Συνασπισμού για το «πολιτικό σύστημα και τη δημοκρατική μεταρρύθμισή του» (25,26/11/92), όπου η πεμπτουσία των σκέψεων που αναπτύχθηκαν ακουμπούσαν στην αναθεώρηση του Συντάγματος.

γ) Η σχετική στήλη που εγκαινίασε η εφημ. *Το Βήμα* από 25.12.1992.

δ) Οι δηλώσεις του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης, μεσούσης μιας έντασης της κομματικής αντιπαράθεσης το 1992, για τα ενδεχόμενα σφάλματα της αναθεώρησης του 1986.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, γιατί ο πρόεδρος της κατά το Σύνταγμα πολιτικά υπεύθυνης κυβέρνησης και ο αρχηγός της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας να μην νομιμοποιείται, κατά τους επικριτές του, να προτείνει την εκκίνηση της περί αναθεώρησης διαδικασίας;

Κατά τη γνώμη μου τέσσερις είναι οι αλληλοδιαπλεκόμενοι λόγοι βάσει των οποίων η πρωθυπουργική πρόταση αξιολογείται αρνητικά και υποβιβάζεται στην κατηγορία των τακτικών, μικροπολιτικών μάλιστα, κυβερνητικών ελιγμών.

α) Η αναθεώρηση του Συντάγματος προϋποθέτει εμπειρική (κυρίως) και θεωρητική αξιολόγηση των διατάξεων του που πράγματι πάσχουν καθώς και των ελλείψεών του. Και η αξιολόγηση αυτή, προκειμένου να αποδειχθεί πως έχει γίνει, προϋποθέτει όργανα, διαδικασίες και δημοσιοποιημένα συμπεράσματα και όχι διάσπαρτες απόψεις, θέσεις ή επιχειρήματα μεμονωμένων πολιτικών ή επιστημόνων. Η πανθομολογούμενη όμως απουσία μιας τέτοιας αξιολόγησης στερεί από σοβαρότητα οποιαδήποτε επίσημη (δηλαδή προερχόμενη από κρατικά όργανα) πρόταση περί αναθεώρησης του Συντάγματος.

β) Η πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος, ως διάβημα που μέλλει να μεταρρυθμίσει τον θεμελιώδη νόμο της πολιτικής αντιπαράθεσης, προϋποθέτει, κατά το Σύνταγμα, συλλογική κυβερνητική απόφαση κι όχι υπουργούς που ενημερώνονται από τον πρωθυπουργό για τις διαθέσεις του. Το πολίτευμά μας δεν είναι προεδρικό, αλλά ούτε και ο πρωθυπουργός του ελληνικού κράτους είναι καγκελάριος (βλ. άρθρο 82 του Συντάγματος).

γ) Ως αποτέλεσμα των δύο ανωτέρω προϋποθέσεων, η περί αναθεώρησης σχετική απόφαση της κυβέρνησης, όποιος κι αν είναι ο τρόπος της αναγγελίας της (δηλώσεις πρωθυπουργού, κυβερνητικό ανακοινωθέν, κυβερνητικός εκπρόσωπος), επιβαρύνεται με τη γνωστοποίηση των βασικών της θεμάτων. Επομένως η εξαγγελία αναθεώρησης με ανοικτούς ορίζοντες, αν δεν υποδηλώνει έλλειψη πυξίδας στο σκάφος που τους ατενίζει, σημαίνει έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος για τα ουσιαστικά της θέματα και εκδήλωση ενδιαφέροντος (κερδοσκοπικού βεβαίως) για την αναθεώρηση απλώς ως διαδικασία και ως συμβολισμό.

δ) Η απουσία της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας που απαιτείται για την αποδοχή της συγκεκριμένης πρότασης αναθεώρησης του Συντάγματος (180 βουλευτές), τόσο στην τρέχουσα 7η περίοδο της Βουλής όσο και η περίπου ασφαλής πρόβλεψη για την απουσία και στην επόμενη περίοδο της Βουλής, αποδεικνύει του αρθρωνόμενου εδώ λόγου το αληθές. Ο προτείνων δεν ενδιαφέρεται για την τύχη

της πρότασής του και αψηφά τον κίνδυνο να της προσδοθεί ριζικά διαφορετικό περιεχόμενο από μια άλλη κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Β. Το κεντρικό θέμα της αναθεώρησης. Από όσα συγκεχυμένα και θολά ξεφεύγουν από κυβερνητικά χείλη, μας είναι γνωστό ότι ο ασιτικός κορμός της πρότασης περί αναθεώρησης θα αφορά στον Ιρόεδρο της Δημοκρατίας. Και πιο συγκεκριμένα, θα επιδιωχθεί ο εριορισμός της πρωθυπουργικής παντοδυναμίας μέσω της ενδυνάμωσης του άλλου πόλου της εκτελεστικής εξουσίας, δηλαδή του Ιροέδρου της Δημοκρατίας. Κατά τη γνώμη μου, αν από τα όσα δη προηγήθηκαν για τις κυβερνητικές μεθοδεύσεις προκύπτουν σφαλείς ενδείξεις για τον τακτικό, προεκλογικό χαρακτήρα της πρότασης περί αναθεώρησης, με την αναφορά στο βασικό θέμα της ασφαλείς ενδείξεις μετατρέπονται σε βεβαιότητες. Κι αυτό, διότι προτείνοντες εμφανίζονται να αγνοούν ότι αποτελεί νομο-ιτική νομοτέλεια του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος αφενός η υπερβολική ενδυνάμωση κι ο ενδεχόμενος αυταρχισμός του πρω-πουργού κι αφετέρου η αδυναμία περιορισμού του με την αύξηση των αρμοδιοτήτων του αρχηγού του κράτους (είτε αιρετός είτε κλη-νομικός είναι αυτός). Η βιβλιογραφία εν προκειμένω είναι αχα-ρίς και σε τίποτε δεν ωφελεί η ενδεικτική μνημόνευση ορισμένων γων. Το δεδομένο είναι ένα: σύμπτωμα της παθολογίας του σύγ-ονου κοινοβουλευτικού πολιτεύματος αποτελεί ο υπερβολικά ενι-υμένος θεσμός του πρωθυπουργού (ο φορέας του οποίου συνή-ως ηγείται και του πολιτικού κόμματος που ασκεί το κυβερνητικό γο και της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας).

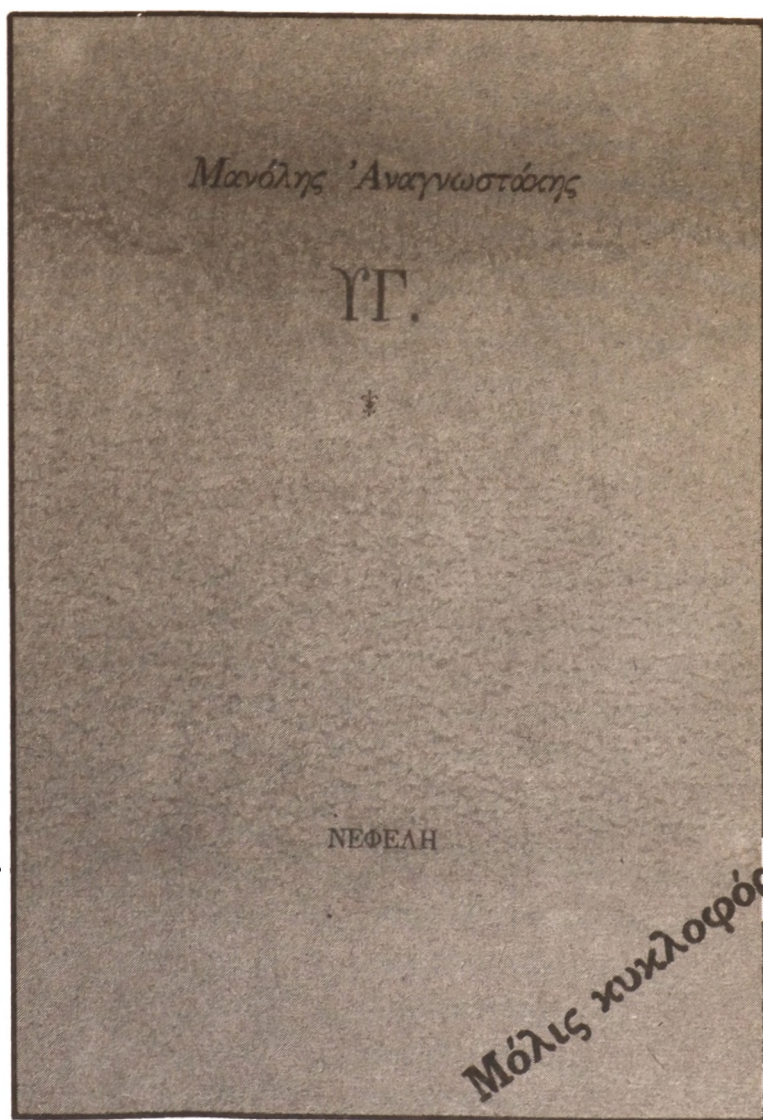
Και αυτή η παθολογία υπήρξε το αποτέλεσμα μακροχρόνιας επε-ργασίας του πολιτεύματος αυτού, κατά την οποία επιδιώχθηκε με την αποδυνάμωση του ενός πόλου της εκτελεστικής εξουσίας (Ιροέδρου ή Βασιλέα) να επιτευχθεί η σταθερότητά της, το μέγιστο δηλαδή αγαθό και η βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία του πο-λιτεύματος. Παρελθοντολογεί όποιος θυμίζει (τι να κάνουμε όμως, από το διάλογο προκαλούν οι κυβερνώντες) πως, κατά το μεσοπό-μο, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες το δίλημμα που είχε τεθεί ήταν εγκατάλειψη του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος ή διατήρησή του με την ταυτόχρονη μείωση ή εξαφάνιση του διπολισμού της εκτελεστικής εξουσίας, την εγκατάλειψη των συστημάτων της απλής λογικής και την υποβάθμιση των αποτελεσμάτων του κοινο-βουλευτικού ελέγχου. Ο περιορισμένος χώρος δεν επιτρέπει περαι-ω αναλύσεις. Για να κατανοηθούν όμως τα ανωτέρω, απαραίτη-είναι μια ακόμη σκέψη: Η υπερβολική εξουσία του πρω-πουργού δεν γεννάται από τις αρμοδιότητες που έχει προκειμέ-να χειρίζεται τις οριακές πολιτικές ή εθνικές κρίσεις. Αντίθετα λειτουργεί κατά την καθημερινή άσκηση των κυβερνητικών, κοι-νοβουλευτικών και κομματικών του καθηκόντων. Ο περιορισμός μένως της εξουσίας του με την ενδυνάμωση του Προέδρου της οκρατίας, προϋποθέτει απονομή στον τελευταίο αρμοδιοτήτων ει των οποίων θα παρεμβαίνει στην άσκηση του κυβερνητικού ου. Όμως αυτό ακριβώς είναι που θεωρήθηκε στο παρελθόν αι-Επο-πολλών πολιτικών κρίσεων και κυβερνητικής αστάθειας.

α δεδομένα είναι, κατά τη γνώμη μου, σαφή. Ο κυβερνητι-κός λόγος περί αναθεώρησης είναι προσχηματικός, μικρο-πολιτικός και ανεπίκαιρος. Και η βασική του συνιστώσα αναζητεί ερείσματα στο παρελθόν. Οι αρνητικές όμως συνέπειές του δεν εξαντλούνται στην υποτίμηση του ρόλου σημασίας και της δυναμικής του Συντάγματος ως θεμελιώδους ην γράφει. Προεκτείνονται και σε επίπεδο ιδεολογικό-πολιτικό στο ολό που διά του λόγου αυτού το υποκείμενο που τον αρθρώνει

επιχειρεί να κερδοσκοπήσει πολιτικά στηριζόμενο στο ιδεολόγημα περί εμβέλειας, αποτελεσματικότητας και θεσμικής σημασίας του οργάνου του αρχηγού του κράτους (του «ανώτατου άρχοντος», θα πρέπει να λένε για να είναι οι ίδιοι οι προτείνοντες την αναθεώρη-ση συνεπείς με τον εαυτό τους). Αν αρχίσουμε όμως να ξανασυζη-τάμε στην Ελλάδα για τα θέματα αυτά, με άλλες λέξεις αν απενί-σουμε προς τους ανοικτούς –ως προς την αναθεώρηση– κυβερνητι-κούς ορίζοντες, τότε θα αποτελέσουμε χαρισματικό μοντέλο για όποιον θελήσει να αποτυπώσει εικαστικά τη γνωστή θυμοσοφία: «εδώ καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν». □

Μανόλης 'Αναγνωστάκης

ΥΓ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, 106 79 'Αθήνα, τηλ. 3604793

Στο προηγούμενο τεύχος το ANTI, στο πλαίσιο της πρακτικής του να φωτίζει οτιδήποτε έχει σχέση με το ζήτημα του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της πολιτικής μας και με τα προβλήματα που απορρέουν από την ευρωπαϊκή ενοποίηση, παρουσίασε το χάρτη των οικονομιών των χωρών της Κοινότητας καθώς και ένα άρθρο για τις αναπτυξιακές προοπτικές που ανοίγει για τη χώρα μας το Πακέτο Ντελόρ. Επίσης, ο ευρωβουλευτής Φίλιππος Πιέρρος παρουσίασε την Κοινότητα ως ανταγωνιστική δύναμη απέναντι στις ΗΠΑ. Σήμερα φιλοξενούμε κείμενο του ευρωβουλευτή Μιχάλη Παπαγιαννάκη για την ευρωπαϊκή Αριστερά, καθώς και ένα άρθρο του Γ.Δ. Σιγηνού για την ετήσια οικονομική έκθεση της Κοινότητας για το 1993.

ΟΤΑΝ ΠΕΦΤΟΥΝ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Η Αριστερά στην Ευρώπη

του Μιχ. Παπαγιαννάκη

Αν κοιτάξει κανείς την πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη από το παρατηρητήριο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εύκολα θα διαπιστώσει μian αντίφαση που εγκυμονεί σημαντικές αλλαγές στην πολιτική γεωγραφία της ηπείρου.

Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η Αριστερά, στην ευρύτερη δυνατή έννοιά της, είναι πλειοψηφία. Αν προσθέσει κανείς τους ευρωβουλευτές της Σοσιαλιστικής Ομάδας με εκείνους των Πράσινων, του Ουράνιου Τόξου, του Συνασπισμού των Αριστερών (κομμουνιστές) και της Ευρωπαϊκής Ενωτικής Αριστεράς έχει την απόλυτη πλειοψηφία των 518 μελών του Ε.Κ. Υπάρχουν βέβαια δύο ενστάσεις. Πρώτον, αρκετοί από τους προαναφερθέντες δεν θεωρούν ότι ανήκουν ακόμα και στην ευρύτερη έννοια της αριστεράς, όπως π.χ. ορισμένοι Πράσινοι. Δεν είναι δε βέβαιο ότι όλοι αναγνωρίζουν στους άλλους την ιδιότητα του αριστερού. Δεύτερον, αυτή η έστω και συζητούμενη πλειοψηφία σπανιότατα εκφράζεται καθαρά ή εν πάση περιπτώσει σε αντίθεση με τη Δεξιά. Σε ζητήματα διεθνούς πολιτικής, όπως ο πόλεμος του

Κόλπου ή της Γιουγκοσλαβίας, η διαχωριστική γραμμή πέρασε από δρόμους σχολιούς, και αυτό είναι το λιγότερο που μπορεί να πει κανείς όταν βλέπει τους σοσιαλιστές να διαφωνούν με ταξύ τους τόσο στον πρώτο όσο και στο δεύτερο ή τους Πράσινους να αντιτίθενται στον πρώτο αλλά να χωρίζονται ως προς τον δεύτερο. Σε ζητήματα εσωτερικής, κοινωνικής ή άλλης, πολιτικής, τα πράγματα είναι ακόμα πιο πολύπλοκα μια και πολλοί χριστιανοδημοκράτες ψηφίζουν μαζί με τους σοσιαλιστές και τους άλλους σε θέματα σχετικά με την εσωτερική αγορά ή την προστασία των εργαζομένων, ενώ σε ζητήματα ατομικών δικαιωμάτων π.χ. βρίσκει κανείς «συμμαχίες» πράσινων, φιλελεύθερων, ορισμένων σοσιαλιστών και άλλων.

Τούτων δοθέντων και μάλιστα πολύ συνοπτικά, παραμένει το γεγονός της πλειοψηφίας της Αριστεράς στο Ε.Κ. Η οποία μάλιστα ισοδυναμεί, στην ουσία, λόγω και του κατακερματισμού των συντηρητικών δυνάμεων, της ύπαρξης μιας απομονωμένης και εκτός συναλλαγών άκρας Δεξιάς αλλά και των οργανωτικών ρυθμίσεων του Ε.Κ., με απόλυτη κυριαρχία της Σοσιαλιστικής Ομάδας που ενισχύθηκε πρόσφατα και με την προσχώρηση των βουλευτών του ιταλικού ΔΚΑ.

Η αντίφαση για την οποία μιλούσα στην αρχή συνίσταται στο ότι η εξέλιξη στην Ευρώπη, από το 1989 των τελευταίων ευρωπαϊκών εκλογών και μετά, δημιουργεί μian αρκετά, ίσως και ριζικά, διαφορετική κατάσταση στις εθνικές πολιτικές σκηνές των 12 κρατών-ελών αλλά

στην υπόλοιπη Ευρώπη. Οι σοσιαλιστές βρίσκονται παντού ποχώρηση, με πιθανή εξαίρεση την ιδιότυπη περίπτωση της άδας. Οι συντηρητικές δυνάμεις βρίσκονται σε άνοδο σε μμένες χώρες (Γαλλία, Ισπανία), ενώ σε περίπου όλες επί- σε άνοδο βρίσκονται δυνάμεις εκτός της παραδοσιακής στεράς, πράσινες, αυτονομιστικές, ελευθεριακές κ.λπ.

Η εξέλιξη αυτή, ήδη διαπιστωμένη σε πρόσφατες εκλογές ή αναγγελλόμενη σε επανειλημμένες δημοσκοπήσεις εν όψει ισχυρών εκλογών (το Μάρτιο στην Γαλλία, τον Οκτώβριο στην Ισπανία, το καλοκαίρι του 1994 στην Κοινότητα), προβλη- ίζει πολύ σοβαρά τους πάντες. Και εξηγεί και αρκετές τα- ιές κινήσεις, ακόμα και στρατηγικές αναζητήσεις. Γιατί εί- περίπου προφανές ότι, με τα σημερινά δεδομένα, πάμε ρς μian Ευρώπη με την παραδοσιακή Αριστερά στην αντιπο- ρυση τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο (και το τε- ταίο έχει όλο και περισσότερη σημασία στην μετα- αστριχτ Ευρώπη, όπου το Κοινοβούλιο θα έχει αυξημένες ρσιές), ενώ ενισχυμένη παρουσία θα έχουν, πέρα από τις νοβουλευτικές συντηρητικές δυνάμεις, η άκρα Δεξιά και νέ- ννάμεις που εξακολουθώ να κατατάσσω στην ευρύτερη και χρονη Αριστερά.

Ιαρεμπιπτόντως αυτή η εξέλιξη θέτει πιθανότατα σε αμφι- τηση την λίγο σχηματική και κάποτε αλαζονική θέση σύμ- α με την οποία οι σύγχρονες τάσεις οδηγούν προς ένα διπο- ιό της πολιτικής ζωής όπου θα αντιπαρατίθενται και θα λλάσσονται δύο μεγάλα κόμματα, παρατάξεις ή ακόμα και ερισμοί, της συντήρησης και της προόδου.

Ιοιο είναι το νόημα και η προοπτική αυτής της αμφι- σβήτησης, ιδού το ερώτημα που αρχίζει να απασχολεί τις αριστερές ή προοδευτικές δυνάμεις στην Ευρώπη, δηλαδή και στην Ελλάδα. Είναι αρκετά σαφές ότι το νόημα δεν είναι μια κάποια μόνιμη τάση των πολιτών ναποθέσουν την ικανοποίηση των επιδιώξεων και διεκδική- ν τους σε ένα δυαδικό και διλημματικώς περιστρεφόμενο την πολιτική εξουσία σενάριο για την όποια εκδοχή του οντός τους. Ναι μεν καταρρέει η επαναστατική-ναλλακτική πτική όπως την οικοδόμησαν και την επρόβαλαν ως μόνη πιστη τα ΚΚ και ο υπαρκτός σοσιαλισμός. Ωστόσο η τάση σβήτησης των θεμελίων και η αναζήτηση στα όρια του ήματος παραμένει ισχυρή και εκφράζεται με πολλαπλούς ους και από απρόσμενες προελεύσεις και οδούς. Και βέ- αυτό δεν σημαίνει, από την άλλη μεριά, τη «νομοτέλεια» τρίτου και μάλιστα ντε και καλά παραδοσιακού περού πόλου».

Θανότατα όλα αυτά σημαίνουν μian αμφισβήτηση της ίδιας ννοιας της «κεντρικής πολιτικής σκηνής», της αντίληψης ι βασικά πράγματα στην κοινωνία και τη ζωή διαμορφώνο- αν δεν αποφασίζονται κιόλας, στην κυβέρνηση και το κρά- και μάλιστα από την εκάστοτε πλειοψηφία στη δημιουργία οποιίας περιορίζεται ουσιαστικά η πολιτική δράση. Πιθα- α αμφισβητείται και η ίδια η έννοια μιας τέτοιας πολιτικής ομματικής δράσης.

έτσι έχουν τα πράγματα, τότε μάλλον πάμε προς μια δια- τική γεωγραφία των πολιτικών δυνάμεων και μια διαφορε- γεωμετρία των συσχετισμών μεταξύ τους και των σχέσεων με τη διακυβέρνηση και την πολιτική διεύθυνση των παϊκών χωρών και κοινωνιών και βέβαια της ίδιας της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπου το κυβερνητικό πρόβλημα θα είναι τμή- μα μόνο της πολιτικής (στις δημοκρατίες, εξάλ- λου, ήδη κυβερνάει και η αντιπολίτευση) και όπου κινήματα, λέσχες, επικοινω- νία, πολίτες εκφραζόμενοι με συνεργασίες μεταβλητής γεωμε- τρίας θα παίζουν ένα βαρύτερο ρό- λο στη διαμόρφωση προσωρινά τελικών αποφάσεων και κατευθύνσεων.

Σε μια τέτοια προοπτική δεν μπορεί κανείς να αποκλείσει και την τάση προς τη δημιουργία αστερισμών συντήρησης και προόδου για κάποιες φάσεις, για κάποια διαστήματα. Αλλά εί- ναι αδύνατον και ιδιαίτερα απλοϊκό και σχηματικό να φαντάζε- ται κανείς τέτοιες εξελίξεις να προκύπτουν από απλές συσω- ματώσεις υπαρχόντων σχημάτων και χωρίς εσωτερική αναμό- χλευση δομών και ιδεών, χωρίς αναδιατάξεις και νέες συμμα- χίες ιδεών και προτάσεων που διαπερνούν όλο το κοινωνικό σώμα και τους εντός αυτού σχηματισμούς.

Αυτά για τις μακροχρόνιες προοπτικές όπως σήμερα συζητούνται σε σημαντικά τμήματα της ευρωπαϊκής Αριστεράς, πιο ανοιχτά στους κύκλους αυτών που αποκαλούνται «νέες αριστερές δυνάμεις», πιο δι- στακτικά, αλλά με ιδιαίτερη σημασία, σε κύκλους της Σοσιαλιστικής Διεθνούς που είναι και το σημαντικότερο βήμα και γήπεδο αυτή τη στιγμή.

Και φυσικά όλα αυτά θέτουν εμμέσως και το ζήτημα του τι ση- μαίνει σήμερα συντήρηση και πρόοδος, και γενικά αλλά και πο- λύ συγκεκριμένα στη συγκεκριμένη ευρωπαϊκή και παγκόσμια πραγματικότητα. Δεν θα ανοίξω αυτήν τη συζήτηση τώρα. Αλλά εν πάση περιπτώσει, για να αρχίσει κανείς να οικοδομεί προτά- σεις πάνω στα ζητήματα που προηγήθηκαν, κάποιες σχετικές αντιλήψεις πρέπει να έχει και να τις θέτει και υπό δημόσια δο- κιμασία και μάλιστα σε θέματα ουσίας και όχι μόνο διαδικα- σίας, ελιγμών της κεντρικής πολιτικής σκηνής, ήθους και ύφους. Και για όσους δεν κατάλαβαν και για να περιοριστούμε στο ελληνικό κομμάτι της Ευρώπης, ας δούμε τι συμπεράσματα μπο- ρούν να βγουν από τη δημόσια συζήτηση (ο Θεός να την κάνει) για θέματα τόσο σοβαρά για τη ζωή μας, εδώ και τώρα, όπως η ευρωπαϊκή ενοποίηση, τα εθνικά και το «μακεδονικό», η ανά- πτυξη και η σταθεροποίηση και η αναβάθμιση του περιβάλλο- ντος, η κοινωνική αγυρτεία και αλητεία στις σχέσεις οικονομίας και πολιτικής, τα μεγάλα και μικρά έργα, η παραοικονομία η φοροδιαφυγή, τα δικαιώματα των αποκλινουσών πεποιθήσεων και συμπεριφορών, των σχέσεών μας με τη φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα, των σχέσεών μας μεταξύ μας και με τους άλ- λους, εδώ και στον κόσμο. Πόσο σαφής προκύπτει η δια- χωριστική γραμμή συντήρησης και προόδου; Το ίδιο ερώτημα απασχολεί και τους λοιπούς εν Ευρώπη συμπολίτες μας και εί- ναι βέβαιο ότι θα παραγάγει και απαντήσεις και νέες αναζητή- σεις. Να μετάσχουμε και εμείς και να μην περιμένουμε τις γνω- στές διαδικασίες αναμασήματος και εισαγωγής των ενδεχομέ- νων προϊόντων. Εξάλλου τα σύνορα έπεσαν...

Το σύνδρομο της ελληνικής οικονομίας

του Γιώργου Δ. Σιγηνού

Η εκτελεστική Επιτροπή, στην ετήσιά της οικονομική έκθεση για το 1993, υπογραμμίζει πως αν η οικονομική πολιτική της Κοινότητας και των τεσσάρων μεγάλων χωρών (που ουσιαστικά καθορίζουν το 80% του ΑΕΠ της Κοινότητας) δεν αλλάξει, τότε το σύνδρομο της ελληνικής οικονομίας θα παγιωθεί σαν ενδογενές συστατικό της Κοινότητας. Φυσικά η φράση «το σύνδρομο της ελληνικής οικονομίας» δεν υπάρχει στην έκθεση, αλλά οι προβλέψεις της για τους βασικούς οικονομικούς δείκτες είναι απογοητευτικές.

Το σύνδρομο της στασιμότητας, που χαρακτήρισε το 1992, θα συνεχιστεί και το 1993 με υψηλά πραγματικά επιτόκια για όσον καιρό το γερμανικό μάρκο παραμένει το «νόμισμα πρόσδεσης» του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος με στόχο τη σταθεροποίηση, τον χαμηλό ρυθμό ιδιωτικών και δημοσίων επενδύσεων, τη δημοσιονομική εξυγίανση, τη στασιμότητα της οικονομικής ανάπτυξης και την υψηλή ανεργία. Ο πίνακας 1, στην πρώτη στήλη, δίνει μία συνοπτική εικόνα της ζοφερής κατάστασης του 1993 σε σύγκριση με το 1992.

Συνεπώς, αν η ίδια οικονομική πολιτική, που εφαρμόστηκε κατά το 1992, εφαρμοσθεί και κατά το 1993, ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της Κοινότητας δεν θα ξεπεράσει το 0,7%, αλλά και το 1994 ούτε το 1,5%. Η επίσημη ανεργία θα ανέλθει στο 10,6% το 1993 και 11% το 1994. Παρ' όλη την προβλεπόμενη ύφεση του 1993, ο πληθωρισμός θα μειωθεί πολύ λίγο. Αντιθέτως το έλλειμμα και το χρέος θα αυξηθούν, διατηρώντας το επίπεδο των επενδύσεων αμετάβλητο και χαμηλό, η δε αποταμίευση σαν λόγος του

ΑΕΠ θα μειωθεί.

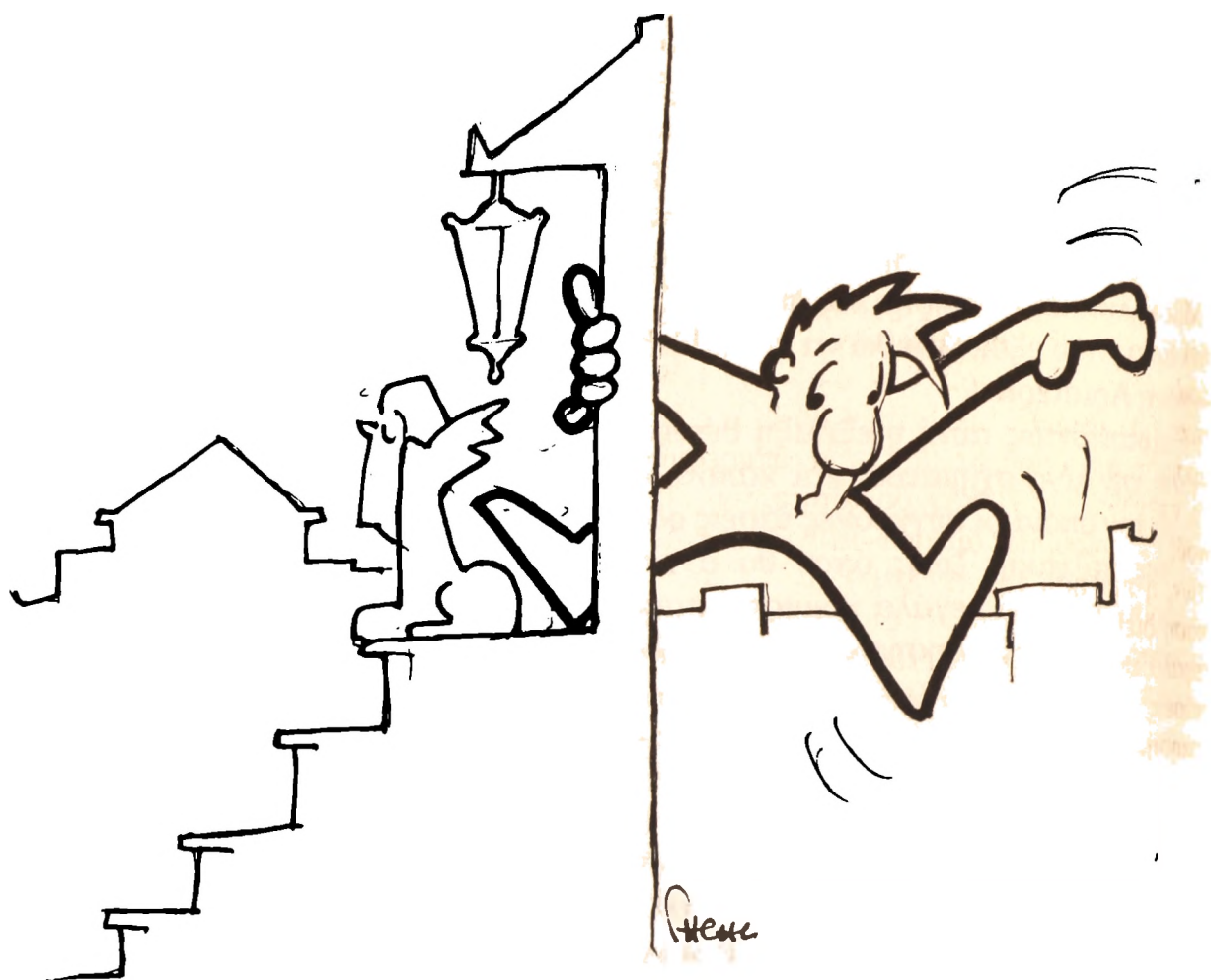
Το οικονομικό πρόβλημα της Κοινότητας έχει τέσσερις διαστάσεις: στασιμότητα της ενεργού συνολικής ζήτησης, μείωση της ανταγωνιστικότητας της παραγωγής, υψηλά πραγματικά επιτόκια και συρρίκνωση του μεγέθους της διεθνούς αγοράς. Η ετήσια έκθεση αναγνωρίζει τις τρεις από τις τέσσερις ανωτέρω διαστάσεις, αφήνοντας να εννοηθεί πως η συρρίκνωση του μεγέθους της διεθνούς αγοράς θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί με την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών της. Στο ερώτημα πώς η ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών θα μπορούσε να βελτιωθεί, η απάντηση βρίσκεται στο θεωρητικό πλαίσιο της έκθεσης: το κόστος της παραγωγής είναι υψηλό άρα οι μισθοί θα πρέπει να συγκρατηθούν στα επίπεδα που επιβάλλει η παραγωγικότητα του εξαγωγικού τομέα. Η ίδια νεοκλασική παρωχημένη συνταγή επαναλαμβάνεται και για το 1993.

Η συρρίκνωση των διεθνών αγορών

Το πρόβλημα της συρρίκνωσης των διεθνών αγορών είναι σοβαρό για δύο λόγους. Ο πρώ-

τος αφορά στις αγορές της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένων και των Βαλκανίων. Ο δεύτερος έχει σχέση με τις παραδοσιακές υποχρεώσεις της Κοινότητας με χώρες της Ασίας, Αφρικής και Λατινικής Αμερικής. Και στις δύο περιπτώσεις, είτε λόγω της κατάρρευσης των καθεστώτων και της μεταμόρφωσης των δομών παραγωγής στην πρώτη περίπτωση, είτε λόγω της διεθνούς ύφεσης και τοπικών αναταραχών στη δεύτερη περίπτωση, η διεθνής αγορά έχει συρρικνωθεί: τις επιπτώσεις της σε βάθος μέχρι στιγμής δεν τις γνωρίζουμε. Μια πρώτη επίπτωση στην Ευρωπαϊκή αγορά είναι πως ένα μεγάλο ποσοστό των εξαγωγών της Κοινότητας διενεργείται ακόμα λόγω των πιστώσεων που έχει χορηγήσει η ίδια ή τα κράτη-μέλη της. Αν αυτές οι πιστώσεις εκλείψουν, οι εξαγωγές τεχνολογικού υλικού θα μειωθούν, οι εξαγωγές τροφίμων θα σταματήσουν και οι εξαγωγές υπηρεσιών θα εξαφανιστούν.

Η στασιμότητα της ενεργού ζήτησης δεν προέρχεται από τη μείωση των παραγωγικών επενδύσεων όπως υποστηρίζει η ετήσια έκθεση. Η στασιμότητα της συνολικής κατανάλωσης, εκτός από χώρες με υψηλή παραοικονομία, προέρχεται από το υψηλό χρέος

ιρος το εισόδημα ή τον πλούτο του ιδιωτικού ομέα. Αυτή η υπερχρέωση σε χώρες όπως η βρετανία καθιστά τον ιδιωτικό τομέα περισσότερο συντηρητικό, χωρίς αυτό το συντηρητικό συναίσθημα να διοχετεύεται σε υψηλότερη ποταμίευση.

Οι ίδιες τάσεις παρατηρούνται και στις ιδιωτικές επενδύσεις. Η ετήσια έκθεση για ρώτη φορά αναγνωρίζει πως οι προσδοκίες έρδους στη βιομηχανία ή στο εμπόριο καθορίζουν και τις σχέσεις του ιδιωτικού τομέα με τη βιομηχανία, τις υπηρεσίες ή το εμπόριο. Ιαρό' όλο που ο δείκτης κέρδους για το σύνολο της Κοινότητας έχει αυξηθεί από το 65,8 το 1981 στο 88,2 το 1993, το ποσοστό των ιδιωτικών επενδύσεων στο σύνολο του ΑΕΠ έχει μειωθεί από το 21% στο 19,6% κατά την ίδια περίοδο. Γι' αυτό το απροσδόκητο αποτέλεσμα, η ετήσια έκθεση δεν έχει θέση αλλά ούτε τορρεί να το εξηγήσει.

Μία εξήγηση θα μπορούσε να δοθεί αν ληθεί υπόψη πως ο αριθμός των ανεξάρτητων εταιρειών για την εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική έχει μειωθεί ουσιαστικά λόγω της παγκοσμιοποίησης (globalisation) των υπηρεσιών και επενδύσεων. Η παγκοσμιοποίηση του διεθνούς εμπορίου, των άμεσων διεθνών επενδύσεων, η πώληση της τεχνολογίας, η εγκατάσταση διεθνών επιχειρήσεων και κυρίως του κεφαλαίου, έχει πάρει τέτοια μορφή και διαστάσεις που καθορίζει αυτή τα περιθώρια έκτασης της οικονομικής πολιτικής. Ας σημει-

Συνθήκες, τότε ο αριθμός των αναγκαίων μέσων εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής καθορίζεται εξωγενώς.

Τα ανωτέρω γίνονται περισσότερο εμφανή αν εξετασθεί η αποτελεσματικότητα της υποτίμησης των νομισμάτων της Κοινότητας έναντι του δολαρίου. Η υποτίμηση σαν εργαλείο άσκησης της οικονομικής πολιτικής για την ενεργοποίηση της ζήτησης προκρούει σε τέσσερις παράγοντες. Ο πρώτος έχει να κάνει με τις πληθωριστικές προσδοκίες που τροφοδοτεί αλυσιδωτές παρενέργειες και ανορθολογισμό. Ο δεύτερος αφορά στο υψηλό περιεχόμενο των εισαγωγών που επιδρά στον πληθωρισμό με κάποιο βαθμό πολλαπλασιαστή. Ο τρίτος έχει άμεση σχέση με το υψηλό δημόσιο χρέος και την εξυπηρέτησή του που έχει συναφθεί σε δολάρια των διεθνών χρηματαγορών. Ο τέταρτος παράγοντας είναι ο σημαντικότερος διότι η παγκοσμιοποίηση των αγορών έχει υποβοηθήσει την ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων και έχει αυξήσει τη ρευστότητα της διεθνούς χρηματοδότησης.

Το Πακέτο του Εδιμβούργου

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως με αυτό το σκεπτικό και τους φόβους πιέστηκε το Συμβούλιο του Εδιμβούργου να αποφασίσει την ανάληψη συγκεκριμένων πρωτοβουλιών για την προώθηση της οικονομικής ανάκαμψης στην Ευρώπη. Οι πρωτοβουλίες αφορούν

θα στηρίξουν τα επενδυτικά σχέδια του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα.

Οι προαναφερόμενες νέες πρωτοβουλίες θα πρέπει να προστεθούν στα ποσά που προβλέπονται στη μελλοντική χρηματοδότηση της Κοινότητας (και ιδιαίτερα τη διάρθρωση των ιδίων πόρων του κοινοτικού προϋπολογισμού) μέχρι και το 1999, ημερομηνία έναρξης του τρίτου σταδίου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Για όλα τα ανωτέρω, το Αντί θα επανέλθει για να εξετάσει τις επιπτώσεις τους στην ελληνική οικονομία που είναι πλέον αναπόσπαστο μέρος της οικονομίας της Κοινότητας, είτε λόγω της οικονομικής αλληλεξάρτησης είτε λόγω των εισροών που δέχεται. Ας σημειωθεί πως, με βάση τα στοιχεία του 1990, η ελληνική οικονομία συμμετέχει στο ΑΕΠ της Κοινότητας μόνο με 1,1%, ενώ εισάγει το 64,1% του συνόλου των αγαθών και υπηρεσιών της από την Κοινότητα και εξάγει περίπου το ίδιο ποσοστό (64%) των αγαθών και υπηρεσιών της στην Κοινότητα. Τα διαρθρωτικά ταμεία καλύπτουν το 3% του περιφερειακού ΑΕΠ της Ελλάδας, το δε γεωργικό ταμείο το αντίστοιχο ποσό του συνόλου των διαρθρωτικών ταμείων.

Οι προβλεπόμενες επιπτώσεις των ενεργειών αυτών έχουν εκτιμηθεί από την Επιτροπή. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές θα είναι: 0,7% το 1993, 1,75% το 1994 με ανοδική πορεία μέχρι το 1996, καθορίζοντας έτσι ένα μέσο όρο 1,7% για την περίοδο 1993-1996. Για την ίδια περίοδο, ο μέσος όρος αύξησης του πληθωρισμού θα μειωθεί στο 3,8%, το δε δημοσιονομικό έλλειμμα σαν ποσοστό του ΑΕΠ θα αγγίξει το 5,5%. Υπολογίζεται επίσης το δημόσιο χρέος σαν ποσοστό του ΑΕΠ να αυξηθεί στο 73%, ο δε δείκτης κέρδους να φθάσει στα υψηλότερά του όρια: 89,5 (με ανώτατο όριο το 100 στην περίοδο 1961-1973).

Παρό' όλες αυτές τις συντονισμένες ενέργειες, το ποσοστό των επενδύσεων σαν ποσοστό του ΑΕΠ δεν θα ξεπεράσει το 20% μέχρι το 1996. Όσον αφορά στην ανεργία, αυτή θα παγιωθεί στο ποσοστό του 11% του ενεργού πληθυσμού.

Το βασικότερο θέμα της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής που αφορά στη διανομή ή αναδιανομή του επιπρόσθετου εισοδήματος ή πλούτου που θα προέλθει από τις προαναφερόμενες ενέργειες, δεν απασχολεί την ετήσια οικονομική έκθεση για το 1993. Ούτε τα άνισα φορολογικά βάρη αναλύονται στην έκθεση. Οι επιπτώσεις της άνισης κατανομής του εισοδήματος και του πλούτου, όπως επίσης των φορολογικών βαρών στην κατανάλωση, στην παραοικονομία, στις ιδιωτικές επενδύσεις και στη συσσώρευση του κεφαλαίου αφήνονται για τις αναλύσεις αυτών που θεωρούν τη νεοκλασική προσέγγιση ανεπαρκή και παρωχημένη. □

ΠΙΝΑΚΑΣ

Προβλέψεις για τους Βασικούς Οικονομικούς Δείκτες (σε %)

	Αμετάβλητη Οικ.	Πολιτική	Πακέτο Εδιμβούργου	
	1992	1993	1993	1996
ΑΕΠ (σταθερές τιμές)	1,1	0,7	0,9	3,3
Ανεργία	9,5	10,6	10,5	9,5
Πληθωρισμός	4,7	4,4	4,0	2,5
Έλλειμμα/ΑΕΠ	-5,4	5,8	5,5	4,6
Χρέος/ΑΕΠ	65,0	69,0	69,0	76,1
Επενδύσεις/ΑΕΠ	19,6	19,6	19,6	21,5
Αποταμίευση/ΑΕΠ	19,3	18,9	19,3	21,9

εί πως η παγκοσμιοποίηση είναι το αποτέλεσμα τριών βασικών παραγόντων: της κατάργησης νομικών ρυθμίσεων, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας στις διεθνείς μεταφορές.

Αν δε λάβουμε υπόψη πως η Κοινότητα έχει πλέον ανοιχτή οικονομία αγοράς στον κόσμο, με βάση το διεθνές εμπόριο και το περιεχόμενο των εισαγωγών στην εγχώρια παραγωγή, και πως η κατάργηση των εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση των προσώπων, υπηρεσιών, αγαθών και κεφαλαίων είναι συμβατή με τις βασικές αρχές που διέπουν τις

σε τέσσερα νέα σχέδια προγραμμάτων: α) τη σύσταση Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων, β) τη σύσταση προσωρινού κοινοτικού μέσου για τη Συνοχή μέχρι την ημέρα ίδρυσης του ταμείου Συνοχής, γ) τη σύσταση προσωρινής δανειοδοτικής διευκόλυνσης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Τράπεζας και δ) την αυξημένη χρηματοδότηση της έρευνας.

Ας σημειωθεί πως το σύνολο των ανωτέρω τεσσάρων χρηματοδοτικών μέσων υπολογίζεται να φθάσει σε 30 δισεκατομμύρια ECU τα προσεχή χρόνια. Η κοινοτική συνεισφορά θα πάρει τη μορφή ενεργειών που

Τα ερωτηματικά πληθαίνουν

του Τάσου Μπάρλα

Το σκάνδαλο χρηματοδότησης των ιταλικών κομμάτων, το οποίο ήρθε στη δημοσιότητα με τις αποκαλύψεις του προέδρου της «Calcestruzzi» Λορέντζο Παντσαβόλτα, ακουμπά και την Ελλάδα καθώς η ιταλική εταιρία μόλις πριν από ένα χρόνο αγόρασε, σε συνεργασία με την Εθνική Τράπεζα, την ΑΓΕΤ-Ηρακλής, τη μεγαλύτερη ελληνική και μια από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη εταιρεία παραγωγής τσιμέντου. Οι διαδικασίες της πώλησης έχουν καταγγελλθεί ως τελείως αδιαφανείς, καθώς η κυβέρνηση δεν έχει δώσει στη δημοσιότητα όλα τα στοιχεία που αφορούν στην πώληση και έχει αποκρύψει ακόμα και από τη Βουλή τη συμφωνία που είχε συνάψει η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας με την «Calcestruzzi» βάσει της οποίας κατάφεραν από θέση ισχύος να παραχωρηθεί σε αυτές η ΑΓΕΤ-Ηρακλής.

Η πώληση της κερδοφόρας ΑΓΕΤ-Ηρακλής έχει προκαλέσει θύελλα αντιδράσεων από όλες τις πλευρές ενώ ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, Αν. Παπανδρέου, την έχει καταγγείλει ως σκάνδαλο πρώτου βαθμού και προειδοποίησε ότι όταν το κόμμα του ανέλθει στην εξουσία θα ανατρέψει τη σύμβαση πώλησης της εταιρείας. Το θέμα όμως της πώλησης της ελληνικής τσιμεντοβιομηχανίας φαίνεται ότι είχε ξεχαστεί όλο το διάστημα από την πώλησή της μέχρι τις αποκαλύψεις του Λ. Παντσαβόλτα για χρηματοδοτήσεις ιταλικών κομμάτων ώστε να ανατίθενται στην εταιρία του μεγάλα δημόσια έργα της Ιταλίας, όπως η

δημιουργία γραμμών τραίνων υψηλής ταχύτητας και έργα για την ιταλική επιχείρηση ηλεκτρισμού. Τώρα επανέρχεται με δριμύτητα το θέμα καθώς οι αδιαφανείς διαδικασίες μεγαλώνουν το μυστήριο.

Η κρίση που ξέσπασε στην Ιταλία από τις αποκαλύψεις χρηματοδότησης των ιταλικών κομμάτων είχε σαν αποτέλεσμα την αποπομπή από την ηγεσία του Σοσιαλιστικού Κόμματος του Μπετίνο Κράξι και τη σύλληψη επιφανών συνεργατών του, οι οποίοι στις απολογίες τους έκαναν λόγο για δισεκατομμύρια λιρέτες από την «Calcestruzzi» προς διάφορους λογαριασμούς του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Ο ηγέτης των σοσιαλιστών Μπ. Κράξι έχει

δεχτεί ήδη πέντε κλήσεις για να δώσει διευκρινήσεις για τις σχέσεις του με τον Παντσαβόλτα ενώ σε συνέντευξη Τύπου, που θεωρήθηκε ως η «δημόσια απολογία» του, αναφέρθηκε και στο όνομα του αντιπροέδρου της ΑΓΕΤ, κ. Νίκου Γεωργιάδη.

Καμία αναφορά στην Ιταλία

Οι Ιταλοί δεν αναφέρονται στην υπόθεση της αγοράς της ΑΓΕΤ-Ηρακλής από την «Calcestruzzi», καθώς την θεωρούν μια πολύ καλή επιχειρηματική κίνηση της ιταλικής εταιρείας. Όσον δε για τα χρήματα τα οποία υπά-

χει πιθανότητα να έχουν διακινηθεί μέσω της ΑΓΕΤ προς τα κόμματα της Ιταλίας αποτελούν το 1% ή και λιγότερο ακόμα του συνολικού ποσού το οποίο έχει δοθεί σε αυτά.

Οι ιταλικές εφημερίδες ασχολήθηκαν ελάχιστα με την υπόθεση ΑΓΕΤ-Ηρακλής και, στο βαθμό που έγινε κάτι τέτοιο, τονίζουν το θόρυβο που έχει ξεσπάσει στην Ελλάδα, με την πιθανή χρηματοδότηση ελληνικών κομμάτων τη διάρκεια της διαδικασίας πώλησης της ελληνικής τσιμεντοβιομηχανίας.

Ο Ν. Γεωργιάδης σε συνέντευξη Τύπου στην Αθήνα, για την υπόθεση χρηματοδότησης των ιταλικών κομμάτων «δεν ξέρει τίποτα» και αρνείται τα πάντα. Υποστηρίζει κατηγορηματικά ότι η ΑΓΕΤ δεν έχει αναμειχθεί καθόλου στην υπόθεση που συγκλονίζει την Ιταλία και ότι ο πόλεμος κατά του «Ηρακλή» ξεκινάει από τις ιταλικές εταιρείες τσιμέντου οι οποίες δεν κατάφεραν να τον αγοράσουν. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης όμως, ο κ. Γεωργιάδης δεν πρόσεξε να δικαιολογήσει την αναφορά του νόματός του από τον κ. Κράξι και υποστήριξε ότι είναι πιθανόν η αναφορά να μην έγινε στην πραγματικότητα και όλα να είναι φαντασιώσεις του «κακού» ιταλικού Τύπου.

Ο υπ αριθμόν 2 άνθρωπος της ΑΓΕΤ κράτησε το στόμα του κλειστό και απέφυγε να δώσει οποιεσδήποτε διευκρινήσεις υποστηρίζοντας, όπως άλλωστε και η ελληνική κυβέρνηση, ότι όλα έγιναν νόμιμα και με τον καθαρότερο τρόπο. Ο κ. Γεωργιάδης δικαιολόγησε την «Calcestruzzi» για την καθυστέρηση, λόγω οικονομικών προβλημάτων της εταιρείας, στην αγορά των Τσιμέντων Χαλκίδας και υποστήριξε ότι είναι τελείως διαφορετική υπόθεση αν και πρόσθεσε στο τέλος ότι πολύ σύντομα θα υπάρξει λύση.

Το πόσο δίκιο είχε ο κ. Γεωργιάδης να δηλώνει κατηγορηματικά ότι πολύ γρήγορα θα λυθεί το θέμα των Τσιμέντων Χαλκίδας φάνηκε στις αρχές της εβδομάδας όταν δημοσιεύματα εφημερίδων φέρουν την Εθνική Τράπεζα να ενισχύει την «Calcestruzzi» στην αγορά των Τσιμέντων Χαλκίδας βάζοντας κάποιους όρους στη χρηματοδότηση αυτή.

Η εξέλιξη αυτή έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον καθώς εκπρόσωποι της Εθνικής δήλωσαν με κατηγορηματικό τρόπο ότι η Τράπεζα δεν πρόκειται με κανένα τρόπο να βάλει πάλι και μια δραχμή για την αγορά των Τσιμέντων Χαλκίδας, παρά τις ισχυρές πιέσεις τις οποίες υφίσταντο από την ιταλική εταιρεία. Η Εθνική Τράπεζα και ο κ. Μ. Βρανόπουλος θα πρέπει να δώσουν σαφείς διευκρινήσεις για το γιατί η Τράπεζα άλλαξε γνώμη και τώρα θέλει να χρηματοδοτήσει την αγορά των Τσιμέντων Χαλκίδας από την ιταλική εταιρεία, της οποίας η ΑΓΕΤ αντιστάθηκε να αγοράσει αντί των 41,25 δισ. δραχμών.

Η κατάσταση γύρω από τις συνθήκες συμφωνίας και πώλησης των ελληνικών τσιμε-

• Σχέσεις Ελλάδας – Ιταλίας ΜΕΣΩ ΑΓΕΤ

• Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ Κράξι άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου

• Η ΕΘΝΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙ την αγορά των Τσιμέντων Χαλκίδας

• Μέχρι ποιο σημείο θα ΦΤΑΣΟΥΝ οι αποκαλύψεις

• «Χρηματοδοτήσεις» Παντσαβόλτα για να παίρνει δουλειές

ντοβιομηχανιών, όπως φαίνεται, αντί να ξεκαθαρίζει γίνεται όλο και πιο θολή.

Μια βόμβα στην κυβέρνηση

Η υπόθεση ΑΓΕΤ-Ηρακλής είναι μια βόμβα στα θεμέλια της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας καθώς οι επικρίσεις εστιάζονται κυρίως στις διαδικασίες της πώλησης της κερδοφόρας ελληνικής τσιμεντοβιομηχανίας στην «Calcestruzzi». Το σύμφωνο της Εθνικής Τράπεζας με την «Calcestruzzi», το οποίο θεωρείται απόρρητο, κατοχυρώνει, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, τα συμφέροντα της ελληνικής Τράπεζας.

Η Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων της ελληνικής Βουλής εξετάζει την υπόθεση της πώλησης και, όπως φαίνεται, οι διαδικασίες θα κρατήσουν αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς πρόκειται να εξετασθούν οι υπουργοί κ.κ. Στ. Μάνος και Αν. Ανδριανόπουλος, ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας, Μ. Βρανόπουλος, και άλλα πρόσωπα τα οποία έχουν σχέση με την πώληση της ΑΓΕΤ. Αργές φαίνεται ότι θα είναι επίσης και οι διαδικασίες της ιταλικής δικαιοσύνης για τις χρηματοδοτήσεις των κομμάτων της χώρας.

Το κυριότερο σημείο όμως στο οποίο, κατά τη γνώμη μας, θα πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας, είναι η πιθανότητα να έχουν περάσει μέσω της ΑΓΕΤ-Ηρακλής χρήματα σε κόμματα της Ιταλίας. Οι πληροφορίες από την Ιταλία αναφέρουν ότι στην κατάθεσή του στον ανακριτή ο Λ. Παντσαβόλτα ανέφερε ότι πράγματι υπήρξαν τέτοιου είδους πράξεις. Στην Αθήνα, όμως ο αντιπρόεδρος της ΑΓΕΤ κ. Ν. Γεωργιάδης το αρνήθηκε κατηγορηματικά και κατηγόρησε όσους κάνουν αναφορά σε διακίνηση χρημάτων μέσω της ΑΓΕΤ ως πρά-

κτορες του διεθνούς καρτέλ των Τσιμέντων.

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας απέστειλε, αν και κατόπιν εορτής, στην ΑΓΕΤ, στη Λυκόβρυση, ελεγκτές για να εξετάσουν τα βιβλία της εταιρείας για τυχόν παράνομες μετακινήσεις χρημάτων προς την Ελβετία. Οι ελεγκτές δεν έχουν ανακοινώσει τίποτα μέχρι την ώρα που γραφόντουσαν οι γραμμές αυτές, ενώ το κλίμα φαίνεται ότι θα συνεχίσει να διαιωνίζεται.

Πόλεμος τσιμέντων

Η μεγαλύτερη ελληνική τσιμεντοβιομηχανία φαίνεται ότι είναι στο κέντρο ενός πολέμου που διεξάγεται στην Ευρώπη ανάμεσα στις εταιρείες διακίνησης και παραγωγής τσιμέντου. Η «Calcestruzzi», μέχρι πρότινος εταιρεία διακίνησης τσιμέντου, με την αγορά της ΑΓΕΤ έχει μπει για τα καλά και στο κύκλωμα παραγωγής. Μιας παραγωγής στην οποία η Ευρώπη κατέχει τα σκήπτρα. Γίνεται φανερό λοιπόν ότι οι κατηγορίες οι οποίες εκτοξεύονται από όλες τις πλευρές έχουν ισχυρή βάση. Πολλοί έχουν εκφράσει την άποψη ότι όλος αυτός ο θόρυβος είναι μια προσπάθεια μείωσης της αξιοπιστίας του «Ηρακλή». Όχι βέβαια ότι η αξιοπιστία δεν έχει ήδη τρωθεί καθώς η ΑΓΕΤ έχει πρόεδρο τον κ. Λ. Παντσαβόλτα ο οποίος έχει παραδεχθεί ότι χρηματοδοτούσε πολιτικούς στην Ιταλία για να κλείνει δουλειές.

Η κυβέρνηση του κ. Μητσοτάκη πούλησε την κερδοφόρα ΑΓΕΤ με όσο πιο αδιαφανείς διαδικασίες μπορούσε, χωρίς να ενδιαφέρεται για τις επιπτώσεις που θα είχε η πράξη της αυτή. Πουλώντας την ΑΓΕΤ έσπειρε ανέμους αλλά τώρα θερίζει θύελλες. Το θρήλερ το οποίο εξελίσσεται δεν φαίνεται να έχει γρήγορο τέλος. Όσο το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και ο κ. Στ. Μάνος δεν δίνουν στη δημοσιότητα όλες τις πτυχές του θέματος της πώλησης της ΑΓΕΤ τότε όλο και περισσότερες αμφιβολίες θα υπάρχουν για το κατά πόσον ήταν καθαρές οι διαδικασίες της πώλησης της ελληνικής τσιμεντοβιομηχανίας.

Αν δεν διευκρινιστούν πλέον όλα τα ερωτήματα που υπάρχουν, πολλά από τα οποία ξεκινούν από την αγορά του 15% των παλαιών μετοχών της ΑΓΕΤ και φτάνουν στο ρόλο που έπαιξε ο κ. Ν. Γεωργιάδης στις διαπραγματεύσεις, στο γιατί η κυβέρνηση πούλησε την πιο κερδοφόρα ελληνική τσιμεντοβιομηχανία σε ιταλική εταιρεία που δεν έχει διαψευσθεί ότι έχει άμεση σχέση με τη Μαφία και στην ευκολία με την οποία αλλάζει θέση η Εθνική Τράπεζα στην παράλληλη υπόθεση των Τσιμέντων Χαλκίδας τότε ο τόπος εισέρχεται με ταχύτατους ρυθμούς σε συνθήκες έντονης σήψης από τις οποίες πολύ δύσκολα θα μπορέσει πια να βγει. □

Επιμέλεια:
Τάσος
Μπάρλας

Μήλον της Έριδος το Πακέτο Ντελόρ II

Μήλον της Έριδος έχει γίνει για τις πολιτικές δυνάμεις της χώρας μας το Πακέτο Ντελόρ II, του οποίου οι χρηματοδοτήσεις φτάνουν το ύψος των επτά τρισεκατομμυρίων δραχμών περίπου. Κανένας δεν μπορεί να διανοηθεί ότι οι άλλοι θα μοιράσουν μόνοι τους τα χρήματα χωρίς να του δώσουν λογαριασμό για το πώς και ποιοι θα τα διαχειρισθούν.

Ο πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης, αφού κατάφερε να συμβιβάσει τους υπουργούς του και να υπάρξει τουλάχιστον ενδοκυβερνητική συμφωνία για την κατανομή των κονδυλίων, παρουσιάστηκε στη Βουλή σε μια προ ημερησίας διάταξης συζήτηση για να εξαγγείλει έργα που θα χρηματοδοτηθούν από το πακέτο Ντελόρ II, έργα όμως τα οποία ακόμα και τα μικρά παιδιά γνωρίζουν ότι έχουν εξαγγελθεί χιλιάδες φορές.

Ο κ. Μητσοτάκης μίλησε για μετρό, για αεροδρόμιο των Σπάτων, για νέους αυτοκινητόδρομους, για γέφυρα στο Ριο-Αντίριο και για πολλά άλλα γνωστά προς κατασκευήν έργα. Ήταν μια καλή προεκλογική ομιλία του πρωθυπουργού στη Βουλή η οποία έχρηζε βέβαια άμεσης απάντησης από τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης Αν. Παπανδρέου στο μόνιμο μοτίβο των τελευταίων τριών χρόνων: παραιτηθείτε τώρα για να γλιτώσει ο τόπος, το οποίο βέβαια μεταφράζεται στο: παραιτηθείτε τώρα για να έχουμε εμείς τη διαχείριση του Πακέτου Ντελόρ II.

Η αρχηγός του Συνασπισμού πρότεινε απλά τη δημιουργία διακομματικής επιτροπής για τη διαχείριση του Πακέτου, ενώ ο κ. Κωστόπουλος κατήγγειλε ότι οι ζημίες της ελληνικής οικονομίας θα είναι πολύ μεγαλύτερες από το οποιοδήποτε θετικό αποτέλεσμα.

Αυτά ειπώθηκαν μια φορά και έναν καιρό από τους πολιτικούς αρχηγούς στη Βουλή των Ελλήνων για τη διαχείριση επτά τρισεκατομμυρίων δραχμών...

Και ζήσανε αυτοί καλά και εμείς χειρότερα.

ΧΑΑ: Ό,τι ανεβαίνει, κατεβαίνει

Στις αρχές της προηγούμενης εβδομάδας, και ενώ έχουν προηγηθεί δημοσιεύματα για προσπάθεια ανόδου του Χρηματιστηρίου, οι μετοχές αρχίζουν να ανεβαίνουν με ιλιγγιώδη ταχύτητα και να φέρουν το αθηναϊκό χρηματιστήριο από το κατώφλι των 500 μονάδων σε αυτό των 900. Όλα θύμιζαν τον καλό καιρό του 1990 και η ευφορία ήταν έκδηλη στους παροικούντες την Σοφοκλέους. Όμως τα ύψη φέρουν ιλιγγο, και αν δεν κρατιέται κανείς καλά, κινδυνεύει να πέσει και να κτυπήσει. Αυτό έπαθαν στο ΧΑΑ πα-

ρά τις προβλέψεις για 1.300 μονάδες μέσα στους επόμενους 3-μήνες. Και ξανάρχισαν τα γνωστά φαινόμενα, δηλαδή το εξής ένα: πτώση. Και από τη μεγάλη άνοδο να μείνουν μόνο ελάχιστα κέρδη.

Η κυβέρνηση θέλει να ανέβει το Χρηματιστήριο για να μπορέσει να εκποιήσει με τις καλύτερες δυνατότες τιμές ένα μεγάλο πακέτο των μετοχών των ΔΕΚΟ. Οι τεχνητές όμως άνοδοι δεν μπορούν να φέρουν το επιθυμητό για την κυβέρνηση αποτέλεσμα, καθώς όλες οι συναλλαγές του ΧΑΑ επηρεάζονται συστηματικά από τις εκάστοτε πολιτικές εξελίξεις. Μια δήλωση του Αν. Πα-

πανδρέου για επανακρατικοποίηση των εταιρειών που πούλησε η κυβέρνηση Μητσοτάκη φτάνει για να ρίξει τις μετοχές στο ΧΑΑ.

Χωρίς διαρθρωτικές αλλαγές και σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας το ΧΑΑ δεν πρόκειται να μείνει ανεπηρέαστο από τα πολιτικά συμβάντα. Έως τότε, όσο και να ανεβαίνουν οι μετοχές, οι πιθανότητες να πέσουν θα είναι ίδιες.

Αυτό το δάνειο ποιος θα το πάρει;

Η Ελλάδα έχει το πιο ακριβό χρήμα από όλες τις χώρες της ΕΟΚ. Τα επιτόκια δανεισμού των επιχει-

ρήσεων έχουν φτάσει περίπου στο 24% και με τις διάφορες επιβαρύνσεις φτάνουν σε πολλές περιπτώσεις το 30%. Όπως γίνεται φανερό, το ύψος αυτό είναι απαγορευτικό όχι μόνο για δανεισμό αλλά και για σκέψη δανεισμού ακόμα. Και ενώ οι επιχειρήσεις έχουν φτάσει σε απόγνωση γιατί δεν βρίσκουν φθηνό χρήμα για να δανεισθούν, πρόβλημα έχει παρουσιασθεί και στις Τράπεζες για τον ίδιο ακριβώς λόγο. Δεν βρίσκουν επιχειρήσεις να δανείσουν, και σαν μόνη λύση έχουν βρει την επένδυση των χρημάτων τους σε κρατικούς τίτλους και ομόλογα.

Θα σκεφθεί κανείς: τι πιο φυσικό; Επενδύουν εκεί όπου υπάρχει το μεγαλύτερο κέρδος. Ναι, αλλά τότε δεν είναι Τράπεζες και βέβαια δεν μπορεί να θεωρηθεί σοβαρή η πολιτική για την αύξηση των επενδύσεων την οποία ακολουθεί η κυβέρνηση.

Τα τραίνα που φεύγουν

Στις χώρες της Ευρώπης οι κυβερνήσεις προσπαθούν να επεκτείνουν το σιδηροδρομικό τους δίκτυο σε κάθε γωνιά της επικράτειας τους. Στη Ελλάδα όμως προσπαθούμε, γιατί βέβαια είμαστε μοναδικοί να περιορίσουμε στο ελάχιστο και τις ελάχιστες γραμμές που διαθέτουμε. Έτσι η κυβέρνηση Μητσοτάκη ετοιμάζεται να διακόψει τη λειτουργία 200 σταθμών του ΟΣΕ και πολλών τοπικών γραμμών με τη δικαιολογία ότι δεν είναι κερδοφόρες. Και όλα αυτά προς μεγάλη ευχαρίστηση των ιδιοκτητών των ΚΤΕΛ που είναι κράτος εν κράτει στην επαρχία. Κάτι σαν υπεραστικοί ταξιτζήδες, ας πούμε.

Ναι, αλλά αυτή τελικά
ν είναι κυβέρνηση, είναι
αγριωμένος ταύρος εν
λοπωλείω.

Στοιχήματα στην ΕΥΔΑΠ

ερώτηση προς την ΕΥ-
Π και το υπουργείο εί-
απλή:

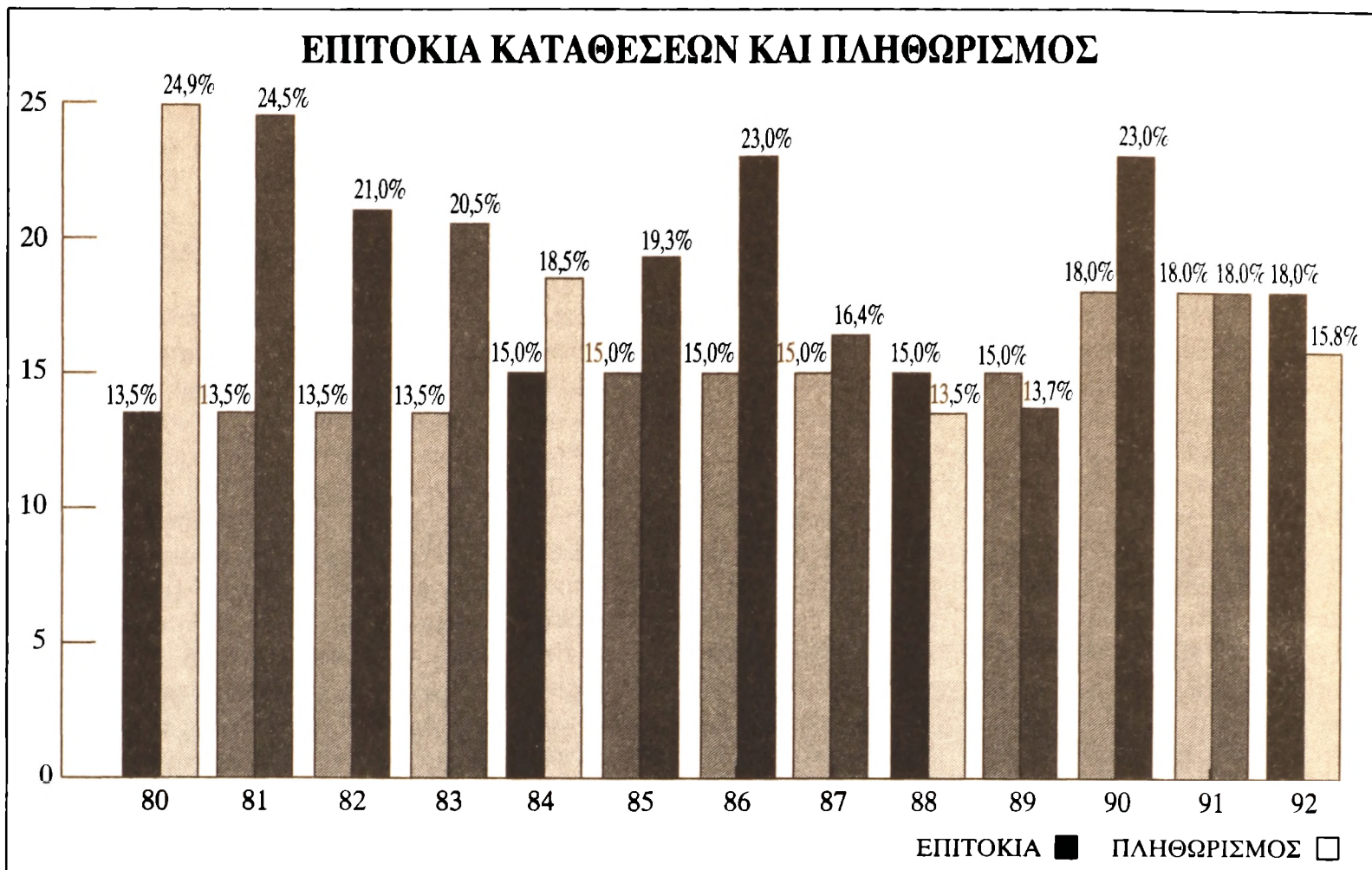
Λήπως είχατε βάλει
ίχημα ότι θα κερδίσει
ός που θα σκεφθεί τα
ον πολύπλοκα και ανε-
μοστα μέτρα για τον
ιορισμό της κατανάλω-
αλλά ταυτόχρονα να
υν την μεγαλύτερη ει-
ακτική ωφέλεια για το
τος; Πάσα διευκρίνιση
ή.

χαφιάς, του χαφιέ,
τω χαφιέ...

κ. Μάνος, πάνω στην
λπισία του για την μη
ση των κρατικών εσό-
σκέφθηκε: Πώς θα
υ να μου πουν οι επι-
πτες των ιατρών πόσο
ωσαν, χωρίς όμως να
αλυφθεί ποιος το κάρ-
ε; Μα με έναν μόνο
ο: Μια κόλλα λευκό
ί με γραμμένο επάνω
ομα του ιατρού και το
ν που δόθηκε χωρίς
ειξη.

ΙΤΑΛΙΑ: Σε βαθιά οικονομική κρίση

λική οικονομία βυθίζεται όλο
ερισσότερο σε μία
εταμένη οικονομική κρίση,
ς όλες οι προβλέψεις για το
νμφωνούν σε ένα καθοριστικό
ο: ότι θα είναι η χειρότερη
ί μετά το τέλος του
γκοσμίμου Πολέμου. Η
ταση είναι τέτοια που ακόμα
ερωθυπουργός της χώρας
έχθηκε ότι στο τέλος του
θα υπάρξει δραματική άνοδος
έργων. Η ιταλική κυβέρνηση
ρε, τον περασμένο

Και μετά άντε να απο-
δείξεις ότι δεν είσαι ελέ-
φαντας. Όμορφος κόσμος,
ηθικός...

Εφιάλτης από τη μόλυνση των θαλασσών

Η τεράστια οικολογική κα-
ταστροφή, που προξένησαν
τα ατυχήματα στα νησιά
Σέτλαντ της Σκωτίας και
στη Σουμάτρα, επανέφερε
τα ερωτήματα για την
ασφάλεια των θαλασσίων
μεταφορών εκατομμυρίων

τόνων πετρελαίου.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα
εξέφρασε ήδη την έντονη
ανησυχία της για τη μό-
λυνση των θαλασσών και
προσανατολίζεται, σύμφω-
να με πληροφορίες, στη λή-
ψη αυστηρότερων μέτρων
για τις θαλάσσιες μεταφο-
ρές.

Ειδικά στη λεκάνη της
Μεσογείου, ο κίνδυνος
ανεπανόρθωτων καταστρο-
φών είναι πολύ μεγάλος
και οι έλεγχοι πρέπει να εί-
ναι αυστηρότατοι και να

μην αφήνουν κανένα περι-
θώριο παραβίασης των διε-
θνών κανόνων ασφαλείας
της ναυσιπλοΐας.

Οι ελληνικές υπηρεσίες
θα πρέπει να πρωταγωνι-
στήσουν στην προσπάθεια
αποφυγής της μόλυνσης
των θαλασσών καθώς τα
κρούσματα ρύπανσης από
πλοία ελληνικών συμφερό-
ντων αυξάνονται συνέχεια
αλλά και γιατί η ρύπανση
στις ελληνικές θάλασσες εί-
ναι πλέον σε οριακά επι-
πεδα.

Σε πολύ υψηλό
επίπεδο
παραμένουν τα
επιτόκια στην
Ελλάδα, παρά τη
θέληση της
κυβέρνησης να τα
μειώσει κατά
τουλάχιστον 7
μονάδες μέχρι το
τέλος του 1993. Η
Τράπεζα της
Ελλάδος όμως
αντιδρά, γιατί
πιστεύει ότι η
οποιαδήποτε
μείωση των
επιτοκίων θα
στρέψει τα
αποταμιευμένα
κεφάλαια στο
εξωτερικό.
Οι οικονομικοί
αναλυτές πάντως
εκτιμούν ότι το
σημείο αυτό είναι
ένα μικρό τμήμα
του παζλ των
αλλαγών που θα
γίνουν το καλοκαίρι
στην ελληνική
οικονομία.

Σεπτέμβριο, τη λιρέτα από το
Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα
καθώς έγινε φανερό ότι η οικονομία
δεν μπορεί να μένει πιστή στους
κανόνες του. Η βιομηχανική
παραγωγή σημείωσε μείωση, τον
τελευταίο μήνα του 1992, κατά 8%,
τα δημόσια ελλείμματα παραμένουν
σταθερά πάνω από το 9% του ΑΕΠ,
το ποσοστό της ανεργίας έκλεισε στο
11% το 1992 και, όπως αναφέρθηκε
πιο πάνω, όλοι αναμένουν δραματική
αύξηση του, ο πληθωρισμός θα
ξεπεράσει, το 1993, το 6%, ενώ ο
ρυθμός ανάπτυξης θα πέσει για
πρώτη φορά κάτω από το 1%. Όλα
αυτά επιδεινώνουν το μεγάλο

πρόβλημα της χώρας, την ανισότητα
δηλαδή βορρά-νότου με κύριο
στοιχείο την αύξηση σε μεγαλύτερο
ποσοστό της ανεργίας στο νότο από
ότι στο βορρά. Ο πρωθυπουργός Τζ.
Αμάτο παρουσίασε νέα σκληρά
μέτρα λιτότητας και στις δηλώσεις
του έκανε λόγο για επώδυνες θυσίες,
ειδικά από τα μεσαία στρώματα της
ιταλικής κοινωνίας, με στόχο το
ξεπέρασμα της κρίσης. Πρόβλεψη
όμως για το χρόνο εξόδου της χώρας
από την κρίση δεν μπορεί να κάνει
ακόμα κανένας και μέχρι σήμερα
μόνο εκκλήσεις για βοήθεια προς τις
οικονομικά ασθενέστερες τάξεις
ακούγονται από τους αρμόδιους.

• Στα δάκτυλα του ενός χεριού μετριοούνται πλέον οι εναπομείναντες συντάκτες του *Ταχυδρόμου*. Οι υπόλοιποι απολύθηκαν κατά ομάδες. Το περιοδικό βγαίνει από τους συντάκτες του *Βήματος*, οι οποίοι δεινοπαθούν για να ανταπεξέλθουν στις νόρμες που έχει επιβάλει ο κ. **Ψυχάρης**. Ας σημειωθεί πως όταν εκείνος τους ανακοίνωσε ότι ο *Ταχυδρόμος* περνάει πλέον στα χέρια του *Βήματος* και τους ζήτησε περισσότερη εργασία, κανένας δεν αντέδρασε, έστω και αν ήξεραν τι τους περίμενε. Ήξεραν ακόμα, αλλά δεν αντέδρασαν, πως η δική τους ανοχή θα σήμαινε την απόλυση των συναδέλφων τους. Αυτό κι αν λέγεται συναδελφική αλληλεγγύη!

• Το πρόβλημα όμως οξύνεται ακόμα περισσότερο, αφού τα κομμάτια παραγγέλλονται και γράφονται για το *Βήμα*, γίνεται η επιλογή και στη συνέχεια ξαναγράφονται για να γίνουν κατάλληλα για περιοδικό! Ανάλογα προβλήματα αντιμετωπίζει και η φωτοσύνθεση του *Βήματος* που έχει επιφορτισθεί με την έκδοση και των δύο εντύπων. Ας σημειωθεί πως, την περασμένη Παρασκευή, η φωτοσύνθεση είχε φτάσει σε αδιέξοδο, δηλώθηκε πως είναι αδύνατη η έκδοση και του περιοδικού, με αποτέλεσμα να επέμβει, όπως λέγεται, ο κ. **Τσαλίδης**, ο οποίος δήλωσε ρητά και κατηγορηματικά: Ο *Ταχυδρόμος* κυκλοφορεί κάθε *Τετάρτη* και δεν πρόκειται να διακόψει την έκδοσή του επειδή το θέλετε εσείς. *Ακόμα και αν ξεφυτρώσετε, το περιοδικό θα βγει!*

• Λέγεται επίσης ότι ο κ. **Ψυχάρης** υποστηρίζει πως το κόστος έκδοσης του περιοδικού μπορεί να μειωθεί ακόμα περισσότερο, γι' αυτό το λόγο παρήγγειλε νέα μηχανήματα. Βέβαια, ηλίου φαινώτερον πλέον πως δεν κόπτεται για την επιβίωση του *Ταχυδρόμου*, αλλά προετοιμάζεται κατάλληλα για το ένθετο του *Βήματος*, του οποίου υπεύθυνο λέγεται ότι έχει κρίσει τον κ. **Θανάση Λάλλα** (το ένα από τα «Κακά παιδιά»). Ο οποίος όχι μόνον το διατυμπανίζει αλλά ακούγεται ότι κάνει και προσλήψεις. Από την άλλη διαδίδει πως πούλησε το *Περιοδικό* του στον κ. **Αλαφούζο**. Τί να πιστέψει κανείς;

• Πάντως, οι συντάκτες του *Ταχυδρόμου* πήγαν κυριολεκτικά άκλαφτοι! Καμία καταγγελία για τις απολύσεις τους δεν έγινε στην

ΕΣΗΕΑ, αφού ο συνδικαλιστικός τους εκπρόσωπος όχι μόνο απολύθηκε (παρά την κατοχύρωση που του παρέχει το καταστατικό του συνδικαλιστικού του οργάνου) και δεν είπε κουβέντα, αλλά, όπως ακούγεται, τα βρήκε με την εργοδοσία, πήρε την αποζημίωσή του και συνεχίζει να εργάζεται στο άλλο έντυπο όπου δούλευε! Όταν ρωτήθηκε από τους συντάκτες γιατί δεν πέρασε από την ΕΣΗΕΑ να ενημερώσει για τις απολύσεις, απάντησε πως δεν πίστευε ότι το πράγμα θα πάρει τέτοιες διαστάσεις, γι' αυτό άλλωστε είχε βάλει υποψηφιότητα για εκπρόσωπος. Τώρα που διαλύθηκε το περιοδικό, εκείνος παραιτήθηκε, λέει, από εκπρόσωπος, γιατί δεν είναι στο χαρακτήρα του τέτοιου είδους διεκδικήσεις. Αυτός, αλήθεια, κι αν είναι συνδικαλισμός!

• Βεβαίως, η ΕΣΗΕΑ από την πλευρά της είναι τυπικά καλυμμένη, καμία καταγγελία δεν της έγινε και γιατί άραγε να επέμβει –ώς θα όφειλε– από μόνη της; Δεν είναι τυχαίο που στο μυαλό πολλών έρχεται το γεγονός πως τόσο ο πρόεδρος του Δ.Σ. κ. **Μαθιόπουλος** όσο και η γενική γραμματέας κ. **Νανά Νταουντάκη** εργάζονται στον ΔΟΛ. Το να τα βάλει κανείς με τον κ. **Ψυχάρη** δεν είναι και εύκολο πράγμα! Όταν μάλιστα ο τελευταίος, πολύ επιδεικτικά και με τον γνωστό σαρκασμό του, προκάλεσε τον πρόεδρο της Ένωσης Περιοδικού Τύπου με τρόπο που ο δεύτερος το φουσάει και δεν κρυώνει...

• Μέσα στο γενικό χαμό, πάντως, λέγεται πως η κα **Ρούλα Μητροπούλου** απειλεί να βγάλει το όνομά της από την ταυτότητα του περιοδικού, όπου, στην μετά **Ψυχάρη** περίοδο, επανεμφανίζεται ως εκδότρια-σύμβουλος. Μήπως θα έπρεπε να τα σκεφτεί όλα αυτά νωρίτερα, τότε που υπήρχε ακόμα χρόνος;

• Αλήθεια, πόσα από όλα όσα συμβαίνουν γνωρίζει ο κ. **Λαμπράκης**, ο οποίος μάλιστα μοιάζει να αδιαφορεί και να ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με το Μέγαρο Μουσικής; Ο πολιτισμός δεν είναι μονοσήμαντη έννοια. Φανταζόμαστε πως δείγμα πολιτισμού είναι και ο τρόπος συμπεριφοράς προς τους ανθρώπους που εργάζονται στο Συγκρότημα. Όταν δούλευαν νυχθημερόν και το περιοδικό ήταν κερδοφόρα επιχείρηση τότε ήταν καλοί και άξιοι. Τώρα

που το περιοδικό έγινε μια προβληματική του συγκροτήματος **Λαμπράκη** –και όχι βέβαια εξαιτίας τους– ξεχάστηκε η δουλειά τους, ξεχάστηκαν οι ίδιοι. Έτσι, ρίχτηκαν στην ανεργία και μάλιστα κάτω από συνθήκες ιδιαίτερα απεχθείς...

• Το σίριαλ με τον συνδικαλιστικό εκπρόσωπο της *Απογευματινής Δημήτρη Τσιπούρα* (οικονομικός συντάκτης) συνεχίζεται: Αφού απολύθηκε αρνούμενος να υπογράψει κομμάτια που δεν τον εξέφραζαν, κινητοποιήθηκε η ΕΣΗΕΑ –απειλήθηκε εικοσιτετράωρη απεργία– με αποτέλεσμα να ματαιωθεί μεν η απόλυση αλλά ο ίδιος να μεταταχθεί στο Κυριακάτικο φύλλο. Ωστόσο, φαίνεται πως δεν έχει λυθεί ακόμα το πρόβλημά του, γιατί ο κ. **Καραγιάννης** της *Απογευματινής* ξανασκέπτεται να τον επαναφέρει και στο ημερήσιο φύλλο, παρ' όλες τις τριβές που έχουν δημιουργηθεί. Μια επιτυχία του ίδιου του συντάκτη αλλά και της ΕΣΗΕΑ, το καλό να λέγεται. Αυτό καθεαυτό όμως το γεγονός της *Απογευματινής* είχε ως αποτέλεσμα να αποσταλεί επιστολή από την Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων προς την ΕΣΗΕΑ, που την ψέγει για τις κινητοποιήσεις, επαναφέρει το θέμα της κρίσης του Τύπου και προτείνει, αν είναι δυνατόν, όταν οι συντάκτες αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους προβλήματα να προσφεύγουν στα τακτικά δικαστήρια! Πώς να σχολιάσεις αλήθεια μια τέτοια πρόταση; Η ΕΣΗΕΑ θα απαντήσει ή θα τ' αφήσει και αυτό να περάσει;

• Εμπορούμενος από νέες ιδέες ο νεοφιλελεύθερος πρόεδρος της ΕΡΤ κ. **Βεργίτης** διακηρύσσει πως σύντομα θα καταργήσει τη μονοθεσία στα κρατικά μέσα ενημέρωσης! Έτσι, οι δημοσιογράφοι θα μπορούν να εργάζονται και σε ανταγωνιστικά-ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης. Φαίνεται πως τόσο ο ίδιος όσο και το κόμμα του θέλουν να εξασφαλίσουν την εύνοια των δημοσιογράφων εν όψει προεκλογικής περιόδου. Πώς αλλιώς να εξηγήσει κανείς τέτοιου είδους γαλαντομίες;

• Ο Άγιος Βαλεντίνος δυστυχώς δεν έβαλε το χέρι του. Στην *Αυγή* τα έσπασαν, και οι εκ του ΚΚΕ προερχόμενοι προσανατολίζονται τώρα στην έκδοση άλλου Κυριακάτικου φύλλου. Προσωπικές διαφορές ή ιδεολογικές; Γιατί

εμένα αυτό με καίει...

• Πάντως αυτά που συνέβησαν στην *Αυγή*, την περασμένη εβδομάδα, αμφιβάλλουμε αν έχουν ξανασυμβεί στον ελληνικό Τύπο. Όπου το τρίο εκ του ΚΚΕ προερχόμενο (**Καλλιότης, Κατσιμάρος, Δραβαλιάρης**), στην τούρλα του Σαββάτου κυριολεκτικά, μόλις έγινε σαφές ότι δεν πέτυχε να αναλάβει τη διεύθυνση του φύλλου, «σάρωσε» τα κείμενα που είχε συνεισφέρει. Ένα από αυτά, το «πολύκροτο» άρθρο του, πρασινίζοντας εσχάτως, **Μίμη Ανδρουλάκη** δημοσιεύτηκε στο *Έθνος* του περασμένου Σαββάτου. Από την υπόλοιπη ύλη, αποσύρθηκαν πολλά πολιτικά, πολλά εξωτερικά θέματα, αλλά και πολλά πολιτιστικά... Άραγε συγκατετίθεντο γι' αυτές τις κινήσεις του «τρίο» οι συγγραφείς των κειμένων;

• Ανάμεσα στα αποσυρθέντα και συνέντευξη της **Μαρίας Δαμνάνκη**. Αναρωτιόμαστε: Το ήξερε;

• Όταν συμβαίνουν αυτά όμως, πώς να εμφανίσει νέο δυναμικό πρόσωπο η εφημερίδα; Αφού έκλεισε την ύλη της όπως-όπως... Πάντως, πολύ συνέβαλαν σε αυτό οι «πατριώτες» συντάκτες της *Αυγής*, οι μεταφραστές, οι «υπαλλήλες». Έχουν την αμέριστη συμπαράστασή μας και τις ευχές μας. Διότι, εκτός των άλλων, αυτοί οι αφανείς βγάζουν την εφημερίδα σε συνθήκες δυσπραγίας, την ίδια ώρα που κάποιοι διαγκωνίζονται γύρω από τους θώκους των μηχανισμών και τις διευθυντικές θέσεις μιας εφημερίδας που η επιβίωσή της εξαρτάται από τους ανθρώπους που την ετοιμάζουν.

• Και ενώ συμβαίνουν αυτά στη *Αυγή*, η συγγενής *Εποχή* αλλάζει τυπογραφείο με σκοπό να βελτιώσει την εμφάνισή της και να μειώσει τα τυπογραφικά λάθη και, στη συνέχεια, ετοιμάζει μια έκπληξη: ένα ένθετο περιοδικό που θα κυκλοφορεί κάθε τελευταία Κυριακή του μήνα! Τίτλος του *Ενός Εποχής* και θεματολογία του αμεσοπροσπτικές, η πολιτική, η σκέψη της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Το πρώτο φύλλο θα βρίσκεται... εντός της *Εποχής* της 28ης Φεβρουαρίου και θα περιέχει αφιέρωμα στην Ιταλία – με πολλά κείμενα που έγραψαν Ιταλοί διανοούμενοι ειδικά για την έκδοση. Ανάμεσά τους ο **Κοστάντζο Πρέβε** και **Λουτσιάνα Καστελίνα**... Καλή επιτυχία.

ΒΟΣΝΙΑ: ΕΛΠΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Η ανακοίνωση, την περασμένη εβδομάδα, της αμερικανικής θέσης στο θέμα της Βοσνίας έγινε δεκτή με ανακούφιση στην Ευρώπη. Διότι η θέση αυτή διαμορφώθηκε μετά από σκληρές μάχες προσκηνίου και παρασκηνίου στις οποίες έπρεπε ο (δρ.) λόρδος Όουεν, ο οποίος λέγοντας τα σύκα-ύκα και τη σκάφη-κάφη δεν δίστανα επικρίνει δημοσίως την αμερικανική βέρνηση για σύγχυση και έλλειψη γραμμής εύσης αλλά και να υποστηρίξει δημοσίως το ειρηνευτικό σχέδιο ενώπιον της αμερικανικής ινής γνώμης και των διαμορφωτών της που χ μία ακόμα φορά φάνηκαν, σκοπίμως ή όχι, άλλον αδιάβαστοι. Αποδείχτηκε επίσης η υποκριτική;) αφέλεια διάφορων «έγκυρων» πολιτών και αρθρογράφων που ενορχήρωσαν την όλη προσπάθεια μέσω των ΜΜΕ να επηρεάσουν την κυβέρνηση Κλίντον προς κατεύθυνση μιας κλιμακούμενης στρατιωτικής επέμβασης και εμπλοκής, απροκάλυπτα μάταια υπέρ των μουσουλμάνων. Για να αντιληφθεί κανείς το «έλλειμμα ενημέρωσης» επί του θέματος σε όλα τα επίπεδα, αρκεί να αναφερθεί οι φήμες που κυκλοφόσαν και δημοσιεύτηκαν πριν ξένο Τύπο ότι ο νέος αμερικανός ΥΠΕΞ Κρίστοφεν ούτε καν είχε διαβάσει το εξελεσθέν ειρηνευτικό σχέδιο των Βανς-Όουεν. Ονόμιζε δε ότι οι Σέρβοι ουδέποτε κατοίχον στη Βοσνία και ότι το 70% του εδάφους χώρας αυτής είχε καταληφθεί από σέρβους πολείς. Άλλωστε, όσοι τόνιζαν ότι με το σχέδιο Βανς-Όουεν «αδικούντο» εδαφικά οι μουσουλμάνοι παρέλειπαν να αναφέρουν ότι οι Σέρβοι της Βοσνίας κατείχαν, ως αγροτικός πληθυσμός που ήταν, το 60% του εδάφους της Βοσνίας όντας μόνο το 31% του πληθυσμού.

Ο διορισμός του διπλωμάτη Ρέτζιναλντ

Μπαρτόλομιου για να συνδράμει στο έργο των ειρηνευτικών συνομιλιών, ο αντίστοιχος διορισμός, από την πλευρά της Ρωσίας, του υφυπουργού Εξωτερικών, Βιτάλι Τσούρκιν, η ενεργός ανάμειξη της Ρωσίας στην υπόθεση μετά από μακρά περίοδο παθητικής στάσης και η αποδοχή σε γενικές γραμμές του σχεδίου Βανς-Όουεν, δείχνουν ότι η επιβολή της ειρήνης είναι πράγματι δυνατή. Βεβαίως η Αμερική θέλησε να δώσει και κάποιο σήμα για τη δική της αυτόνομη στάση στο θέμα μολονότι αποδέχτηκε την ευρωπαϊκή λογική που δεν πρέπει να ταυτίζεται με τις ευρωπαϊκές ευθύνες για την έκταση της αιματοχυσίας.

Αυτό που έχει σημασία είναι ότι όλες αυτές οι διεργασίες μπορούν και πρέπει να καταλήξουν στη διατύπωση συγκεκριμένου ειρηνευτικού σχεδίου στο Συμβούλιο Ασφαλείας, σχεδίου το οποίο δεν μπορεί να απέχει πολύ από το σχέδιο Βανς Όουεν, και αν το σχέδιο αυτό στηριχθεί στην παρουσία ισχυρών ειρηνευτικών δυνάμεων, ει δυνατόν και με τη συμμετοχή ρωσικών μονάδων, με εντολή να επιβάλουν διά των όπλων το σχέδιο προς όλες τις πλευρές, τότε η ειρήνη πράγματι μπορεί να έρθει σύντομα στην περιοχή.

Παρά την υποκριτική μελάνη «περί δικαίου και ηθικής» που τόσο άφθονα αλλά επιλεκτικά χύθηκε στην περίπτωση της Βοσνίας, όλα τα δεδομένα του προβλήματος δείχνουν ότι το σχέδιο Βανς-Όουεν μπορεί να μην είναι τέλειο αλλά αποτελεί την καλύτερη διαθέσιμη λύση και ευκαιρία για την ειρήνη, αρκεί να συνειδητοποιηθεί ότι η παρουσία πλέον των κυανόκρανων στην περιοχή θα αποτελέσει διαρκές και μόνιμο στοιχείο.

Όσο πιο γρήγορα το Συμβούλιο Ασφαλείας πάρει πλέον τις αποφάσεις του τόσο το καλύτερο για όλους.

Το σχέδιο Βανς-Όουεν μπορεί να μην είναι τέλειο αλλά αποτελεί την καλύτερη διαθέσιμη λύση και ευκαιρία για την ειρήνη

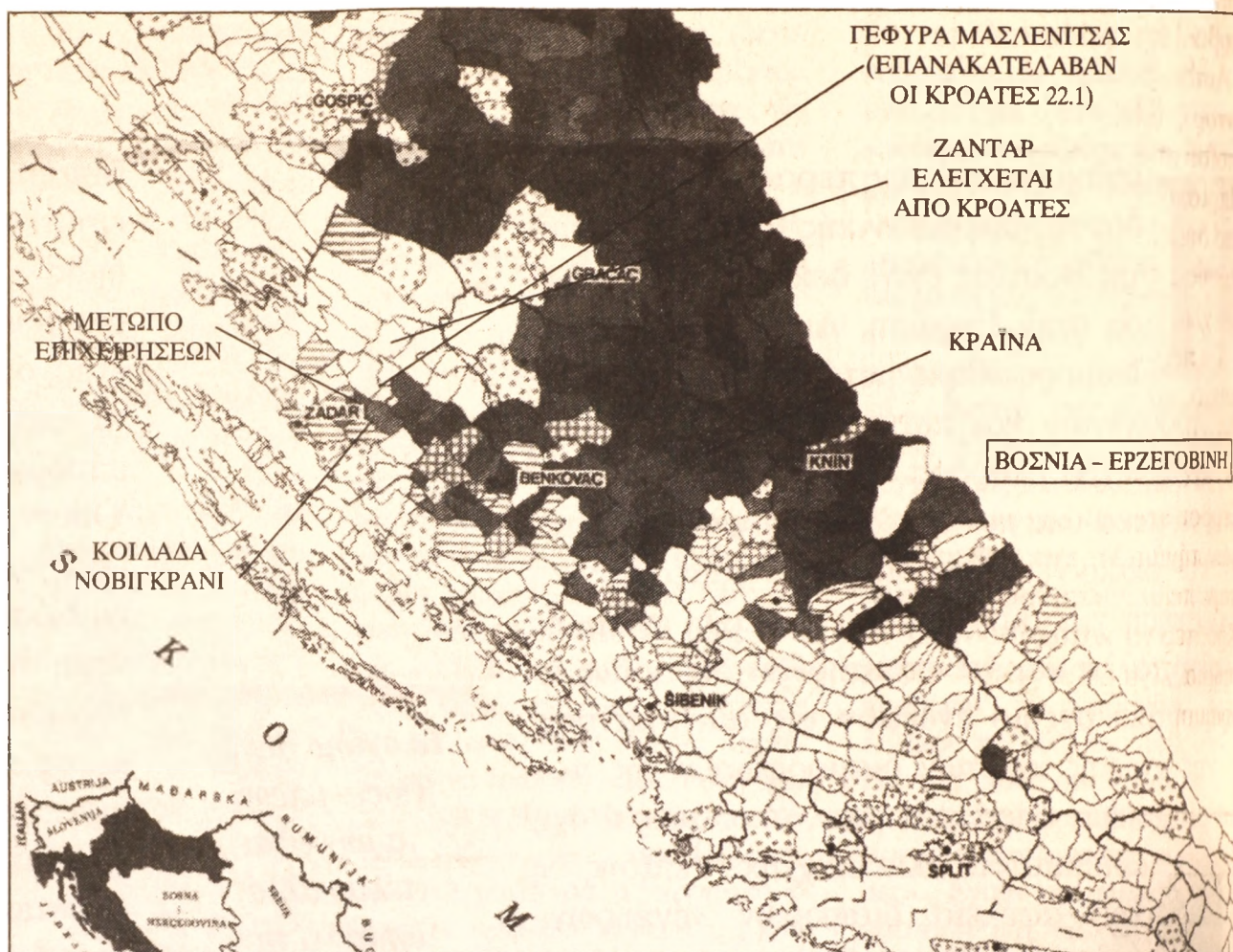
Το παρελθόν αφυπνίζεται

Του Μπάμπη Μπίκα

Αντιθέσεις, μίσση και πάθη από το παρελθόν, ξανά στην επιφάνεια.

Αναζωπυρώνονται για να εξυπηρετήσουν συμφέροντα ξένων δυνάμεων, που ασελγούν επί των λαών της Γιουγκοσλαβίας.

- Στρατηγικής σημασίας η ΚΡΑΪΝΑ για Σέρβους και Κροάτες
- Εδαφική ΣΥΝΕΧΕΙΑ η επιδίωξη
- Γερμανικά ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ
- Ενεργός υποστήριξη του ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ προς τους Κροάτες

Το μέτωπο των επιχειρήσεων στην Κράινα

Κράινα (του απεσταλμένου μας)
«Οι Σέρβοι ενδιαφερόμαστε μόνο για τη δική μας περιοχή και για τίποτε άλλο». «Είναι σερβικά μέρη και μας ανήκουν». «Δεν έχουμε καμία διάθεση να ζήσουμε στην Κροατία και θα πολεμήσουμε για να ζήσουμε οι Σέρβοι σε ένα κράτος δικό μας, όπως όλοι οι άλλοι. Έχουμε αυτό το δικαίωμα και θα νικήσουμε». Λόγια των υπεύθυνων της στρατιωτικής διοίκησης στο Κνιν, που αντικατοπτρίζουν τη γενικότερη ατμόσφαιρα και τα αισθήματα των Σέρβων της Κράινα.

Σε αυτήν, και συγκεκριμένα ανατολικά της δαλματικής πόλης Ζαντάρ, μαίνονται οι μάχες, από τις 22 Ιανουαρίου, όταν, έπειτα από επίθεση, οι Κροάτες κατέλαβαν δύο σημαντικές θέσεις, το αεροδρόμιο του Ζεμούνικ και τη γέφυρα της Μασλένιτσα.

Η Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα, όπως οι ίδιοι οι Σέρβοι την έχουν ανακηρύξει, αποτελείται από τις περιοχές της Βόρειας Δαλματίας, της Μπάνιας και της Δυτικής Σλαβονίας (νοτιοανατολικά του Ζάγκρεμπ και βορείως του αυτοκινητόδρομου

Ζάγκρεμπ-Βελιγραδίου), καθώς και της Ανατολικής Σλαβονίας (που συνορεύει με τη Σερβία στο Δούναβη). Περιοχές και θέσεις που αποτελούν ισχυρό δέλεαρ και επιδίωξη και των δύο αντιμαχόμενων, αλλά αυξάνουν και το ενδιαφέρον της Γερμανίας, ενδιαφέρον που εκφράζεται με την όλο πιο μεγάλη υποστήριξη στην Κροατία.

Αυτές οι περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Κροατίας κατοικούνται από σερβικούς πληθυσμούς. Και είχαν ζητήσει την αυτοδιάθεση και ένταξή τους στη νέα Γιουγκοσλαβία. Μετά τον πόλεμο του '91, με τις χιλιάδες νεκρούς, τις αμέτρητες θηριωδίες και τις ολόκληρες κατεστραμμένες περιοχές, σήμερα ελέγχονται από τους Σέρβους και βρίσκονται υπό την εποπτεία του ΟΗΕ.

Στρατηγικής σημασίας

Η περιοχή της Κράινα στη Βόρεια Δαλματία (ανατολικά του Ζαντάρ) είναι ζωτικής σημασίας και για τους δύο εμπλεκόμενους,

Σέρβους και Κροάτες. Για τους Κροάτες γιατί συνδέει το βόρειο (και κύριο) μέρος της Κροατίας με το νότιο (και τουριστικό). Ενώ ο έλεγχος της περιοχής αυτής από τους Σέρβους κόβει κυριολεκτικά το νεοϊδρυθέν κράτος τους στα δύο. Για τους Σέρβους είναι σημαντική γιατί βγάζει τη Σερβία, μέσω του βόρειου σερβικού βοσνιακού διαδρόμου, στην Κράινα και τις δαλματικές ακτές.

Η εδαφική συνέχεια αποτελεί στρατηγικής σημασίας επιδίωξη και των δύο. Οι Σέρβοι της Κράινα βρίσκονται πάντως σε αναμονή. Από όλους ακούσαμε ότι ενώ υπάρχει η στρατιωτική δυνατότητα, η ηγεσία φαίνεται πως «κάτι περιμένει» – κάτι που δεν μπορεί να είναι άλλο από τις συνομιλίες της Νέας Υόρκης. Μετά όλα είναι ανοιχτά, όπως και για άλλα σερβοκροατικά μέτωπα (Μπάνια και Σλαβονία).

«Κόρινθορ»

Γι' αυτή την αναμονή πάντως πολλά λέγονται. Ότι αυτή η περιοχή της Κράινα

εί να αποτελέσει αντικείμενο συναλλαγής ε τη βόρεια βοσνιακή επαρχία Νο 3 που το χέδιο Βανς-Όουεν τη δίνει στους Κροάτες. ήμερα ελέγχεται από τους Σέρβους και εί- αι μεγάλης σημασίας, αφού τους εξα- φαλίζει εδαφική συνέχεια - από τη Σερβία, την ανατολική και δυτική Βοσνία ως τη ερβική Κράινα στις δαλματικές ακτές.

Αυτός είναι ο περιβόητος διάδρομος, «Κό- ντορ», όπως λέγεται, για τον έλεγχο του ποίου συνεχίζονται οι μάχες ανατολικά του Ιπρισκό. Μέσω αυτού του διαδρόμου και πό δύσβατους δρόμους φθάσαμε στην πρω- ύουσα της Κράινα, το Κνιν, καλύπτοντας 10 χλμ. σε 24 ώρες!

Τα πάντα κινούνται σε πλήρη στρατιωτικό ρυθμό, το μέτωπο άλλωστε δεν βρίσκεται πλύ μακριά, ούτε 60 χλμ. βορειοδυτικά. Με λεωφορειάκι που είχαν διαθέσει οι έρβοι στην μικρή ομάδα των δημοσιογρά- ον πήγαμε σε ένα καταυλισμό προσφύγων, την πόλη Όμπροβατς, που επιδιώκουν οι ροάτες να καταλάβουν, και σε δύο μονα- ήρια, λίγα μόλις χιλιόμετρα από την πρώτη αιμιή. Ευτυχώς που υπήρχε πανσέληνος

εκείνο το Σαββατόβραδο και ημέρευε (αν μπορούμε να το πούμε) την αγριότητα μιας πολεμικής περιοχής.

Αντίθεση Ορθοδοξίας -Καθολικισμού

«Δεν μπορείς να καταλάβεις το παρόν αν δεν ξέρεις ιστορία», μας λέει ο επίσκοπος Δαλματίας, Μαγγίνος και συνεχίζει: «Τους Κροάτες τους συγχωρέσαμε δύο φορές - το 1918 και το 1945. Μπορεί να συγχωρέσεις αλλά δεν μπορεί να ξεχάσεις», συμπληρώνει.

Στη συνέχεια ο κ. Μαγγίνος τονίζει την «πολιτική προσηλυτισμού του Βατικανού, που προσπαθεί να κάνει τους ορθόδοξους Σέρβους της Κροατίας καθολικούς» και κα- ταγγέλλει την «παπική μαφία που υποστηρί- ζει ενεργά τους καθολικούς Κροάτες».

«Ορθοδοξία ή θάνατος», λέει, δίνοντας το στίγμα μιας άλλης διάστασης αυτού του πο- λέμου, της θρησκευτικής, ανάμεσα σε ορ- θοδοξία και καθολικισμό.

Η θρησκευτική αντίθεση συμπληρώνει την

εθνική, σε αυτόν τον βρώμικο πόλεμο, που πολλές ξένες δυνάμεις σπεύδουν να καλ- λιεργήσουν.

Οι Σέρβοι ζουν τη συνέχεια του Β7 Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι Κροάτες εξό- ντωσαν ένα εκατομμύριο Σέρβους και οι τε- λευταίοι νιώθουν πως έχουν ανοιχτούς λογαριασμούς.

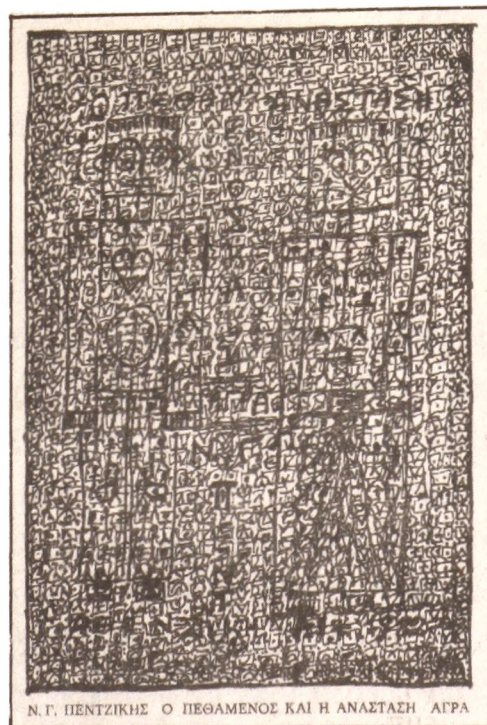
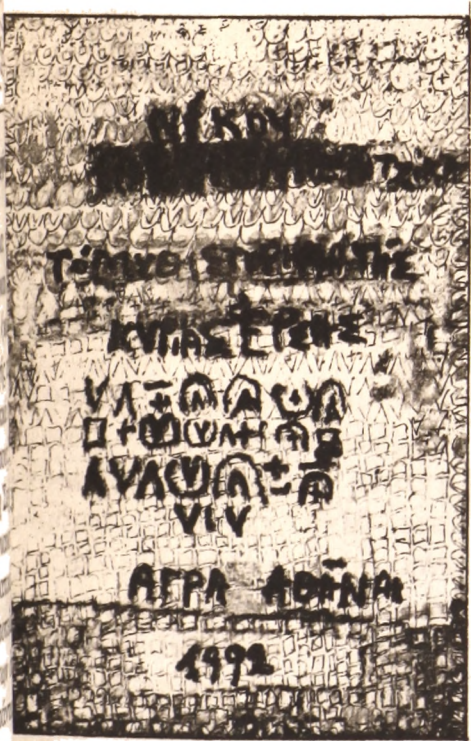
«Δεν θέλω τίποτα από τους Κροάτες. Να φύγουν μόνο από τα δικά μας μέρη, που χρό- νια τώρα ζουν οι Σέρβοι», μας λέει ο 19χρο- νος Ντάμιρ Ρέιτζοβιτς, στην πρώτη γραμμή του πυρός, όπου βρεθήκαμε την επόμενη ημέρα.

Μαζί με τα δύο αδελφιά του, από το κο- ντινό χωριό Σμόικοβιτς (που έχουν καταλά- βει οι Κροάτες), κρατάει το τελευταίο χαρά- κωμα, ένα χιλιόμετρο πριν τις μάχες σώμα με σώμα, στην κοιλάδα του Νόβιγκραντ (ανατολικά του Ζαντάρ). «Πολεμάω για το χωριό μου, τους δικούς μου, τη ζωή μου», μας λέει και μας κερνάει ρακί.

Όταν φύγαμε, μας χαιρέτισε με αυτό που κατά κόρο ακούμε στη Σερβία: «Γκρέτσκι- Σέρμπι Μπράτσα». Έλληνες-Σέρβοι Αδέλφια!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Η έκταση των σκανδάλων που αποκαλύφθηκαν μέσα σ' αυτό το χρόνο αποδεικνύει ότι δεν επρόκειτο για έναν περαστικό, στιγμιαίο εκφυλισμό. Η κοπιαστική δουλειά του δικαστή **Αντόνιο Ντι Πιέτρο** και των συναδέλφων του της Εισαγγελίας του Μιλάνου, μέσα με τη μέρα, έσκαψε, τελικά, ένα βάραθρο στο ιταλικό πολιτικό σύστημα, όπου πάνω από 400 πολιτικοί, ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι και επαγγελματίες ανακρίνονται σ' όλη την Ιταλία από διάφορες εισαγγελίες, με διάφορες κατηγορίες για ατασθαλίες, ιδιοποίηση δημόσιου χρήματος, «φακελάκια» και πολλά άλλα οικονομικά αδικήματα σε βάρος του Δημοσίου. Οι ανακρίσεις αφορούν στα μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα, σε πολλούς σημαίνοντες πολιτικούς ηγέτες και στους διαχειριστές των μεγαλύτερων κομμάτων. Σ' όλο τον κόσμο, βεβαίως, υπάρχουν κλέφτες σε δημόσιες θέσεις, διαφθορείς και διεφθαρμένοι. Αλλά στην Ιταλία δεν έκλεβαν για να κάνουν πολιτική. Συχνά έκαναν πολιτική για να μπορούν να κλέβουν. Όπως λέει ο πρώην δικαστής και σήμερα βουλευτής **Αγιάλα**, υπάρχουν πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι, χωρίς επάγγελμα, που ζουν με την πολιτική. «Αλλά η πολιτική δεν είναι μια σταδιοδρομία, μια εξασφαλισμένη θέση εργασίας. Όλα αυτά που συμβαίνουν θυμίζουν σοβιετικό καθεστώς».

Κράξι (δεξιά) και Μαρτέλι (αριστερά), εκπαιδισμένοι αστέρες του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ιταλίας, θα δώσουν τώρα λόγο στη Δικαιοσύνη για την ανάμειξή τους στα σκάνδαλα που συγκλονίζουν τη χώρα.

Κι όμως...

Σύμφωνα με το εβδομαδιαίο περιοδικό *Λ' Οπινιόνε* του κυβερνητικού Κόμματος των Φιλελευθέρων, 242.249 άτομα θεωρούνται ύποπτα για τη διάπραξη οικονομικών αδικημάτων σε βάρος του Δημοσίου κατά την τελευταία δεκαετία κι απ' αυτούς 60 χιλιάδες πολιτικοί, δημοτικοί άρχοντες, διαχειριστές μεγάλων δημοσίων επιχειρήσεων, σύμβουλοι, παρατρεχάμενοι, επιχειρηματίες, βουλευτές και γε-

ρουσιαστές έλαβαν ήδη δικαστική κλήση και δεν αποκλείεται σε καμιά βδομάδα ο αριθμός τους να διπλασιαστεί. Ανάμεσά τους είναι και τρεις υπουργοί της σημερινής κυβέρνησης, οι οποίοι όμως δεν παραιτούνται, για να μην πέσει η κλυδωνιζόμενη κυβέρνηση του σοσιαλιστή **Τζουλιάνο Αμάτο**, γιατί η ανατροπή της θα οδηγούσε στη διάλυση της Βουλής ενώ ακόμα δεν έχουν αλλάξει οι νόμοι και τα θεσμικά πλαίσια που θα εξασφαλίσουν μιαν ανανέωση της πολιτικής ζωής. Επιπλέον, μια κυβερνητική κρίση σήμερα θα οδηγούσε στην κατάρρευση της λιρέτας.

Εκατοντάδες χιλιάδες απατεώνες

Από κάθε δικαστική έρευνα φυτρώνουν δύο, τρεις, τέσσερις νέες έρευνες. Εκείνοι που μπαίνουν στη φυλακή ομολογούν και κατηγορούν άλλους πέντε, δέκα, είκοσι διεφθαρμένους. Όσοι υπέστησαν τους εκβιασμούς των πολιτικών κομμάτων και των εκπροσώπων τους, που ζητούσαν «φακελάκια», παίρνουν τώρα θάρρος και καταγγέλλουν απίθανες ιστορίες εκβιασμών που υπέστησαν και τεράστιες χρηματικών ποσών που υποχρεώθηκαν να πληρώσουν σε πολιτικούς παράγοντες και πολιτικές δυνάμεις που θεωρούνταν «ανώτερες κάθε υποψίας».

Τα πολιτικά κόμματα και οι άνθρωποί τους, οι «εισπράκτορες», άρχισαν με τα «φακελάκια» προκειμένου να εξασφαλίσουν στις επιχειρήσεις που τους «λάδωναν» την κατακράτηση της αναδοχής κάποιου δημόσιου έργου, για να περάσουν αργότερα στο «φακελάκι» που έπρεπε κανείς να τους καταβάλει για να μπορέσει να πάρει απλώς μέρος στο διαγωνι-

Έκαναν πολιτική για να κλέβουν

του **Αντόνιο Σολάρο**

Πριν ένα χρόνο, στις 17 Φεβρουαρίου 1992, με τη σύλληψη του σοσιαλιστή **Μάριο Κιέζα**, διευθυντή του γηροκομείου του Μιλάνου «**Πίο Αλμπέργκο Τριβούλτζιο**», την ώρα που εισέπραττε από τον ιδιοκτήτη μιας επιχείρησης καθαριότητας το «φακελάκι» του -κάτι παραπάνω από ένα εκατομμύριο δραχμές- προκειμένου να του ανανεώσει την ετήσια σύμβασή του, άρχισε η επιχείρηση «**Mani pulite**» (καθαρά χέρια), που έφερε στο φως όλη τη σαθρότητά του ιταλικού πολιτικού συστήματος και το έριξε σε μια κρίση από την οποία είναι δύσκολο πλέον να βγει.

μό. Και κατέληξαν στην απίστευτη απαίτηση να τους καταβάλλουν οι επιχειρήσεις που ήθελαν να δουλέψουν με το Δημόσιο ένα είδος ήσυχας συνδρομής. Ένα ποσοστό επί του συνολικού τους ετήσιου τζίρου. Όπως τα δύο-σι δισεκατομμύρια που πλήρωσε, όπως ομολόγησε, ο κ. Παντσαβόλτα στο Σοσιαλιστικό Κόμμα και τη Χριστιανοδημοκρατία.

Ο αρχιτέκτονας Σιλβάνο Λαρίνι, επιστήθιος φίλος του πρώην σοσιαλιστή ηγέτη Μπετίνο Κράξι, που από το 1987 ίσαμε το 1991 υπήρξε ο «ισπράκτορας» του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος στο Μιλάνο, ομολόγησε ότι στο διάστημα αυτό είχε παραδώσει προσωπικά στον Κράξι, μέσα στο γραφείο του στο Μιλάνο, πάνω δισεκατομμύρια λιρέτες, πάνω από ένα δισ. δραχμές, από επιχειρήσεις που δούλευαν με το μετρό και τα αεροδρόμια της ιταλικής μεγαλούπολης.

Οι επιχειρήσεις που είχαν αναλάβει την κατασκευή και τη συντήρηση των αυτοκινητοδρόμων, για εκατοντάδες δισεκατομμύρια, καταβάλαν το 6 τοις εκατό της αμοιβής τους στο Κόμμα της Χριστιανοδημοκρατίας και στο Σοσιαλιστικό Κόμμα.

Σε έρευνα που έκανε η οικονομική αστυνομία στο σπίτι ενός ανωτέρου υπαλλήλου του υπουργείου Οικονομικών που εξέδιδε τις «ολές πληρωμές στις επιχειρήσεις που εκτελούν έργα για το δημόσιο, του βρήκαν 17 δισεκατομμύρια δραχμές σε ρευστό χρήμα, 127 δισεκατομμύρια σε τραπεζικές καταθέσεις, μεγάλο ποσό σε κρατικά ομόλογα και δυο διαμερίσματα αξίας 335 εκατομμυρίων δραχμών. Τα χάριζαν οι επιχειρήσεις, γιατί τις πληρωτούσα χωρίς καθυστέρηση», δικαιολογήθηκε ο υπάλληλος στον ανακριτή.

Αλλά, φυσικά, είναι αστείες περιπτώσεις. Οπράματα, μπρος στη σοβαρότητα των αδικιών για τα οποία κατηγορούνται κορυφαίοι πολιτικοί, σαν τον πρώην γενικό γραμματέα του Σοσιαλιστικού Κόμματος Μπετίνο Κράξι, που υποχρεώθηκε να παραιτηθεί και να συρθεί από το πολιτικό προσκήνιο μετά 16 χρόνων κυριαρχική παρουσία. Είχε παύσει το 1976 το Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα από την παλιά του φιλοκομμουνιστική στάση σε κακή κατάσταση, με 9 τοις εκατό των ψηφισμάτων. Στις αρχές της δεκαετίας του '80 το Κόμμα με το 14 τοις εκατό. Από το 1983 ως το 1991 διετέλεσε πρωθυπουργός της Ιταλίας. Ο πρώτος σοσιαλιστής και νεότερος σε ηλικία πρωθυπουργός (42 ετών) στην ιστορία της χώρας. Στόχος του ήταν να αναδείξει το Κόμμα του σε εναλλακτική πολιτική δύναμη που θα έθετε τέρμα στη μονοπωλιακή θέση της Χριστιανοδημοκρατίας σαν κόμμα της σχετικής

πλειοψηφίας και θα το κατόρθωνε αν ξεπερνούσε σε εκλογική επιρροή το Κομμουνιστικό Κόμμα. Πίστεψε ότι θα πετύχαινε το σκοπό του με μια κατά μέτωπο επίθεση στους κομμουνιστές, ενώ συνέχιζε να συγκυβερνά με τους Χριστιανοδημοκράτες. Για ν' αυξήσει τη δύναμή του, είχε, φυσικά, ανάγκη από πολλά μέσα, πολλά λεφτά. Και πού αλλού θα τα βρισκε, αν όχι από τα ταμεία των μεγάλων δημοσίων επιχειρήσεων. Έτσι κατόρθωσε να εξασφαλίσει τη διαχείριση ενός μέρους των επιχειρήσεων αυτών, όπως η μεγάλη κρατική επιχείρηση πετρελαίων, η ENI, μεγάλες Τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες κ.λπ.

Η σκηνοθεσία της πολιτικής διαπάλης

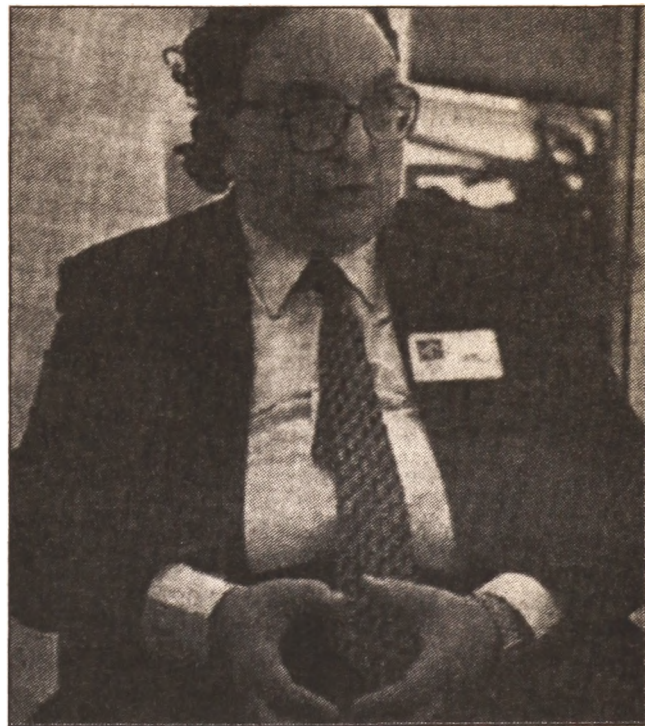
Χριστιανοδημοκράτες και σοσιαλιστές κατέλαβαν έτσι το κράτος και το μετέτρεψαν κυριολεκτικά σε τσιφλίκι τους. Όπως γράφει ο διευθυντής της εφημερίδας Ρεπούμπλικα Σκάλφαρι, «για πολλές δεκαετίες, και ιδιαίτερα σ' όλη τη δεκαετία του Ογδόντα, μας κυβερνούσε μια συμμορία τέλεια οργανωμένη που είχε αναρριχθεί στην κορυφή του Κράτους, που είχε ιδιοποιηθεί όλα τα όργανα της διακυβέρνησης, που είχε εκφοβίσει τη δικαιοσύνη ή την είχε διαβρώσει με δικαστές διατεθειμένους να κλείνουν τα μάτια τους και να βουλώνουν τ' αφτιά τους, που είχε επιλέξει τις επιχειρήσεις εντάσσοντας μέσα στο σύστημα τις «καλές» και αφήνοντας απ' έξω τις «κακές», εκείνες δηλαδή που δεν προτίθεντο να υψώσουν στο κοντάρι τους τη σημαία των «boes». Τέλος, που είχε φτάσει να χρησιμοποιεί και να ανέχεται τις μαφιόζικες εγκληματικές οργανώσεις προκειμένου να της εξασφαλίζουν τη δεξαμενή ψήφων που τους είχε αναθέσει την επιτήρησή της».

«Το σύστημα της διαφθοράς», λέει ο Άλντο Φουμαγκάλι, πρόεδρος των νεών βιομηχάνων, «προξένησε μιαν αφόρητη κατασπατάληση πόρων. Ορισμένες επιχειρήσεις βρέθηκαν σε δύσκολη θέση και σε ορισμένες περιπτώσεις υποχρεώθηκαν να ζητήσουν λεφτά από κόσμο που διέθετε μεγάλα κεφάλαια ύποπτης προέλευσης. Μερικές επιχειρήσεις άρχισαν να κλείνουν γιατί δεν άντεχαν το βάρος του συστήματος. Κι έτσι, στο τέλος, το ίδιο το σύστημα μπήκε σε κρίση. Τομείς του οργανωμένου εγκλήματος επωφελέστηκαν από αυτή την κατάσταση και διείσδυσαν στο βιομηχανικό σύστημα, αγοράζοντας πρώτα μερίδια μειοψηφίας για να καταλήξουν στο τέλος να ελέγχουν τις επιχειρήσεις».

Κάθε τόσο η «συμμορία» σκηνοθετούσε την πολιτική πάλη μεταξύ Χριστιανοδημοκρατών και σοσιαλιστών στο όνομα υψηλών ιδανικών,

Ο Χριστιανοδημοκράτης Αντρεότι, από τους στυλοβάτες του πολιτικού κατεστημένου, έχει διατελέσει πρωθυπουργός και ΥΠΕΞ αρκετές φορές. Χαλκέντερος και γνήσιο τέκνο του συστήματος. Βάλλεται πανταχόθεν για σχέσεις του με τη Μαφία που εικάζονται πολύπλοκες και σε βάθος.

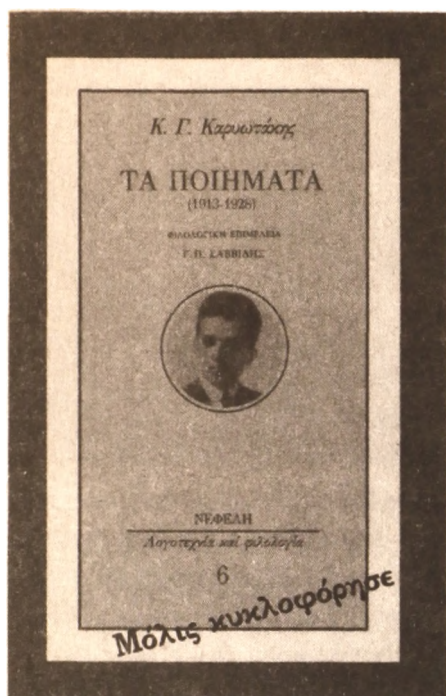
Ο γνωστός μας σοσιαλιστής Ντε Μικέλιν, πρώην ΥΠΕΞ, αναμειγμένος κι αυτός στα πολύπλοκα σκάνδαλα των δημοσίων έργων.

με μεγαλόσχημα συνθήματα και ευγενικές ιδέες, το Χριστιανισμό, το σοσιαλισμό, την ελευθερία της αγοράς, την κοινωνική αλληλεγγύη, την υπεράσπιση από τον κομμουνισμό, την προστασία των απόκληρων κ.λπ. Για να καταλήγουν, μετά από κάθε εκλογική αναμέτρηση, να συμμαχούν και πάλι μεταξύ τους και να μοιράζονται και πάλι το κράτος. Υπήρχαν εκείνοι που έκλεβαν για να πολεμούν τον κομμουνισμό κι εκείνοι που πολεμούσαν τον κομμουνισμό για να μπορούν να κλέβουν.

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

**Ποιήματα
(1913-1928)**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

**Στην ίδια σειρά
κυκλοφορούν**

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Κωστής Παλαμάς

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Τα πεζά

Χ. Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Το περιοδικό «Μούσα»

ΛΟΥΪ ΚΟΥΤΕΛ

Πλαισιώνοντας τον Σολωμό

Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

Στα χνάρια του Καρυωτάκη

επίσης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Δοκίμιο για την ποίηση

ΤΑΚΗΣ ΚΑΓΙΑΛΗΣ

Γλουμυμάουθ,

ο Βικτωριανός Α. Ρ. Ραγκαβής

Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

Μεταμορφώσεις του Ελπήνορα

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9 - ΑΘΗΝΑ 106 79

ΤΗΛ.: 3639962 - 3607744

6

Όπου κατέρρευσε το τείχος του Βερολίνου και η σοβιετική αυτοκρατορία, εξέλιπε ο «κομμουνιστικός κίνδυνος», το εκλογικό σώμα λυτρώθηκε από τους αντικομμουνιστικούς εκβιασμούς της «συμμορίας», το άλλοθι που στήριζε το σύστημα. Τα κόμματα χάνουν ραγδαία την εκλογική συναίνεση που τους εξασφάλιζε το σύστημα. Η σημερινή Βουλή, όπου το ένα τέταρτο των μελών της βρίσκεται στο στόχαστρο της δικαιοσύνης, δεν εκπροσωπεί πια τις διαθέσεις και τη βούληση των εκλογέων.

Με έξι δικαστικές κλήσεις σε βάρος του για διαφθορά, παράβαση του νόμου περί χρηματοδότησεως των κομμάτων και άλλα πολλά, ο Κράξι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει κακήν κακώς το πολιτικό προσκήνιο, αφήνοντας το κόμμα του και πάλι στο 9 τοις εκατό των ψήφων, διαλυμένο και εκτεθειμένο στη γενική κατακραυγή, επιταχύνοντας την καταπληκτική διαδικασία πολιτικής αλλαγής που διαδέχεται η Ιταλία. Ολόκληρη η «νομενκλατούρα» των περασμένων δεκαετιών υποχρεώνεται να εγκαταλείψει το πλοίο που βυθίζεται, όσο και αν οι επιβάτες του, έντρομοι, καμώνονται πως τάχα δεν συμβαίνει τίποτε και προσπαθούν με κάθε τρόπο να σωθούν και να σώσουν και το καράβι. Το σύστημα είναι τόσο σαθρό, που κινδυνεύει να βυθιστεί οριστικά μέσα στη δίνη των σκανδάλων του. Ο ίδιος ο Κράξι, αλαζόνας και φιλόδοξος όσο λίγοι πολιτικοί, φεύγοντας υποχρεώθηκε να παραδεχτεί ότι είχε φτάσει στο τέρμα. Είπε ότι νέοι ηγέτες και μια νέα πολιτική γενιά θα πρέπει να υπεισέλθουν τώρα, αφήνοντας ωστόσο αναπάντητο ένα μεγάλο ερώτημα που θέτουν όλοι οι Ιταλοί: ένα χρεοκοπημένο σύστημα μπορεί να ικανοποιήσει το αίτημα της ανάδειξης μιας νέας πολιτικής ηγεσίας μέσα από τους κόλπους του;

Ποια μεταρρύθμιση;

Εκείνο που ζητάει σήμερα η πλειοψηφία των Ιταλών είναι μια σοβαρή μεταρρύθμιση των θεσμικών κανόνων, του εκλογικού νόμου, ώστε να αναδειχθεί μια νέα Βουλή που θα έχει την εμπιστοσύνη της λαϊκής ψήφου, με μια κυβέρνηση ικανή να κρατήσει το τιμόνι της κλυδωνιζόμενης από την κρίση οικονομίας. Αλλά ποιος θα ετοιμάσει τους νέους θεσμούς και νόμους; Η σημερινή Βουλή; Και ποιος εγγυάται ότι δεν θα επωφεληθεί για να διατηρήσει στην εξουσία τη «συμμορία»;

«Πρέπει να βρεθεί μια διέξοδος, και μια διέξοδο μπορούν να τη βρουν μονάχα οι πολίτικοί. Διαφορετικά καθημερινά διατρέχουμε τον κίνδυνο να συμβεί κάτι!», λέει ανήσυχος ο δικαστής Ντι Πιέτρο, προτείνοντας μιαν εκλογική μεταρρύθμιση, έναν νέο νόμο για τη χρηματο-

δότηση των κομμάτων, νέους κανόνες για τις δημοπρασίες των δημοσίων έργων και αποκλείοντας κάθε αμνήστευση των αδικημάτων της «νομενκλατούρας».

Όλοι συμφωνούν ότι τα μέτρα αυτά πρέπει να ληφθούν το ταχύτερο. Αλλά διαφωνούν επί της ουσίας. Πρώτα εκλογές ώστε η νέα Βουλή να προβεί στις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται, ή πρώτα οι μεταρρυθμίσεις από τη σημερινή Βουλή και κατόπιν εκλογές με το νέο σύστημα και τους μεταρρυθμισμένους θεσμούς και νόμους; Τα μεγάλα κόμματα τάσσονται υπέρ του πλειοψηφικού και μονοεδρικού συστήματος με δύο γύρους, κατά το γαλλικό σύστημα, γιατί έτσι ελπίζουν να επικρατήσουν. Τα μικρά κόμματα, αντίθετα, θέλουν τη διατήρηση της απλής αναλογικής, γιατί φοβούνται ότι διαφορετικά θα εξαφανιστούν. Η Χριστιανοδημοκρατία απειλείται από μεγάλα τμήματά της που αμφισβητούν τη σημερινή ηγεσία και επιδιώκουν τη διάλυση του κόμματος και την ανασυγκρότησή του σε νέα βάση: ένα μεγάλο λαϊκό δημοκρατικό κόμμα που θα συσπειρώσει γύρω του τις συντηρητικές και μετριοπαθείς δυνάμεις. Το Σοσιαλιστικό κόμμα είναι διχασμένο κι αυτό και κινδυνεύει να διαλυθεί. Το Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς, πρώην κομμουνιστικό, επωφελείται από το γεγονός πως βγήκε από τη μέση ο Κράξι, για να διαπραγματευτεί την είσοδό του στον κυβερνητικό χώρο με νέες δυνάμεις, που δεν έχουν σπλωθεί από τα σκάνδαλα του καταρρέοντος συστήματος. Αλλά ποιες είναι αυτές οι δυνάμεις; Δεν είναι ακόμα σαφές. Οι κανούργιες πολιτικές δυνάμεις, η «Λέγκα» του αυτονομιστή Μπόσι, το «Δίκτυο» του καθολικού Ορλάντο, οι «πράσινοι» οικολόγοι προσπαθούν να βρουν ένα κοινό έδαφος συνεννόησης, πράγμα εξαιρετικά κοπιαστικό, καθώς ο καθένας προσπαθεί να ενισχύσει τη δική του εκλογική βάση. Οι Χριστιανοδημοκράτες, οι μεγαλοβιομήχανοι και γενικά και οι παλιές δυνάμεις επωφελούνται κι αυτές που βγήκε από τη μέση ο Κράξι για να κάνουν τα γλυκά μάτια στο ΔΚΑ του Οκέτο και πείσουν τον ηγέτη του να μπει μαζί τους σε μια νέα κυβέρνηση. Από πολλές απόψεις η ιταλική πολιτική σκηνή θυμίζει τις μετακομμουνιστικές Ανατολικές χώρες. Η κατάσταση δεν αλλάζει αλλάζοντας τον γραμματέα του κόμματος. Το πρόβλημα δεν είναι τε άτομα, είναι πολιτικό. Κι είναι προπάντων το πρόβλημα της Αριστεράς, που, αν κατορθώσει να συσπειρωθεί και να βρει μια κοινή γλώσσα, ένα κοινό πρόγραμμα, θα μπορούσε να καταστεί ο νέος άξονας της πολιτικής ζωής γύρω από τον οποίο θα ανανεωθεί το θεσμικό και πολιτικό σύστημα που θα βγάλει την Ιταλία από τη σημερινή της κρίση.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Κ. ΔΟΞΙΑΔΗΣ

Ὁ θεῖος Πέτρος
καί ἡ
Εἰκασία τοῦ Γκόλντμπαχ
Μυθιστόρημα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

— Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα —

«Θα τους νικήσουμε με τον αγκυλωτό σταυρό και με την πίστη στον Α(δόλφο) Χ(ίτλερ)»

(Ρεφρέν από ...τραγουδάκι του συγκροτήματος «Macht und Ehre»)

Η γερμανική πολιτική ηγεσία ανησυχεί μεν για την εξάπλωση του φαινομένου και των ακροδεξιών νεοναζιστικών οργανώσεων, του τύπου «Εθνικιστικό Μέτωπο» ή «Εθνική Επίθεση», που απαγορεύτηκαν στο μεταξύ, αλλά ανησυχεί περισσότερο από το κοινωνικοπολιτικό ρεύμα που εκφράζουν οι «άγριες συμμορίες» των «σκίνχεντς», που, χωρίς παραδοσιακές οργανωτικές δομές, «αλωνίζουν» όχι μόνο στα γκέτο των μεγαλουπόλεων της Γερμανίας αλλά και σε δεκάδες μικρότερες πόλεις και κωμοπόλεις...

Τα «ξυρισμένα κεφάλια» –σε 6.500 υπολογίζει τον αριθμό τους η τελευταία έκθεση της Υπηρεσίας Προστασίας του Συντάγματος («Φασουνγκς-ουτς»), 3.500 στη Δυτική και 3.000 στην Ανατολική Γερμανία– με τα μπλουζόν, τα τζινς και τις στρατιωτικές αρβύλες, δεν έχουν μόνιμη «έδρα» και γραφεία, περιφέρονται σήμερα εδώ, αύριο εκεί, μεθαύριο αλλού, με τις μηχανές και τις σακαράκες τους και με τα ρόπαλα του μπέιζμπολ, τους σουγιάδες, τις σιδηρογροθιές και τα «μολότοφ» στις αποσκευές τους

Έρχονται και φεύγουν, βρίσκονται μεταξύ τους στις συναυλίες των μουσικών συγκροτημάτων του «χώρου», διοργανωμένες κατά κανόνα «συνωμοτικά» και στα γρήγορα, σε απόμερες συνοικιακές «αίθουσες», επαρχιακές μπυραρίες ή ερειπωμένες αποθήκες – χτυπούν τον αμέσως επόμενο προσφερόμενο στόχο (τον πρώτο «σκουρόχρωμο» που θα συναντήσουν στο δρόμο ή το πρώτο προσφυγικό κατάλυμα που βρίσκεται σε «απόσταση βολής») και χάνονται στη συνέχεια, για να ξαναβρεθούν στην επόμενη ευκαιρία...

Κανείς δεν ξέρει εκ των προτέρων το πού, πώς και πότε θα εκδηλωθεί το συγκεκριμένο χτύπημα γιατί και η **συναυλία-ντρούγκα**, που προετοιμάζει το «κλίμα», ανακοινώνεται βραχυπρόθεσμα από στόμα σε στόμα και μέσω των ημιπαράνομων εντύπων, των «Fanzines», κατ' όνομα – στην πραγματικότητα κάτι μεταξύ πολιτικής προκήρυξης και διαμεσολάβησης για τη διάθεση κασετών και δίσκων των περί ων ο λόγος μουσικών συγκροτημάτων, που δεν κυκλοφορούν στα μαγαζιά...

Το όνομα και το μήνυμα

Οι συναυλίες των μουσικών συγκροτημάτων –50 από αυτά είναι πλέον «διάσημα» σε

παγγερμανική κλίμακα, ενώ υπάρχουν άλλα 100 τουλάχιστον, τοπικής «εμβέλειας»– αποτελούν το κύριο μέσο επικοινωνίας αυτού του χώρου («οι Σκινς κάνουν μουσική για Σκινς – η μουσική των Σκινς είναι από Σκινς», είναι ο μηχανισμός ταύτισης), αλλά και τον ιδεολογικό «καθοδηγητή» και πολιτικό εκφραστή του.

Το είδος αρχικά υπήρξε «είδος εισαγωγής» αγαθού εν ανεπαρκεία από την Αγγλία, πριν από δέκα χρόνια περίπου –με συγκροτήματα, όπως «Skrewdriver» και «No Remorse» (δείγμα γραφής από τους «ανελέητους» δίκην ρεφρέν: «One Day the World will know that Adolf Hitler was right»)– που ανέσυραν μουσικά και αγγλόφωνα τα ναζιστικά «ιδεώδη», αλλά στο μεταξύ η γερμανόφωνη έννοια των συγκροτημάτων, τους τίτλους των «Fanzines» και τους στίχους των «ασμάτων», το ιδεολογικοπολιτικό σήμα του χώρου εξαντλώντας κυριολεκτικά τη φαρέτρα της εθνικοσοσιαλιστικής προπαγάνδας.

Ενδεικτικά είναι τα ονόματα μερικών από τα διασημότερα Σκιν-υγκροτήματα: «Endstufe» («Τελικό Στάδιο»), «Störkraft» («Διναμη παρενόχλησης»), «Sturmtruppen»

Το ροκ του ρατσισμού

του Πέτρου Στάγκου

Το κύμα του ρατσισμού ξέσπασε μετά μουσικής στη Γερμανία, μόνο που δεν πρόκειται για τα παραδοσιακά στρατιωτικά εμβατήρια, αλλά για ένα μίγμα από «πανκ»-οκ και Heavy Metal (τη λεγόμενη Oi-Musik, κατά την κραυγή-σύνθημα της πιάτσας, «Οι») από μουσικά συγκροτήματα «σκίνχεντς» Με κείμενα και ονόματα, που διατυπώνουν τον πολιτικό προγραμματικό λόγο της νεοναζιστικής ακροδεξιάς στο χώρο μιας «χαμένης γενιάς», υποκαθιστώντας ταυτόχρονα τον οργανωτικό ιστό ενός «νεολαιίστικου κινήματος» – με ημιπαράνομες συναυλίες και αντίστοιχα πληροφοριακά «περιοδικάκια» Ροκ, που εκφράζει την απέλπισία της εγκατάλειψης και την απουσία προοπτικής, με τη βία ενάντια σε ξένους, πρόσφυγες και Εβραίους, κατά κύριο λόγο, αλλά και ενάντια σε κάθε τι το «διαφορετικό» και «κατώτερο», από ομοφυλόφιλους και πόρνες μέχρι «κλοσάρ», ανάπηρους και γέροντες

«Δυνάμεις εφόδου»), «Kahlschlug» («Απο-
ρύλωση, εκκαθαριστικό χτύπημα»), «Endsi-
eg» («Τελική Νίκη»), «Volkszorn» («Λαϊκή
Οργή»)...

Αντίστοιχοι είναι και οι τίτλοι μερικών
Fanzines: «Eisenschadel» («Σιδηρούν κρα-
νίο»), «Hass und Gewalt» («Μίσος και Βία»),
«Heimatfront» («Το Μέτωπο της Πα-
τρίδας»), «Totenkopf» («Νεκροκεφαλή»),
«Nahkampf» («Μάχη σώμα με σώμα»), «Der
Vollstrecker» («Ο Εκτελεστής, ο δήμιος»)...

Bands και «Fanzines» γίνονται φορείς πο-
λιτικών προτύπων και μεταφορείς εχθρικών
ροβολών, με «μηνύματα» αντισημιτισμού,
ατσισμού και εθνικισμού, με κηρύγματα
περάσπισης της αρείας φυλής και της
γερμανικής ιδιότητας» από τους ξένους,
τους πρόσφυγες και τους «αξιλάντεν» (τους
πυρκαϊές άσυλο, δηλαδή), τους Εβραίους
και τους έγχρωμους, από κάθε τι το «μη-ή
ντι-γερμανικό»...

Τα «τραγουδάκια»

Τα μηνύματα όμως δίνονται με το όνομά
τους –με τον χυδαιότερο και ταυτόχρονα,
πλοϊκότερο δυνατό τρόπο, «γνήσια», σαν
αρχέτυπα φοβιών– στους «στίχους» και
τευθύνονται προς πάσα φυλετική, πολιτική
θρησκευτική κατεύθυνση:

* Εμείς, μόνο εμείς μπορούμε / να
καθαρίσουμε τη Γερμανία / εμείς, μόνο εμείς
μπορούμε / να ξεκαθαρίσουμε με τη βρωμιά
που την έχει πλημμυρίσει (Από το συγκρό-
μα «Storkraft»).

* Αυτό που χρειαζόμαστε είναι μια νέα
ιστορία / Θα τους νικήσουμε με τον
κυλωτό σταυρό / και με την πίστη στον
δόλοφο Χ(ίτλερ) (Από το συγκρότημα
lut und Ehre» – «Αίμα και Τιμή»).

* Ακόνισε τα μαχαίρια σου στο πεζοδρό-
μιο / κι άφησέ τα να μπηχτούν εκεί που πρέ-
/ Κάντε να τρέξει το αίμα ποτάμι / Αντήν
εβραιοκρατούμενη Δημοκρατία / την
υμνε χεσμένη (Από το συγκρότημα
ndstufe»).

Ρίχτε τους στη φυλακή ή κλείστε τους σε
ατόπια συγκέντρωσης / ή έστω, ξαπο-
-ίστε τους στην έρημο / διώξτε τους πά-
-εις, επιτέλους / Σκοτώστε τα παιδιά τους /
-οπιάστε τις γυναίκες τους / εξαφανίστε τη
-ή τους / έτσι θα τους μάθετε να σας φο-
-νται Και με το ρεφρέν: Τούρκε, Τούρκε,
-ας να κάνεις / Τούρκε, Τούρκε γιατί μου
-λάς (Από το συγκρότημα «Endsieg»).

Περήφανα υψωμένο το δεξί μας χέρι /

έτοιμοι, στον αγώνα για την πατρίδα / Δεν
γυροστάρουμε άλλο να κρυβόμαστε / να
υποκλινόμαστε στους αριστερούς / Δεν θα
αφήσουμε άλλο να μας απαγορεύουν την
Τιμή μας / Κόκκινοι ψοφήστε – είναι το σύν-
θημα / γραμμένο στις σημαίες μας / Κόκκινοι
ψοφήστε – οι ώρες σας είναι μετρημένες / δεν
πάει άλλο έτσι / Κόκκινοι ψοφήστε για να ζή-
σει η Γερμανία (Από το συγκρότημα «Volks-
zorn»).

* Ε, εσύ εκεί, χαμογελαστό, γλοιώδες και
διεφθαρμένο γουρούνι, ε, εσύ εκεί μάλλον θα
πρέπει να είσαι πολιτικός (Από το συγκρό-
τημα «Kettenhund» – «Αλυσοδεμένος
Σκύλος»).

Η σημασία που έχει προσλάβει το «ροκ
του ρατσισμού» για την κλιμάκωση της βίας
ενάντια στους ξένους, τον τελευταίο χρόνο,
φαίνεται καταρχήν από το γεγονός ότι οι
κρατικές υπηρεσίες άρχισαν να ασχολού-
νται με τα αντίστοιχα «πολιτιστικά προϊό-
ντα» της πιάτσας: Μια ράτσια, στις αρχές
του μήνα, στις εγκαταστάσεις της εταιρίας
μουσικών παραγωγών «Rock o Rania» σε
ένα προάστιο της Κολωνίας με την συμπτω-
ματική ονομασία «Φαίό χπράφι» (Braun-
feld) αποτύπωσε πάνω από 30.000 παράνο-
μους δίσκους και κασέτες και εκατοντάδες
video ακροδεξιών μουσικών συγκροτη-
μάτων.

Και η κοινωνιολογία

Η μεταφορά όμως του κέντρου βάρους
στην ανίχνευση και την καταπολέμηση του
κύματος της ρατσιστικής βίας, από τις νεο-
ναζιστικές οργανώσεις παραδοσιακού τύ-

που –με αρχηγό, γραφεία, κεντρικά όργανα
και περιοδικά– στον ρευστό και μετα-ινού-
μενο χώρο των Σκινς, καταγράφεται και μέ-
σα από το γεγονός μιας ξαφνικής πληθώρας
μελετών και δημοσιευμάτων που επιχειρούν
να προσεγγίσουν το φαινόμενο και που συ-
μπίπτουν σε δύο συμπεράσματα:

* Αφενός στο ότι πρόκειται για ένα φαι-
νόμενο μέσα σε τμήματα της νεολαίας, που
προέρχεται αποκλειστικά από φτωχά έως
εξαθλιωμένα κοινωνικά στρώματα, τα
οποία πλήττονται από την ανεργία και τις
οικονομικές επιπτώσεις της γερμανικής
ενοποίησης, τόσο στη Δύση όσο και στην
Ανατολική Γερμανία.

(Γι' αυτό και η θεμελιώδης διαφορά των
«Σκινς» από τα αντίστοιχα νεολαιίστικα κι-
νήματα κοινωνικής διαμαρτυρίας στις περα-
σμένες δεκαετίες –που είχαν πάρει ένα
«προοδευτικό-ριστερό» προσανατολισμό–
είναι ότι –σε αντίθεση με τους «διανοούμε-
νους» γόνους μικροαστικών και αστικών οι-
κογενειών, που επαναστάτησαν την εποχή
εκείνη– αυτοί δεν έχουν ούτε την προοπτική
ούτε και τη δυνατότητα της «επιστροφής του
ασώτου» σε κάποια εγκαταλειφθείσα
«οικογενειακή θαλπωρή» ή στις θεσμικές
αγκάλες του συστήματος και της παραγω-
γής. «Οικογενειακή θαλπωρή» –με δεδομέ-
νη την οικονομική εξαθλίωση και τη διάλυ-
ση αντίστοιχων δομών, στο χώρο κοινωνικής
προέλευσης– δίνει μόνον το αίσθημα της
κοινότητας στη «συμμορία», ενώ για το σύ-
στημα αυτή η φουρνιά των αγράμματων –δη-
μοτικό με το ζόρι– και ανεπάγγελτων 14ρη-
δων έως 20ρηδων είναι πλέον άχρηστη)

* Και, αφετέρου στο ότι η διασύνδεση

«Ε, εσύ,
χαμογελαστό
γουρούνι, ε, εσύ
εκεί μάλλον θα
πρέπει να είσαι
πολιτικός»,
τραγουδούν οι
ναζιστές
ροκάδες.

των γνωστών και παραδοσιακών νεοναζιστικών οργανώσεων όχι μόνον μεταξύ τους αλλά και με τον αριθμητικά πολλαπλάσιο ευρύτερο χώρο των «σκίνχεντς» προωθείται μέσω του «δικτύου» των μουσικών συγκροτημάτων και της οργάνωσης συναυλιών, ενώ παράλληλα και οι μεν (νεοναζιστικές οργανώσεις) και οι δε («σκίνχεντς»), γίνονται –δια της παρασημιακής πατρωνείας– δύναμι όργανα της πολιτικής των «κοινοβουλευτικών», λεγόμενων, πολιτικών δυνάμεων της ακροδεξιάς, όπως των «Ρεπουμπλικάνων», της «Γερμανικής Λαϊκής Ένωσης», ή του «Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος», που, για ευνόητους λόγους σκοπιμότητας, αποστασιοποιούνται επισήμως από τις εκδηλώσεις βίας και τον εθνικοσοσιαλισμό...

Έτσι η μουσική των «σκίνχεντς» γίνεται «όχημα» και «ταυτότητα» συνάμα ενός φαινομένου που κατ' ουσίαν στρέφεται ενάντια στην κοινωνική τάξη πραγμάτων και στο κράτος –«επαναστατικό» και ανατρεπτικό

κοινωνικό κίνημα διαμαρτυρίας, από τυπική πλευράς, με άλλα λόγια!–, εκδηλώνεται όμως, σε άλλη κατεύθυνση, φασιστικά, με τους εμπρησμούς, τους ξυλοδαρμούς και τις δολοφονίες, τραυλίζοντας αναφομοίωτα τη ναζιστική ορολογία...

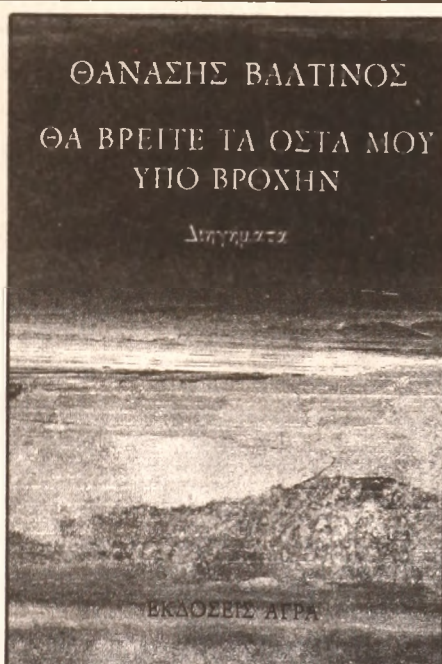
Οι «απόκληροι» και «χαμένοι» του κοινωνικού περιθωρίου αυτοπροσδιορίζονται ως «εκλεκτοί» και «σωτήρες» του έθνους και της χώρας και ως κέντρο μιας μελλοντικής αναγέννησης, με πρότυπο –ελλείπει άλλης εναλλακτικής– το όραμα του χιτλερικού «Ράιχ»...

Οι αποβληθέντες και εκδιωχθέντες από τον «παράδεισο» του κοινωνικοπολιτικού συστήματος γιοί –το ποσοστό των κοριτσιών στους «σκίνχεντς» είναι μόνον 3%, εξ ου και το ανδροκρατικό πρότυπο του «ωραίου, δυνατού και άγριου»– εκδηλώνουν την «πίκρα» τους έναντι της αστοργίας του κράτους-ατέρα, βάλλοντας κατά εκείνων που

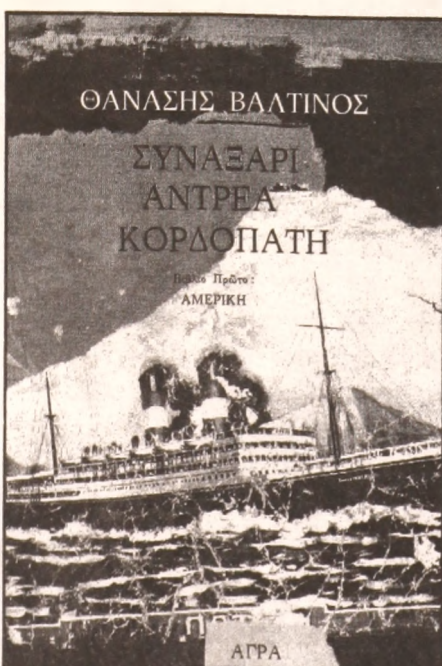
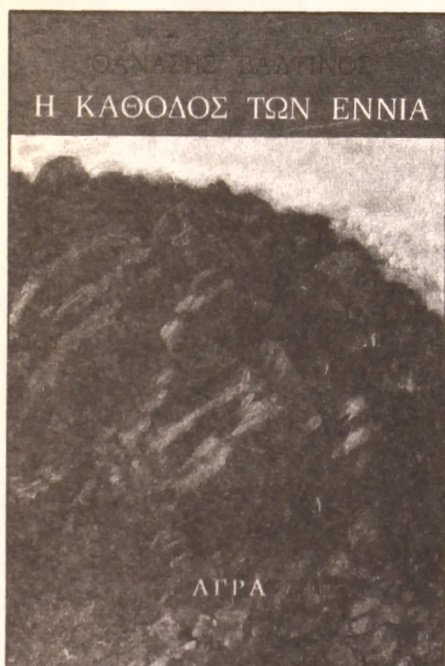
απολαμβάνουν θεσμικά (θεωρητικά, έστω) της προστασίας του.

Οι αδύναμοι, ουσιαστικά, και ηττημένοι από τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις που σφραγίζουν το Σήμερα (κατάρρευση του «υπαρκτού» και ανύπαρκτου Σοσιαλισμού και ταυτόχρονη κατάρρευση της αξιοπιστίας των δυτικών αξιών και των ηθικών κωδίκων στην πολιτική και την κοινωνία) επαγγέλλονται τη σωτηρία σε ένα σκοτεινό Αύριο, με το οπλοστάσιο ενός ακόμα σκοτεινότερου Χθες...

Το «ροκ του ρατσισμού» στη Γερμανία, είναι κάτι περισσότερο από απλά και μόνον «μουσική υπόκρουση» στις καθημερινές πλέον εκδηλώσεις βίας των «σκίνχεντς» κατά των ξένων, είναι ταυτόχρονα και «κώδων κινδύνου» ενόψει μιας νέας εσωτερικής και κοινωνικής σύγκρουσης, μέσα σε ένα πλαίσιο εύθραυστων ισορροπιών και γενικότερων ανακατατάξεων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΓΡΑ

Ο νάνος, η γάτα και η αράχνη

Εκόντες άκοντες τον περασμένο μήνα δύο από τους γνωστότερους λογοτέχνες της πρώην Ανατολικής Γερμανίας παραδέχτηκαν ότι είχαν στο παρελθόν επαφές με τις ανατολικογερμανικές μυστικές υπηρεσίες, τη διαβόητη άζι. Ο δραματουργός Χάινερ Μύλλερ είπε, τηλεοπτική του συνέντευξη, ότι μέσω ζητήσεων με ανθρώπους της Στάζι προ-άθισε εμμέσως να ασκήσει επιρροή αφού ν είχε καμιά επίσημη θέση στον πολιτιστι-μηχανισμό του κράτους. Λίγες ημέρες ν ένας αποτυχημένος ανατολικογερμανός χουργός είχε προσπαθήσει να πετύχει μάλιστα σαν τιμωρός του Μύλλερ, διοχε-ύοντας στα φαξ εφημερίδων και ρα-ηλιοπτικών μέσων επιβαρυντικό υλικό. γες μέρες αργότερα, ήταν η σειρά του φαξ : πιο επιτυχημένης στο εξωτερικό Ανα-οικογερμανίδας συγγραφέως, της Κρίστα λφ, που έφθασε από την Καλιφόρνια στα αφεία εφημερίδας του Βερολίνου. Απο-λυπτε, έστω και με μισόλογα, ότι παλιότε-είχε συνεργαστεί με τη Στάζι. Πολλοί υπο-ουν ότι ακόμα και στη Σάντα Μόνικα, ρου η Βολφ εργάζεται με υποτροφία για με-ούς μήνες, θα έφθανε η πληροφορία ότι η ημερίδα *Frankfurter Allgemeine* είχε πάρει άδεια να μελετήσει τα αρχεία της Στάζι ν την αφορούσαν.

Το διπλό outing προκάλεσε καταιγισμό θρων, φιλιππικών και καταδικών. Επώ-οι και ανώνυμοι εφόρμησαν νιώθοντας κάθε ύβρις που εκτόξευαν στους προ-ακιζόμενους ανέβαζε ταυτόχρονα και κυ-ς άκοπα το δικό τους ηθικό ανάστημα. Ο λλερ στιγματίστηκε ως «τιτάνας στη συγγ-ρική δημιουργία, αλλά νάνος στη ζωή» και ολφ ως «η δειλή πληροφοριοδότης με το δώνυμο Μαργκαρέτε». Στο έργο της απο-ήλωσης όρμησαν πρώτοι αυτοί που δεν ιστάθηκαν ποτέ σε καμιά μορφή εξου-ς. Δεύτεροι ήρθαν οι πιο συνετοί εκφρά-τας την ελπίδα ότι η προσεκτική μελέτη αρχείων θα αποδείκνυε τελικά την ηθική ραιότητα του Μύλλερ. Όσο για τη Βολφ, υπάρχει αμφιβολία, επί μια τριετία στα ντα της περίπου χρόνια τριβόταν στα πό-της εξουσίας σα γάτα και γουργούριζε. α γουργουρητό με εκτιμήσεις και απόψεις συναδέλφους, υλικό χρήσιμο στις μυστι-υπηρεσίες για τον έλεγχο του εσωτερικού ρού.

ς δούμε όμως πιο νηφάλια τι μένει απ' ν αυτόν τον ορυμαγδό. Στα αρχεία βρέθη-

• Ο Χάινερ Μύλλερ και η Κρίστα Βολφ στα δίχτυα των δυτικογερμανικών μυστικών ενοχών.

καν μερικά δελτία που αναγράφουν τον Μύλλερ ως «ανεπίσημο συνεργάτη» της Στάζι και τίποτε άλλο. Πρόκειται όπως φαί-νεται για τη γραφειοκρατική αποτύπωση των περιφημών πια συνομιλιών με τον δραματικό συγγραφέα στα φουαγιέ των θεάτρων και σε φιλικά σπίτια που κάποια στοιχεία τους ήταν αξιοποιήσιμα. Η Βολφ συνεργάστηκε πράγ-ματι από το 1959 ως το 1962 αποτιμώντας πρόσωπα και καταστάσεις. Εκεί κλείνει το ισχνό τεύχος της συνεργασίας της και ακο-λουθούν στο αρχείο 42 ογκώδεις φάκελοι: το χρονικό της παρακολούθησης της ίδιας από τη Στάζι επί δεκαετίες. Γιατί μετά το τριετές ειδύλλιο αρχίζει η μακρά πορεία της διαφο-ροποίησής της από το καθεστώς, εξελίσσον-ται οι τριβές, προϊόν των οποίων ήταν και τα βιβλία της που υμνήθηκαν στη Δύση.

Το ζήτημα ωστόσο βρίσκεται πέρα τό-σο από την αγανάκτηση των αποκα-θηλωτών όσο και από το ακριβοδί-καιο ζύγισμα των συνετών. Κοινός τους προκρούστειος παρονομαστής είναι το αξιόποينو κάθε επαφής με το ανατο-λικογερμανικό καθεστώς τώρα που οι εξελί-ξεις επικύρωσαν το καλό και το κακό. Η Στάζι ήταν μια αράχνη που είχε απλώσει τον ιστό της σ' όλα τα μέλη και τα επίπεδα της κοινωνίας δημιουργώντας ένα ανεπανάληπτο δίκτυο κατόπτευσης για την έγκαιρη παρά-λυση των εχθρικών ιών. Παρ' όλα αυτά η ζωή συνεχιζόταν, παρ' όλα αυτά πολλοί άνθρωποι ήλπιζαν, παρ' όλα αυτά υπήρχαν και συγγρα-φείς που -άπαγε της βλασφημίας- πίστευαν ή πίστεψαν για ένα διάστημα στην ουτοπία και την κρατική της υπόσταση. Αν ισχύουν τα κριτήρια της δυτικογερμανικής αλαζονείας, τότε πώς εξηγείται η περιθωριακή σχέση που επιφυλάχθηκε στους καθαρούς και ανό-θευτους αντικαθεστωτικούς, αυτούς που φυτοζωούν σήμερα στα κρσάπεδα της πολιτι-κής και δημόσιας ζωής;

Ο Γερμανοί, αν εξαιρέσει κανείς τις μεγα-λεπήβολες διακηρύξεις προς τα έξω, κουνού-λωσαν σχετικά ανώδυνα το ναζιστικό παρελ-

Οι Γερμανοί, κουνουλώνουν το ανατριχιαστικό ναζιστικό παρελθόν, αναβιώνουν το ναζισμό - αλλά φαίνεται ότι «ενοχλούνται» από την επίδραση των συντριμμιών του υπαρκτού σοσιαλισμού.

θόν στα βάθη της συλλογικής συνείδησης και αναδιπλώθηκαν γρήγορα μετά τον πόλεμο οικονομικά και τώρα βαθμιαία και σε άλλα επίπεδα. Σήμερα παρουσιάζονται αμετάκλη-τα αποφασισμένοι να διώξουν απηνώς ακόμα και τις μύγες που είχαν περάσει από το πέτο του Έριχ Χόνεκερ, σαν να μην είναι πρό-σφατες οι χειραψίες και οι τιμές του καγκε-λάριου Κολ στον πρώην ανατολικογερμανό ηγέτη. Το μένος ξεπηδά από το βαθύτερο συναίσθημα ενοχής για το πόσο ξώφαλτσα πέρασαν το άλλο, το χιτλερικό παρελθόν. Σήμερα υπάρχει μία ποιοτική διαφορά που λύνει τα χέρια των τιμητών. Τότε ήταν οι σύμ-μαχοι που κατάφεραν να γονατίσουν τη Γερμανία σ' έναν χαμένο πόλεμο, σήμερα εί-ναι η ίδια η «ιστορία» που έβγαλε την ετυμη-γορία της. Μέσα στα συντρίμια λοιπόν του υπαρκτού σοσιαλισμού πρέπει να πληρώσουν ακόμα κι αυτοί που τόλμησαν να ονειρευτούν μια άλλη κοινωνία, ακόμα κι αυτοί που διέ-πραξαν το «ιστορικό λάθος» να έχουν περά-σει από τις τάξεις των ηττημένων. Για τους νι-κητές δεν κοστίζει ούτως ή άλλως τίποτα.

Σπύρος Μοσκόβου

Φρανσουά Μιττεράν: Ο γάλλος Πρόεδρος προετοιμάζεται για νέα συγκατοίκηση με τη Δεξιά.

ΓΑΛΛΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Αυλαία για την Αριστερά

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Γαλλίας, στην αριστερή όχθη του Σηκουάνα, στη Rue Solferino, τίποτα δεν δείχνουν από τον αναμενόμενο πυρετό της εκλογικής αναμέτρησης στις 21 και 28 Μαρτίου για τη νέα Βουλή. Η ατμόσφαιρα θυμίζει θάλαμο καρκινοπαθών που οι ασθενείς του έχουν συμφιλιωθεί με το αναπόφευκτο τέλος.

Κάπως έτσι περιγράφεται το κλίμα που επικρατεί στις τάξεις του Σοσιαλιστικού Κόμματος του οποίου ο εκλογικός καταποντισμός θεωρείται περισσότερο από βέβαιος. Ούτε θαύμα δεν μπορεί πλέον να σώσει το βυθιζόμενο σκάφος. Πρόσφατη δημοσκοπήση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Le Nouvel Observateur* δείχνει ότι οι δύο συντηρητικοί πολιτικοί σχηματισμοί, το γκωλλικό κόμμα RPA του Ζακ Σιράκ, σημερινού δημάρχου των Παρισιών και πρώην πρωθυπουργού, και το κεντροδεξιό UDF του πρώην προέδρου Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εσταίν, θα σαρώσουν κερδίζοντας 420 περίπου έδρες σε σύνολο 555 ή το 80% του συνόλου των εδρών. Οι Σοσιαλιστές θα πέσουν κάτω από τις 100 έδρες. Οι δημοσκοπήσεις τούς φέρνουν με ποσοστό κάτω του 20% και στήθος με στήθος σχεδόν με τον Οικολογικό Σχηματισμό. Όσο για το ακροδεξιό, φασιστικό Εθνικό Μέτωπο του Λε Πεν παρά το σημαντικό ποσοστό που αναμένεται να σημειώσει δεν πρόκειται, λόγω του εκλογικού συστήματος, να κερδίσει παρά ελάχιστες έδρες. Ορισμένες έδρες θα πάνε επίσης και στο ΚΚ.

Και οι σφυγμομετρήσεις αποτυπώνουν φυσικά τις υπάρχουσες διαθέσεις στο γαλλικό εκλογικό σώμα που δεν έχουν να κάνουν τόσο με κάποια θεαματική μεταστροφή προς τη συντηρητική ιδεολογία, όσο με την πλήρη απογοήτευση από τη διακυβέρνηση των Σοσιαλιστών. Η ανεργία ανέρχεται συνεχώς, το πρόβλημα των μεταναστών καίει, η ανικανότητα της κυβέρνησης είναι προφανής, τα σκάνδαλα και η διαφθορά έχουν εξανέμεισε κάθε ίχνος εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση. Πρόσφατα θρυμματίστηκε η εικόνα του σοβαρού και μετρημένου πρωθυπουργού *Bérégon* ο οποίος παραδέχτηκε δημοσίως ότι έλαβε άτοκο δάνειο από επιχειρηματία αμφίβολης στάθμης, ύψους 40 εκ. δρχ. περίπου, το οποίο, είπε, αποπλήρωσε με «αντίκες και πολύτιμα βιβλία». Όταν ο Γάλλος πρωθυπουργός επισκέφτηκε πρόσφατα εργοστάσιο, κάποιος εργάτης τού είπε: «Δάνεισέ μας και μας κανένα εκατομμύριο και θα σ' το ξεπληρώσουμε με βιβλία».

Η εκλογική συντριβή των Σοσιαλιστών θεωρείται δεδομένη. Ο Πρόεδρος Μιττεράν κατηγορεί τους συντρόφους του ότι σπατάλησαν 12 χρόνια στην εξουσία χωρίς να κάνουν πολλά πράγματα και χωρίς να γεννήσουν καινούργιες ιδέες που θα τους έσωζαν από την ήττα.

Ο Μιττεράν ήταν εκείνος που άλλαξε τις συντεταγμένες του γαλλικού πολιτικού συστήματος δημιουργώντας ένα μη κομμουνιστικό ρεύμα που πρόβαλε στη δεκαετία του '70 με αξιώσεις ως εναλλακτική λύση απέναντι στη μονοκρατορία της Δεξιάς μετά τον πόλεμο. Το πολιτικό αυτό ρεύμα

και η σοσιαλιστική του διαμόρφωση επέφερε ισορροπία στο γαλλικό σύστημα και ωφέλησε τη λειτουργία της γαλλικής δημοκρατίας. Και το 1986, όταν η Δεξιά επανήλθε στο προσκήνιο, ο Μιττεράν κατάφερε με τη συγκατοίκηση να την μανουβράρει και τελικά να την εξουδετερώσει μέσα σε 2 χρόνια, κερδίζοντας ο ίδιος το 1988 δεύτερη επταετή προεδρική θητεία.

Μέχρι τις εκλογές ο 76χρονος Μιττεράν δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να διασώσει το βυθιζόμενο σκάφος των Σοσιαλιστών. Και έτσι στα 2 χρόνια που του απομένουν για να τερματίσει την τελευταία προεδρική του θητεία και την πολιτική του καριέρα θα συγκατοικήσει και πάλι με μια συντηρητική κυβέρνηση που αυτή τη φορά θα διαθέτει συντριπτική πλειοψηφία στην εθνοσυνέλευση. Το ερώτημα είναι πλέον αν θα καταφέρει και πάλι στη δύση της πολιτικής του ζωής να ποδηγετήσει τη Δεξιά έχοντας στη διάθεσή του τα πανίσχυρα πολιτικά όπλα του προεδρικού συστήματος και αν αυτό το διάστημα θα είναι αρκετό για να επιτρέψει τη σοβαρή ανασυγκρότηση του σοσιαλιστικού ρεύματος και κόμματος όντας στην αντιπολίτευση. Ή αν η ανασυγκρότηση και ανάκαμψη των Σοσιαλιστών θα χρειαστεί πολύ περισσότερο χρονικό διάστημα, χωρίς την προστατευτική σκέπη του Μιττεράν, που η δημοτικότητα του είναι αυτή τη στιγμή πολύ χαμηλή, γύρω στο 30%.

Επομένως η προσοχή στη γαλλική πολιτική σκηνή στρέφεται περισσότερο στις δυνατότητες διακυβέρνησης από τα δύο συντηρητικά κόμματα και στη δημιουργία του σκηνικού για τις προεδρικές εκλογές το 1995, όπου την προεδρία θα διεκδικήσουν και ο Σιράκ και ο ντ' Εσταίν, αλλά και από την πλευρά των Σοσιαλιστών ο Ροκάρ και ο Ντελόρ, για τους οποίους, καθώς λέγεται, ο Μιττεράν δεν τρέφει και μεγάλη συμπάθεια.

ΡΩΣΙΑ

Η επιστροφή των Μοϊκανών

Σε ένα σανατόριο έξω από τη Μόσχα 700 περίπου αντιπρόσωποι συγκεντρώθηκαν την περασμένη εβδομάδα για να εκδώσουν νέο πιστοποιητικό γεννήσεως για το Ρωσικό Κομμουνιστικό Κόμμα που ο Γέλτσιν είχε θέσει εκτός νόμου μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα τον Αύγουστο του 1991 που αποσκοπούσε να διασώσει την καταρρέουσα εξουσία και να ανατρέψει τον Γκορμπατσόφ. Και ο Γκορμπατσόφ μεν αποχώρησε. Ο Γέλτσιν αναδείχθηκε ισχυρός ανήρ της μοναχικής Ρωσίας κρατώντας για λίγο διάστημα τα ηνία της εξουσίας, τα οποία πρόσφατα αναγκάστηκε να μοιραστεί με τους «σκληροπυρηνικούς» αντιπάλους του στο Κογκρέσο των Λαϊκών Αντιπροσώπων.

Οι διάφορες ομάδες και φράξιες που συγκεντρώθηκαν για να αναγεννήσουν εκ της τέφρας του το ΡΚΚ έχουν κοινό παρανομαστή την πίστη στον μαρξισμό-λενινισμό και στους ήρωες του κομμουνιστικού πανθέου συμπεριλαμβανομένου φυσικά και του Στάλιν μολονότι παραδέ-

γονται «σοβαρές διαστρεβλώσεις των αρχών της σοσιαλιστικής οικοδόμησης». Η βάση ενότητας δεν είναι μόνο η νοσταλγία του «χαμένου παραδείσου» αλλά και η απώλεια των προνομίων μέσα στο νέο ρωσικό καθεστώς καθώς και ο ρωσικός εθνικισμός. Είναι αμφίβολο αν τα απομεινάρια του πάλαι ποτέ πανίσχυρου ΚΚΣΕ εκπροσωπούν σήμερα κάτι περισσότερο από την απογοητευμένη γενιά των ηττημένων.

Αλλά οι δυνατότητες για επανεμφάνιση στην πολιτική ζωή της Ρωσίας με σοβαρές αξιώσεις επιρροής δεν είναι όσο λίγες όσο εκτιμούν ορισμένοι αναλυτές. Το έδαφος προσφέρεται καθώς ο υπερπληθωρισμός απειλεί να κατατρέψει ολοκληρωτικά τη ρωσική οικονομία και τους εύρωστους και νεοπαγείς πολιτειακούς θεσμούς. Καθώς η ανεξέλεγκτη και απότομη μεταπήδηση προς την οικονομία της αγοράς έχει αποδιαρθρώσει τα πάντα και έχει οδηγήσει εκατομμύρια Ρώσων στη φτώχεια και την εξαθλίωση. Το 80% του λαού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας ενώ η εγκληματικότητα και η μαύρη αγορά βασιλεύουν και η ζωή είναι γενικά αφόρητη. Οι 20.000 εκατομμυριούχοι της Ισόχας και οι *pouneaux riches* που φυγαδεύουν τα λεφτά τους στο εξωτερικό δεν αποτελούν επαρκές παράδειγμα προς μίμηση για την πενόμενη πλειοψηφία. Κάτι τέτοιες καταστάσεις είναι συνήθως ανταλλάξιμες με «αυταρχικούς υπήρηες» που μπορούν τουλάχιστον να εγγυηθούν κάποιο σταθερό πινάκιο φακής.

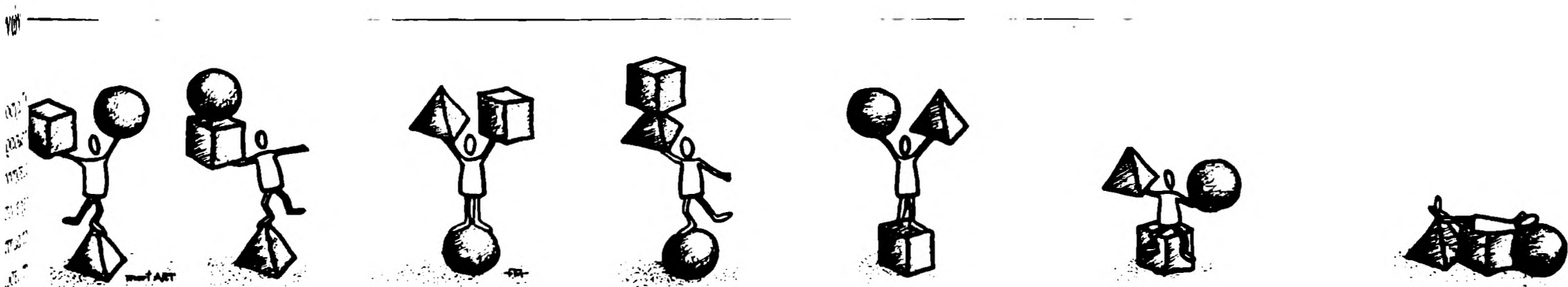
Σε αυτές τις συνθήκες ένα «αναγεννημένο» ΚΚ μπορεί να βρει εκ νέου απήχηση, ιδιαίτερα αν αποκτήσει ξανά τα εθνοκρατικά και εν πολλοίς άγνωστα στο εσωτερικό και εξωτερικό περιουσιακά του στοιχεία που θα του επιτρέψουν να ξαναστήσει σταδιακά τις κομματικές του οργανώσεις σε όλους τους χώρους. Αλλά και η απήχηση του ΡΚΚ ως φορέα του εθνικισμού και της «μεγάλης δύναμης» του παρελθόντος δεν πρέπει να υποτιμηθεί καθώς η Ρωσία, μολονότι χαρτιά και στα πυρηνικά παραμένει η «άλλη» υπερδύναμη, εν τούτοις σήμερα αδυνατεί φυσικά να παίξει τον

Ο Valentin Kuptsov ομιλεί στο συνέδριο των Κομμουνιστών.

παγκόσμιο ρόλο –πόσο μάλλον το αντίπαλο δέος του δυτικού κόσμου– που κάποτε διαδραμάτιζε, ενισχυμένου μάλιστα με τη δύναμη της ιδεολογικής ακτινοβολίας.

Στο νέο «ιδρυτικό» συνέδριο του ΡΚΚ, ο 55χρονος κομμουνιστής ηγέτης Valentin Kuptsov σίγουρα άγγιξε ευαίσθητες χορδές λέγοντας ότι «τα πάντα έγιναν για να καταστρέψουν τη Ρωσία. Οι ξένοι που συνήθιζαν να συνομιλούν μαζί μας διότι αντιπροσωπεύαμε μια μεγάλη δύναμη τώρα μάς έχουν ξεχάσει. Και η τηλεόραση από το πρωί μέχρι το βράδυ προβάλλει τον αμερικανικό τρόπο ζωής. Πρόκειται για την ταπείνωση ενός έθνους, για σχεδιασμένη πολιτική που αποβλέπει στην καταστροφή του ρωσικού έθνους».

ΑΤΟΜΙΚΗ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΕΥΤΥΧΙΑ ΠΑΠΑΤΖΑΝΑΚΗ Πιτάνης 3, Λυκαβηττός, τηλ. 6457124

■ ΕΝΑΣ ΦΙΛΟΣ ΑΠ' ΤΑ ΠΑΛΙΑ

Ο διορισμός του παλαιό-μαχου και πεπειραμένου διπλωμάτη Ρέτζιναλντ Μπαρτόλομιου στο ρόλο του ειδικού απεσταλμένου στις διαπραγματεύσεις για την ειρήνευση στη Βοσνία αποτέλεσε ορθή κίνηση του αμερικανού ΥΠΕΞ Ουόρεν Κρίστοφερ. Αν μή τι άλλο, ο Ρέτζι γνωρίζει καλά τον σημαντικότερο των βαλκανικών λαών – τους Έλληνες.

Ήταν εκείνος που είχε διαπραγματευθεί με την ελληνική πλευρά την ανανέωση της συμφωνίας για τις αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις και επέτυχε, το 1983, την 5ετή ανανέωση της συμφωνίας παρά τη λυσσώδη αντίσταση του ΠΑΣΟΚ. Το κυριότερο όμως είναι ότι επέτυχε το ακατόρθωτο! Να κάνει τους (αφελείς) οπαδούς του ΠΑΣΟΚ πανευτυχείς και ζητωκραυγάζοντας για την απομάκρυνση των «βάσεων του θανάτου». Πώς; Στο αγγλικό κείμενο της συμφωνίας προεβλέπετο ότι αυτή ήταν δυνατόν να τερματιστεί (terminable) ενώ στο ελληνικό κείμενο –και τα δύο ήταν νομικώς ισοδύναμα– η αντίστοιχη λέξη ήταν *τερματίζεται* (λες κι αν τερματιζόταν δεν μπορούσε να συναφθεί νέα). Έτσι και οι βάσεις παρέμεναν και τα αντιιμπεριαλιστικά αισθήματα της αριστερής βάσης μπορούσαν να ικανοποιηθούν, διότι το ελληνικό κείμενο της συμφωνίας έδειχνε προς ημερομηνία λήξεως.

Αν τώρα ο Ρέτζι μπορεί με κάποια παρόμοια κατάληξη δυνητικού χαρακτήρα να μας βοηθήσει στο «μακεδονικό» μας πρόβλημα (Macedoniable – ας πούμε), αλλά το κυριότερο (για να μιλήσουμε σοβαρά) να βοηθήσει στην ειρήνευση στη

Βοσνία, τότε τόσο το καλύτερο.

■ ΚΑΘΑΡΣΗ ΑΛΛ ΙΤΑΛΙΚΑ

Εμείς ποτέ δεν συμπαθήσαμε αυτόν τον σοσιαλιστή Κράξι, τον φαυλότερο –προς το παρόν– των φαύλων της ιταλικής πολιτικής ζωής, και πολλές φορές τον είχαμε κράξει. Κι ούτε διαφωνούμε με τον σκιτσογράφο της *Repubblica* που τον παρουσίαζε ως Μουσολίνι.

Μασόνοι, Μαφία, Βατικανό, πολιτικά κόμματα –το ιταλικό κατεστημένο–, βουτηγμένοι στη διαφθορά. Είναι σίγουρο ότι θα μάθουμε κι άλλα για το βάθος και την έκταση της διαφθοράς. Προς το καλό της ιταλικής δημοκρατίας η κάθαρση πρέπει να είναι πλήρης, αμελικτή και διαφανής. Για να ξαναβρεί το ιταλικό πολιτικό σύστημα, με τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις που χρειάζεται, την αξιοπιστία του. Γιατί αυτό βασικά ενδιαφέρει. Η ανανέωση της ιταλικής δημοκρατίας, η κάθαρσή της, η αποκατάσταση των θεσμών, η αποκατάσταση της αξιοπιστίας της, και της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους δημοκρατικούς θεσμούς. Η αυτοκάθαρση, που επιβάλλεται από τη λογική και τη

λειτουργία των θεσμών σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, είναι η καλύτερη άμυνα απέναντι στους εχθρούς της δημοκρατίας. Και στην Ιταλία υπάρχουν πολλοί.

Όσο για το αν οι Ιταλοί έχουν μείνει έκπληκτοι, εμβρόντητοι και τα παρόμοια για το μέγεθος της διαφθοράς, τώρα που άνοιξε ο οχετός, είναι ιστορίες για αφελείς και μικρά παιδιά.

■ ΚΙ ΑΥΤΟΣ

Ένας απ' τους πιο μεγάλους άνδρες της

Αμερικής, ο Έντγκαρ Χούβερ, το πανίσχυρο αφεντικό του FBI απ' το 1924 μέχρι το θάνατό του το 1972, κατηγορείται μετά θάνατον ως ...κρυπτοομοφυλόφιλος (από Βρετανό βιογράφο του) και ως εκ τούτου θύμα εκβιασμών από μαφία και άλλα κυκλώματα. Η *μυστική ζωή του J. Edgar Hoover* του Antony Summers έχει σοκάρει την κοινή γνώμη στην Αμερική αφάνταστα, καθώς όλα τα «ανδρικά-αρσενικά» σύμβολα που λάτρεψαν καταπίπτουν.

Ο βιασμός των γυναικών στον εμφύλιο πόλεμο της Βοσνίας έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις. Σε δεκάδες χιλιάδες υπολογίζονται τα θύματα – νεαρά κορίτσια κυρίως. Δεν πρόκειται μόνο για ένα «υποπροϊόν» του πολέμου αλλά για συστηματική χρήση του βιασμού ως όπλο κατά του αντιπάλου. Ο βιασμός, καθημερινή πραγματικότητα των γυναικών στις συνθήκες του πολέμου, όπλο για την κατάκτηση των «γυναικών του εχθρού», μέρος της κατάκτησης, λεία πολέμου, έπαθλον και γέρας πρωτογόνων πολεμιστών της ανθρωπίνης φυλής.

Εκεί στην Ανταρκτική, μακριά απ' τους πολέμους και τις άλλες κοσμικές δυστυχίες, το ανθρώπινο πνεύμα της περιπέτειας, της ανακάλυψης, της προσπάθειας, του πείσματος, της επιμονής κάνει μόνο του την ελεύθερη επιλογή μεταξύ ζωής και θανάτου.

Τι συμβαίνει στη Νομική Θράκης;

του Ι. Γ. Σχινά

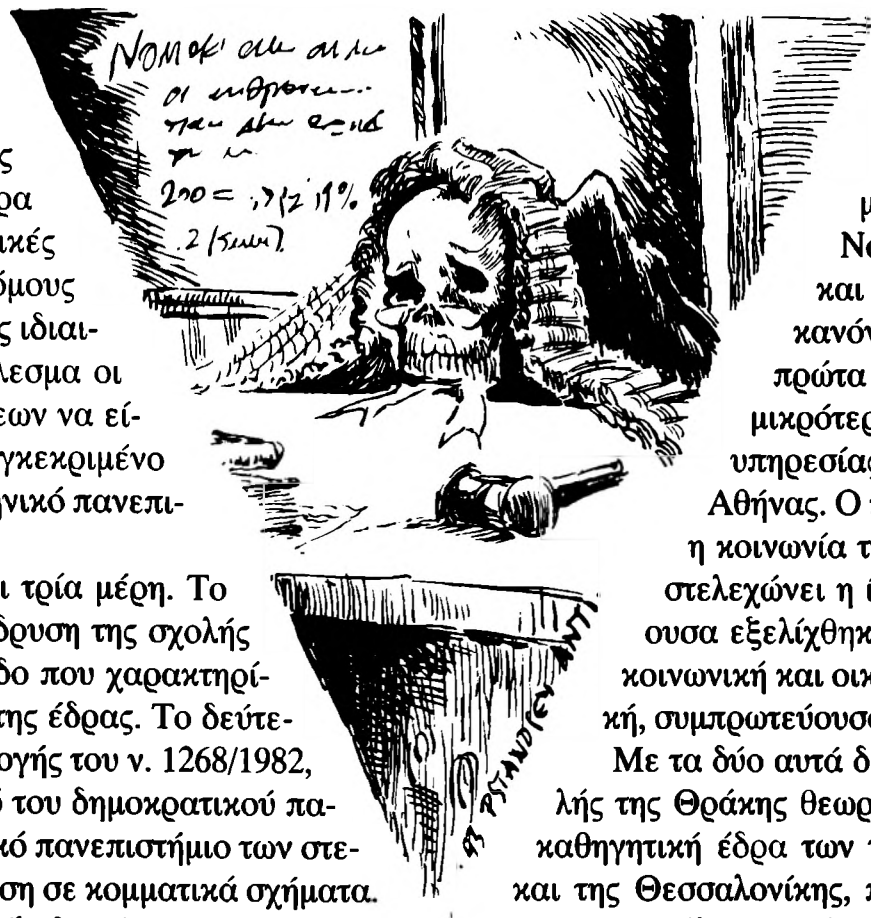
Η συνεδρία της 19ης Νοεμβρίου 1992, η Γενική Συνέλευση του τμήματος Νομικής ΔΠΘ μου ανέθεσε να ετοιμάσω, για την έκτακτη Γενική Συνέλευση της 12ης Ιανουαρίου 1993, εισήγηση που να εκθέτει το ιστορικό της εξέλιξης της σχολής από την ίδρυσή της μέχρι το σημερινό αδιέξοδο.

Το έργο αυτής της εισήγησης είναι δύσκολο. Η αντικειμενική συνθετική εξιστόρηση αυτής της πορείας προϋποθέτει αφαίρεση κάθε προσωπικού στοιχείου και αποστασιοποίηση από τα γεγονότα και τα άτομα, τη στιγμή που το λιγότερο που μπορούμε να δούμε είναι την επένδυση ολόκληρης της ζωής μας να έχει, τουλάχιστον από μία άποψη, χαθεί για το τίποτα.

Το πρόβλημα της ιστορίας της σχολής μας, όπως και ολόκληρης της πρόσφατης εξέλιξης της ανώτατης παιδείας στη χώρα μας, είναι οι δύο μεγάλες θεσμικές αλλομεταρρυθμίσεις που έγιναν με τους νόμους 1268/82 και 2083/1992. Οι εντονότερες ιδιαιτερότητες της σχολής μας είχαν αποτέλεσμα οι έπειτες των δύο αυτών μεταρρυθμίσεων να είναι ποιοτικά διαφορετικές για τον συγκεκριμένο χώρο της σχολής μας από ό,τι για το ελληνικό πανεπιστήμιο στο σύνολό του.

Έτσι, η εισήγηση αυτή περιλαμβάνει τρία μέρη. Το πρώτο καλύπτει την περίοδο από την ίδρυση της σχολής μέχρι το νόμο-πλαίσιο του 1982, περίοδο που χαρακτηρίζεται από την κατάρρευση του θεσμού της έδρας. Το δεύτερο αναφέρεται στη δεκαετία της εφαρμογής του ν. 1268/1982, χαρακτηρίζεται από τον εκφυλισμό του δημοκρατικού παλαιού των ομάδων στο συντεχνιακό πανεπιστήμιο των στελεχών και της συμμετοχής στην παγίδευση σε κομματικά σχήματα. Το τρίτο μέρος αφορά στο σημερινό αδιέξοδο μέσα στο τεχνοκρατικό πανεπιστήμιο-επιχείρηση, αδιέξοδο που επιτείνεται από την προμελετημένη ίδρυση τέταρτης Νομικής Σχολής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ολο τον 19ο αιώνα και στον 20ό μέχρι τις αρχές της περασμένης δεκαετίας, η πανεπιστημιακή έδρα εξασφάλιζε στον κάτοχό της τη καλύτερη δυνατή κοινωνική περιωπή. Συμβόλιζε στην κοινή αντίληψη και διασφάλιζε θεσμικά την αυθεντία της γνώσης. Έτσι, η γνώση ήταν απλώς δύναμη αλλά συγκεκριμένη εξουσία. Την αυθεντία την είχαν οι μικροί αριθμοί, που έκαναν τον καθηγητή είδος σπάνιου και άρα πολύτιμου, η αποκλειστικότητα της ακαδημαϊκής ελευθερίας, ειδικά για τον τακτικό καθηγητή, το απυρόβλητο από κάθε κριτική. Σε αντιστάθμισμα, ο κανόνας ήταν να κατακτά κανείς την έδρα κοντά στο τέλος της ενεργού επιστημονικής του ζωής ή, πάντως,

σε ηλικία προχωρημένης ωριμότητας και αφού είχε περάσει μακροχρόνιες και επίπονες δοκιμασίες. Από την άλλη μεριά, όσο υπήρχαν στη χώρα δύο μόνο Νομικές σχολές, της Αθήνας, η κεντρική, και της Θεσσαλονίκης, η περιφερειακή, ο κανόνας ήταν να εκλέγεται ο νέος καθηγητής πρώτα στη Θεσσαλονίκη και, έπειτα από ένα μικρότερο ή μεγαλύτερο αριθμό ετών ευδόκιμης υπηρεσίας, να εκλέγεται σε αντίστοιχη έδρα της Αθήνας. Ο κανόνας αυτός άρχισε να κάμπτεται όταν η κοινωνία της Θεσσαλονίκης έφθασε στο σημείο να στελεχώνει η ίδια τη σχολή και η μακεδονική πρωτεύουσα εξελίχθηκε από επαρχιακή πόλη των παρυφών σε κοινωνική και οικονομική, αν όχι διοικητική και πνευματική, συμπρωτεύουσα της χώρας.

Με τα δύο αυτά δεδομένα, η δημιουργία της Νομικής σχολής της Θράκης θεωρήθηκε λαμπρή ευκαιρία ανάδειξης στην καθηγητική έδρα των νεότερων πανεπιστημιακών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, που διαφορετικά θα έπρεπε να περιμένουν την κατάληψη από το όριο ηλικίας ή το θάνατο των ήδη τακτικών καθηγητών για να μπορέσουν να διεκδικήσουν τις έδρες τους. Ας σημειωθεί πως ο θεσμός της έδρας είχε δημιουργήσει συμφόρηση στις βαθμίδες των επιμελητών και των υφηγητών, των οποίων ο αριθμός ήταν πολλαπλάσιος από τον αριθμό των τακτικών εδρών. Έτσι, η συρροή υποψηφίων, από τις άλλες δύο Νομικές σχολές ή και εξωτερικών, για τις έδρες της Νομικής Θράκης ήταν εξαιρετικά μεγάλη και αντίστοιχο σε ένταση, έκταση και διάρκεια ήταν το ενδιαφέρον της πανεπιστημιακής και της ευρύτερης κοινής γνώμης για τις εκλογές των πρώτων καθηγητών.

Αυτό που οι νέοι καθηγητές αναδέχονταν με πλήρη επίγνωση ήταν το δύσκολο καθήκον να στήσουν μία ανταγωνιστική Νομική σχολή στο απόλυτο κενό, να ξεχερσώσουν ένα τόπο κοινωνικά και πνευματικά χέρσο, μακρινό και άγνωστο στους περισσότερους Έλληνες, και να χτίσουν ένα κέντρο επιστημονικό, ερευνητικό, πνευματικό και, τελικά, κοινωνικό στην πιο εγκατελειμμένη και υπανάπτυκτη και

ταυτόχρονα πιο ευαίσθητη από εθνική άποψη πρωτεύουσα νομού της χώρας. Ένα τέτοιο έργο προϋπέθετε την έμπρακτη στοργή της Πολιτείας, την ευμενή αποδοχή του τοπικού πληθυσμού και την προσδοκία επιβράβευσης μιας ιεραποστολικής προσφοράς που όλοι ανεξαιρέτως οι νέοι καθηγητές αντιμετώπιζαν ως προσωρινή.

Τα χρόνια που ακολούθησαν έφεραν την πλήρη ανατροπή των δύο βασικών δεδομένων και των τριών σιωπηρών προϋποθέσεων όπου οι νέοι καθηγητές στήριξαν την επιλογή τους: η ιδιότητα του καθηγητή υποβαθμίστηκε, η κινητικότητα φαλκιδεύτηκε, η Πολιτεία αντιμετώπισε τη νέα σχολή με την κυνικότερη αδιαφορία, ο τοπικός πληθυσμός αντέδρασε εχθρικά, τουλάχιστον στην αρχή, και η προσδοκία της προσωρινότητας διαψεύστηκε από την τελματική μονιμότητα.

Όταν ιδρύθηκε η σχολή, η χώρα έβγαине από την περίοδο της δικτατορίας που είχε οδηγήσει στην πλήρη κατάρρευση όλων των κοινωνικών αξιών. Σε ό,τι αφορά στην κοινωνική ηγεσία, ο τόπος είχε δει στρατιωτικούς ηγέτες να καταλύουν το πολίτευμα και τις ατομικές ελευθερίες και να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη στρατιωτική κατοχή της Βόρειας Κύπρου από την Τουρκία, την εκκλησιαστική ηγεσία να περιβάλλει τους πραξικοπηματίες με την ευλογία της, τον μονάρχη να τους ορκίζει, αρεοπαγίτες να στελεχώνουν τις δικτατορικές κυβερνήσεις και πανεπιστημιακούς καθηγητές να συνεργάζονται ανοιχτά με τους συνταγματάρχες προσφέροντας τεχνική κάλυψη. Το αποτέλεσμα ήταν η εντονότατη κρίση και ίσως, στην κοινή συνείδηση, η πλήρης κατάλυση της κάθε θεσμικά δεδομένης αυθεντίας. Στον πανεπιστημιακό χώρο, η έδρα συμβόλιζε την παρωχημένη αυταρχία του κατεστημένου. Βασισμένοι στην εμπειρία του Πολυτεχνείου, οι φοιτητές θεωρούσαν τους εαυτούς τους την επαναστατική δύναμη, που βασικό καθήκον έχει τη συντριβή του κατεστημένου και στην οποία τα πάντα επιτρέπονται. Και το ΕΔΠ ήταν το καταπιεσμένο πανεπιστημιακό προλεταριάτο που την υπεραξία της εργασίας του καρπωνόταν η καθηγητική εργοδοσία και που τώρα μόλις αποκτούσε και αυτό ταξική-επαναστατική συνείδηση. Το απλοϊκό αυτό σχήμα αντιστοιχούσε σε μία βασική πραγματικότητα: ο θεσμός της έδρας είχε πια ολοκληρώσει τον ιστορικό του κύκλο, είχε χάσει την αξιοπιστία και, άρα, τη λειτουργικότητά του και το αίτημα για την κατάργησή του είχε ωριμάσει. Αυτό, βέβαια, σήμαινε και την κοινωνική υποβάθμιση του πανεπιστημιακού καθηγητή· σήμαινε, δηλαδή, ότι το βασικό θέλημα της Νομικής Θράκης για τους καθηγητές της είχε χάσει το πραγματικό του αντίκρυσμα. Αν ο καθηγητής ήθελε να διατηρήσει, ή να ανακτήσει, την κοινωνική του αίγλη, θα έπρεπε να την στηρίξει όχι πια στον τίτλο του, όπως μέχρι τότε, αλλά στην ακαδημαϊκή του πράξη.

Αυτό ήταν μια γενική πραγματικότητα σε όλα τα ελληνικά πανεπιστήμια. Η ιδιαιτερότητα της Κομοτηνής ήταν ότι η μικρή αυτή ερημιά υποχρέωνε τους ταξικούς εχθρούς σε συνεχή συγχρωτισμό και έτσι η αγεφύρωτη αμοιβαία δυσπιστία έφερνε αδιάκοπες τριβές.

Ούτε οι καθηγητές ήταν ενωμένοι. Η κοινή μοίρα της εκούσιας εξορίας στην άξενη εσχατιά δεν φάνηκε αρκετή για να τους ενώσει. Ήδη ελάχιστοι, διακρίνονταν στεγανά σε τακτικούς και έκτακτους. Διακρίνονταν σε γνήσιους νομικούς και σε παρανομικούς ή μη νομικούς. Διακρίνονταν, κατά την προέλευση, σε Αθηναίους και Θεσσαλονικείς. Διακρίνονταν, μανιχαϊστικά και μισαλλόδοξα, σε καλούς, που ήταν οι εκάστοτε εμείς, και σε κακούς, που ήταν οι εκάστοτε άλλοι. Διακρίνονταν ακόμα σε «προοδευτικούς» και «αντιδραστικούς»· εδώ το βασικό κριτήριο ήταν η βαθμολογική πολιτική στις εξετάσεις. Η ακαδημαϊκή συνείδηση, και άρα η αντίληψη για τον πανεπιστημιακό και κοινωνικό ρόλο του καθηγητή, δεν είχε για όλους το ίδιο περιεχόμενο. Στη χειρότερη περίπτωση, η οποιοδήποτε είδους ακαδημαϊκή συνείδηση απουσίαζε ολοκληρωτικά. Στην καλύτερη, υπήρχε χωρίς παράλληλη επίγνωση της ιστορικής

τας του θεσμού, όπως ήταν επόμενο για μια ιστορική περίοδο δραματικής ιδεολογικής κινητικότητας. Το χειρότερο, αυτό που σφράγισε μακροπρόθεσμα και τραυματικά την πορεία της σχολής, ήταν η περισσότερο ή λιγότερο συνειδητή εξάρτηση των καθηγητών της Θράκης από πανεπιστημιακά κέντρα, ή από ακαδημαϊκές προσωπικότητες, εκτός Θράκης. Θεωρούσαν ότι όφειλαν πίστη πρώτα απ' όλα εκείνους τους συναδέλφους των άλλων Νομικών σχολών που συνέλεξαν στην εκλογή τους και στους οποίους στήριζαν τις ελπίδες για τη μελλοντική κάθοδό τους στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη και κατά δεύτερο λόγο στην ίδια τους τη σχολή. Δύο καθηγητές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, συνταξιούχοι σήμερα, για χρόνια διεκδικούσαν την επικυριαρχία της σχολής μας. Και σε πολλές περιπτώσεις συνάδελφοι από τις άλλες Νομικές σχολές αξίωναν να περνάει ο λόγος τους στη Θράκη, πράγμα που μερικές φορές γινόταν χωρίς την πρόβλεψη αντίστασης.

Οι αντιθέσεις οδήγησαν σε ομαδοποιήσεις και για ένα διάστημα επικράτησε μια εύθραυστη ισορροπία τρόμου. Η πλειοψηφία των τοπικών επεδίωκε να ασκεί την πανεπιστημιακή εξουσία με τον απλούτο τρόπο που της επέτρεπε ένας νόμος ακόμα ισχύων αλλά αδυναμωμένος στην κοινή συνείδηση. Οι άλλοι συνασπίστηκαν με πιο δυναμικότερα στελέχη του φοιτητικού συνδικαλισμού και του ΕΔΠ. Οι εκβιασμοί έπαιρναν και έδιναν, όλα τα χτυπήματα επιτρέπονταν. Καμιά ομάδα δεν φαινόταν ικανή να εξοντώσει την άλλη και η κατάσταση παρατεινόταν σε ένα κλίμα που, τουλάχιστον για τους έκτακτους καθηγητές, ήταν γνήσια εφιαλτικό.

Εκείνο τον καιρό, οι περισσότεροι καθηγητές είτε έμεναν μόνιμα στην Κομοτηνή είτε έρχονταν κάθε εβδομάδα και για πολλές μέρες. Νομίζω πως δεν γνωρίζω ούτε μία περίπτωση συναδέλφου που να υπήρξε προσκεκλημένος έστω και μία φορά σε σπίτι Κομοτηναιό εκτός Πανεπιστημίου. Σε θεσμικό επίπεδο, η εχθρότητα της πόλης εκδηλώθηκε με μια καταπληκτική προσθήκη, έπειτα από πρόταση των τοπικών βουλευτών, στον Δικηγορικό Κώδικα, σύμφωνα με την οποία απαγορεύτηκε στα μέλη του ΕΔΠ της Νομικής Θράκης η άσκηση δικηγορίας στην περιφέρεια του Εφετείου Ροδόπης. Υβριζόμενοι, προπηλακιζόμενοι και μόνιμοι, διδάσκαμε με φανατισμό και όσο καλύτερα μπορούσαμε σε άδειες αίθουσες, γιατί οι φοιτητές στη μεγάλη τους πλειοψηφία καταδίκαιζαν την αστική γνώση που, εξ ορισμού, επιδιώκαμε να τους μεταδώσουμε. Παράλληλα, εξαντλώντας κάθε όριο φυσικής και ψυχικής αντοχής, κάναμε και έρευνα. Πολλή έρευνα.

Το βαρύτερο όμως πλήγμα που δέχτηκε η σχολή μας εκείνη την περίοδο ήταν η αποποίηση του διορισμού ενός εκλεγμένου καθηγητή προκειμένου, εν αναμονή του νέου νόμου, να θέσει υποψηφιότητα σε θέση λέκτορα στην Αθήνα. Έπραξε πολύ σοφά: έγινε λέκτορας, μετά επίκουρος, έπειτα αναπληρωτής και τέλος τακτικός, χωρίς να απομακρυνθεί από το κέντρο των βιοτικών του σχέσεων, χωρίς να ξεχειλώσει τίποτα, χωρίς να φρουρήσει σύνορα και χωρίς να υπερασπίζει οποιαδήποτε φθορά.

Τους τελευταίους μήνες της κυοφορίας αυτού που έγινε ο νόμος 1268/1982, επικρατούσε στη σχολή μας κατάσταση παροξυσμού. Οι καθηγητές περίμεναν την πιο σκληρή τιμωρία τους, για όλα τα δεινά που επισώρευσαν στην ανθρωπότητα η δικτατορία, ο φασισμός, ο ιμπεριαλισμός, ο καπιταλισμός και το αστικό κράτος, των οποίων η ύπαρξη σάρκωναν την απεχθέστερη εκδοχή. Τα πράγματα βρισκόνταν πραγματικά στα άκρα και στη φάση εκείνη της ακρότητας επερχόταν η εκτόνωση του φοιτητικού κινήματος, που είχε μαζικά και συλλογικά αποκοπεί από τις σπουδές, του και του ΕΔΠ, που επιτέλους έπαυε τη μοίρα του στα χέρια του. Ποτέ άλλοτε δεν έγινε τόση κατάχρηση ύβρεων, λασπολογίας και εκβιασμού και ποτέ άλλοτε οι δέκτες των προσβολών δεν είχαν βρεθεί σε πληρέστερη αντικειμενική αδυναμία.

αμυνθούν.

Ο ν. 1268/1982 λειτούργησε κάπως ως καταλύτης. Από τους οκτώ μικρούς καθηγητές της σχολής μας, ένας πέθανε, οι τέσσερις επωλήθηκαν από τη δυνατότητα εθελουσίας εξόδου που παρείχε και αιτήθηκαν για να συνταξιοδοτηθούν. Άλλος ένας μετακινήθηκε Νομική Θεσσαλονίκης και ένας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Είνε ένας. Καθώς όλοι οι έκτακτοι μονιμοποιήθηκαν στην πρώτη μίδα και οι διδάκτορες του ΕΔΠ εντάχθηκαν στο ΔΕΠ και άρχισαν να εξελίσσονται, οι αντιθέσεις αμβλύθηκαν, τα χάσματα ως επί πλείστον γεφυρώθηκαν, τουλάχιστον σε κοινωνικό επίπεδο, και καταστάθηκε κάποιου είδους ομαλότητα. Κάποιου είδους μόνο. Τυχώς δεν κατακτήσαμε ποτέ μέχρι τώρα την ουσιαστική σύνοια και την αρραγή ηθική ενότητα που θα έπρεπε. Ορισμένοι εμάς προτιμούν να αναζητούν ατομικές λύσεις στα συλλογικά βλήματα, υποκύπτοντας σε εξατομικευμένους εκβιασμούς ή σε έμβολα θέλητρα μικροπαροχών. Βέβαια, αυτό είναι συμφυές στην ανθρώπινη φύση και θα συμβαίνει όσο υπάρχουν άνθρωποι.

Ο θρίαμβος των παλιών συνδικαλιστών φοιτητών, που στο μεταξύ ν πάρει πτυχίο και είχαν γίνει ΕΔΠ, και των ηγετών του παλαιού ΕΔΠ, που ήδη είχαν γίνει Ι, ήταν σαρωτικός. Στα πλαίσια της κοινωνικής ειρήνης, που οράτησε στη σχολή μας έπειτα από αυτό το θρίαμβο, το κλίμα έβλεπε ριζικά. Άλλαξε το ύφος σε πολλές περιπτώσεις άλλο το περιεχόμενο και ο τρόπος σκαλίας, βελτιώθηκαν ραβδωτά οι σχέσεις διδασκόντων και διδασκομένων. Με κατάπληξη φοιτητές ανακάλυπταν ότι, μετά από ό,τι τους είχαν πει, οι μέντοι από τους δασκάλους δεν ήταν κατ' ανάγκη φασίστες ούτε καν φασιστοειδείς. Οι μαθήσεις διδασκαλίας άρχισαν να σιγά να γεμίζουν, ενώ οι μαθήσεις του νόμου-πλασίου να μην την ποσοτική, τουλάχιστον αύξηση της ερευνητικής παραγωγής της σχολής.

Η σχολή μας έπαιξε πολλαπλάσιο ρόλο από οποιαδήποτε άλλη σχολή ελληνικού πανεπιστημίου τόσο στην κατάρτιση όσο και στην αναγνώριση της συνταγματικότητας και στην εφαρμογή του ν. 1268/1982. Αυτό δεν σημαίνει ότι τον υιοθέτησε συνολικά σαν καλό νόμο. Τα θετικά του στοιχεία, κατάργηση έδρας, δημιουργία του πιο ευέλικτου τομέα, συμμετοχή, σωτογραμμίστηκαν. Από την άλλη μεριά, τα αρνητικά του στοιπείχαν πολύ από του να εξαντλούνται σε ορισμένες ύποπτες ή ρυθμίσεις ρυθμίσεις συντεχνιακών συμφερόντων. Το βασικό μυστικό, το δημοκρατικό πανεπιστήμιο, ήταν λάθος: η επιστήμη είναι από τη φύση της επιλεκτική, η ισότητα των ανθρώπων δεν φτάνει το κατώφλι της επιστημονικής δημιουργίας, το πτυχίο καθαυτό ιπρέπεται να έχει το χαρακτήρα οφειλομένης κοινωνικής πα- όπως ισχύει από τα χρόνια της δικτατορίας και όπως κατο- ηκε μετά το 1982. Ο πληθωρισμός των καθηγητών δεν έφερε την υποβάθμιση του τίτλου, έφερε και την πραγματική μείωση οδοχών. Με τα δεδομένα της Κομοτηνής, η αγοραστική δύνα-

μη που αντιπροσώπευε ο μισθός του καθηγητή μειώθηκε, μέσα σε μία δεκαετία, περίπου κατά 75%: εκεί που οι αποδοχές αρκούσαν για μία άνετη οικογενειακή διαβίωση αντίστοιχη με το κύρος του τίτλου, έφτασαν να μην επαρκούν ούτε για τις στοιχειώδεις ανάγκες του καθηγητή που, αν και είχε οικογένεια, αναγκαζόταν να αναζητεί πρόσθετο εισόδημα. Τέλος, η φοιτητική συμμετοχή, θεσπισμένη με συντελεστή αποφασιστικό για την εκλογή πρυτανικών αρχών και προέδρου τμήματος, βρέθηκε παγιδευμένη στα σχήματα των πολιτικών κομμάτων και πολλά μέλη ΔΕΠ αποδέχτηκαν αυτούς τους όρους του παιχνιδιού. Η διαιώνιση της παγίδευσης αυτής οδήγησε το φοιτητικό κίνημα στη σημερινή μιζέρια, όταν οι κομματικές αντιπαραθέσεις απέβαλαν κάθε πολιτικό και ιδεολογικό χαρακτήρα και πήραν μορφή καθαρά πελατειακή, διατηρώντας κάποια θέλητρα ιδιοτελή και μικρόχαρα.

Τα πιο πάνω με κανένα τρόπο δεν αποτελούν ιδιαιτερότητα της σχολής μας. Η καθοριστική, για τη σχολή μας, παρενέργεια της εφαρμογής του νόμου 1268/1982 βρίσκεται αλλού. Στο ότι ο νόμος αυτός επέτρεψε τη στεγανή περιχαράκωση των συντεχνιακών, με τη

χειρότερη έννοια του όρου, συμφερόντων του πρώην ΕΔΠ και ήδη ΔΕΠ των δύο άλλων Νομικών σχολών, έτσι που να αποκλειστεί η ροή του επιστημονικού δυναμικού. Αυτό σημαίνει ότι οι άλλες δύο Νομικές σχολές ανανεώνονται μόνο εκ των κάτω, από τη βαθμίδα του λέκτορα. Άρα, όσοι βρίσκονται στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη καλώς βρίσκονται εκεί και όσοι βρίσκονται στην Κομοτηνή σε αυτήν θα εκμετρήσουν τις ημέρες τους. Η παρενέργεια αυτή λειτούργησε, εν πρώτοις, ως οριστική παγίδευση όσων ήδη βρίσκονταν στην Κομοτηνή, διαψεύδοντας την αρχική προσδοκία τους για μελλοντική εξέλιξη. Λειτούργησε, εξάλλου, αποτρεπτικά όχι μόνο για τους ήδη υπηρετούντες σε χαμηλές βαθμίδες ΔΕΠ στα κεντρικά πανεπιστήμια, προκειμένου να εξελιχθούν στην Κομοτηνή,

αλλά και στους εξωτερικούς που θα έβαζαν υποψηφιότητα για εκλογή στη Νομική Θράκης και προτίμησαν να μείνουν για πάντα εκτός πανεπιστημίου παρά να «καταδικαστούν» να περάσουν όλη τους τη ζωή στην Κομοτηνή. Έτσι, ανεξάρτητα από την επιστημονική ποιότητα των διδασκόντων, η σχολή μας καθιερώθηκε σαν τρίτης κατηγορίας σχολή, σαν τόπος εξορίας.

Είναι σφάλμα η παρενέργεια αυτή να αποδοθεί αποκλειστικά στο πρώην ΕΔΠ των αντίστοιχων κεντρικών σχολών. Άλλοτε κυνικά και άλλοτε υποκριτικά, υιοθετήθηκε και από τους πρωτοκλασάτους συναδέλφους των δύο άλλων σχολών. Όσο λιγότεροι μοιράζονται την πίτα τόσο μεγαλύτερο κομμάτι της αναλογεί στον καθένα. Άλλοτε με το επιχείρημα της ποιοτικής κατωτερότητας και άλλοτε με το αντίστροφο επιχείρημα της μη αποψίλωσης της σχολής μας από τα άξια στελέχη της, καταδίκασαν τη σχολή μας σε μαρασμό μέχρι τελικής ασφυξίας. Χαρακτηριστικά, στο θεμελιώδες, για τις νομικές σπουδές, γνωστικό αντικείμενο του

Το βασικό ζητούμενο, το δημοκρατικό πανεπιστήμιο, ήταν λάθος: η επιστήμη είναι από τη φύση της επιλεκτική...

Αστικού δικαίου, η Νομική Σχολή της Αθήνας έχει 20 μέλη ΔΕΠ και της Θεσσαλονίκης 16, ενώ η δική μας 2, με αδυναμία προσέλκυσης άλλων.

Αυτά, τη στιγμή που η διαφορά των όρων ζωής, εργασίας και ακαδημαϊκής απόδοσης ανάμεσα στο κέντρο και τη Θράκη είναι τερατώδης. Αυτό ισχύει για την κοινωνική, πνευματική και επιστημονική ζωή, για τις δυνατότητες ενημέρωσης, για τις επαφές με τα εσωτερικά και διεθνή κέντρα δράσης και, φυσικά, για τις παράλληλες επαγγελματικές δυνατότητες. Και είναι πρωτοφανές το θράσος εκείνων που κατηγορούν ορισμένους συναδέλφους της Θράκης για παράλληλη επαγγελματική ενασχόληση, όταν είναι γνωστή η έκταση και η ποικιλία των επαγγελματικών ενασχολήσεων των περισσότερων συναδέλφων του εθνικού κέντρου.

Η υψηλή, συχνά, ποιότητα της επικοινωνίας δασκάλου με μαθητή και ορισμένες σπάνιες αλλά εξαιρετικές ακαδημαϊκές εμπειρίες όπλισαν μερικούς από εμάς με ψυχική και σωματική αντοχή περισσότερη από τη φυσιολογικά αναμενόμενη. Αλλά η γενική πορεία του ΔΕΠ τείνει, στην καλύτερη περίπτωση, στη βαθμιαία μείωση του ενθουσιασμού μέχρι πλήρους εξάλειψης και, στη χειρότερη, στην τραγική μέχρι θανάτου βίωση του αδιεξόδου. Αν αυτή υπήρξε η περίπτωση του προέδρου της σχολής μας, συναδέλφου Γιάννη Καρακατσάνη, είναι βαθιά αλήθεια ότι στο φέρετρό του είναι θαμμένο για πάντα ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο κομμάτι από τον καθένα μας. Με τους όρους αυτούς, όλοι μας, περισσότερο ή λιγότερο, επιλέγουμε την κατά το δυνατό απομάκρυνση από την Κομοτηνή. Στην αρχή της προηγούμενης δεκαετίας, υπήρχαν ακόμα δύο συνάδελφοι της καθηγητικής βαθμίδας μόνιμα –αλλά όχι οικογενειακά– εγκατεστημένοι στην Κομοτηνή. Σήμερα αυτό δεν ισχύει για κανένα μας. Από το σύνολο του ΔΕΠ της σχολής μας, τέσσερις εν όλω, και αυτοί χαμηλών βαθμίδων, είναι οικογενειακά εγκατεστημένοι σε αυτή την πόλη. Όποιος συνάδελφος του εθνικού κέντρου δυσανασχετεί για το φαινόμενο, ας πάρει τη γυναίκα του και τα παιδιά του και ας εγκατασταθεί για πάντα στην Κομοτηνή και από εκεί ας παράγει επιστήμη και ας παίζει το ρόλο του πνευματικού ηγέτη. Αν δεν το τολμά, τότε ας έχει τη στοιχειώδη εντιμότητα να καταπιεί τη γλώσσα του.

Στην πρώτη φάση της ζωής της σχολής μας, ο βασικός εχθρός ήταν οι εσωτερικές αντιθέσεις μέσα στην ίδια τη σχολή. Στη δεύτερη, βασικοί αρνητικοί παράγοντες της επιβίωσης και εξέλιξης της υπήρξαν οι πυραμίδες των συντεχνιών των δύο κεντρικών Νομικών σχολών και η θεσμική τους προέκταση, η νομοθετική και η κεντρική εκτελεστική εξουσία. Σε πείσμα τους, η σχολή επέζησε και, μέχρις ενός σημείου, αναπτύχθηκε. Αυτό οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στο άσβεστο πάθος για το πανεπιστήμιο που έδειξε η νεότερη, ιδίως, γενιά των συναδέλφων, καθώς και στο ότι το γκέτο της Κομοτηνής εξασφάλιζε τους όρους για μία γνήσια φοιτητική ζωή ελκυστικότερη παρά στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου οι φοιτητές χάνονται στο χάος. Οι εντελώς πρόσφατες εξελίξεις ήρθαν να δώσουν τη χαριστική βολή σε ένα θεσμό ζωτικής σημασίας για την ελληνικότητα της δυτικής Θράκης, που μόρφωσε και μορφώνει χιλιάδες νέους νομικούς, καλά ή άσχημα, αλλά πάντως όχι χειρότερα από ό,τι οι δύο άλλες Νομικές σχολές και που, σε πολλές περιπτώσεις, τα στελέχη της διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην εθνική νομική ζωή με αξιόλογες διενθεις προεκτάσεις.

Οι νέες πραγματικότητες, όχι πια απλώς αρνητικές ή επικίνδυνες αλλά, χωρίς υπερβολή, θανάσιμες για της σχολή μας σε συνδυασμό μεταξύ τους και σε συνδυασμό με τις ήδη υπάρχουσες αρνητικές συνθήκες από την προηγούμενη φάση, είναι τέσσερις: ο νέος νόμος 2083/1992 για την ανώτατη παιδεία, η συνδυασμένη επίθεση εξόντωσης της σχολής μας από άλλες σχολές του ΔΠΘ με μεγαλύτερο συντελεστή εκπροσώπησης στα κεντρικά πανεπιστημιακά όργανα,

το εντελώς πρόσφατο σχέδιο προεδρικού διατάγματος για την ίδρυση τέταρτου τμήματος Νομικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και, τέλος, η οξυνόμενη οικονομική κρίση και τα πρόσφατα μέτρα οικονομικής πολιτικής.

Ένας καινούργιος νόμος, για να έχει πιθανότητες επιβολής και απόδοσης, οφείλει αφενός να καταγράφει κοινωνικές πραγματικότητες και αφετέρου να εκφράζει πολιτική βούληση. Και από τις δύο αυτές απόψεις, ο νέος νόμος-πλαίσιο για την ανώτατη παιδεία, ο ν. 2083/1992, απαιτεί σοβαρή ερμηνευτική επεξεργασία που δεν μπορεί να επιχειρηθεί από τη θέση αυτή. Πέρα από ορισμένες απόψεις αλλά πάντως θετικές επιμέρους καινοτομίες που εισάγει, πέρα από το πλήθος των νομοτεχνικών ατελειών του και την πιθανή ή βέβαιη αντισυνταγματικότητα ορισμένων διατάξεών του, ο νόμος εισάγει μία νέα φιλοσοφία για το πανεπιστήμιο. Πρόκειται για το τεχνοκρατικό πανεπιστήμιο-επιχείρηση. Στο πανεπιστήμιο αυτό, η ιεραρχία των επιστημονικών κλάδων ανατρέπεται και η πρωταρχία δίδεται σε εκείνους που έχουν άμεσες τεχνικές εφαρμογές. Το πανεπιστήμιο δεν καλείται πια να παράγει επιστήμη, δηλαδή ιδέες, αλλά να εισάγει ή να εφαρμόζει τεχνολογίες. Αυτό σημαίνει, εν πρώτοις, πρωταρχία των πολυτεχνικών σχολών και υποβάθμιση των θεωρητικών και ανθρωπιστικών. Σημαίνει, δεύτερον, παροχή εκπαίδευσης επαγγελματικής, δηλαδή τεχνικής, και όχι επιστημονικής, δηλαδή μεθόδου ελεύθερης σκέψης. Σημαίνει, τρίτον, υποβάθμιση του καθηγητή που δεν καλείται πια να είναι πνευματικός ηγέτης, με οσαδήποτε αποθέματα παιδείας, κοινωνικής εγρήγορσης και αφαιρετικής δύναμης αυτό προϋποθέτει, αλλά έγκυρος τεχνοκράτης και επαρκής διαχειριστής πόρων και προσωπικού. Τέλος, αναδιοργανώνει το πανεπιστήμιο κατά το πρότυπο της ιδιωτικής επιχείρησης, που διαχειρίζεται για πρώτη φορά τεράστια κονδύλια προέλευσης εθνικής ή κοινοτικής, για την κατασκευή έργων αλλά και για τη διεξαγωγή των ερευνών που χρειάζονται οι χρηματοδότες. Έτσι, ο καθηγητής αποξενώνεται από την κοινωνία ως δρώσα προσωπικότητα και κλείνεται στο εργαστήριό του, όπου οι πόροι του είναι, πέρα από τον ελάχιστο μισθό, οι απεριόριστες αμοιβές για την εκτέλεση έργων και τη διεξαγωγή ερευνών που θα του αναθέσουν οι φορείς της πανεπιστημιακής εξουσίας. Νέο κοινωνικό πρότυπο του καθηγητή γίνεται το επιχειρησιακό στέλεχος, δηλαδή ο υπάλληλος.

Μόλις χρειάζεται να λεχθεί ότι στο στόχαστρο του καινούργιου νόμου βρίσκονται οι Νομικές σχολές και ο τύπος του καθηγητή που έχει ως πρότυπο ο συντάκτης αυτής της εισήγησης. Αλλά αυτό ανάγεται στις συνέπειες του νέου νόμου σε εθνική κλίμακα. Σε ό,τι αφορά στη σχολή μας, ο νόμος ελαχιστοποιεί το ρόλο και τις δυνατότητες δράσης της στο ΔΠΘ σε όφελος της Πολυτεχνικής Ξάνθης και της Ιατρικής Αλεξανδρούπολης. Ορισμένες διατάξεις του όμως αφορούν ειδικά στη σχολή μας. Πρόκειται, κυρίως, για τις διατάξεις του άρθρου 8, που κατανέμουν το ΔΕΠ σε αποκλειστικής, πλήρους και μερικής απασχόλησης και προβλέπουν την εισδοχή νέων λεκτόρων μόνο ως αποκλειστικής απασχόλησης. Με τις ρυθμίσεις αυτές, μειώνονται κατά το 1/3 οι αποδοχές, οι ήδη εξουτελιστικές, των μελών του ΔΕΠ της σχολής μας που έχουν δικηγορική ιδιότητα και οικογενειακή εγκατάσταση εκτός Κομοτηνής. Έτσι, η συνέχιση του έργου τους γίνεται οικονομικά αδύνατη, εκτός αν οι ίδιοι από άλλους πόρους χρηματοδοτούν την πανεπιστημιακή τους εργασία. Παράλληλα, αυτά τα μέλη του ΔΕΠ αποκλείονται από τα πανεπιστημιακά όργανα. Επίσης, ο κάθε νέος λέκτορας θα πρέπει να παραιτηθεί από τη δικηγορική ιδιότητα και να εγκατασταθεί μόνιμα στην Κομοτηνή για μία τριετία. Αν λοιπόν εκδοθούν τα εκτελεστικά διατάγματα που προβλέπει η νέα ρύθμιση και αυτή τεθεί σε εφαρμογή, τα υπάρχοντα μέλη ΔΕΠ θα πάψουν να μπορούν να εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους και ο κάθε αξιόλογος και δραστήριος νέος επιστήμονας θα

στραπεί δραστικά από το να ζητήσει θέση λέκτορα στην Κομοτηνή. Δεδομένου ότι η τοπική κοινωνία ούτε έχει αλλά ούτε είναι δυνατόν να αποκτήσει στο προβλεπτό μέλλον το αναγκαίο επιμορφωτικό δυναμικό για να στελεχώσει μόνη της μια Νομική σχολή οδήποτε υποβαθμισμένη, η σχολή μας είναι καταδικασμένη σε θάνατο.

Λέγεται ότι ο υπουργός Παιδείας, μηχανικός ο ίδιος, αγνοεί καλύτερα τα πιο πάνω. Σίγουρα δεν τα αγνοούν οι πρωταγωνιστές της Κομοτηνής μας, που ενέπνευσαν και ίσως συνέταξαν ιδιοχείρως την νομοθετική αυτή ρύθμιση με αντικειμενικό στόχο όχι την τυπική αφαίρεση της σχολής μας, πράγμα που θα είχε γι' αυτές πολιτικό αποτέλεσμα, αλλά τη συρρίκνυσή της και, με τη δοκιμασμένη μέθοδο του αποκλεισμού, τον πλήρη και διαρκή αποκλεισμό της από τη λήψη απονομών και τη συμμετοχή στην απορρόφηση των δεκαψηφίων ή εννιάψηφίων κονδυλίων που διαχειρίζονται.

Ηδη επίκειται η δημιουργία νέας Νομικής σχολής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, τη στιγμή που η δική μας προκρούει σε πλήρη αδυναμία στελέχωσης, μεταξύ άλλων, στο Αστικό δίκαιο. Το σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος συντάχθηκε με την πιο απόλυτη μυστικότητα, χωρίς ο

υπουργός να ζητήσει τη γνώμη της σχολής μας, που κατεξοχήν αρμόζει να πεταχτεί από τη νέα ρύθμιση. Το κείμενο του σχεδίου έχει σημαντικές ασαφείς, αλλά αμφίβολης νομιμότητας και πιθανής αντινομικότητας. Η σκοπιμότητα της ίδρυσης του νέου τμήματος, που υπάρχει, μένει σκοτεινή και αβυσσική. Εκ πρώτης όψεως η δημιουργία τέταρτης Νομικής Σχολής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στην καλύτερη περίπτωση υποβαθμίζει οριστικά το πτυχίο της σχολής μας και, στη χειρότερη, συνεπάγεται την ολοκληρωτική αδυναμία στελέχωσής της για το μέλλον.

Επιπλέον, η συρρίκνωση των οικονομικών αποδοχών δεν ενισχύει εκεί. Για τρίτη συνεπεία, οι μισθοί έμειναν στα ίδια επίπεδα ενώ ο πληθωρισμός αυξάνεται. Από τον καινούργιο

αποδοχών καταργείται το ειδικό αφορολόγητο των παραμεθόριων πεδίων. Από την ίδια στιγμή μειώνεται επίσης, σε απόλυτους αριθμούς, ο μισθός μας κατά την εργατική εισφορά που για πρώτη φορά εισάγεται στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, ενώ μειώθηκε κατά το ποσό αύξησης της μηνιαίας εισφοράς του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Και, από το 1979, το εισιτήριο της Ολυμπιακής υπερ-οικονομίας πλασιάζτηκε. Ζηλευτοί, πραγματικά, οικονομικοί όροι για τους κορυφαίους λειτουργήματός, ιδίως αν συγκριθούν με τις αποδοχές των βουλευτών, των προέδρων Οργανισμών, των υδραυλικών ταξιστάρχηδων και άλλων επαγγελματιών.

Εκτός από τραγικά γεγονότα εικονίζουν τα προβλήματα λειψότητας της σχολής μας στις διάφορες φάσεις της πορείας της. Η άπληστη φθορά των εσωτερικών αντιθέσεων στην ηρωική περίοδο οικοδόμησης της σχολής μέσα στη έρημο ασφαλώς επέ-

σπευσαν το τέλος των συναδέλφων Νικολάου Βερσεσού και Νίκου Φωτάκη. Δεν ξέρω αν, έντιμα, μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η πικρότατη συναίσθηση της απομόνωσης, της παγίδευσης και του αδιεξόδου ήταν βασική αιτία του θανάτου του συναδέλφου Γιάννη Καρακατσάνη. Στην τρίτη φάση, ο θάνατος που караδοκεί δεν απειλεί πια συγκεκριμένες ανθρώπινες υπάρξεις αλλά τη σχολή μας ως θεσμό της ελληνικής Θράκης και του ελληνικού πανεπιστημίου. Και ο θάνατος αυτός δεν θα είναι αυτοκτονία. Θα είναι φόνος, με την ψυχρή προμελέτη ορισμένων και την κυνική αδιαφορία άλλων συντελεστών της ανώτατης παιδείας και της εθνικής ζωής. Αν η Θράκη κάποτε χαθεί για την Ελλάδα, ένα μέρος της ευθύνης θα βαρύνει εκείνους που σκότωσαν τη σχολή μας.

Ένα σίγουρο συμπέρασμα που βγαίνει από την ανασκόπηση που προηγήθηκε είναι ότι υπήρξε λάθος η επιλογή της Κομοτηνής ως έδρας Νομικής Σχολής. Η Θράκη την χρειαζόταν, για λόγους αποκλειστικά εθνικούς, αλλά ήταν ολότελα ακατάλληλη για να την πλαισιώσει. Πολιτικοί μηχανικοί μπορούν να παράγονται οπουδήποτε εκτελούνται μεγάλα έργα, ηλεκτρολόγοι οπουδήποτε χτίζονται εργοστάσια, γιατροί οπουδήποτε υπάρχουν ασθενείς και νοσοκομεία. Νομικές σχολές μπορούν να ακμάζουν στα κέντρα παραγωγής θεσμών και εφαρμογής του Δικαίου. Και τέτοιο κέντρο ούτε υπήρξε, ούτε είναι, ούτε μπορεί ποτέ να γίνει η Κομοτηνή. Και το έδαφός της, ικανό ίσως να εδράσει τη διδακτική και ερευνητική δράση νέων πανεπιστημιακών δασκάλων για πεπερασμένο χρονικό διάστημα, είναι, με την παρούσα χωροταξία της ελληνικής επικράτειας, αντικειμενικά απόρροιο για την παραγωγή θεσμών, εντελώς αδύναμο ηχείο για τον κοινωνικό λόγο ενός ώριμου καθηγητή του Δικαίου. Αυτή, δυστυχώς, αποδείχτηκε ότι είναι η πραγματικότητα.

Αφετέρου, καλώς ή κακώς -πρόδηλα το δεύτερο-, η Νομική σχολή Κομοτηνής υπάρχει. Και, αν η μη ίδρυσή της το 1974 θα ήταν παράλειψη εθνικά ουδέτερη, η κατάργησή της σήμερα θα είναι εθνικά επικίνδυνη για την περιοχή. Και ο ηρωισμός και η αυτοθυσία αυτών που εξασφάλισαν την επιβίωσή της μέχρι σήμερα δεν αρκεί πια για να την εξασφαλίσει και στο μέλλον.

Υπήρξε λάθος η επιλογή της Κομοτηνής ως έδρας Νομικής Σχολής. Νομικές σχολές μπορούν να ακμάζουν στα κέντρα παραγωγής θεσμών και εφαρμογής του Δικαίου.

Χρειάζεται σήμερα δεν αρκεί πια για να την εξασφαλίσει και στο μέλλον.

Για να μην κλείσει σήμερα οριστικά και δια παντός η σχολή απαιτούνται, επιτέλους, κίνητρα. Η γενναία οικονομική αναβάθμιση των διδασκόντων στη σχολή, τέτοια που να αντισταθμίζει τη δυσμενή ιδιαιτερότητα της ακριτικής της θέσης σε σχέση με τα πλεονεκτήματα του κέντρου, είναι απόλυτα απαραίτητη αλλά, μόνο αυτή, ολωσδιόλου ανεπαρκής. Ταυτόχρονα και κυρίως, απαιτείται η θεσμοθέτηση και διασφάλιση της ροής του ακαδημαϊκού δυναμικού, ώστε η υπηρεσία της Θράκης να γίνει μια αναγκαία μεταβατική φάση στη σταδιοδρομία του καθηγητή του Δικαίου. Έως ότου οι δύο αυτές δέσμες κινήτρων υλοποιηθούν, η σχολή βρίσκεται σε πλήρη αδυναμία να λειτουργήσει. □

Την προηγούμενη εβδομάδα δόθηκε στις εφημερίδες κείμενο που υπογραφόταν από 374 πολίτες, με θέμα το «Μακεδονικό». Το κείμενο δημοσιεύτηκε στην *Αυγή* της περασμένης Πέμπτης και στην *Εποχή* της περασμένης Κυριακής. Οι υπόλοιπες εφημερίδες προέκριναν «εθνικά ζητήματα». Το *ANTI*, πιστεύοντας ότι είναι ανάγκη «να μιλήσουμε τώρα» –όπως προτρέπει από τον τίτλο του κίόλας το κείμενο–, το δημοσιεύει μαζί με τα ονόματα όσων το υπέγραψαν:

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΝΑ ΜΙΛΗΣΟΥΜΕ ΤΩΡΑ!

ΟΣΟΙ υπογράφουμε το κείμενο που ακολουθεί, Έλληνες πολίτες διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, αισθανόμαστε την ανάγκη να εκφράσουμε την ανησυχία μας για το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει ο τόπος· αδιέξοδο οφειλόμενο στις θέσεις με τις οποίες η ελληνική πλευρά χειρίστηκε το ζήτημα της αναγνώρισης του κράτους της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Να εκφράσουμε την ανησυχία μας, αλλά και να επιδιώξουμε στο μείζον αυτό θέμα να ακουστούν και διαφορετικές απόψεις από εκείνες που παρουσιάζονται ως έκφραση εθνικής ομοψυχίας και σπιλώνουν κάθε άλλη φωνή ως εθνική μειοδοσία.

Η Ελλάδα εμφανίστηκε στα μάτια της διεθνούς κοινότητας και θέλει να επιβάλει αυτή το όνομα που θα έφερε ένα άλλο κράτος και οι κάτοικοί του. Με την εμμονή στο δόγμα ότι σήμερα η «Μακεδονία είναι ελληνική», όταν είναι γνωστό ότι μόνο η ελληνική Μακεδονία είναι ελληνική, έφθασε να αθετεί τις αρχές του αυτοπροσδιορισμού των λαών που έχει προσυπογράψει (ΔΑΣΕ) και να αγνοεί τις ιστορικές πραγματικότητες που έχουν διαμορφωθεί στα Βαλκάνια. Παράλληλα, έχουν δημιουργηθεί καταστάσεις που δεν είναι σύμφωνες με τις ευαισθησίες και τις παραδόσεις του ελληνικού λαού και υπονομεύουν έτσι τις δημοκρατικές αξίες στις οποίες στηρίζεται η ελληνική πολιτεία. Η πλειοψηφία των ΜΜΕ και του πολιτικού κόσμου συναγωνίστηκαν σε παραπληροφόρηση και καταδημαγώγηση των πολιτών. Όποιες διαφονούσε με την κρατούσα άποψη κινδύνευε, αν μεν ήταν «άσημος» να πάει φυλακή, αν δε ήταν «επώνυμος» να καταγγεληθεί δημόσια ως μειοδότης ή προδότης, σε μίαν έξαρση μισαλλοδοξίας που θυμίζει άλλες εποχές, αν όχι άλλα καθεστώτα. Επίσης, ισχύθηκε η δράση εθνικιστικών κύκλων, που, με το πρόσχημα της προστασίας των ελληνικών μειονοτήτων στις άλλες χώρες ή της αποτροπής της εισόδου προσφύγων στον τόπο μας, πρότειναν επιθετικές πολεμικές λύσεις.

Η διαφαινόμενη αναγνώριση του νέου κράτους από τη διεθνή κοινότητα με όνομα που θα περιλαμβάνει τη λέξη Μακεδονία ή παράγωγό της τείνει να βιωθεί από τους συμπολίτες μας ως εθνική ήττα και ως εθνική ταπείνωση. Θα είναι βέβαια αποτυχία μιας αδιέξοδης πολιτικής, ωστόσο δεν πρέπει να θεωρηθεί εθνική ταπείνωση με όλα τα πιθανά παραλυτικά και ανεξέλεγκτα φαινόμενα που θα τη συνοδεύσουν. Δεν μπορεί και δεν πρέπει ο ελληνικός λαός να αισθάνεται ότι θα ταπεινωθεί αν το κράτος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας αναγνωρισθεί με όνομα που αντιστοιχεί στη βούληση των κατοίκων του. Αντίθετα, οι συνθήκες επιβάλλουν μια συνολική αναπροσαρμογή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και μια γιγαντιαία προσπάθεια όλων μας να ξεπεράσουμε τη διεθνή απομόνωση και το νοσηρό κλίμα εθνικιστικής αμετροέπειας που έχει δημιουργηθεί.

Δεν θα αποφασίσουμε εμείς για τη συνείδηση των άλλων, όπως δεν επιτρέπουμε σε άλλους να αποφασίζουν για τη δική μας συνείδηση. Οι κάτοικοι της γειτονικής χώρας δικαιούνται να προβάλλουν μια ταυτότητα που διαμόρφωσαν οι ίδιοι, όπως όλοι οι λαοί, στην πορεία της ιστορίας τους. Οι μονοπωλήσεις, απ' όπου και αν προέρχονται, πρέπει να υποχωρήσουν προκειμένου να επικρατήσει πνεύμα αμοιβαίας ανοχής που θα επιτρέψει τη δημιουργική συμβίωση των δύο κρατών. Όπως κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι η ελληνική Μακεδονία είναι ελληνική, άλλο τόσο κανείς δεν θα έπρεπε να αμφισβητεί ότι υπάρχει και άλλη Μακεδονία που δεν είναι ελληνική. Μέρος αυτής της άλλης Μακεδονίας που δεν είναι ελληνική, η Μακεδονία με κύρια συνιστώσα σλαβικό πληθυσμό, αποτελεί μια πραγματικότητα, που τουλάχιστον εμείς δεν επιτρέπεται να την καταργούμε αυθαίρετα με χαρακτηρισμούς όπως «κρατίδιο» και είναι ανεπίτρεπτο να αποεθνοποιούμε το λαό της αποκαλώντας τον «σκοπιανό». Η πολιτική αυτή συμβάλλει στην αποσταθεροποίηση των Βαλκανίων και ζημιώνει τα πραγματικά εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας. Η χώρα απομονώνεται καθημερινά ολοένα περισσότερο από την ευρωπαϊκή προοπτική που αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την έξοδό της από τη σημερινή πολύπλευρη κρίση.

Δεν τρέφουμε αυταπάτες. Γνωρίζουμε ότι και από την άλλη πλευρά των συνόρων υπάρχουν εθνικιστικές εξάρσεις, εθνικιστικές προκλήσεις και αλυτρωτισμοί, με ιδιοτελείς επεκτατικές βλέψεις. Είναι δυνατόν, όμως, οι κίνδυνοι αυτοί να αντιμετωπισθούν με την πλήρη διασφάλιση του απαραβίαστου των συνόρων, τα οποία επιβάλλεται να εξασφαλισθούν με όλες τις δυνατές διεθνείς και διμερείς εγγυήσεις.

Η απαγκίστρωση της Ελλάδας από τα αναχρονιστικά δόγματα που υπαγορεύουν στάσεις μίσους, περιφρόνησης και επιθετικότητας δεν είναι ήττα. Αποτελεί πράξη γενναιοφροσύνης, σύνεσης, φιλίας, αλληλεγγύης απέναντι σε λαούς με τους οποίους είμαστε υποχρεωμένοι να συζητούμε. Η Ελλάδα μπορεί να πρωταγωνιστήσει σε μία βαλκανική πολιτική φιλίας και συνεργασίας ως σταθεροποιητικός παράγοντας στην περιοχή. Να πρωταγωνιστήσει στην αυστηρή εφαρμογή των αρχών της ΔΑΣΕ για το σεβασμό των συνόρων, τον αυτοπροσδιορισμό των λαών καθώς και για το σεβασμό των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων, συμβάλλοντας έτσι ενεργά στην καταπολέμηση των πάσης φύσεως αλυτρωτισμών.

Η Ελλάδα πρέπει να ασκεί πολιτική δημοκρατικών αρχών. Την ώρα που φλέγονται τα Βαλκάνια και ο πόλεμος μπορεί να αγγίξει τα σύνορά μας, είναι καιρός να εγκαταλείψουμε τη γλώσσα που δημιουργεί εχθρούς και να μιλήσουμε τη γλώσσα που φτιάχνει φίλους. Τίποτα δεν έχει χαθεί. Να μιλήσουμε τώρα!

Οι υπογράφωντες

Δελιώδης Δήμος, σκηνοθέτης, Αγγελή Ολυμπινδικαλίστρια, Αγγελόπουλος Βένιος, μαθηός ΕΜΠ, Αθανασόπουλος Παύλος, δικηγόγ-Αθανασούλη Αγγελική, πολ. επιστήμων, Αι-μινιάδου Λουκία, βιολόγος, Θεσ/νίκη, Αι-μινιάδου Στέλλα, οικονομολόγος, Θεσ/νίκη, Ίζου Φώφη, δικηγόρος, Αλεβιζάκης Πανα-ς, οικονομολόγος, Χανιά, Αλιζιβάτος Νίκος, γματολόγος, Παν. Αθηνών, Αλισσανδράκης ας, αστροφυσικός, Παν. Αθηνών, Ανανιάδης ης, αρχιτέκτων, Ανανιάδης Γρηγόρης, πολι-ύγος, Παν. Αιγαίου, Αναστασιάδης Τάσος, νιολόγος, Αναστασίου Γιάννης, καθ. φιλο-ς, Παν. Ιωαννίνων, Ανδρεαδάκης Ορέστης, νογράφος, Ανδρείκος Γιάννης, χημικός, έου Μαρία, Ανδριώτης Νίκος, ιστορικός, ητάκης Αντώνης, πολιτικός μηχανικός, α, Αντωνανάκης Δημήτρης, αρχιτέκτων, Αν-ιάκη Σουζάνα, αρχιτέκτων, Αποστολόπου-ποστόλης, δημοσιογράφος, Αρδίτης Βίκτωρ, θέτης, Αρσένη Κίττυ, ηθοποιός, Ασδραχάς ς, ιστορικός, Παν. Παρισίων/ΚΝΕ-ΕΙΕ, Α-όπουλος Διονύσης, φυσικός, ΕΜΠ.

Γενάς Νάσος, καθ. φιλολογίας, Παν. Α-ι, Βαίου -Χατζημιχάλη Ντίνα, αρχιτέκτων -δόμος, ΑΠΘ, Βακαλόπουλος Παναγιώτης, γχος Ταύρου, Βαλλιάνος Π., λέκτωρ Πα-τημίου Αθηνών, Βαλλιανάτος Γρηγόρης, δη-γράφος, Βαλντέν Σωτήρης, διεθνολόγος, υδάκης Γιώργος, ιστορικός, ΕΜΥ, Παν. ης, Βάρδα Χριστίνα, ιστορικός -αρχειονό-ιάρελης Σπύρος, δημ. σύμβουλος, Κέρκυρα, α Ελένη, ιστορικός, Παν. Παρισίων, Βέικος λος, καθ. φιλοσοφίας, Παν. Αθηνών, Βε-ις Σεραφεΐμ, μεταφραστής, Βενετσάνου Νέ-αγουδίστρια, Βενιζέλος Βασίλης, Βιδάκης ης, πρόεδρος Κοινότητας Πρίνας Λασηθί-βλάχος Ξενοφών, αρχιτέκτων-στορικός, ρα, Βογιατζή Σοφία, εκπαιδευτικός, Βο-ς Κώστας, γραμματέας ΓΕΛΜΕ Δυτ. ς, Βότσης Γιώργος, δημοσιογράφος, Βούλ-Γιάννης, πολ. επιστήμων, Βουλέλης Νικό-ημοσιογράφος, Βούτσης Νίκος, δημοσιο-ς, Βρυχέα Άννυ, αρχιτέκτων, ΕΜΠ.

Βυζούλου Κώστας, φυσικός, ΕΜΠ, Γαληνού ς, κοινωνιολόγος, Γέρου Κάτια, ηθοποιός, ς, Παναγιώτης, οικονομολόγος, Πάντειο Γεωργακόπουλος Θανάσης, δημοσιογρά-ωργίου Ζωή, τοπογράφος, Γεωργόπουλος ς, χημικός Θεσ/νίκη, Γιατζόγλου Δη-ς, πανεπιστημιακός, Γεωργούλας Χαράλαμ-μοσιογράφος, Γιάκας Γιώργος, πολ. μηχαν-Γιανουλόπουλος Γιάννης, ιστορικός, Πάν-ν., Γιαννουσά Ντίνα, εκπαιδευτικός, Γιαλ-ς, Θανάσης, Γιαντζόγλου Δημήτρης, πολ. ς, Θεσ/νίκη, Γκαζής Μανώλης, πολ. μη-ς, Χανιά, Γκάκας Σέργιος, σκηνοθέτης, ς, Νίκος Α., δικηγόρος, Γολέμης Χαρά-ς, οικονομολόγος, Γουλή Αιμιλία, οδοντί-Κέρκυρα, Γουσέτης Διονύσης, πολιτικός ς, Γρατσιάς Νίκος, πολ. μηχανικός, μέλος

Δ.Ε. του ΤΕΕ.

Δαμιανίδη Άννα, δημοσιογράφος, Δανέλλης Σπύρος, αρχιτέκτων, δημ. σύμβουλος Ηρακλείου, Δεδουσόπουλος Απόστολος, οικονομολόγος, Πάν-τειο Παν., Δελβερούδη Ρέα, γλωσσολόγος, Δελβερούδη Μαρία, Δελβερούδης Σταύρος, Δε-ληολάνης Δημήτρης, δημοσιογράφος, Δεμερτζής Νίκος, πολιτικός επιστήμων, Παν. Αθηνών, Δένδιας Ξενοφών, εκπαιδευτικός, Δερμετζόπου-λος Χρήστος, κοινωνιολόγος, ΕΜΥ, Πάντειο Παν., Δημητράς Παναγιώτης, πολιτειολόγος, Δήμου Νίκος συγγραφέας, Δήτσα Μαριάννα, φι-λόλογος, ΑΠΘ, Διακουλάκη Δανάη, χημικός ΕΜΠ, Διακουλάκης Νίκος, χημ. μηχανικός-ικονομολόγος, Διαμαντόπουλος Γιώργος, γεν. γραμματέας Κίνησης «Ενωμένη Εθνική Αντί-σταση», Διαμαντόπουλος Θανάσης, πολιτικός επιστήμων, Πάντειο Παν., Δοξιάδης Κύρκος, κοινωνιολόγος, Παν. Αθηνών, Δούκα Μάρω, συγ-γραφέας, Δρέττα Αθηνά.

Ελενόπουλος Γιώργος, δημοσιογράφος, Ελε-φάντης Άγγελος, εκδότης περ. Πολίτης, Εμπει-ρίκος Λεωνίδα, ιδιωτ. υπάλληλος, Εξερτζόγλου Χάρης, ιστορικός, Παν. Αιγαίου, Ευαγγελάκου Κατερίνα, κινηματογραφίστρια, Ευαγγέλου Αγ-γελής, Ιατρική Σχολή, Παν. Ιωαννίνων, Ευ-σταθιάδου Μαρία, μεταφράστρια, Ευσταθίου Τάσος, τεχνικός εκδόσεων.

Ζέη Ελευθερία, ιστορικός ΚΝΕ-ΕΙΕ, Ζερβός Θεοτόκης, ακτινολόγος, Κέρκυρα, Ζερβού Γεωρ-γία, δημ. υπάλληλος, Κέρκυρα, Ζέρη Πέρσα, επι-κοινωνιολόγος, Πάντειο Παν., Ζουμπουλάκης Σταύρος, φιλόλογος, Ζουναλής Βασίλης, ηλεκτρο-λόγος-μηχανολόγος.

Ηλιού Μαρία, καθηγήτρια παιδαγωγικής, Παν. Αθηνών, Ηλιού Φίλιππος, ιστορικός.

Θεοτοκάς Γιάννης, οικονομολόγος, ΕΜΥ, Παν. Πειραιώς, Θεοτοκάς Νίκος, κοινωνιολόγος, Παν. Κρήτης, Θεοφύλακτος Κων/νος, μηχανολόγος, Θεωνάς Γιάννης, γεν. γραμματέας ΓΣΕΕ, Θω-μαΐδης Ιωάννης, δημοσιογράφος.

Ιωαννίδης Σταύρος, κοινωνιολόγος, Πάντειο Παν.

Καβουριάρης Μάκης, οικονομολόγος, Παν. Παρισίων, Καγγελάρη Δηώ, κριτικός θεάτρου, Καζανά Κωνσταντία, αρχιτέκτων, Θεσ/νίκη, Καϊμάκης Νίκος, συνδικαλιστής, ΔΕΗ, Καϊρη Μαρία, σύμβουλος εκδόσεων, Κακαλής Πανα-γιώτης, δημοσιογράφος, Καλαϊτζής Γιάννης, σκι-τογράφος, Καλλέργη Μάρω, Καλογήρου Γιάννης, χημικός μηχανικός-οικονομολόγος, ΕΜΠ, Καλφακάκου Βίκυ, Ιατρική Σχολή, Παν. Ιωαννίνων, Καλφόπουλος Κώστας, κοινω-νιολόγος, Κανέλλης Ηλίας, δημοσιογράφος, Καμπούκος Γιώργος, εκπαιδευτικός, Καρμούκου Φραντζ., εκπαιδευτικός, Καπάκος Σταύρος, δημο-σιογράφος, Καπλάνης Νίκος, οδοντίατρος, Καράβας Σπύρος, ιστορικός, Καρδάρας Γιάννης, δικηγόρος, Κάρης Κώστας, δημοσιογράφος, Καρούνος Θόδωρος, μηχανικός Η/Υ, Καρρά Ειρήνη, δήμαρχος Δάφνης, Καρράς Γιώργος, το-πογράφος ΕΜΠ, Κασσαβέτης Δημοσθένης, πανε-πιστημιακός, Κατή Δήμητρα, πανεπιστημιακός,

Κατηφόρης Κώστας, δικηγόρος, Κατίντζαρος Τάσος, δημοσιογράφος, Κατζουράκης Κυριάκος, ζωγράφος, Κατσα«της Γιώργος, δημοσιογράφος, εκδότης εφημ. Ενημέρωση, Κέρκυρα, Κατσαρός Τάκης, οικονομολόγος, Κατσαρού Βάια, δικη-γόρος, Κατσέλη Λούκα, οικονομολόγος, Παν. Αθηνών, Κατσούλης Ηλίας, πολιτικός επιστήμων, Πάντειο Παν., Καυτατζόγλου Ρωξάνη, κοιν. αν-θρωπολόγος, ΕΚΚΕ, Καψάλης Διονύσης, συγγρα-φέας, Κεφαλληνός Σπύρος, αγρότης, Κέρκυρα, Κιζήλου Βάσω, αρχιτέκτων-πολεοδόμος, Κιου-σοπούλου Λούση, δικηγόρος, Κιουσσοπούλου Τώ-νια, ιστορικός, Παν. Κρήτης, Κλαυδιανός Παύλος, οικονομολόγος-δημοσιογράφος, Κλήμης Ιππο-κράτης, εκπαιδευτικός, Κλουτσινιώτη Ράνια, αρχι-τέκτων-ολεοδόμος, Κοβάνης Μπάμπης, τυπογρά-φος, Κοιλάκου Καίτη, δικηγόρος, Κονταξής Κων-σταντίνος γιατρός, Κόντος Δημοσθένης, Κα-πετάνου Ολυμπία, φιλόλογος, Κόντου Τούλα, Κοροβέσης Περικλής, συγγραφέας, Καλλιπολίτου Δώρα, φιλόλογος, Κοροπούλης Γιώργος, συγ-γραφέας, Κοταρίδης Δημήτρης, εκπαιδευτικός, Κοταρίδης Νίκος, ιστορικός, Πάντειο Παν., Κου-κουτσάκη Αφροδίτη, εγκληματολόγος, Πάντειο Παν., Κούλογλου Στέλιος, δημοσιογράφος, Κου-λούρης Νίκος, Κουμάνταρος Δημήτρης, δημοσιο-γράφος, Κουμούλου-Γαλανού Μάγια, φιλόλογος ΑΠΘ, Κουντούρης Μάνος, οικονομολόγος, αν. Αθηνών, Κουρκούτης Κώστας, πολ. μηχανικός, τ. δήμαρχος Θήβας, Κουρούδη Ελένη, μηχανολόγος, Κουρουπός Γιώργος, συνθέτης, Κούρτοβικ Γιάν-να, δικηγόρος, Κουτελάκης Γιώργος, δημ. σύμ-βουλος Νέας Σμύρνης, Κουτζουράδης Γιάννης, δημοσιογράφος, Κουτράκη Μαρία, ιδιωτική υπάλ-ληλος, Κουτσογιωργόπουλος Σπύρος, Κρέμος Παύλος, αρχιτέκτων, Κυράτσας Αντώνης, γιατρός, Κώνστα Αγγελική, Κωνσταντακόπουλος Σταύρος, κοινωνιολόγος, Παν. Κρήτης, Κώσκορος Αλέκος, επιχειρηματίας, Κέρκυρα, Κωστάκου Αρχο-ντούλα, εκπαιδευτικός, Κωστής Κώστας, ιστορι-κός, Παν. Αθηνών, Κωστόπουλος Τάσος, δημοσιο-γράφος, Κωτούλας Βασίλης, οικονομολόγος.

Λαπατσώρας Σπύρος, μαθηματικός, ΕΜΥ, ΕΜΠ, Λάμπας Κώστας, ιστορικός, Λαφαζάνη Δώρα, εθνογεωγράφος, Λεβίδη Ειρήνη, κοινω-νιολόγος, Λιβαδάς Σταύρος, ηλεκτρολόγος-μηχανολόγος, ΕΜΠ, Λέκκας Παντελής, κοι-νωνιολόγος, Λεμπέσης Νότης, οικονομολόγος, σύμβουλος προέδρου Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λιάπη Μαρία, κοινωνιολόγος, Λιβαδά Άννα, ψυχολόγος, Γιάννενα, Λιβιεράτος Κώστας, εκδό-της, Λιθοξόου Δημήτρης, ιστορικός, Λινάρδος-Ρυλμόν Πέτρος, οικονομολόγος-δημοσιογράφος, Λιοναράκης Νικήτας, δημοσιογράφος, Λίποβατς Θάνος, πολιτικός επιστήμων, Πάντειο Παν., Λουκάς Άγγελος, νομικός, Γιάννενα, Λουκάς Κώστας, δασολόγος, Γιάννενα, Λούκος Χρήστος, ιστορικός, Παν. Κρήτης, Λυμπεράκη Αντιγόνη, οικονομολόγος, Πάντειο Παν., Λυριτζής Βασίλης, δημοσιογράφος, Λυριτζής Μάνος, τοπογράφος-μηχανικός, Λυριτζής Χρήστος, πολιτικός επιστή-μων Παν. Αθηνών.

Μακατσώρης Γιάννης, μηχανολόγος-ηλεκτρο-λόγος, Μακρινού Δέσποινα, δημοσιογράφος,

Μαλανδρενιώτου Λιάνα, παραγωγός μουσικών εκπομπών, Μαλικιώσης Θόδωρος, εκδότης, Μάλλιος Τάκης, συνδικαλιστής ΑΔΕΔΥ, Μανδράκα Μαρία, χημικός μηχανικός, ΕΜΠ, Μάνης Κώστας, εκπαιδευτικός, Μαραγκός Γιώργος, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παν. Ιωαννίνων, Μαράτου Ευτυχία, ξεναγός, Κέρκυρα, Μαργαρίτης Γιώργος, ιστορικός, Παν. Κρήτης, Μαργαρίτης Θόδωρος, πολιτικός επιστήμων, Ματθαίου Άννα, ιστορικός, Μαυρουδής Νότης, συνθέτης, Μέσκος Μάρκος, ποιητής, Μήλιας Γιώργος, βιβλιοπώλης, Θεσ/νίκη, Μητσός Αχιλλέας, γενικός δ/ντής Συντονισμού των Διαρθρωτικών Μέσων της Κομισιόν, Μικελίδης - Φενέκ Νίνος, δημοσιογράφος, Μιχαηλάρης Παναγιώτης, ιστορικός ΚΝΕ-ΕΙΕ, Μίχας Τάκης, δημοσιογράφος, Μιχόπουλος Θόδωρος, δημοσιογράφος, Μουζέλης Νίκος, καθηγητής κοινωνιολογίας, LSE, Μπαλαούρας Μάκης, οικονομολόγος συνδικαλιστής ΟΤΟΕ, Μπάλιας Γιώργος, δικηγόρος, Μπαμπάς Στέλιος, δικηγόρος, Μπανιάς Χρήστος, Μπάρλας Τάσος, δημοσιογράφος, Μπασάκος Παντελής, Πάντειο Παν., Μπε«κου Λουκία, σχεδιάστρια μόδας, Μπελαβίλας Νίκος, αρχιτέκτων, Μπενάκης Θεόδωρος, πολιτικός επιστήμων, Μπενετάτος Σπύρος, οικονομολόγος, Μπερλής Άρης, συγγραφέας, Μπίστης Νίκος, δικηγόρος, Μπότσογλου Χρόνης, ζωγράφος, Μπουκάλας Παντελής, δημοσιογράφος, Μπουκαούρη Ελένη, δημοσιογράφος, Μπουρνάζος Στρατής, φοιτητής Φιλοσοφικής Αθηνών, Μπουφίδης Στέλιος, μαθηματικός, Μπράμος Γιώργος, δημοσιογράφος, Μώρος Νίκος, ψυχίατρος, Κέρκυρα.

Νασιάκου Μαρία, καθ. παιδαγωγικής, Παν. Αθηνών, Νεράντζης Παύλος, δημοσιογράφος, Νικολαΐδου Βέρα, δήμαρχος Νίκαιας, Νικολακάκος Κωστής, δημοσιογράφος, Ντάλης Δημήτρης, βιολόγος, Νταουντάκη Νανά, δημοσιογράφος, γεν. γραμματέας ΕΣΗΕΑ, Ντοκόπουλος Δημήτρης, αρχιτέκτων.

Ξηρουχάκης Αντώνης, εκπαιδευτικός, Εύδης Αλέξανδρος, τεχνοκρίτης.

Οικονομίδης Αλέξης, δημοσιογράφος, Οικονόμου Θανάσης, Γιάννενα.

Παγώνη Λαμπρινή, αρχιτέκτων, Πανδή Νατάσσα, αρχιτέκτων, Πανουσιάδης Σάκης, οικονομολόγος, Πανταζόπουλος Ανδρέας, πολιτικός επιστήμων, Παπαγαρουφαλή Ελένη, ανθρωπολόγος, Παν. Αιγαίου, Παπαγεωργίου Στέφανος,

ιστορικός, Πάντειο Παν., Παπαγιαννάκης Λευτέρης, χημικός, ΕΜΠ, Παπαγιαννοπούλου Ναταλία, κοινωνιολόγος, Παπαδάκη Αδαμαντία, αρχαιολόγος, Παπαδάκη Ελίζα, δημοσιογράφος, Παν. Ιωαννίνων, Παπαδημητρόπουλος Δαμιανός, δημοσιογράφος, Παπαδομιχέλακη Αλίκη, οικονομολόγος, Παπαδόπουλος Χριστόφορος, συνδικαλιστής ΟΤΟΕ, Παπαδοπούλου Τέτα, δημοσιογράφος, Παπαθανασόπουλος Κωνσταντίνος, ιστορικός, Πάντειο Παν., Παπακωνσταντίνου Έλλη, αρχιτέκτων, Παπαμιχαήλ Γιάννης, κοινωνιοψυχολόγος, Παν. Πατρών, Παπανδρόπουλος Αθανάσιος, δημοσιογράφος, Παπανικολάου Νανά, δημοσιογράφος, Παπασαραντόπουλος Πέτρος, εκδότης, Παπασπηλιόπουλος Σπήλιος, οικονομολόγος, Παπασταθόπουλος Νικήτας, γιατρός, Παπαστρατής Προκόπης, ιστορικός, Πάντειο Παν., Παπαχρίστου Θανάσης, νομικός, Παν. Αθηνών, Παπαχρύσης Σπύρος, φυσικός ΕΜΥ, ΕΜΠ, Παπουτσάκης Χρήστος, εκδότης περ. Αντί, Παππας Γεώργιος, Παρασκευόπουλος Θόδωρος, οικονομολόγος, Παρθενόπουλος Λάκης, χημ. μηχανικός, Θεσ/νίκη, Πετρολέκκας Σταύρος, σύμβουλος τηλεοπτικών, Πετσόπουλος Σταύρος, εκδότης, Πισκοπάνης Νίκος, λιθογράφος, Πιταριδάκης Αντώνης, μηχανολόγος - ηλεκτρολόγος, Χανιά, Πολέμη Πόπη, ιστορικός, Πολίτης Αλέξης, ιστορικός, Παν. Κρήτης, Πολίτης Νίκος, σκηνογράφος, Πορτάλιου Ελένη, αρχιτέκτων ΕΜΠ, Πρετεντέρης Γιάννης, δημοσιογράφος, Προβόπουλος Ηλίας, δημοσιογράφος, Προκόβας Γιάννης, γιατρός, Προκοπάκη Χρύσα, φιλόλογος, Πουλίδου Χριστίνα, δημοσιογράφος, Πουλοπούλου Μαρία, φιλόλογος.

Ραζή Ζηνοβία, ζωγράφος, Ραφαηλίδης Βασίλης, δημοσιογράφος, Ρηγόπουλος Λουκάς, εκδότης, Ρήγος Άλκης, πολιτικός επιστήμων, Πάντειο Παν., Ρίζου-Κουρουπού Ματούλα, ιστορικός, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Ριτζούλης Γιώργος, αρχιτέκτων, Ρούσης Γιώργος, οικονομολόγος, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Σαμαντάς Τέλης, δημοσιογράφος, Σγούρος Κώστας, γιατρός, Κέρκυρα, Σέρβος Δημήτρης, δημοσιογράφος, Σιακαντάρης Γιώργος, κοινωνιολόγος, Σιδέρης Νίκος, ψυχίατρος, Σκλιάς Βασίλης, Νομική Υπηρεσία ΕΟΚ, Σκουρλέτης Πάνος, οικονομολόγος, Σκουρνελάκη Κυριακή, Σκούρης Σταμάτης, δημοσιογράφος, Σολομών Ιωσήφ, αρχιτέκτων-κοινωνιολόγος, Παν. Πατρών, Σούρας

Αποστόλης, εκπαιδευτικός, Σουρμελή Ρέα, δημοσιογράφος, Σόφρα Ορσία, θεατρολόγος, ΕΜΥ, Παν. Αθηνών, Σπάθης Δημήτρης, θεατρολόγος, Παν. Αθηνών, Σπανοπούλου Μαρία, δημοσιογράφος, Σπανούδης Χρήστος, Παν. Αθηνών, Σπλιωτοπούλου Μαρία, ιστορικός, Σπουρδαλάκης Μιχάλης, πολιτικός επιστήμων, Παν. Αθηνών, Στάθης Μανώλης, οικονομολόγος, Χίος, Σταματοπούλου Έμυ, καθηγήτρια, Σταυρίδη-Πατρικίου Ρένα, ιστορικός, Πάντειο Παν., Σωμερίτης Ριχάρδος, δημοσιογράφος, Σωτήρχου Ιωάννα, δημοσιογράφος.

Ταγματάρχου Ιωάννα, Τερζής Κώστας, κριτικός κινηματογράφου, Τζαννετάκος Γιάννης, δημοσιογράφος, Τζαρουγκιάν Εδουάρδος, επιχειρηματίας, Κέρκυρα, Τομαρά-Σιδέρη Ματούλα, ιστορικός, Πάντειο Παν., Τρεμόπουλος Μιχάλης, δημοσιογράφος, Τριανταφυλλίδης Μιχάλης, δικηγόρος, Θεσ/νίκη, Τριλυράκης Μανώλης, Χανιά, Τρίμης Δημήτρης, δημοσιογράφος, Τσεκούρας Θανάσης, δημοσιογράφος, Τσιάκαλος Γιώργος, καθ. Παιδαγωγικής ΑΠΘ, Τσιάλτα Σοφία, φιλόλογος, Τσιγώνιας Νίκος, Τσιλιγκρίδης Γ., μηχανολόγος Θεσ/νίκη, Τσιτσιρίγκος Βασίλης, μιλ. αντιπροσωπείας ΟΕΕ, Τριλυράκης Μανώλης, Χανιά, Τσινισιζέλης Μιχάλης, διεθνολόγος, Παν. Αθηνών, Τσινόρεμα Βούλα, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παν. Ιωαννίνων, Τσιόδρας Δημήτρης, δημοσιογράφος, Τσοκόπουλος Βάσις, ιστορικός, Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, κοινωνιολόγος, Παν. Αθηνών, Τσουκνίδας Λάμπρος, δημοσιογράφος.

Φαρακλας Νικόλας, αρχαιολόγος, Παν. Κρήτης, Φαφούτης Κώστας, δημοσιογράφος, Φίλης Κώστας, Φίλης Νίκος, δημοσιογράφος, Φαφουράκη Ελένη, ιστορικός.

Χάρης Γιάννης, επιμελητής εκδόσεων, Χατζηαργυρού Έρση, ζωγράφος, Χατζημιχάλης Κώστας, αρχιτέκτων - πολεοδόμος, ΑΠΘ, Χατζηπροδρομίδης Λεωνίδας, δημοσιογράφος, Χατζόπουλος Τάκης, σκηνοθέτης, Χησιμέλλη Άννα, γιατρός, Χλωμούδης Κώστας, Παν. Πειραιώς, Χλωράκης Στέφανος, μηχανολόγος-ηλεκτρολόγος, Χανιά, Χονδρορίζου Βέτα, συνδικαλιστρια ΕΚΑ, Χριστοδούλου Κατερίνα, μεταφράστρια, Χριστομίδης Σοφριανός, δημοσιογράφος.

Ψιμούλη Χρυσούλα, εκπαιδευτικός, Ψαριανός Γρηγόρης, παραγωγός ραδιοφώνου.

JOHN ARDEN

ΣΙΩΠΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΟΠΛΑ

(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

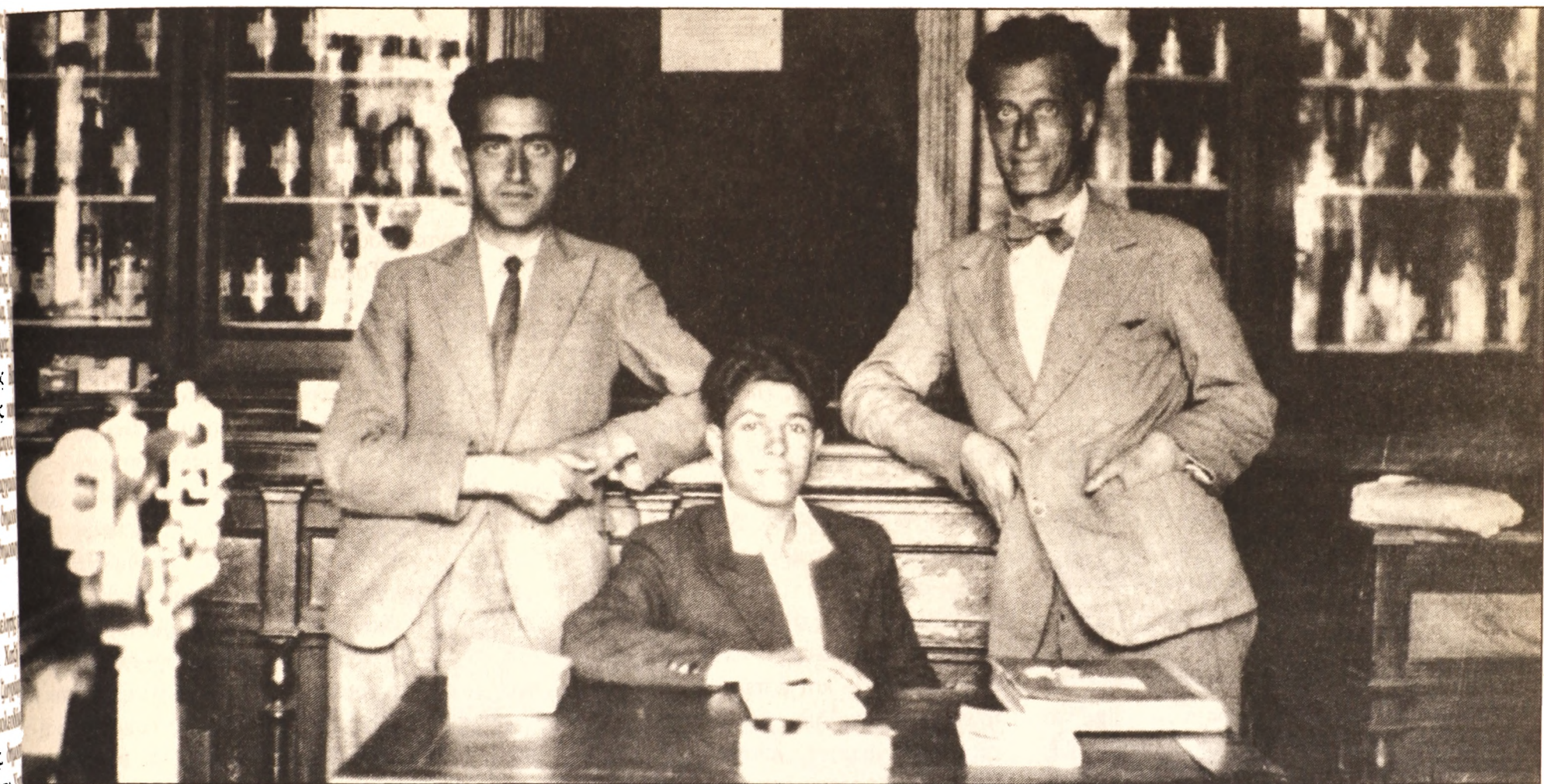
Για τους υπόδουλους λαούς,
υπόδουλους δηλαδή στους ίδιους τους
τους κυβερνήτες, στους κυβερνήτες
κάποιων άλλων, στους κυβερνήτες
τους δικούς μας. Για μας.

Εκδόσεις ΚΑΛΕΝΤΗΣ, Μαυρομιχάλη 5 - Τηλ. 36.01.551 FAX 36.23.553 ΑΘΗΝΑ 106 79

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗ
ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ *ΚΟΧΛΙΑΣ* (1945-1948)

ΚΟΧΛΙΑΣ: ΕΝΑ ΠΕΝΤΖΙΚΕΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

του Αλέξ. Αργυρίου

Το φαρμακείο Πεντζίκη. Από αριστερά: Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, ο υπάλληλος του φαρμακείου (καθιστός) και ο Στρατής Δούκας

Όταν εκδίδεται ο *Κοχλίας*, ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης ήταν γνωστός σε περιορισμένο κύκλο αθηναίων συγγραφέων ενώ οι άλλοι πεζογράφοι της Θεσσαλονίκης, λίγο αργότεροι του στην ηλικία (Ξεφλούδας, Ξ, Γιαννόπουλος), είχαν γίνει γνωστοί εδώ λογοτεχνικούς κύκλους και θεωρούνταν δημιουργοί σχολής διαφορετικής από αθηναίους ομότεχνους τους που επιδίδοντο στο «αστυ-κό» και «κοινωνικό» μυθιστόρημα, φαινόμενο το οποίο τότε κρίθηκε ως ρήμα το πεζογραφικό μας παρελθόν γραφικό» και μή – όπου καίγονταν μαζί ξερά και τα χλωρά) και άνθιση του νέου μυθιστορήματος. Σε διάκριση με ομήλικους πεζογράφους της «γενιάς του σχολής Θεσσαλονίκης», όπως ονομάστηκαν, ακολουθώντας τις γραφές των αιρετι-

κών γάλλων και άγγλων πεζογράφων. Εξάλλου στο περιοδικό *Μακεδονικές Ημέρες* –επίσης αξιόλογο έντυπο που διαφοροποιόταν από τα αθηναϊκά– είχαν παρουσιαστεί και οι πρώτες μεταφράσεις έργων του Προυστ¹ και του Τζούς.

Ο Πεντζίκης, γεννημένος το 1908, σπούδασε φαρμακευτική το 1926-30 στο Στρασβούργο, όπου εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε, κατά τα χαρακτηριστικά δεδομένα, ότι έρχεται σε επαφή με τα τρέχοντα λογοτεχνικά ευρωπαϊκά ρεύματα. Η υπόθεση αυτή επαληθεύεται από την αρχή της πνευματικής του παρουσίας. Αν η στάθμισή της από το μυθιστόρημα του *Αντρέας Δημακούδης* ('35) μπορεί να ελεγχθεί ως αμφίβολη, υπάρχει το βέβαιο, ότι στον ίδιο χρόνο ('35), στο ιδιότυπο και πρωτοποριακό περιοδικό *Το 3ο μάτι*, γράφει για τον «εσωτερικό μονόλογο» ένα επαρκές, παρά τη συντομία του, κείμενο, και μεταφράζει τον εισηγητή

(κατά τον Τζούς) του είδους, τον E. Duzardin, τμήμα από το μυθιστόρημά του *Οι δάφνες κόπηκαν*. Και μια που το φέρνει ο λόγος, σε επόμενο τεύχος του ίδιου περιοδικού,² ο T. K. Παπατζώνης³ μεταφράζει την αρχή από το μονόλογο της «Κυρίας Μπλουμ», τελευταίο κεφάλαιο του *Ulysses*, ως είδος συνέχειας του θέματος «εσωτερικός μονόλογος». Ως προς τον Πεντζίκη τώρα, πάλι στο *3ο μάτι*, δημοσιεύεται το ποίημά του «Η γυναίκα που προπονείται στο κολύμπημα» (σελ. 19) και έξι μικρά πεζά με γενικό τίτλο «Μαρτυρίες ενός δρόμου» (σελ. 146-149), μοιρασμένα σε δύο ενότητες. Την ίδια χρονική περίοδο, '35, στις *Μακεδονικές ημέρες* δημοσιεύει τα πεζά «Ανοιξη» (σ. 106-7), «Αγκάλιασμα» (σ. 157-9), «Το άνοιγμα ενός δρόμου» (σ. 273-5), και το «Απ' το σημειωματάριό μου» (σ. 32-33, Δ' τομ. '36) –πάντα με το ψευδώνυμο Σταυράκιος Κοσμάς–, ενώ δημοσιεύεται, στο ίδιο περιοδι-

κό, μάλλον θετική κριτική για τον Αντρέα Δημακούδη από τον Στέλιο Ξεφλούδα.⁴

Και για να μην επανέρχομαι, έκριναν το ίδιο μυθιστόρημα ο Γιάννης Σφακιανάκης (*Η Νέα Εποχή*, τχ. 5-6, του '35), ο Γιώργος Σαραντάρης (*Νεοελληνικά Γράμματα*), τχ. 37, του '35) και τελευταίος αλλά όχι έσχατος ο Τέλλος Άγρας που σε ένα εκτενές και γενικό κριτικό του άρθρο μιλώντας για τον «κύκλο» Θεσσαλονίκης, αναφέρεται ευνοϊκά για τον Αντρέα Δημακούδη («Μια ματιά στη λογοτεχνική Θεσσαλονίκη», στα *Ελληνικά φύλλα*, τχ. 5, '35). Ας αναφέρω, εξάλλου, ότι η *Νέα Εστία* δεν ασχολήθηκε. Με αυτά τα ολίγον σχολαστικά, πάντως ενδεικτικά, συνάγομε ότι το 1935 είναι έτος πυκνό σε δημοσιεύματα του /και για τον/ Πεντζίκη και συγχρόνως επισημαίνονται οι «εκλεκτικές του συγγένειες» (Τζέμης Τζούς και «εσωτερικός μονόλογος» γενικά – θα δούμε, αμέσως έπειτα, πόσο αυξάνεται το ιδεολογικό του πεδίο), ενώ ορίζονται οι θετικοί αποδέκτες του (Ξεφλούδας, Σφακιανάκης, Σαραντάρης, Άγρας) και οι σιωπηρά αρνητικοί (*Νέα Εστία*)– υποπτεύομαι όχι συμπτωματικά. [Ίσως έφταιγε, για το συντηρητικό αυτό έντυπο –μιλώ προσδιοριστικά, και όχι υποτιμητικά, για το «συντηρητικό»–, η σαφής αιρετικότητα της γραφής, παρ' όλο που έργα των: Ξεφλούδα, Δέλιου, Αλκιβ. Γιαννόπουλου, είχαν κριθεί, με επιφυλάξεις πάντα, από τον Πέτρο Χάρη.⁵]

Επί τη βάσει αυτών των στοιχείων μπορούμε να συμπεραίνουμε ότι τότε ο Πεντζίκης είχε γίνει –σχετικά πάντοτε– γνωστός στον περιθωριακό, ανέκαθεν, κύκλο των λογοτεχνικών περιοδικών.

Πυκνό δημιουργικά είναι και το 1944 του Πεντζίκη, τότε που κυκλοφορούν τα ποιήματά του *Εικόνες* και το πεζογράφημα *Ο πεθαμένος και η Ανάσταση*. Αλλά δεν είναι τα μόνα κείμενα που έχει γράψει στα ενδιάμεσα, χωρίς να δημοσιευθούν, όπως θα δούμε παρακάτω. Απ' όσα όμως έχω εντοπίσει σε περιοδικά, μόνο ο Βάσος Βαρίκας έγραψε για τις εικόνες στα *Φιλολογικά χρονικά*.⁶ Πάντως το 1944 υπήρξε έτος δύσκολο, λόγω Κατοχής, και τα περιοδικά έβγαιναν άτσαλα –πολλές φορές η χρονολογία κυκλοφορίας δεν συνέπιπτε με την της τύπωσης– έτσι που να μην είμαστε σίγουροι ότι η σιωπή των άλλων αντιπροσωπεύει τότε και απόρριψη, ή, τυχόν: και αμηχανία.

Έτσι ή αλλιώς ο συγγραφέας Πεντζίκης, όταν τον Δεκέμβριο του 1945 εκδίδεται ο *Κοχλίας* δεν ήταν γνωστός στους ευρύτερους λογοτεχνικούς κύκλους των Αθηνών, που είχαν προσβάσεις σε λίγες «σοβαρές» –πράγμα που σήμερα κοντεύει να μηδενιστεί– εφημερίδες. Όμως η εμφάνισή του με το περιοδικό αυτό υπήρξε καθοριστική. Εύλογα, διότι έως τότε το χώρο της πρωτοπορίας κατείχαν τα φύλλα των υπερρεαλιστών ή εκείνα που έτσι

θεωρούνταν, ή τέλος πάντων τα έντυπα της *avant garde* εκείνης της εποχής. Δηλαδή τα *Νέα Γράμματα* και το *Τετράδιο*. Ενώ τώρα, με το νέο αυτό έντυπο, παρουσιαζόταν από τη «μητέρα Θεσσαλονίκη» στη «μητριά Αθήνα» μια διαφορετική άποψη της πρωτοπορίας, η σοβαρότητα της οποίας δεν ήταν δυνατόν να αμφισβητηθεί. Μάλιστα, αν κρίνομε ήδη από το πρώτο τεύχος που φιλοξενούσε το κεφάλαιο «Περί συμβόλου» από το βιβλίο *Πνεύμα και Ελευθερία* του Νικ. Μπερντιάγεφ και από σελίδες του *Γαργαντούα*, του Φρανσουά Ραμπελαί, φαινόταν ότι το πνευματικό ανάπνυγμα του *Κοχλίου* υπερέβαινε τα εντοπισμένα λογοτεχνικά πλαίσια και τις γνωστές διαστάσεις του «ποιητικού» φαινομένου που επικρατούσε στην πρωτεύουσα. Εξάλλου, δεξιά του τίτλου, *κοχλιωτά* για να ερμηνεύσει και τον τίτλο, γράφονταν ως ενδιαφέροντα του εντύπου: *λογοτεχνία, ποίηση, εικαστικές τέχνες, φιλοσοφία, ζωή*.

Άφησα τελευταία τη μετάφραση από τον Οδυσσέα του Τζέμης Τζούς για το αξιοπερίεργο του πράγματος: χαρακτηριζόταν ως «μεταφραστική προσπάθεια» που υπογράφονταν από τους: *Ζωή Καρέλλη, Γιώργης Κιτσόπουλος, Κάρολος Τσιζεκ, Γιάννης Σβορώνος, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Λευτέρης Κοινόρδος, Τάκης Ιατρού*. Απ' όσο ξέρω, πρώτη φορά συμμετέφραζαν 7 άτομα και μάλιστα ένα κείμενο όχι πολύ εκτεταμένο αλλά ομολογημένα δυσπρόσιτο. Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω τι ίσως κρυβόταν πίσω από τη μεταφραστική αυτή απόπειρα. Θέλω να φαντάζομαι ότι ένας ή δύο κυρίως υπήρξαν οι βασικοί μεταφραστές –πιθανόν: Πεντζίκης; Κιτσόπουλος;– και ύστερα περιέφεραν το κείμενο στην «ομάδα» για να προταθούν διάφορες επί μέρους λύσεις που θα οριστικοποιούσαν την αρχική μετάφραση. Μπορεί όμως το θέμα να δήλωνε και χειρονομία φιλίας: Δηλαδή απλώς ήθελαν να επισημανθεί ο συλλογικός χαρακτήρας του *Κοχλίου*, ή έστω, πιο σωστά, της όλης επιχείρησης του πειράματος. Ή ακόμη –γιατί όχι;– να ήταν ένα απλό παιχνίδι του Πεντζίκη, καθώς το συνήθιζε.

Κοντά στο νου ότι η αξία και η σημασία ενός περιοδικού κρίνεται και από τις μεταφράσεις του, όπου και επισημαίνονται οι άξονες, οι προσανατολισμοί και οι ανταποκρίσεις του. Αλλά το πιο σημαντικό: από ποια λογοτεχνική παιδεία εκπορεύεται το έργο τους. Σε ποια οικογένεια/κύκλωμα εντάσσεται, πόσα και ποια αντλεί από αξιώματα της ώστε μετά η έρευνα ενός τρίτου να προχωρήσει ενδεχομένως στη διάκριση γραφής και απόδοσης από την αρχική προέλευση/πηγή – και η υπέρβαση των αρχικών ορίων της σχολής ή τάσης. (Νομίζω είναι καλύτερα με αυτό τον τρόπο να βλέπομε το ζήτημα των επιρροών: ως συγκοινωνούντων δοχείων. Ας μη μιλάμε ανεύθυνα για επιδράσεις,

προκειμένου για έργα με αδιαμφισβήτητη προσωπική σφραγίδα.) Έτσι ο *Κοχλίας* έδινε από την αρχή καλές εξετάσεις με τις δικές του προτάσεις προς άλλες πλευρές του νομίσματος – για να αντιγράψω την Καρέλλη.

Οι πρωτότυπες συνεργασίες στο 1ο φύλλο μπορεί να θεωρηθούν συμπτωματικές αν ζητάμε να εντοπίσουμε τον κυρίαρχο πυρήνα του περιοδικού, και γι' αυτό το λόγο πρέπει να επαληθευθούν με την όλη ζωή του εντύπου. Στη συγκεκριμένη πάντως περίπτωση, θα δούμε ότι είναι ενδεικτικές από την πλευρά του βασικού κορμού της όλης υπόθεσης. Δημοσιεύονται κείμενα των: Πεντζίκη, Θέμελη, Καρέλλη, Κιτσόπουλου. Όσο κρίνω τώρα, και επαληθεύω από το σύνολο των τευχών, έχω μια ευρεία ομάδα η οποία στηρίζει το περιοδικό –είναι εκείνοι που υπογράφουν τη μετάφραση του Τζούς– και ένα «διευθυντήριο» που το αποτελούν ο Πεντζίκης και ο Κιτσόπουλος. Αμέσως έπειτα έρχονται, κατά σειρά συμβολής, η Καρέλλη και ο Θέμελης. Από τη ποσοτική άποψη, η γενναία παρουσία της τετράδας αυτής σε όλη τη διάρκεια της ζωής του εντύπου είναι αποτέλεσμα της πληθωρικής τους παραγωγικότητας. Τότε μπορεί να το υποπτευόμαστε, σήμερα το ξέρουμε.

Ένα ιδιαίτερο στοιχείο του *Κοχλίου* ήταν οι τελευταίες σελίδες που, με τίτλο «παρασκιά», φιλοξενούσαν πληροφορικά κείμενα για τους συνεργάτες του τεύχους, τα οποία γραμμένα με προσωπικό ύφος, αν και ανυπόγραφα, αποτελούσαν *μικρά δοκίμια*. Το ίδιο ίσχυε και για τα σχόλια στα «βιβλία που διαβάσαμε» συνέχεια /και εντός/ των «παρασκιών». Με από τον τρόπο διαπιστώναμε την εκτίμηση και την άποψη του περιοδικού για τα τρέχοντα βιβλία, ένα είδος παρέμβασης στο λογοτεχνικό γίγνεσθαι, που τροποποιούσε –ή υπονόμει– εν πολλοίς τις κρατούσες αντιλήψεις της πρωτοπορίας, διότι –αν το δεχόμαστε– οι συντηρητικές εκδοχές είχαν αρχίσει από καιρό να χάνουν έδαφος, τουλάχιστον για όσους αντιλαμβάνονταν την κρίσιμη διαφορά και διαφορετικότητα: «παραδοσιακών» και «νεοτερικών» μορφών και νοοτροπιών.

Αναφέρομαι πάντα στο πεδίο της λογοτεχνίας και όχι της λογοτεχνικής πολιτικής. Το διευκρινίζω, επειδή τότε ήμασταν σε χρόνια που τα πράγματα ήταν αρκετά θολά και η άκρη βρισκόταν δύσκολα, και δύσκολα από σήμερα, γίνεται αντιληπτό, αν σκεφθεί κανείς ότι η τέχνη είχε συνδυαστεί με την ηθική και τη συμπεριφορά απέναντι στα (κοινωνικά) φαινόμενα: συμμετοχή (με κίνδυνο τα «βρώμικα χέρια») ή απουσία (με προθέσεις ποικίλες, κατά περίπτωση: ανιδιοτελείς ή εξαργυρώσιμες, ενώ ήταν ελάχιστες κρατημένες σε σωστή θέση: «από σωφροσύνη», επειδή –οι ένιοι αυτοί– ήξεραν να ξεχωρίζουν την ήρα από το σιτάρι).

Επρόκειτο για περίοδο όπου υπήρχε έντονη

Ν. Γ. Πεντζίκη

...ρη της στρατευμένης λογοτεχνίας που δεν
...ρευνόταν μόνο από τη Μόσχα των
...ίνωφ αλλά και από τα Παρίσια των Σαρτρ.

...νια της αρχής του ψυχρού πολέμου.
...α να γυρίσω στις "παρασκιές" κρίνω χρή-
...να παραθέσω το σχόλιο στο 1ο τεύχος
...αφορά το έργο του Πεντζίκη, το οποίο, αν
...είναι γραμμένο από τον ίδιο, εύλογο πρέ-
...α θεωρούμε ότι έχει τύχει της έγκρισής
...Εξάλλου, ακόμη και αν υποθέσουμε ότι το
...ψε ο Γιώργος Κιτσόπουλος, που από ομο-
...α που είχα, αν δεν με γελά η μνήμη μου,
...λεσε κυριολεκτικά «επί σειράν» μαθητής
...Πεντζίκη και φυσιολογικά, πολύ νέος τότε,
...ύσε από το πνευματικό του οπλοστάσιο.
...στις δύο περιπτώσεις, οφείλομε να επι-
...θούμε τις εκτιμήσεις που μας δίνονται στο
...αυτό. Το αντιγράφω:

...ξωφλώντας με την πρώτη κι' αναγκαία προ-
...εια του ατόμου να επικρατήσει στη ζωή

(Ανδρέας Δημακούδης, 1935), ο ΝΙΚΟΣ
ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ, διαπιστώνει το ασύμ-
μετρο των αισθημάτων του προς τα κοινά.
Παρατημένος ατενίζει τον θάνατο που του απο-
κλείει πια τις δυνατότητες, για τη δημιουργία
πλαστικής μορφής.

Η διαπίστωση του θανάτου, η αγωνία στο αντί-
κρουσμα του ακαταβλήτου του, το βαθμιαίο χτίσι-
μο ενός όγκου από πράγματα που τον περιγρά-
φουν, δεν μπόρεσαν, παρά τη δύναμή τους, να
φράξουν την πορεία του συγγραφέα μ' έναν κοι-
νό πεσσιμισμό. Η γνησιότητα της αγωνίας που
την προκαλούσε η αγάπη για τον άνθρωπο τον
έφερε σε κάποια λύση, που όσο κι αν περιέχει
ιδεαλιστικά στοιχεία, στο βάθος δεν είναι παρά
το εύρημα για την ανάγκη της αναζήτησης μιας
πίστης: *Πεθαμένος και Ανάσταση*, 1944.

Σκηνική τοποθέτηση της προηγούμενης εμπει-
ρίας του το τρίπρακτο *«Μπεχθαίμ»* (ανέκδοτο).

Η αγωνία για την τοποθέτηση σε κανόνες
υπερβατικούς ενός ατόμου ασύμμετρου κοινω-
νικά, η κατανόηση της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης,

τον φέρνουν να ανακαλύψει κέντρο της υπόστα-
σής του τον Χριστιανισμό: *Ομιλήματα -Απόλογος*
(ανέκδοτα).

Ο πόλεμος με τις συνέπειές του, τον οδηγούν
σε υποχώρηση του εγώ που αγωνιούσε μπροστά
στη θέα ενός συνόλου που το απειλεί ο θάνατος:
Πλίνθοι, Κέραμοι και Ξύλα (ανέκδοτο).

Εν ονόματι των πολεμικών θανάτων ζητώντας
μια παρηγοριά για την ανθρώπινη φθορά, ζητάει
να επιστρέψει στη ζωή με κάποια πίστη όχι πια
υπερβατική, περισσότερο εγκόσμια: *Ο Φτωχός και
η Χαρά* (ανέκδοτο).

Το αφόρητο σήμερα σ' έναν κόσμο υπαρκτό
που το άτομο δεν μπορεί να τον παραδεχτεί όπως
είναι και ζητά να τον αναπλάσει, τον φέρνει σε
απελπισία: *Προγράμματα και Εισιτήρια* (ανέκδο-
το).

Συνέχεια της απελπισίας αυτής, μαζί με την
απέραντη ατομική μοναξιά και την προσπάθεια
για μια ατομική συγκρότηση των ενδοκοσμικών
αντιφάσεων, τα ποιήματα. *Φωτογραφίες* (ανέκδο-
το).

Υφαίνονται οι ατομικές περιπτώσεις των σχέ-
σεων μαζί με τη γνώση της απόστασης και ενός
υπερβατικού κοινού βάθους, που συνδέει τους
ανθρώπους σε σύνολο. Η ύφανση τούτη απο-
κρυσταλλώνεται σε λόγο ποιητικό: *Εικόνες*
(1944)».

Εκτός από τις πληροφορίες που παίρ-
νομε για αδημοσίευστα έργα του
Πεντζίκη, -τα οποία γράφτηκαν κατά
τεκμήριον μετά το *Πεθαμένος και η
Ανάσταση* (δηλωμένη λήξη γραφής:
26.8.1938), κοντά μάλλον, ήταν γραμμένα: το
τρίπρακτο *Μπεχθαίμ*, τα *Ομιλήματα-Απόλογος*
[1939-40] και τα με χρονικό προσδιορισμό («ο
πόλεμος και οι συνέπειές του»:) *Πλίνθοι*,
Κέραμοι και Ξύλα, («εν ονόματι των πολεμι-
κών θανάτων»:) *Ο Φτωχός και η Χαρά*- βρί-
σκουμε κρίσεις που είναι χρήσιμο να προσέ-
ξουμε διότι αντιπροσωπεύουν τις προθέσεις
του και ίσως σε ένα βαθμό τις αυτοεκτιμήσεις /
αναλύσεις του.

Ποιες είναι αυτές; Ας τις δούμε συνδυάζο-
ντάς τες με το συνοπτικό αυτοβιογραφικό κεί-
μενο που παρατέθηκε στο *Αντί* (22.1.93). Σε
ένα κείμενο 300 περίπου λέξεων, απαντάμε:

4 φορές τη λέξη «θάνατος», 2 φορές τη λέξη
«πίστη», 5 φορές τη λέξη «άτομο», 2 την
«αγωνία», 3 την «απελπισία», 1 το «πεσσιμι-
σμός», 2 το «υπερβατική» (χωρίς να λάβουμε υπ'
όψη τις έμμεσες αναφορές).

Και τις εκφράσεις:

«πλαστική μορφή», «ανθρώπινη φθορά»,
«απέραντη ατομική μοναξιά», «το ακατάβλητο
του», «ενός όγκου από πράγματα που τον περι-
γράφουν» και «όσο κι αν περιέχει ιδεαλιστικά
στοιχεία».

Μπορεί κανείς να αγνοήσει όλα αυτά, θεω-
ρώντας τα σχολαστικά ή καβαλιστικά και όχι
ενδεικτικά (ανάλογα με τις αναγνωστικές του

ανάγκες), όμως ένας γνώστης του λεξιλογίου της κριτικής της εποχής εκείνης θα μας βεβαίωνε ότι δεν συναντάμε, σε άλλους σύγχρονους λογίους, τέτοιο ή ανάλογο γλωσσικό/σημασιολογικό περιβάλλον. Αυτό εμμέσως τουλάχιστον δηλώνει ότι ο Πεντζίκης πήγαινε να συμπληρώσει κάποιο ελλείποντα κρίκο της ελληνικής ή και της εισαγόμενης προβληματικής. Πόσο τώρα η γραφή του αξιοποιούσε αισθητικά τον κόσμο του, αν ο τρόπος του ανήκε στη λογοτεχνία ή στη μεταφυσική ή στη θεολογία ή αν η «τόση ενατένιση του θανάτου» ήταν αυτή που «απέκλειε τις δυνατότητες μιας δημιουργίας πλαστικής μορφής», αποτελούσε μια απορία που εκείνο τον καιρό δεν ευνοούσε επαρκείς απαντήσεις εφ' όσον και το ίδιο το (αυτο;)σχόλιο το άφηνε να αιωρείται. Αλλιώς ιδωμένο: Ο Πεντζίκης, αλλά και όλος ο Κοχλίας, στην όλη πορεία του, ήταν έξω από τα τότε λογοτεχνικά μας συμφραζόμενα.

Αν με το 1ο τεύχος είχαμε δείγματα της προωθημένης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, από το επόμενο και στα μετέπειτα κατέφθαναν ο Πλωτίνος, ο Μιχαήλ Ψελλός, ο Σιλέσιος, ο Μάλχος/Πορφύριος, ο Εφραίμιος, ο Παρμενίδης, των οποίων κρινόταν το έργο στις «παρασκιές» με διαφωτιστικά σχόλια, πιστοποιώντας μια εσωτερική συνέπεια. Συγχρόνως, ευρυνόταν ο κύκλος των ξένων συγγραφέων με προσανατολισμό προς τους «αινιγματικούς» – να το πω έτσι/αλλιώς: «δύσκολους» και «υπαρξιακούς». (Εξάλλου από εκεί, όσο βρίσκω, προήλθε ο όρος, κυρίως από την προϊστορία του Σάρεν Κίρκεγκωρντ, χωρίς να αποκλείεται και η πλευρά του Σαρτρ.)

Από τις 13 μεταφράσεις που δημοσιεύτηκαν στον Κοχλία, ο Πεντζίκης συνυπογράφει και τις 13. Δικά του κείμενα υπάρχουν στα 14 τεύχη από τα 22 (διπλό: το 7-8). Μόνος μετέφρασε: (1) Βασίλειο τον Άγιο και Μεγάλο, (2) Συμεών μεταφραστή, Λογοθέτου και Μαγίστρου, (3) Ευφραίμιο, (4) όσιο Συμεών τον θεολόγο τον Νέο, (5) Σωφρόνιο Πατριάρχη Ιεροσολύμων. Οι δύο άλλες μεταφράσεις του ήταν το ποίημα «*Η αιωνιότητα των όσων δεν ξανάδα*» του Πωλ Ελύάρ και τον Ιγκιτούρ του Μαλλαρμέ. Κριτικά δοκίμια, εκτός «παρασκιών», δημοσίευσε τέσσερα: (α) για τον ζωγράφο Χατζηκυριάκο-Γκίκα, (β) για τους ζωγράφους: Παπαλουκά, Αγλαΐα Παπά, Αστεριάδη, Τσαρούχη, Μπουζιάνη, (γ) για τον Μαλλαρμέ, (δ) για τον Θέμελη.

Δεν θα μπω σε άλλες (που δεν είναι) λεπτομέρειες. Φρονώ ότι με τα στοιχεία που παρήθεσα φαίνεται πως το πνευματικό στίγμα του Κοχλίας καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον Πεντζίκη, χωρίς αυτό να μειώνει την προσφορά και τις διαφοροποιήσεις των άλλων συνεργατών. Απλώς θέλω να υποστηρίξω ότι το κυρίαρχο χρώμα το έδινε εκείνος, ίσως διό-

τι εκείνος ήταν ο ιδιαίτερα ανατρεπτικός από την πλευρά της γραφής και των σημαινομένων. Εκείνος ήταν που τα κείμενά του φαινόταν ότι δεν συν-έβαιναν με όσα κυκλοφορούσαν στην αγορά, ακόμα και των άλλων χριστιανών ή χριστιανιζόντων. Εκείνος δεν έδινε πολλά περιθώρια διαλόγου. Εκείνου ο θρησκευτισμός του δεν ήταν «ιδεαλιστικός» – και το δήλωνε. Ίσως να μην είναι υπερβολή αν τον θεωρούσαμε «νατουραλιστικό», υπό την έννοια ότι είχε συγκροτηθεί μάλλον με γήινους παρά με «ουράνιους» όρους. Ήταν περιγραφικός, αναλυτικός, αθροιστικός και διόλου θεωρητικός. Τον αναζητούσε στα υλικά δεδομένα, πιστεύοντας, νομίζω, πως η «αλήθεια» δεν ανευρίσκεται με λογικές επεξεργασίες, αλλά έρπει μέσα στο παν, που τα μέρη του απλώς «υπάρχουν» και ψηλαφίζονται, χωρίς να δίνουν απαντήσεις. Μπορείς να πεις ότι η πίστη του ήταν απόλυτη, σε σημείο που κάθε προσπάθεια να δοθεί το είδος της είναι μάταιη, όχι μόνο από έναν άπιστο αλλά και από το εκκλησιαστικό κατεστημένο.

Υστερόγραφο, για τα μνήμης και λήθης σημαντικά. Γνώρισα τον Πεντζίκη αρχές της δεκαετίας του '50 από τον Τάκη Σινόπουλου που είχε συνεργαστεί στον Κοχλία – ιδιαίτερη εύνοια. Έκτοτε συναντηθήκαμε πολλές φορές, κουβεντιάζοντας ατέλειωτα. Ή μάλλον αυτός μιλούσε συνεχώς κι εγώ απλώς παρενέβαινα με ερωτήσεις. Όχι διότι δεν είχα τίποτα να αντιτάξω –δεν ήταν γενικά αυτή η πρόθεσή μου απέναντι ενός προσώπου το οποίο εκτιμούσα και με ενδιέφερε να καταλάβω το σκεπτικό του– αλλά επειδή πίστευα ότι όφειλα να παραμένω ακροατής για να κερδίζω όσο το δυνατόν περισσότερα από ένα άνθρωπο με γνήσιο πάθος.

Ο λόγος του ήταν, μπορείς να πεις, παραληρηματικός, όμως τον παρακολουθούσες με αδιάπτωτο ενδιαφέρον. Δεν σε κούραζε γιατί σου ανοιγόταν ένας κόσμος λίγο πολύ άγνωστος ή καλύτερα κάπου ξεχασμένος στα χρόνια της «αθωότητας». Ακόμα και ο φανατισμός του –ακραίος συχνά– είχε ένα θέλητρο.

Τον Τάκη Παπατσώνη –είναι φανερό γιατί τον αναφέρω εδώ– τον είχα γνωρίσει πολύ λίγο και πρέπει να είμαι επιφυλακτικός για ό,τι θα πω. Συγκρίνοντας πάντως τις συμπεριφορές Παπατσώνη – Πεντζίκη σε καθημερινό επίπεδο και όχι επάνω στο πνευματικό τους έργο, είχα την αίσθηση ότι βρισκόμουν σε διαφορετικούς χριστιανισμούς. Και δεν νομίζω ότι με επηρέαζε η γνώση μου για τη, δυτικής προέλευσης, θρησκευτική κουλτούρα του ενός και τη βυζαντινή του άλλου.

Υποθέτω πως η θρησκευτικότητα του Παπατσώνη πήγαζε από θεωρίες, ενώ του Πεντζίκη προερχόταν από σχέσεις με τις μορφές:

εικόνες, εκκλησιαστικά κείμενα, κάποτε απλοϊκά, παρατηρήσεις μοναχικών βίων και γενικά «πράγματα» παρά «ιδέες». Τον θυμάμαι να με γυρίζει στις εκκλησίες της Θεσσαλονίκης, με τι τρόπο με ξεναγούσε, με τι ευλάβεια προσέγγιζε τόσο τα σπουδαία όσο και τα ταπεινά αντικείμενα και πόσο περνούσε στο λόγο του τις γνώσεις του σαν φυσικές απολήξεις καταστάσεων. Και εγώ –που όλες οι «πίστες» μου ήταν εξ αρχής διάτρητες, πριν να μηδενιστούν πολύ νωρίς– είχα κυριολεκτικά μπει στο παιχνίδι του και ξεχαστεί μέσα στον κόσμο του. Ήταν ένα πάθος πειστικό στη συνέπειά του. Μια φορά, το συγκρατώ, δεν ξερω από ποιους συνειρμούς –όχι όμως από δική μου πρόκληση– μου λέει με ύψος επιθετικό:

«Εσείς οι αριστεροί που κόπτεστε για “δικαιοσύνη” και “ενότητα” τι θα κάνετε με εκείνους που “εκδικήθηκαν”, “καταπιέστηκαν” και που η ζωή τους περατώθηκε μέσα σ’ ένα κόσμο άδικο, σκληρό και άθλιο;»

Ελπίζω να γίνεται αντιληπτό ότι το σχετικό απορρίπτεται στο όνομα του απόλυτου που θεωρείται απραγματοποίητο. Μέσα σε αυτό το «απόλυτο», το σύμπαν του Πεντζίκη ήταν ακλόνητο και άθραυστο. Χαιρόμουν αυτές τις βεβαιότητές του και τις σεβόμουν. Και δεν θέλησα ποτέ να του αντιταχτώ με τα φυσικομαθηματικά μου.

Σε σύγκριση με τους άλλους θρησκευόμενους –και γνώρισα πολλούς διαφόρων κατηγοριών και ποιοτήτων– ουδέποτε στον Πεντζίκη διεπίστωσα κανενός είδους ιησουςισμό. Ήταν ο πλούτος του, έστω και αρνητικά ιδωμένος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για τον Προυστ ειδικά, έχωμε κριτικές παρουσιάσεις του Παλαμά, όσο βρίσκω, από το 1992 και πρώτη μετάφρασή του από τον Νάσο Δετζιώτη στη *Νέα Εστία*, το 1933 και μετά το 1935, αντίστοιχα 8 και 5 περίπου σελίδων του περιοδικού.

2. (τχ. 4-5-6, Γενάρης-Μάρτης '36).

3. sic, με «ζ» ως τότε.

4. σσ. 187-9, Γ' τόμ. '35.

5. '31, σσ. 778-9, '32, σ. 1060, και '34, σ. 284 / σσ. 833-4 και '34, σ. 857 / '35, σσ. 548-9 / αντίστοιχα.

6. τχ. 15-6, 31.8.44, σσ. 148-54.

7. Όχι πολύ πονηρή υπόθεση, αν δούμε ότι άλλη μια μετάφραση Τζόνυς («*Ο Στήβεν παρά θιν' αϊός*» στο τχ. 6) υπογράφεται από τους Πεντζίκη και Κιτσόπουλο.

8. Βλέπε και επεξεργασία των κειμένων Πεντζίκη από τον Ηλία Παπαδημητράκοπουλο: «*Ο Ν. Πεντζίκης και το περιοδικό Κοχλίας*» (Γράμματα και Τέχνες φύλλο 26, Φεβρ. 1984, «Αφιέρωμα στον Πεντζίκη»).

(Να σημειώσω επίσης εδώ και κάτι που δεν είναι πολύ γνωστό: Το ίδιο διάστημα κρατούσε και τη κριτική των εικαστικών τεχνών στην εφημερίδα *Ο φίλος του λαού* που εξέδιδε ο Γιάννης Πετρούτσος –κομμουνιστική, αντιζαχαριαδική– στην οποία είχε την επιμέλεια των πνευματικών θεμάτων ο Κωνσταντίνος Μερανάιος.)

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ

ην κατεύθυνση της καταγραφής και της διαφύλαξης των πολύτιμων στοιχείων του λαϊκού μας πολιτισμού, το Ίδρυμα Μεσογειακών Σπουδών αποφάσισε να αθέσει στο σκηνοθέτη Σταύρο Ψυλάκη / παραγωγή ντοκυμανταίρ με θέμα την τασκευή της κρητικής λύρας. Το φιλμ ολοκληρώθηκε, και, όπως διαπιστώσαμε, όχημα την παρουσία και την τασκευστική δεινότητα ενός ραδοσιακού κρητικού οργανοποιού, τελεί το σκοπό του με τον καλύτερο τρόπο. Ανοίγει, όμως και ένα δρόμο για εν πολλοίς συμβατικό τρόπο με τον οποίο γίνονται τα επιστημονικά ντοκυμανταίρ: αντί για τον ex cathedra λόγο που «πληροφορεί» επιλέγεται η λοπλαστική φόρμα και οι πληροφορίες προέρχουν από ένα, σε πολλά σημεία αυτιστικό, στόρυ.

ή δουλειά. Και σε άλλα

ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

η πρωτοβουλία μιας ομάδας καλλιτεχνών, της οποίας βρίσκονται ο τυνήσιος άφος Μονσέφ Μανσί και πολλοί καλλιτέχνες από τις παράκτιες χώρες της Μεσογείου, κυργήθηκε η Κίνηση για το Επιμελητήριο των Τεχνών στη Μεσόγειο, κίνηση που ήδη άβει τη νομική της μορφή βάσει του γαλλικού νόμου 1901 και έχει την έδρα της στο Π. Από ελληνικής πλευράς, στην κίνηση συμμετέχουν η ζωγράφος Λίλα Σκαρβέλη (θυνη για τις διεθνείς σχέσεις) και ο χαράκις Γιάννης Γουρζής (πρόεδρος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας). ως χαρακτηριστικά τονίζουν οι υπεύθυνοι κίνησης, «μέσα στο σημερινό πλαίσιο της ροφωσης μιας νέας πραγματικότητας σε ειακό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, ιατικότητας που παίρνει ουσιαστικά υπό-ν πολιτιστική διάσταση της ανάπτυξης, τη ροφωση και την ανάγκη προσδιορισμού ολιτιστικών ταυτοτήτων καθώς και την αλ-ιδραση των διαφορετικών εκφράσεων της ; και του πολιτισμού, η δημιουργία της ης απαντά στην αναγκαιότητα διαλόγου ινής δράσης ανάμεσα στις δημιουργικές εις μιας περιοχής, που από τη φύση της ας της ξεπερνά κατά πολύ τα γεωγραφι-πλάσια και αγγίζει, από την αρχαιότητα ; μέρες μας, την οικουμενικότητα στην εξη της σκέψης και της έκφρασής της». λημα της κίνησης είναι η περίφημη Νίκη μμοθράκης. Σύμβολο της αιώνιας ομορ-αι του παγανιστικού στοιχείου της φύσης οφοδοτεί τον έρωτα.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΛΛΑΣ

Αγνή Μπάλτα

Μαρίνα Κρίλοβιτσι

Πενήντα ακριβώς χρόνια έχουν περάσει από τότε που η Μαρία Κάλλας τραγούδησε το ρόλο της Σαντούτσα στην *Καβαλερία Ρουστικάνα* του Μασκάνι. Η παράσταση είχε δοθεί στη Λυρική Σκηνή την περίοδο της Κατοχής και οι κριτικές είχαν υποδεχτεί με ψυχρό τρόπο την 21χρονη Μαρία. Και αυτό γιατί η Σαντούτσα, ως ρόλος, απαιτεί μεγάλη εσωτερική ωριμότητα και η Μαρία Κάλλας, που μόλις είχε βγει από την εφηβεία, δεν την είχε φυσικά κατακτήσει.

Από τότε, ο ρόλος της Σαντούτσα έγινε έμμονη ιδέα για την Κάλλας, που είχε πεισώσει να τον αποδώσει τέλεια. Στη σκηνή δεν τον ερμήνευσε ποτέ ξανά, τον ηχογράφησε, όμως, στα 1953, και 11 χρόνια αργότερα, στη Λευκάδα, τραγούδησε αυθόρμητα την άρια της Σαντούτσα «Voi lo sapete o mamma» Και την ίδια αυτή άρια καθώς και το ντουέτο Σαντούτσα-Τουρίντου, η Κάλλας και ο Ντι Στέφανο τραγούδησαν συστηματικά στα ρεσιτάλ που έδωσε το 1973-4.

Αυτή η ιδιόμορφη «εσωτερική» σχέση Μαρίας Κάλλας-αντούτσα ήταν που πρόσφερε την αφορμή για να τιμηθεί η μεγάλη ελληνίδα υψίφωνος στο Μέγαρο Μουσικής με μια μεγαλειώδη παράσταση που θα φέρει επί σκηνής ένα πλούσιο καλλιτεχνικό δυναμικό. Η *Καβαλερία Ρουστικάνα* που σκηνοθετεί ο Grisha Asagoroff, φέρνει στην Αθήνα την Αγνή Μπάλτα που θα τραγουδήσει το ρόλο της Σαντούτσα δίπλα στον μεγάλο τενόρο Luis Lima (Τουρίντου) στις 11, 14 και 17 Μαρτίου. Στις παραστάσεις της Δευτέρας 15 και Παρασκευής 19 Μαρτίου το ρόλο της Σαντούτσα ερμηνεύει η σοπράνο Μαρίνα Κρίλοβιτς και του Τουρίντου ο τενόρος Giorgio Merighi. Τα σκηνικά είναι του Παντελή Δεσύλλα και τα κοστούμια είναι σχεδιασμένα από τη Marfa Luise Walek. Η μουσική διδασκαλία είναι του Ronald Schneider, συμμετέχει η Χορωδία της Εθνικής Λυρικής Σκηνής υπό τη διεύθυνση της Φανής Παλαμήδη και η Φιλαρμονική Ορχήστρα της Αρμενίας. Η μουσική διεύθυνση είναι του Marc Soustrot.

* Ιρανικό σινεμά ως το τέλος της εβδομάδας στο Παλλάς της οδού Βουκουρεστίου. Προβάλλονται: Σήμερα, *Μπάσα, ο μικρός ξένος του Μπαχράμ Μπεϊζάι*. Αύριο, *Χαμούν του Ντάριους Μερτζουί*. Την Κυριακή, *Το παράξενο ταξίδι του Αμπολχασάν Νταβουντί*. Κάθε μέρα μια προβολή, στις 9 μ.μ.

* Τα 100 του τεύχη συμπλήρωσε το περιοδικό *Νέα*

Οικολογία και σε συνεργασία με το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων διοργανώνει Έκθεση Οικολογικού Βιβλίου στο Πάρκο Ελευθερίας - Κέντρο Τεχνών, η οποία θα λειτουργήσει από τις 17 μέχρι και τις 28 Φεβρουαρίου 1993 (ώρες λειτουργίας: 9.00-3.00 και 17.00-1.00). Από το ΑΝΤΙ, πολλές ευχές. Να τα χιλιάσετε

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΡΙΓΓΑΣ. Σχέδια. Στο νέο χώρο του Εργαστηρίου Τέχνης και Λόγου, Αδμήτου 54. Ώς τις 7.3.

ΕΛΚΕ ΓΚΑΪΓΚΕΡ. Προσεγγίσεις, έκθεση φωτογραφίας. Στο Ινστιτούτο Γκαίτε, Ομήρου 14-6. Ώς τις 11.3.

BENETIA 18ος αιώνας - ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΗΧΟΣ. Σημαντική έκθεση στο χώρο του Μεγάρου της Μουσικής, που διοργανώνεται

στο πλαίσιο του Κύκλου Μουσικής Δωματίου. **ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ.** Ζωγραφική του γνωστού αρχιτέκτονα, στη Σχολή Μωραΐτη. Εγκαίνια, την άλλη Πέμπτη 4.3, διάρκεια ως τις 7.4.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΖΗΚΟΣ. Πρόσωπα δωματίου, ζωγραφική. Στην Άλλη Πόλη, Κ. Μελενίκου 34, Θεσσαλονίκη. Και μια (σχεδόν) σιτουασιονιστική πρωτοτυπία: Μετά το τέλος της έκθεσης (10.3) οι ζωγραφιές θα μοιραστούν σε όσους ενδιαφέρονται.

Ο πρωτοποριακός χαρακτήρας της πεζογραφίας του Πεντζίκη

του Γιώργου Αράγη

Σήμερα, κρίνοντας από τα αποτελέσματα, μπορούμε να πούμε πως οι πεζογράφοι της γενιάς του τριάντα, των οποίων το έργο συνέβαλε περισσότερο στην ανανέωση του αφηγηματικού μας λόγου, δεν ήταν αυτοί που προέβλεπε ο Θεοτοκάς στο Ελεύθερο πνεύμα. Τα πρότυπα του Θεοτοκά ανήκαν μάλλον σε παρωχημένη εποχή. Οι ανανεωτές ήταν συγγραφείς αρκετά αφανείς στον καιρό τους, αλλά με έντονες νεωτερικές τάσεις. Ήταν ο Σκαρίμπας και η Αξιώτη, από το ένα μέρος, και η θεσσαλονικιά τετράδα των Ξεφλούδα, Δέλιου, Γιαννόπουλου και Πεντζίκη, από το άλλο. Ακόμα μιά φορά οι πρώιμες προβλέψεις έμειναν ακάλυπτες από την ετυμηγορία του χρόνου.

Η τετράδα της Θεσσαλονίκης, όντας ενημερωμένη για τις εξελίξεις του είδους στην Ευρώπη, εισηγήθηκε, με τα πεζογραφήματά της κυρίως, αλλά και με τις μεταφράσεις και τα θεωρητικά της κείμενα, τον μοντερνισμό του πεζού λόγου. Το παράδειγμά της είχε αρχικά μικρή απήχηση και μάλλον θεωρήθηκε σαν μια πεζογραφική παρεκτροπή χωρίς μέλλον. Όταν ωστόσο κοιτάξουμε σήμερα πίσω μας βλέπουμε πως το αστικό μυθιστόρημα που καλλιεργήθηκε την ίδια εποχή στην Αθήνα δεν κόμιζε τίποτα το ιδιαίτερα καινούργιο. Ενώ το έργο των Θεσσαλονικιών, δειλά στην αρχή και αργότερα πιο ανοιχτά, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πεζογραφίας μας.

Από την τετράδα της Θεσσαλονίκης το πιο δραστήριο και συγγραφικά ρηξικέλευθο μέλος υπήρξε αναμφίβολα ο Ν. Γ. Πεντζίκης. Προσωπικότητα πληθωρική, άσκησε «δια ζώσης» και με τα γραφτά του σημαντική επίδραση στο πνευματικό μας γίγνεσθαι. Ως πεζογράφος ειδικότερα ο Πεντζίκης αποτέλεσε την πρωτοποριακή αιχμή της τετράδας της Θεσσαλονίκης. Είχε την οξυδέρκεια να μαθητέψει έγκαιρα στα μεγάλα νεωτεριστικά έργα των αρχών του αιώνα. Και είχε ακόμα το τάλαντο που χρειαζόταν για να προχωρήσει, σύμφωνα με την κράση του, πιο πέρα από αυτά. Σε κανένα από τα έργα που μαθήτεψε δεν στάθηκε ένας στατικός μαθητής των διδασμάτων τους. Αντίθετα τα αντιμετώπισε με δημιουργικό τρόπο και τα προώθησε σε βαθμό που να προκαλεί έκπληξη. Κι αυτό νωρίς, προτού να πορευτούν προς την ίδια κατεύθυνση άλλοι ευρωπαίοι ομότεχνοι.

Παράδειγμα η περίπτωση της μαθητείας του στον Ζιντ. Ο Ζιντ στο μυθιστόρημά του *Οι κιβδηλοποιοί* διακόπτει σε ένα κεφάλαιο –το έβδομο του δεύτερου μέρους– την αφηγηματική συνέχεια για να σχολιάσει, σαν αντικειμενικός κριτής, τους ήρωές του. Ενέργεια που αποτελούσε καινοτομία στα χρονικά του πεζού λόγου. Ο Πεντζίκης θα πρέπει να ήταν από τους πρώτους που διέκρινε τη σημασία και τις προοπτικές που άνοιγε η καινοτομία αυτή στην αφήγηση. Μια τέτοια αλλαγή προσανατολισμού του αφηγητή, από την κειμενική δράση στους αφηγηματικούς ήρωες, συναντούμε επανειλημμένα στα γρα-

φτά του. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο αφηγητής παίρνει απόσταση από τη θέση του αφηγητή ως αφηγητή γεγονότων, καταστάσεων κ.λπ. και μιλάει σαν σχολιαστής. Μέχρι εδώ η αξία του Πεντζίκη βρίσκεται στο γεγονός ότι διέκρινε τη σημασία της καινοτομίας του Ζιντ. Αντί όμως την καινοτομία, ακολουθώντας πορεία παράλληλη με το πρωτοποριακό ευρωπαϊκό μυθιστόρημα, την πήγε δύο θέσεις παραπέρα. Η πρώτη θέση αφορά την επέκταση του σχολιασμού, πέρα από τα αφηγηματικά πρόσωπα, στο έργο γενικότερα. Ο αφηγητής δηλαδή ανοίγει νοερές παρενθέσεις για να σχολιάσει το έργο που γράφει. Η δεύτερη θέση έχει να κάνει με την πιο εργαστηριακή τεχνική της σύγχρονης πεζογραφίας. Την τεχνική του να γράφεις τα κείμενα συζητώντας πώς να τα γράψεις. Πρόκειται για διάσημη πια τεχνική με την οποία έχουν γραφτεί πολλά έργα. Και στα γραφτά του Πεντζίκη πιάνει αρκετή έκταση.

Ένα άλλο παράδειγμα, που δείχνει τον δημιουργικό τρόπο με τον οποίο εκμεταλλευόταν ο Πεντζίκης τα πρότυπά του, είναι εκείνο του συνειρμικού λόγου. Τον γνώρισε στον Ντυζαρντέν ή πιθανότερα στον Τζούς. Αυτοί οι δύο δεν ανακάλυψαν βέβαια τον συνειρμικό λόγο – τον είχε ανακαλύψει η ποίηση πριν από δυόμισι χιλιάδες χρόνια. Τον εφάρμοσαν όμως με αξιώσεις στην πεζογραφία. Την τεχνική του συνειρμού ωστόσο ο Πεντζίκης την προχώρησε ως τις εσχάτες συνέπειές της. Τόσο που από την άποψη αυτή τα γραφτά του να αποτελούν οριακό σημείο στα νεοελληνικά γράμματα. Αλλά και απόλυτα να ιδωθεί δεν νομίζω ότι μπορεί να πάει κανείς παραπέρα από τις θέσεις του Πεντζίκη. Θέσεις οι οποίες απέχουν πολύ από τα πρότυπά του.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

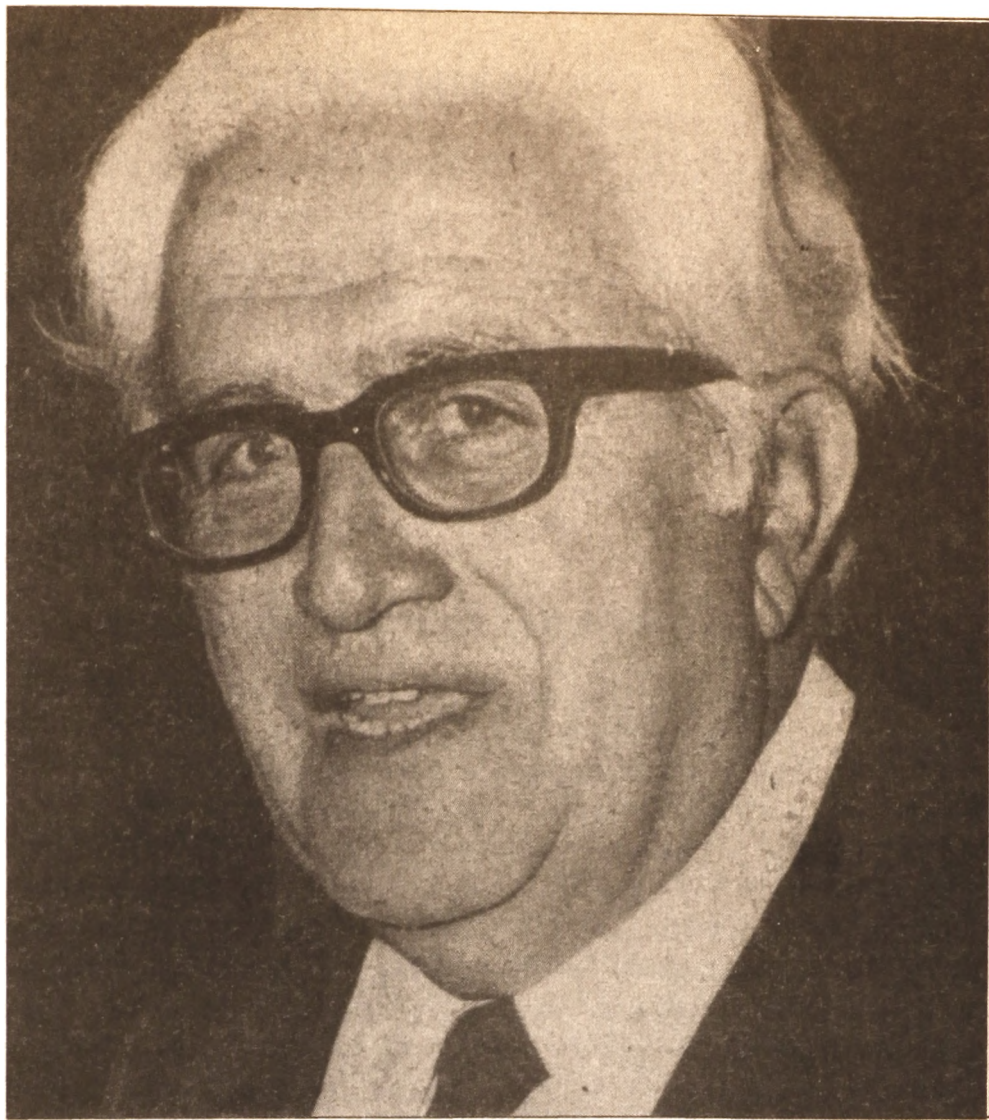
Ο δημιουργικός διάλογος που άνοιγε με τα πρωτοποριακά έργα των αρχών του αιώνα αποτελεί τη μία πλευρά του ρηξικέλευθου τάλεντου του. Η άλλη πλευρά έχει να κάνει με τις προσωπικές κατακτήσεις που δεν ξεκινούν από κάποιο ξένο επίτευγμα. Τις δικές του δη-

ή πρωτότυπες επινοήσεις που δεν είχαν εφαρμοστεί άλλοτε στη λογογραφία. Αναφέρω ένα σχετικό παράδειγμα. Το παράδειγμα της λογογραφίας με αποσπασματικές λεπτομέρειες. Από την πραγματογνωσία ιδίως και μετά γίνεται ολοένα φανερό η τάση του λογογράφου να αποδίνει τα πράγματα με αυτόν τον τρόπο. Ό,τι παρουσιάζει, το παρουσιάζει συνήθως από ορισμένες λεπτομέρειες, χωρίς να προσπαθεί να το αποδώσει σφαιρικά και ολοκληρωμένο. Είτε πρόκειται για μια πόλη, είτε για ένα βουνό, είτε ένα δρόμο, ένα βάζο. Από το βάζο λ.χ. θα δώσει κάποιες λεπτομέρειες που ακτηρίζουν κάποιο επίπεδό του (σχήματος, χρωματικής σύνθεσης, προέλευσης, μνήμης κ.λπ.). Και αν το φέρει –και συχνά το φέρει– η περίπτωση να το αναφέρει δεύτερη ή τρίτη φορά, θα δώσει πάντα αποσπασματικά χαρακτηριστικό από την ολότητά του κ.ο.κ. π. φτάνει συχνά να αποδίνει το αφηγηματικό του αντικείμενο με σπασματικές λεπτομέρειες διαφορετικών επιπέδων. Κάτι που ιζεί τον κυβισμό και τα επίπεδα των πινελιών στη ζωγραφική του. Για άλλη αφηγηματική πρωτοτυπία αποτελεί η «σπαστή» συγκρότηση μερικών κειμένων. «Σπαστή» με την εξής έννοια: Σε μία αρχή πούμε, μικρή κειμενική ενότητα παρουσιάζεται κάποιο πρόσωπο ή τοπίο ή ζήτημα κ.λπ. Αμέσως μετά, σε μια δεύτερη παρόμοια ενότητα, παρουσιάζεται κάτι διαφορετικό κ.ο.κ. Καθώς προχωράει το κείμενο με διαδοχικές τέτοιες ενότητες, ορισμένα πρόσωπα, τοπία ή θέματα επανέρχονται σε μεταγενέστερες δίνοντας συνέχεια στο κείμενο που είχαν στις προηγούμενες. Και αυτό μπορεί να συνεχίζεται μέχρι να ολοκληρωθεί ένα κεφάλαιο ή ένα έργο. Η τακτική αυτή εμφανίστηκε στην *Πραγματογνωσία*. Και έπειτα στις *Ενώσεις εκατό ημερών*, στο *Αρχείο* και σε μερικά μικρότερα πεζά. Κάτι άλλο που θα άξιζε να επισημάνει κανείς είναι η φύση του αφηγηματικού του υλικού. Αν εξαιρέσουμε τα δύο πρώτα βιβλία (*Ο θάνατος του Δημακούδη* και *Ο πεθαμένος και η ανάσταση*) τα οποία έχουν κάποιο θεματικό σκελετό, από εκεί και πέρα ο Πεντζίκης, χρησιμοποιώντας το συνειρμικό γράψιμο, αντλεί το αφηγηματικό του υλικό από το πανόραμα της γνωστικής μας κοινοκτημοσύνης. Τη φιλοσοφία, την ιστορία, τη γεωγραφία, τη λογοτεχνία και τις άλλες τέχνες, τα ιερά κείμενα, τη βοτανική, την αρχιτεκτονική, τα λαϊκά έθιμα κ.λπ. και ό,τι άλλο μπορεί να βάλει ο νους κανενός. Όλα αυτά ως υλικό έργων, χωρίς τον κλασικό αφηγηματικό «μύθο», δεν ήταν παρά μία ανιαρή αλυσίδα παραθεμάτων. Ο συγγραφέας όμως, και παρά την τάση του να στοχάζεται συχνά, ξεπερνάει τον σκοπέλο με το ποιητικό στοιχείο με το οποίο προικίζει τα έργα του. Γιατί κατά βάθος είναι ποιητής, ένας άνθρωπος δηλαδή που βλέπει όλα με τα μάτια μιας ποιητικής κράσης.

Το έργο του Πεντζίκη για τους μελετητές αποτελεί πραγματικό έργο. Θέλω να πω ότι είναι ανεξάντλητο ορυχείο υλικού για μελέτη. Τα προηγούμενα ήθελα να δώσω λίγα ψήγματα της ρηξικέλευστης δομής αυτού του έργου. Δυό λόγια μόνο ακόμα για τον περιεσωτερικό μονόλογο. Ο Πεντζίκης είναι ο μόνος από τη θεσσαλονίκια τετράδα που αρχιτεκτόνησε γνήσιο εσωτερικό μονόλογο. Οι άλλοι περιορισμένα όμως. Για τον εσωτερικό μονόλογο έχουν ειπωμένα πολλά, αλλά ως πεζογραφική πράξη στον τόπο μας αποτελεί μάλλον ύμνο. Ως εφαρμοσμένη δηλαδή τεχνική σπανίζει στην αφήγησή

ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

και αλήθεια ότι ο Πεντζίκης ανήκει στους δύσκολους συγγραφείς, που δεν έχουν πλατύ αναγνωστικό κοινό. Δεν είναι διασκεδαστικός με την κοινή έννοια της λέξης, ούτε είναι κατάλληλος για τον κοινό. Κανείς δεν τον ήξευρε. Δεν είναι της σειράς του Βενέζη, του Σαμαρά, του Αθανασιάδη κ.λπ. Συμβαίνει ωστόσο το περιορισμένο του να είναι κυρίως αυτό που διαμορφώνει την εξέλιξη της πε-

ζογραφικής «γλώσσας». Θέλω να πω ότι το έργο του το μελετούν προπάντων όσοι μαθητεύουν στα μυστικά του λόγου. Από την άποψη αυτή το έργο του έχει παίξει –και φαντάζομαι πως θα συνεχίσει να παίζει– εξαιρετικό ρόλο στην πορεία της λογοτεχνίας μας. Δεν έχει παρά να κοιτάξει κανείς να δει τι άλλαξε από τον Πεντζίκη και μετά στα πεζογραφικά μας πράγματα, για να καταλάβει πόσο γόνιμη στάθηκε η παρουσία του. Από τη γενιά του τριάντα και δώθε η πεζογραφία μας ακολουθεί δύο διαφορετικούς δρόμους. Ο ένας είναι της παραδοσιακής αφήγησης, που έχει αρχή, μέση και τέλος και βασίζεται στη χρονολογική ανέλιξη ορισμένης ιστορίας. Ο άλλος είναι ο δρόμος που χάραξε η τετράδα της Θεσσαλονίκης μαζί με τον Σκαρίμπα και την Αξιώτη, ο δρόμος δηλαδή του πεζογραφικού μοντερνισμού. Προς αυτήν την κατεύθυνση, τη δεύτερη, η συμβολή του Πεντζίκη υπήρξε περισσότερο από σημαντική, υπήρξε θεμελιώδης. Από μια πρόχειρη ματιά στη νεότερη πεζογραφία μας μπορεί να διαπιστώσει κανείς τα εξής: Οι πιο «συνειρμικοί» πεζογράφοι μας παρουσιάζουν ευδιάκριτα σημάδια μαθητείας στον Πεντζίκη. Εννοώ πεζογράφους όπως ο Κιτσόπουλος, ο Ιωάννου, ο Χάκκας, ο Χειμωνάς, ο Λαχάς, ο Κοσματόπουλος κ.ά. Εξόν από αυτούς έχουμε πεζογράφους που από πρώτη άποψη δεν μας πάει να σκεφτούμε ότι σχετίζονται με το μοντερνισμό του Πεντζίκη. Πεζογράφοι όπως ο Α. Κοτζιάς, ο Βαλτινός, ο Μηλιώνης, ο Καζαντζής. Αν καλοπροσέξουμε ωστόσο θα δούμε πως το έργο τους έχει μεικτή δομή: θεματική-συνειρμική. Είναι πεζογράφοι που ακολουθούν μέση πορεία, μεταξύ της παραδοσιακής αφήγησης και της μοντερνιστικής. Όσον αφορά τους πιο νέους η χρήση του συνειρμού, είτε σε αμιγή μορφή είτε σε μεικτή, αποτελεί πια κοινό τόπο.

Το συμπέρασμα είναι ότι ο Πεντζίκης με την πρωτοποριακή πεζογραφία του, αν και όχι πολυδιαβασμένος, άσκησε έντονη επίδραση στη νεότερη πεζογραφία μας και ουσιαστικά, μαζί και με λίγους άλλους συνοδοιπόρους του, άλλαξε την πορεία της. Είναι νομίζω το καλύτερο δείγμα της αξίας ενός έργου το να έχει επιδράσει διαμορφωτικά πάνω στην εξέλιξη του είδους.

Για το ποιητικό στοιχείο στα λογοτεχνήματα του Πεντζίκη

του Ξ. Α. Κοκόλη

*Στά σκοτάδια τοῦ νοῦ χωρᾶν ὅλες
οἱ ὑποθέσεις, ἀλλὰ οὔτε μιά δεδαιότητα.*

(Σημειώσεις Ἐκατό Ἡμερῶν, πγ')

Ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης υπήρξε, στο χώρο της λογοτεχνίας, κυρίως πεζογράφος.

α'

Θα μπορούσε ωστόσο κανείς αρκετές σελίδες από τα πεζογραφήματά του να τις εντάξει δικαιολογημένα στο ποιητικό του έργο, είτε κατανέμοντας με τη φαντασία του το καταλογάδην κείμενο σε στίχους είτε αφήνοντάς το ως έχει.

Θα μπορούσε να κάνει το αντίστροφο με τα ποιήματα; – Νομίζω, ναι.

Και αυτό σημαίνει, βέβαια, δύο πράγματα:

πρώτον, ότι στην περίπτωση Πεντζίκη συχνά, συχνότερα από όσο αρχικά νομίζουμε, η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην πεζογραφία και στην ποίηση είναι δυσδιάκριτη, όταν δεν έχει ηθελημένα ή εξ «αδιαφορίας» καταργηθεί· και

δεύτερον, ότι η γοητεία των πεντζικικών κειμένων, ποιητικών και πεζών, κατά κανόνα στηρίζεται όχι στη μορφή, επεξεργασμένη ή εκ γενετής εύστοχη, αλλά στη συστηματική συμπαράθεση άσχετων μεταξύ τους

πραγμάτων
εικόνων
βιωμάτων
στοχασμών·

η γοητεία εξαφανίζεται, κάθε φορά που ο αναγνώστης επιμένει να ανακαλύψει ή να επινοήσει συσχετισμούς.

β'

Αυτή η γοητεία, που από την έκπληξη φυσικά πηγάζει, αλλά που τις προσχώσεις της τις αισθάνομαι να κατατίθενται σε βάθη απρόσιτα, για μένα τουλάχιστον, αλλά υπαρκτά, – Αυτή η γοητεία αντέχει, και πόσο, στο χρόνο; αναπαράγεται;

– Δεν ξέρω. Ή

– Εξαρτάται από πολλά πράγματα· τόσο πολλά, που και πάλι να μην ξέρω.

(Μπορώ όμως να σημειώσω εδώ την προσωπική μου μαρτυρία, όποια σημασία κι αν έχει: Αυτές τις μέρες ξεφύλλιζα την πρώτη έκδοση της *Αρχιτεκτονικής της σκόρπιας ζωής*· μου την είχαν χαρίσει, 26.1.1964, η Μαρία Σχοινά, και ο Νίκος Καρανικόλας. Ξανακοιτούσα όσα σημεία είχα τότε μαρκάρει με ποικίλου πάχους γραμμές στα περιθώρια των σελίδων. Και παρ' όλη την κάπως ειρωνική αυτοκριτική διάθεση απέναντι στον τοτινό μου εαυτό, φρέσκο, ανενήμερο, και άνεργο πτυχιούχο του ΑΠΘ, ανακάλυπτα ότι τα σημεία εκείνα στη συντριπτική τους πλειοψηφία διατηρούν τη γοητεία τους· σχεδόν αμείωτη.)

γ'

Αρκετοί αναγνώστες απομονώνουν, υπογραμμίζοντας ή βάζοντας σημάδια στο περιθώριο του βιβλίου, τα σημεία που τους ενδιαφέρουν ή τους αρέσουν· κι αυτό, υποψιάζομαι, συμβαίνει τόσο πιο συχνά όσο πιο «επαγγελματίας» είναι ο αναγνώστης. Κι ως εδώ, καλά.

Στα βιβλία όμως του Πεντζίκη (και όχι μόνο στα αντίτυπα της βιβλιοθήκης μου, θέλω να πιστεύω) αυτά τα σημαδεμένα αποσπάσματα είναι περισσότερα από ό,τι συνήθως· και απέχουν από το υπόλοιπο κείμενο περισσότερο από ό,τι συνήθως.

Αν έχω δίκιο, τότε ενισχύεται η άποψη ότι το λογοτεχνικό έργο του Πεντζίκη το χαρακτηρίζουν «η αποσπασματικότητα αλλά και η ανισότητα» (Βάσος Βαρίκας, “Άνθρωποι και τοπία”, *Το Βήμα*, 11.10.70, σ. 4).

Δυσκολεύομαι να παραδεχτώ ότι έχω άδικο. Από την άλλη, πολύ αυθόρμητα και φυσιολογικά μου έρχεται να πω: – Και τι μ' αυτό; ο κυρ Νίκος δεν ήθελε να είναι λογοτέχνης· αυτός «τον τόπον εφύλατε...»

Μικρό ανθολόγιο

(Υποκειμενικών κριτηρίων) με ποιητικά αποσπάσματα
ή και ολόκληρα κείμενα από το λογοτεχνικό έργο,
πεζό και ποιητικό,
του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη

Ἡ γυναίκα πού προπονεῖται στό κολύμπημα (1935)

ποκάτω ἀπό τή λασπωτή ἀμμούδα τοῦ θυθοῦ,
πού τ' ἀνήλιαστα χόρτα κοιμοῦνται,
ἡ κρυφά, τὰ νερά μέ σηκώνουν στή θέλησή μου κυβερνημένα.
ποπάνω μου τό ὕψος ἡ ἀτμόσφαιρα σκύβει ἀχνή
μέ τόν ἥλιο.
ὀλυμπῶ, αὐτός εἶν' ὁ νοῦς μου.
ἡ δυό μακριά λεπτὰ πόδια σμιχτά, δίχως τσάκισμα
στά γόνατα,
ἀλλάξ γρήγορα χτυποῦν –μόνο ἡ ἄκρη καί τὰ δάχτυλα–
καί θυθίζονται.
σηματίζεται βαρύς, πηχτός ἀφρός.
ἡ κεφάλι, τό περισσότερο πλαγιαστό στό νερό μέσα.
ταν ἀνοίγω ὁλόκληρο μεγάλο τό στόμα μου, εἶναι
γιά νά γιομίσω ἀνάσα.
ἡ δυό τὰ χέρια, τὰ μπράτσα τὰ στρόγγυλα, ὁλόκληρα
ἀπ' τόν ὦμο
πλεῖουν σάν σπαθιά,
πνιγνουν κορυφή τόξου στόν ἀγκώνα,
τοῦ γλιστρᾶ, ὅταν θγαίνουν ψηλά, σταλαγμίδες
ἡ θάλασσα, καί ξαναπέφτουν.
ἡ μάτια διακρίνουν τὰ ἔξω θολά, μέσ' ἀπό τό γλαυκό
γιαλό πού σπιθιρίζει,
πνιγνόνται διπλά ἀπομέσα.
ἡ τὸ σκοτεινὸ ἐντός μου γίνηκε πηχτό καί βλέπεται;
ἡ εὐχαρίστηση ὅπως ὅταν τό σῶμα στό λίκνο
ἀγκαλιάζεται,
ἡ τὸ ζεστό λίκνο, κι' ἀφήνεται
ἀφήνεται ἐντελῶς. Ξεχνῶ τή χωριστή του ὑπαρξή.
ἡ τοῦ πόθους μου ξυπνᾶ τό ἄγγιγμα στήν κοιλιά μου.

Βιβλιογραφία, 117· Ποιήματα [παλαιοντολογικά], 1988, 8)

Ἡ βροχή (1938)

ἡ τὸς ὁ ἄνεμος πού φέρνει νερό, γέρνει τό πλοῖο μέ τὰ ἱστία
ἡ τή μιά μπάντα, καί περνοῦν κάτω ἀπ' τήν εὐδρομη
τρόπιδα,
ἡ ἡ σκαμπανεβάζουν τό κύτος τὰ πολυκέφαλα κύματα,
τό ξεφύλλισμα κάποιων ἀναμνηστικῶν
εἶρε τήν ὑπαρξή μου ὁλόκληρη στή νοσταλγία.
ἡ τὸς εἶναι ἡ βροχή, θέλω νά προσδιορίσω,
ὅταν οἱ χοντρές στάλες χτυποῦν
ἡ ξανθό θερινό χῶμα καί μεταλλάσσουν τήν οὐσία του
καί σηκώνουν τή μυρωδιά.
ἡ τὸς εἶναι ἡ θερινή βροχή, ὅταν συρτά περνᾶ πάνω
στά φύλλα
ἡ τὸς δέντρων κι' ἀπ' ἀνατρίχιασμα κυματίζει
τό στρογγυλό σχῆμα τους.

ἡ τὸς τί τό πρόσωπό σου πού ζητῶ εἶναι ὅπως ἡ βροχή
ἡ ἡ ἀφθονη,
ἡ τὸς τὰ πράσινα μάτια σου ὅπως τό χρῶμα τοῦ καιροῦ, τό βαρύ.

Κλεισμένος στήν κάμαρη τήν ἄγευστη βροχή ἀκούω νά χτυπᾶ
τό παράθυρο τῆς μοναξιᾶς μου.
Γλυκύτατη βροχή, πλούσια σ' ὅλον τόν τόπο.

(Βιβλιογραφία: ἀπουσιάζει· ὁ.π., 13)

Ὁ πεθαμένος καί ἡ ἀνάσταση (1944)

Τήν ἔθλεπα ὅλη τή μέρα μέσα στό φῶς πού περνοῦσε τὰ ἐλα-
φρά ἐνδύματα καί τὰ γέμιζε ὅπως ἡ αὔρα, πού γλιστρᾶ ἀπάνω
στά κύματα καί παίρνει τήν ἀλμυρή εὐωδιά, κολπώνει τό πανί
τῆς θάρκας πού μοιάζει γλᾶρος. Τό φῶς τή μετέτρεπε σέ πουλί
πού ἀνέβαινε ἀπό τό χῶμα στό θερμό οὐρανό. Εἶχε δέσει πετα-
λούδα στα μαλλιά της τό φιόγκο. Μιλούσαμε στό σεληνόφως,
ἐνῶ τό πόδι της ἄγγιζε τ' ἄνθη τοῦ ἀγροῦ. Μέσα στό λευκό ὑπό-
δημα ἔτριζε μεστός καρπός τό δέρμα. Ἡ ἐπιδερμίδα μέ τίς μι-
κρές χαραγματιές, νάπη, μοσχόβολη κοιλάδα. Ὅσα σκεπάζει τό
δέρμα ἦταν κοντά μου, μέσα μου. Ἀγγίζω τό μικρό δαχτυλάκι
στό στόμα. Τό γόνατο, τό ἄλλο γόνατο. Γόνατα μεσημεριάτικου
λουλου-διοῦ. Ἐμορφή κόρη. Ἐλαφρό περπάτημα. Λεπτοφυής
τολύπη, καπνία διασπαρμένη. Ὁ πόθος περισσότερος στόν
ἴσκιο, ὅπου οἱ θάλανοι στό χῶμα ἀλλοιώνονται. Ἀναγνωρίζω
τόν κελαηδισμό: κορυδαλλός. Εἶσαι πεταλούδα, λουλούδι,
εὐκομη, «παραθαλασσία», αἰγαία, ἀνατολική, πολύκλωνη, πο-
λύκαμψη, πολυάνθη, μ' ὁλόκληρα φύλλα, γυθωτή, ξανθιά, ξαν-
θωπή, ἀνεμώνη. Γερανός, ἐπιστρέφω, ἄγνος, ἄγνός, αἰδήμων,
λαγόπους. Καταπίνω τήν ἀπόσταση. Τό χέρι μετάβαση.
Ἀδύνατο, ἀπίθανο. Ἀφή, ὁρατή, ἐννοια, εἰκόνα, εἰκόνιση, εἰκό-
νισμα.

(...)

Τόν εἶδα σ' ἓνα λιμάνι σημαιοστόλιστο, χωρίς νά ξέρει ὁ ἴδιος
τό λόγο, ἂν ἦταν γιά ὑποδοχή ἐπισήμου ἢ ἐπειδή ἐκείνη τή μέ-
ρα τύχαινε νά εἶναι γιορτή πού ὁ ἴδιος δέν ἤξερε. Οἱ σημαίες
κυμάτιζαν ὅπως ἡ γλαυκή θάλασσα πού σποῦσε στό μουράγιο.
Καπνοί ἀπό θαπόρια μαρτυροῦσαν προθέσεις ταξιδιοῦ.
Ἀλυσσοδεμένα, σιδερένια καράβια στό μυχό ενός κατοικημένου
κόλπου (ὁ κόλπος λέγεται καί κόρφος, κόρφος σημαίνει καί τό
μέσα ἀπό τὰ ἐνδύματα, ἀπάνω στό στήθος, μέρος τοῦ ἀνθρώπι-
νου σώματος, πρὸς τή ζεστή καί δασιά μασχάλη κοντά, ὅπου
κρατοῦμε τό θερμόμετρο γιά τήν παρακολούθηση τῆς
ἐσωτερικῆς θερμότητος). Γερανοί φορτοεκφόρτωσης ἐργάζο-
νταν, μέ χονδρούς σιδερένιους γάντζους, πού αἰωροῦνταν πά-
νω ἀπό τὰ κεφάλια τοῦ πλήθους.

(...)

Τό ποτήρι πού πίνουν νερό ἔσπασε, δύο κομμάτια γυαλί
καταγῆς ἀσυνταίριαχτα. Ἀνοιχτές ἀγκαλιές πού δέν κλείνουν.
Τό χάσμα τους ἄδικα θά προσπαθοῦσες μέ τή γεωμετρία νά
ὑπολογίσεις.

(...)

Ἡ ὕψηλότερη ἀπό τοὺς Οὐρανοὺς, καθαρότερη ἀπ' τίς λαμπηδό-
νες τοῦ ἥλιου, ἡ μικρή Μαρία τρέχει στό δάσος μέ τὰ ἀθῶα
λουλούδια. Ἀσπιλη, ἀμόλυντη, ἄμωμη, ἀνθολο-γάει καί τρυγάει
καρπούς. Μοῦρα καί σταφύλια καί φράουλες χωνεύουν καί με-
στώνουν στό σπλάχνο της. Ὁ ἄνδρας ὁ χειροτέχνης, ὁ
ξυλουργός, ἀπό τό χέρι τήν ὁδηγᾶ, στή Φάτνη τῶν ἀλόγων.
Ἀπάνω κάτω περπατώντας στό μακρύ διάδρομο πού ἀνεβάξει
τή σκάλα περνᾶ τοὺς πρώτους πόνους ἡ Μάνα. Ὑστερα πλαγιά-

ζει στό κρεβάτι τό ξέστρωτο. Τ' ἄσπρο σεντόνι σημαδεύουνε
βοῦλες κόκκινες. Ἡ κάμαρη ζεσταίνεται σάν λουτρός.
Ζεματοῦν νερό στή νύχτα καί ἐξατμίζεται. Λευκοφορεμένοι, μέ
σκεπασμένα μαλλιά, σκύβουν καθαροί νά σέ δεχτοῦν. Ἡ
Μητέρα τῆς Μητέρας τυραγνιέται σέ φροντίδες. Στέλνουν μή-
νυμα στόν πατέρα νά ἡσυχάσει. Λένε πῶς ἔφεραν τά πουλιά τό
παιδί. Ὁ σοφός μελετᾷ τόν κύκλο τῆς γονιμοποίησης στά
λουλούδια.

(...)

(Βιβλιογραφία, 2α και 2β· Ὁ πεθαμένος καί ἡ ἀνάσταση, 8'
ἐκδοσι, 1970, 42-43, 62-63, 80, 109)

Εἰκόνες (1944)

8

Ποιόν θά 'χω βοηθό
ν' ἀποτείνω τό λόγο μου
μονάχος μου συλλογιέμαι
δίχως πεποίθησι ἀδύναμος
ποιόν θά 'χω βοηθό
ὅταν ἡ φύσις εἶναι ἐνάντια
ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων σκληρή
ὅταν ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει
τίποτα κανένας δέν μ' ἀπαντᾷ
στίς ἀπόψεις πού ἐπιμένω
ἐπιμένω στίς ἀπόψεις μου
ἔχω δική μου ὄραση
θλέπω αἰσθάνομαι κι ἀντιλαμβάνομαι
νιώθω ὅμως τήν ἀνάγκη βοηθοῦ
(...)

9

ΡΑΨΩΔΙΑ ΣΧΕΣΕΩΝ

(...)

ὅπως τόν γέννησε γυμνό τόν βλέπει
σκυμμένη στό κεφάλι του ἀπάνω θρηνεῖ
«Γιέ μου τί ἔκαμες τά νιάτα σου
π' ὁμορφον σ' ἔβλεπαν ἀπ' τά μπαλκόνια
σηκώνοσαν κάθε πρωί νά ξυριστεῖς
χτένιζες τά μαλλιά κι ἔβαζες φάρμακο
δέν ἤθελες νά σ' ἀσκημίζει ἡ πιτυρήθρα
ἤσουν σέ ὅλα τακτικός ὁ σύμβουλός μου
πρωτοβουλία δέν εἶχα πιά νά σέ ἀκούω
πάντα γνωστικός καλός καί φρόνιμος
μοῦ 'καμες τό μεγάλο τό κακό καί μ' ἔκαψες
τί νά τό κάμω γώ τώρα τό δίπλωμα
πού μοῦ 'δωκες καλύτερ' ἀπ' τά στολίδια νά φυλάω
δό μου ἀπόκρισι τέκνο μου πέ μου ἓνα λόγο
ἀλίμονο ἔπαψες πιά νά αἰσθάνεσαι
διώχνω ἐγώ τίς μύγες ἀπ' τό στόμα σου
ἐγώ πού σέ σήκωσα ἀγκαλιά νά θυζάξεις
σηκώνω τό κορμί σου καί τό μεταφέρνω
ἡ κάσα πού ἔκαμε ὁ μάστορας δέ σέ χωρεῖ
κουβαλῶ πεθαμένη τή σάρκα μου».
πού πηγαίνουμε πῶς ζεῖ ὁ κόσμος
σπυριά σιτάρι στ' ἁλώνι τοῦ χάρου
(...)
λάσπη παντοῦ καί βροχή ἰδιωτικῶν αἰσθημάτων
ὁ κατακλυσμός ἂν δέν πνιγεῖς κρατάει ὀλόκληρο βίο.
(...)

(Βιβλιογραφία, 9· Παλαιότερα ποιήματα καί νεότερα πεζά,
1980, 52, 55-56, 60)

Τοπογραφία (1951)

Ψηλότερ' ἀπ' τά σπίτια πού κρύβ' ἡ ὁμίχλη,
στά ἄνω τῆς πλατείας μέ τούς πολλούς ναούς,
(πού σώζονται περίθλεπτοι ἢ κήκαν,
καί περισώθηκαν μόνο ὡς ὀνόματα),

στά μισά σχεδόν τοῦ λόφου ὅπ' ἀνεβαίν' ἡ πόλη,
περίπου εἰς τό ὕψος τοῦ Κέντρου τῶν Ἑργατῶν,
σιμά εἰς τόν μέγα τοῦ Πολιούχου Ναό,
ἀγνάντια στίς κούνιες ὅπου διασκεδάζουν τά παιδιά,

στή θέση τοῦ παλαιοῦ ἀθλητικοῦ σταδίου
(ὅπου τήν ἰσχὺ τοῦ μονάρχου, πού θαρροῦσε ὡς ἅπαντο
τόν ὑλικό πλοῦτο καί ἔκτιζε ἀνάκτορα,
ἀντιμετώπισε ὁ Μάρτυς ἐγκαρδιωμένος

ἀπ' τ' ἄκουσμα, διαμέσου τῶν κιγκλίδων τῆς φυλακῆς,
τῆς φωνῆς τοῦ διδασκάλου του ἐν Χριστῷ),
ὅπου πιθανόν ὁ Ναός καί ὁ Τάφος τοῦ Νέστορος,
πάνω στό κυλισμένο μάρμαρο ἡ ἀγάπη μου κάθεται.

(Βιβλιογραφία, 122· περ. Μορφές, 5, Ἀπρίλιος 1951, 85)

Ἡ Θαλασσινή (1951)

Στίς εἰκόνες μπροστά τῶν Ἀγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας
δέεται, πῶχει τόν ἄντρα τῆς στά ξένα, ἡ Θαλασσινή,
νιόνυμφη, σάν τόν ἄρτο πού ζυμώνουν πρόσφορο, γαλατένια,
τήν ὥρα πού ὁ ἥλιος κατεβαίνει στῆς μάνας του νά λουστει.

Καθὼς πρὶν προφτάσει νά τόν γνωρίσει καλά, ξεκίνησε,
κεῖνος πού μέσα τῆς σόδιασε καί θέρισε, τήν εὐλογία
τοῦ σπόρου τῆς ἀγάπης στήν καρδιά τῆς, δέ βολοῦν πιά
νᾶρθουν μέσα τῆς σέ συμβιβασμό αἰσθήσεις καί νοῦς.

Σ' ὅλο τό δρόμο μέσ' ἀπ' τό ρέμα καί τούς αγρούς
μπροστά τῆς
τόν ἔβλεπε, στό σχῆμα τῆς ἀγραπιδιᾶς, καταμεσῆς στό σᾶρι,
μέ δύναμη ξέφρενη τ' ὠριμο κορμί τῆς νά χορτάσει,
μόνο μ' ἓνα ἄγγιγμα τῶν χεριῶν πού τόν διψοῦν.

Ἀπό τό φόβο τῆς ἀμαρτίας, λίγο πρὶν ἔμπει στοὺς ξωκκλήσι,
πατώντας ἐκεῖ πού ὁ Γιάννης εἶχε σκοτώσει ἓνα φίδι,
τῶν ἀπατηλῶν προσδοκιῶν ἀπ' τά μάτια τῆς ἔσθησε
ἡ ὀπτασία,
λυπημένη λοιπόν καί ταπεινή, ἔθανε λάδι κι' ἀναψε
τά καντήλια.

(Βιβλιογραφία, 125· Ποιήματα [παλαιοντολογικά], 1988, 42)

Στούς περιπατητές τοῦ ἔρωτα (1951)

Δέν ξέρω ἂν πρέπει ν' ἀρχίσω μέ τά κορίτσια ἢ τά σπίτια.
Σ' ὅ,τι θέλω νά πῶ τοπογραφία κι αἶσθημα καταλήγουν
στό θαῦμα.

Τό θαῦμα αἰσθητοποιεῖ μορφές ἀπ' ὅσες δέν βλέπουμε,
ἀνοίγοντας τά μάτια μόνο γιά τά ἐφήμερα τῆς ἀνάγκης
καί μάταια.

(...)

Ἀκοῦστε, στό κάθε χτύπημα πρέπει ν' ἀνοίγουμε τήν πόρτα
στοιχειώνει καί μένει ἀκατοίκητο τό σπίτι ἄλλιῶς.

(...)

(Βιβλιογραφία, 127· ὁ.π., 36)

Βροχή (1952)

Η φθινοπωρινή βροχή κάνει πιο μουντή τη μελαγχολία του
αισσοῦ. Τά πολυσχιδή σύνθετα φύλλα ενός ἐγκλιματισθέντος
πτερόχθονος φυτού ἀνεμίζουν σάν ἀναφιλητά κοριτσιού που
δὲν ξέρει τὸν κόσμο. Οἱ σταλαγματιές ἀλλεπάλληλες δέρνο-
ντας τὴ συκιά που τ' ἀποξηραμένα φύλλα της μοιάζουν δερμά-
τινα, θορυβοῦν σάν τύμπανα τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν.
Πλυμένες οἱ στέγες σαλπίζουν διάτορη κραυγὴ ἀπελπισίας.
Ὑμνωμένα τὰ ἔμορφα νιάτα τους, τὰ κλαδιά τῶν ὀπωροφόρων
τοῦ κήπου προσθέτουν στό δράμα τὸν μελιχρὸ τόνο τῶν ἀναμ-
ένων στήν ἐκκλησίᾳ κεριῶν. Γιὰ νὰ γίνει πιο πιστευτὴ ἡ παρο-
μοίωση τῆς φύσης μέ τό ναό τοῦ Κυρίου ἔξω ἀπὸ τὰ παράθυρα
οἱ καπνοὶ τῶν σπιτιῶν ἀνεβαίνουν καί χαμηλώνουν μέ συστρο-
φές δαιδαλώδεις, μέ ὑγρὴ πυκνότητα δακρύων, σάν εὐώδες
υμῖαμα, εἰς δόξαν τοῦ Ὑψίστου.

...)
Ὡλ' οἱ τόποι πού ἐπισκέφθηκα, ὅλα τὰ πρόσωπα πού συνέπεσε
ἀ γνωρίσω ἢ νὰ συνταξιδέψω μαζί τους, τρώγο-ντας, διασκε-
άζοντας ἢ ὁμιλώντας, ἄφησαν μέσα μου ἓνα μεγάλο κενό, πού
ἀμιά περιγραφή καί ἡ πιο λεπτομερέστερη πραγμάτων καί πε-
ριστάσεων δὲν μπορεῖ νὰ τό γεμίσει οὔτε μ' ἓναν κόκκο σινάπε-
ς ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῆς ὑπάρξεως.

(Βιβλιογραφία, 77 καί 8· Συνοδεία, Ἀθ. 1970, 78, 81)

Ὁ Βατάτζης Αὐτοκράτωρ τῆς Νίκαιας στό Σταυρό Χαλκιδικῆς (1952)

Ἄχα τό πέταμα τῆς ψυχῆς εἶν' ἓνα καρδιογράφημα
τῆς πλάσης;»
ἔσ' ἀπ' τὰ πλατάνια ποῦχαν σταλιάσει τ' ἄλογα τὰ πράματα,
ἐπὶ τὰ σμήνη τῶν ἐντόμων πού χύμησαν στή ζωικὴ κοπριά,
παίνω ἀπ' τὰ φυλλώματα τῆς βλαστήσεως ἄσπρη καί χρυσή
μιά πεταλούδα.

...)
οἱ τώρα ἀπ' τὰ καράβια καί τὰ βότσαλα τοῦ γιαιλοῦ
στά πλατάνια μπροστά
περίεργο βλέμμα καί σιραμμένο τό πρόσωπο
παρακολουθοῦν,
ἐν τεθλασμένη τῆς ἀνοιξιᾶτικης ψυχῆς πού πετᾷ ἀνάλαφρη.

...)
οὔ πάει; Ποῦ πάει;» Διερωτῶνται καθὼς τὴ βλέπουν
νὰ χάνεται,
αβώντας ἐκεῖ πού σάν φάρος ὑψώνεται το καμπαναριό
τοῦ Ἄνω Χωριοῦ.
ἔβησε ἀπ' τὰ μάτια ἀφήνοντας στίς καρδιές τὴ μνήμη
ἐνός ἔρωτα.

...)
Ἰὰ ὠραία πεταλούδα», ἐπαναλαμβάνουν τό ἄσμα
τό παιδικό.

...)
πρῶτη παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ ἔγινε στὸν ἀργαλειό.
τερα ὅλος ὁ Σταυρὸς γέμισε κάθε λογιῆς σκοπούς
καί ἄσματα.

...)
οὐ γοντάς τα ὁ Βασιλιάς δὲν τοῦ κακοφάνηκε.

...)
Ρώτησε ἀπλῶς τί συμβαίνει.

...)
... ν' ἢ Ἄνοιξη», τοῦ ἐξήγησαν. καί ὁ δρόμος μπροστά μας
ἀνοιχτός».

...)
... νοιχτός βέβαια», ἀποκρίθηκε, «γιατί δὲν πρόκειται ἐμένα
... τε σκυλιά νὰ μοῦ ἐπιτεθοῦν καί δὲν θὰ μέ κομματιάσουν
... αἷκες βέβαια, γιατί, μά τὴν πίστη μου, ξέρω

...)
... νὰ τίς ἀγκαλιάζω,

...)
... μοιάζω μέ τό θῦμα τους, τό φιλόσοφο τῆς σκηνῆς,
πού τίς μισοῦσε».

«Ὡς ἀπὸ γυναικὸς ἐρύει τὰ κρείττω», συμπληρώνει ὁ Ἀγιο-
ρείτης,

ἔχοντας κατὰ νοῦ τό ἰδανικό τῆς Παναγίας Θεοτόκου Κόρης,
ὅπου εἰς τὸνομά της περιβόλι εἶναι ἀφιερωμένος ὅλος ὁ

Ἄθως,

«ὅπου» προσθέτει, «ἀληθινὴ λαμπριὰτικὴ πανήγυρη
εἶν' ἢ Ἄνοιξη».

(Βιβλιογραφία, 132· Ποιήματα [παλαιοντολογικά], 1988, 47, 49)

Χῶρος κοιμητηρίου (1961)

(...)

Ὅταν καί ὁ ἴδιος ξέχασε τὸν ἑαυτό του
τότε ἄκουσε νὰ κελαῖδεῖ τό πουλί

μέ λαλίτσα ἀνθρώπινη

καί τότε μέσ στό τριγύρω του σκότος

στό βάθος τοῦ χώρου τῆς μοναξιᾶς του

ὅπως ἀνοίγουνε τ' ἄνθη

εἶδε ἓνα παράθυρο

καί δίχως νὰ σπάσει τό τζάμι

εὐθύς τό δρασκέλισε.

Κατέθηκε μιά σκάλα

σκαλοπάτια ἀμέτρητα

γιά νὰ φτάσει ἀπάνω στό ἔδαφος

στό ἴδιο μέ τὸν διαβάτη ἐπίπεδο

πού περνᾷ στὸν δημόσιο.

Ὁ ἥρωας τὸν βλέπει

ἀλλὰ ὁ περαστικός

δὲν τὸν ἀντιλαμβάνεται.

«Τί ἐρημιὰ», λέει,

«αὐτό τό νεκροταφεῖο».

Ἀκούει ὁ διαβάτης ἓνα πουλί

κελαῖδεῖ καί θαρρεῖ

εἶναι πόντικας.

Τό δέντρο τό παίρνει γιά σύννεφο.

Ὅσο χρυσάφι κι' ἂν τὸν πληρώσεις

δὲ θὰ δεχτεῖ νὰ ξαπλώσει

στό χορταράκι

ἀπὸ φόβο μήπως

μέσα στήν πρασινάδα

χάσει πόδια καί χέρια,

τά μέλη του.

Ὁ ἄλλος ὅμως φτάνοντας ἐκεῖ

ἀστράφτει ἀπὸ χαρά

τό πρόσωπό του.

Μακρινοὶ συγγενεῖς,

χαμένα πρόσωπα στήν ξενητεία,

ἔρχονται καί τὸν συντροφιάζουν:

«Κάτσε νὰ φᾶς,

κάτσε νὰ πιεῖς μαζί μας».

Μιά γυναίκα πού σκυμμένη ἀντλεῖ

ἀπὸ τό πηγάδι μέ τὸν σῖκλο

τοῦ προσφέρει νερό

καί ὀλόκληρος γίνεται μνήμη.

Σκύβει καταγῆς

μαζεύει τὰ σκόρπια στή στράτα του

κόκαλα.

Κρανία καί σπόνδυλοι

μηροὶ καί ὠμοπλάτες

σάν νᾶταν σκόρπια ἄνθη

συναρμολογιένται

σ' ἓναν περήφανο βλαστό

ἀδιάφορα πρὸς τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα

ξένα πρὸς τὰ πάθη τὰ ἀτομικά

ανοίγουν φύλλα και κάλυκες
πάνω στον κορμό και τα κλαδιά.
Θέλοντας νά δεῖ
τόν τόπο όπου ριζώνει
ή θαυμαστή αὐτή ένότητα
ὄλων τῶν σκόρπιων ὀστών
ὑπαρξή τῶν ἀποθαμένων
σκύβει καί θεωρεῖ
σέ σχῆμα μιᾶς καρδιάς
μιᾶ ὑδρία γεμάτη δάκρυα.
Καθώς σκέφτεται
πῶς γέμισε
ή ὑδρία μέ δάκρυα
στρέφει τό πρόσωπό του καί βλέπει
τήν Παναγία
νά κλαῖνε τά μάτια της.
Γέρνει στά πόδια της
πέφτει καί προσκυνᾷ.
«Μήτηρ τοῦ Ὑψίστου», λέει
σηκώνοντας ἀπό καταγῆς
τζίβαϊρικά πού ἀστράφτουνε,
διαμαντόπετρες
πού λάμπουνε καλύτερα ἀπό τόν ἥλιο.
Στό φῶς αὐτό μέσα
ἀκολουθεῖ τό δρόμο του
ἐπιστρέφοντας
ἀπό τούς νεκρούς στή ζωή.

(Βιβλιογραφία, 10· Ἀνακομιδή, 1961· ὁ.π., 53-55)

Παράλιες σκέψεις (1961)

(...)
στήν προκυμαία οἱ νεαρές μητέρες συνηθίζουν
νά βγαίνουν μέ τ' ἀμαξάκια τῶν μωρῶν
σέ ὄλο τό μῆκος μέ τά φανάρια καί τούς πάγκους
εἰκόνα ἡθογραφική μέ πωλητάς ξηρῶν καρπῶν
«μὴν ἀπομακρύνεσαι πολύ» φωνάζουν οἱ γονεῖς
τό παιδί μέ ποδηλατάκι κάνει θόλτες
νεαρά κορίτσια σάν λουλούδια καί ἀγόρια ἐρωτεύονται
ὑστερ' ἀπ' ἀπουσία πολλῶν ἐτῶν ὁ κύριος καθηγητής
δυσκολεύεται μέ τά καθημερινά νά ἐπανασυνδεθεῖ
δέν μπορεῖ νά δικαιολογήσει τήν διακοπή τῶν σκέψεων
σχεδόν φοβᾶται πῶς ἡ ἐπιστροφή του μπορεῖ νά ναι θάνατος
«ἔπιασε ψύχρα, καιρός νά γυρίσουμε σπίτια μας»
λέν θωρακισμένοι μέ παλτά οἱ νοικοκύρηδες
φοβοῦνται μὴ τυχόν κρυολογήσουν τά παιδιά
ἀλλά ἓνα ὀρφανό ξεγυμνώνεται καί γιά δεκάρες
ἀπό τό κεφαλόσκαλο τῆς κλίμακος γιά τίς θαρκάδες
κάνει βουτιά καί ξαναβγαίνει ἀνάσκελα στή στρώση
τ' ἄγουρο τσουτσουνάκι σάν βρύση ἀλήθειας κοιτάει
τόν οὐρανό
«πατέρα ἐπουράνιε, δῶσε του δύναμη νά κάνει βουτιά
ξανὰ καί ξανά γιά τή δεκάρα τοῦ ψωμιοῦ»
ὅπωςδῆποτε, θά γυρίσει ὁ καιρός γιά βροχή
σύννεφα πᾶν' ἀπ' τά κόκκινα κτίρια τοῦ λιμανιοῦ
στάχτες πού κρύβουν τήν στέρα μορφή τῆς ὕλης

(ὁ.π., 80)

Συναναστροφή συνεχῆς (1961)

(...)
συναναστρεφόμεστε τούς νεκρούς συνεχῶς
ψάχνει τό χέρι στή σποδό ναῦρει τό κάλλος
θαρρεῖ ἡ χούφτα πῶς κρατεῖ τήν πλούσια κόμη
τρομάζ' ἡ καρδιά κι' ἓνα σμάρι πουλιά κάνει φτερά

τ' ἄστρα κυνηγημένα κρεμνιένται ἀπ' τόν οὐρανό
ὁ νιός βρίσκεται σέ μιᾶ πολιτεία μυριάνθρωπη
ἀπό ψηλά κοιτώντας σκέφτεται «σίγουρα
πεθαμένοι καί ζωντανοί περπατοῦν ἐδῶ ἀντάμα»
«βρέ καλῶς τον» ἀκούει πού λένε καθῶς
πάει νά κλείσει πίσω του τήν τζαμόπορτα
τόν καλωσορίζει φορώντας μπλούζα ὀδοντιάτρου
ὁ συμμαθητής του πού πέθανε ὅταν ἦταν ἀκόμα στό γυμνάσιο
«θά πάρεις, Κωστάκη, καφέ, κάτσε»
«εἶμαι τώρα» συμπεραίνει «στό Ροδολεῖθος καί κοιμᾶμαι»
φυσᾷ χειμῶνας κι' ἀπό τό παράθυρο πού ὑποχωρεῖ
ἀπάνω στά τριμμένα κλινοσκεπάσματα
στρώνεται τό χιόνι πλατιά λεωφόρος
συνεχοῦς συναναστροφῆς τῶν νεκρῶν.

(ὁ.π., 83)

Ἀρχιτεκτονική τῆς σκόρπιας ζωῆς (1963)

(...)
κάθισα καί ζωγράφισα τό ὀστεοφυλάκιο ἀπό μνήμης. Ἐβαλα
στῖς κάσες τριγύρω, καθῶς δέν μπορούσα νά τά θυμᾶμαι τά
ἄλλα, τά πραγματικά, τά ὀνόματα τῶν περισσότερων γνώριμων,
φίλων καί συγγενῶν πού ἀνταμώνω σχεδόν κάθε μέρα στή ζωή.
Μπροστά παρέστησα ἓνα θύμα, ἓνα ἀδικοσκοτωμένο παλικάρι
στήν Κατοχή, φορώντας του τά ρούχα μου, τό καφέ σκούρο
κουστούμι πού εἶχα τότε, καί δίνοντας στή φυσιογνωμία του τά
χαρακτηριστικά μου, μέ ὅση μπορούσα περισσότερη ἀκρίβεια.
Εἶναι αὐτός ἓνας τρόπος νά ξεθυμαίνω στῖς συμπίεσεις πού δέ-
χουμαι σχετικά μέ τίς παρορμήσεις μου, προσπαθώντας
κυρίως νά πεισθῶ ὁ ἴδιος γιά λίγο ὅτι κατά κάποιον τρόπο
πραγματοποιοῦνται.

(...)

Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ποικίλα χαρακτηριστικά. Αὐτά πρέπει νά
περιγράψω γιά νά φανοῦν ζωντανοί, ὅπως στή μνήμη. Θ' ἀρχί-
σω ἀπό τά μαλλιά. Τά μαῦρα ἀπό τό νεαρό παλικάρι πού φορεῖ
ναυτικό σκούφο. Ὁ ἄλλος εἶχε ἐπίσης μαῦρα πρὶν ἀσπρίσουν
τό «41». Τά ξανθά τοῦ τρίτου θά ἔχουν λιώσει ἀπό χρόνια μέσα
στή γῆς. Τοῦ ἄλλου ἄσπρισαν καί τά φρύδια του ἀκόμα σάν γύ-
ρισε ἀπ' τήν ἐξορία. Μαλλιά σάν τή στάχτη πού βγάνουμε ἀδει-
άζοντας τή σόμπα. Λιγοστές τρίχες κολλημένες στήν κορυφή
τοῦ κρανίου. Μαλλιά σάν ἀλάτι καί πιπέρι ἀνακατωμένα, ὅπως
στῖς ἐκδρομές γιά τ' αὐγά πού συναποκομίζουμε. Λιγοστά πάνω
ἀπό τ' αὐτιά καί πίσω. Καστανά σάν πυκνό διάλυμα γκόμας, χτε-
νισμένα κατὰ πίσω καί στιλπνά ἀπ' τό μπριόλ, κομμένα κοντά
στό σθέρκο ὅπως μερικῶν προοδευτικῶν ἱερωμένων. Ἄλλα δια-
γράφουν δύο κόλπους, σάν τό διπλό λιμένα τῆς Σκιάθου, πάνω
στό κρανίο. Στεριά οἱ τρίχες, παριστάνουν τήν πλούσια θλάστη-
ση τοῦ γραφικοῦ νησιοῦ. Πέλαγος τό κιτρινιάρικο δέρμα. Ὅλα
τά παραπάνω περιπτώσεις κόμης ἀνδρική. Γυναικεῖες περι-
πτώσεις: Ἐνα γκρίζο πού στά 1919 ἦταν ξανθό, σάν τό φῶς τοῦ
Φοίβου, γύρω στά 1935 καστανό, ὑστερα ποικίλων ἀποχρώσε-
ων, λόγω τῶν ἀνανεωτικῶν βαφῶν. Τά ἐπόμενα ὑπόμαυρα,
ὅπως μαυρίζουν τά σύρματα τῆς σκάρας ὅταν ψένουμε φρέσκο
ψάρι ἢ καί μπριζόλες, πού ἡ λίγδα τους ἐνώνεται μέ τόν καπνό
«κατά τε κνίσση ἐκάλυψαν», ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος. Μιᾶς ἄλλης
τά μαλλιά καστανόξανθα, εἶχαν ψαλίδα καί οἱ τρίχες κοθό-
ντουσαν στά δύο στήν ἄκρη. Τῆς κατοπινῆς θαμμένα μενεξεδιά.
Τῆς ἐπομένης σάν τόν καπνό τοῦ τσιγάρου.

(...)

Πιστεύω στήν ὑπαρξή της καί τό μικρό σῶμα της, σφιγμένο μέ-
σα στό ἀσκημοραμμένο καθημερινό πανωφόρι, μοῦ εἶναι τό πιε-
στρυφερό πράγμα πού μπορῶ ν' ἀγγίσω. Τό ἀγαπῶ, τό νιώθω δι-
κό μου, μέ τήν ἴδια λαχτάρα πού αἰσθάνομαι πολλές φορές θλε-
ποντας τά πουλιά νά σπαθίζουν τόν ἀέρα καί θέλω νά τά πιᾶσω

χαϊδέψω τά φτερά τους, μέ πάθος πού φτάνει νά δικαιολογεῖ
ἡ σκέψη μου ἀκόμα καί τό σκότωμα τοῦ πουλιοῦ, ἐπειδὴ λέω
καί τοῦτο δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ μιά ἐκδήλωση ἔρωτος
ἡ χειρὸς πού ζητάει νά συλλάβει τ' ἀσύλληπτο. Ὅταν μέσα
μὲ σθῆσει ἡ πίστη ὅτι χαϊδεύοντας τή γυναῖκα μου, κατακτῶ
ἡ χαϊδεύω ὅλο τόν κόσμο, τότε δέν βλέπω τίποτα ἄλλο στή
ἡ ἀπὸ θάνατο,

ν εἶχα τόσο ἐπιθυμήσει ὥστε φρόντισα νά πλυθῶ γιά νά 'μαι
θαρός, μέ τήν ἰδέα ὅτι θά ἔμενα τό θράδυ κοντά της. Τό 'χω
τό δοκιμάσει: Τίς περισσότερες φορές, ὅσον κι ἂν εἶμαι στε-
χωρημένος ἢ σέ ἀντίθεση μαζί της, μοῦ ἀρκεῖ νά πλαγιάσω
τά της καί νά περιπυχθῶ τό σῶμα της, γιά νά ἡσυχάσω καί
ἡρεμήσω τουλάχιστο γιά ἓνα ὀρισμένο χρονικό διάστημα.
ἡ ἀλλόκοτη χαρά διαβιβάζεται στά χέρια μέ τήν περίπτωξη.

Βιβλιογραφία, 6· Ἀρχιτεκτονική τῆς σκόρπιας ζωῆς, 8' ἔκδ.,
8, 32, 88, 169, 170-171)

Μητέρα Θεσσαλονίκη (1970)

χίζω ἀπὸ τό κεφάλι, μιμούμενος τόν τρόπο πού ζωγραφί-
ν τά παιδιά ὅταν θέλουν νά παρουσιάσουν ἓναν ἄνθρωπο
ῶ στό χαρτί. Πασπατεύω λοιπόν νά βρῶ τό κεφάλι μου.
ανικώντας κάθε ἐνδοιασμό τῆς λογικῆς καί τῆς μνήμης, βρί-
τό κεφάλι μου στή διασταύρωση δύο δρόμων. Δέ θέλω ν'
ύσω πῶς ἄλλοῦ τάχα εἶναι τό καλοκαίρι κι ἄλλοῦ τό χειμῶ-

κίζοντας τή ζωική δυσκαμψία μου μέ ὀρισμένες κινήσεις
διευθετώντας τό σῶμα μου, νιώθω νά εἶμαι ὅχι ἀπλῶς ὁ
τῆς ἢ τό παραστατικό σχῆμα τῆς Θεσσαλονίκης, παρά αὐτή
τῆς ἡ ἔκταση πού καταλαμβάνει ἡ πόλη πάνω στήν ἐπιφάνεια
τῆς, καμπυλωμένος σάν τόξο γύρω ἀπὸ τή μητρική θάλασ-
περικλείοντας στή μοναδική μου γέννηση, ἀπειρία γεννή-
ν καί θανάτων. Ἡ ἐνδοχώρα πού ἀρδεύεται ἀπὸ τοὺς ποτα-
ς, πού ἐκβάλλουν ἀντικρυ, εἶν' ὁ πλακούντας. Τό δεξί μου
ἡ φτάνει ἴσαμε τήν Κασκάρκα σχεδόν, στό μάκρος ἀπ' τά
ροστάσια, τά σφαγεῖα, τόν Κῆπο τῶν Πριγκήπων, τόν σιδηρο-
μικό σταθμό, ἀπὸ τή γεφυρίτσα πού 'ναι τό κλειδί τῶν τράμ
πέρα. Τό ζερβί μου τό 'χω περασμένο πάνω ἀπὸ τό κεφάλι,
ς ὅταν πλαγιάζουμε καί βλέπουμε ὄνειρα, πάνω ἀπὸ τά κά-
ῖα, ἀνατολικότερα ἀπ' τήν πύλη τῶν Ἀσωμάτων καί τῆς
αιολογίνας, κοντά στό εὐάλωτο τους σημεῖο, ἴσαμε πέρα
θαίνοντας πρὸς τή Νεάπολη καί τοὺς στρατώνες, τά
ροταφεῖα τοῦ Ζέτενλικ, ἴσαμε τόν Κουκλουτζά, τήν
εμένη, τό Κορδελιό, τό Χαρμανκιοί, μέ τό προσφυγικό
κομεῖο καί σανατόριο. Οἱ πολυκατοικίες εἶναι τό πρόσω-
Στό Βουλεβάρτο ἴσαμε τό λευκό πύργο ἀπὸ τό Σιντριβάνι
γει τό στόμα μου. Ἀκούω μέ τοὺς παλιούς μαχαλάδες πού
οἱ παλιές ἐκκλησίες, στή μιά μεριά ὁ Ἀη-Νικόλας ὁ
ανός, στήν ἄλλη οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι. Πίσω ἀπὸ τό ζερβί
αὐτί ὅτ' ὁ κρόταφο καί τή θάση τοῦ ἱνιακοῦ ὅπου χτυπῶ-
κινδυνεύει ἡ ζωή σου, τό κεντρικό νεκροταφεῖο, μέ τά δέ-
του, τά ἐβραϊκά μνήματα, τά τούρκικα καί οἱ λάρνακες
τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους. Πίσω ἀπὸ τό δεξί μου αὐτί
τό καφενεῖο πού ἔχει τήν πανοραμική ἀποψη καί ἡ μπά-
ῖε τά μπορδέλα. Κι ἀπ' τίς δύο μεριές πίσω ἓνα λατομεῖο, τό
να γεμάτο μέ καινούργια σπιτάκια. Στόν αὐχένα μου πάτη-
ιά νά ὑποτάξει τή θνητὴ φύση στήν ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ὁ
πολιος τῶν Ἑθνῶν. Στό ζερβί μου τόν ὦμο καί στόν ἄλλο
νουν τά ζευγάρια τῶν ἐρωτευμένων, μέσα στά σύδεντρα ἡ

στά γυμνά πού τρέχουν νερά. Στό στήθος μου εἶναι τ' ἀρχοντό-
σπιτα κι ἀπὸ τήν μέση μου καί κάτω τ' ἄλλα σπίτια ὅπου ξημερώ-
νονται καί βραδιάζονται, τρῶνε καί κοιμούνται οἱ νοικοκυραῖοι.
Τό σπίτι τοῦ γαλατᾶ καί τοῦ μπαχτσεθάνη εἶναι πίσω μου. Στά
μεριά μου οἱ κατοικίες τῶν εργατικῶν καί τῶν ξένων. Μέ τό 'να
μου πόδι περπατῶ πρὸς τόν κάμπο μέ τά χωριά, μέ τ' ἄλλο μου
πόδι φτάνω ἴσαμε τό ἀκρωτήριο. Ὁ νοῦς μου, τό κεφάλι μου τό
μυαλό μου, εἶναι γεμάτο ἐννοιες καί ἰδέες.

(...)

Στήν Ἀθήνα δέ μεθᾶς ἀπὸ τό χρῶμα. Ἡ καθαρή γραμμὴ τοῦ το-
πίου μέ τήν ἔλλειψη ὑδρατμῶν, δημιουργεῖ ἀνάλογη διάθεση
ξηρότητας καί σαφήνειας αὐστηρῆς, γεωμετρικῆς, στό πνεῦμα
τοῦ παρατηρητῆ. Ἐκεῖ τό φῶς πλουσιότερο, μέ τήν ἀνάλογη
διάθεση πού δημιουργεῖ μέσα μας, θριαμβεύει πάνω στό πράγ-
μα, διαλευκαίνοντας ἀπολύτως τή θέση του.

Στή Θεσσαλονίκη τίποτα σχεδόν ἀπ' ὅσα βλέπεις δέν μπορεῖς
νά τ' ἀπομονώσεις. Δημιουργεῖται μιά πυκνὴ συμβίωση τῶν
ἀντικειμένων, πού ὑψώνει διαδοχικές, πύρινες γλώσσες ἐξάρ-
σεως, μέσα στόν ὀρίζοντα τοῦ πνεύματος καί τῆς κατανοήσεως.
Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι πού μπορούμε αἰσθητὰ νά ὀνομάσουμε
χρῶμα, σέ ἀντίθεση μέ τήν ἀρχιτεκτονικὴ γραμμή.

(...)

Ἡ καλύτερη θέση καί ὥρα γιά νά δοῦμε ἓνα πράγμα στή
Θεσσαλονίκη εἶναι ἐκείνη πού ἐπιτρέπει στίς ἀτμοσφαιρικές
συνθῆκες νά τό μετατρέψουν σέ μιά κηλίδα χρώματος, σέ μιά
ποιότητα συναισθήματος ὅλο ἔξαρση.

Δέ θέλω ἀπλῶς μέ τά παραπάνω νά τονίσω τή ρομαντικότητα
τοῦ τοπίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν σχέσει μέ τήν κλασικότητα
τοῦ τοπίου τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλά κυρίως νά ὑπογραμμίσω πόσο πο-
λύ περισσότερο ἐδῶ, παρά στήν Ἀθήνα, τήν ἀξία τοῦ τήν παίρ-
νει τό ἀντικείμενο ἀπὸ τίς περιβάλλουσες συνθῆκες.

(...)

(Βιβλιογραφία, 11· Μητέρα Θεσσαλονίκη, Κείμενα σέ πεζό, Ἀθ.
1970, 27, 29-30, 89-90, 92)

Σημειώσεις ἐκατό ἡμερῶν (1973)

(...)

Δέ μπορῶ νά ζῶ παρά μέσα σέ κήπους
Κηπευτικὴ τοῦ τίποτα τά ὅσα γράφω.

(...)

Ἕνας κηπουρὸς ποτέ δέν θά μπορέσει νά κάμει τή
δουλειά του σωστά, ἂν λογαριάσει τόν ἑαυτό του, ὡς ἀνε-
ξάρτητο καί ἐλεύθερο ἄτομο.

Ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τόν τόπο τους, οἱ μεγάλοι
Ἱρλανδοὶ συγγραφεῖς, ὅπως μεταναστεύουν ἐπίσης κι
ἀπὸ τήν πατρίδα μας πάρα πολλοί. Ὁ κηπουρὸς ὅμως δέν
φεύγει γιατί χωρὶς τά χῶματα, πού σκύβοντας γιά τή δουλειά
του τά διδάσκεται, δέν εἶναι τίποτα.

(...)

Νιώθω ὅτι μέσα στόν Ὁρθόδοξο Οἶκο τοῦ Χριστοῦ,
κοχύλι, μήτρα καί φτερά εἶναι ὁμόλογα.

Σχῆμα μήτρας ἔχουν οἱ στάμνες, ὅπου τό νερό γίνε-
ται κρασί, στήν τοιχογραφία τοῦ Γάμου ἐν Κανᾶ στήν
Ἀγία Αἰκατερίνη τῆς Θεσσαλονίκης.

(...)

Δέν ἔχω πιά καμιάν ἔγνοια ὅσον ἀφορᾶ τήν ὁλοκλήρωση τῶν
ὁσων γράφω. Ἄς τά πάρει ὁ ἄνεμος.

(...)

(Σημειώσεις ἐκατό ἡμερῶν, Ἀθ. 1973, 186-187, 200)

Στη βιβλιογραφία οἱ παραπομπές ἀφοροῦν στα λήμματα τοῦ βιβλίου τῆς
Σοφίας Σκοπετέα, Βιβλιογραφία Ν. Γ. Πεντζίκη (1935-1970), Ἐκδόσεις καί
δημοσιεύσεις, Ἀθ. 1971

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

Νεωτεριστής, μινιμαλιστής αλλά και σκαπανέας της παράδοσης

της Αθηνάς Σχινά

Σε μια φαντασιακή διάσταση, που δεν θα της έλειπε η ρηξικέλευθη παρέμβαση και ο μυθοποιητικός χαρακτήρας, θα μπορούσε, όπως εκείνος μοναδικά γνώριζε, να ζωγραφίσει και τη δική του ζωή των αλληλοδιαδόχων επεισοδίων, ως μια διαδρομή στρωματογραφικών συναιρέσεων κέρδους και απωλείας, μεταμφιεσμένη στο σχήμα μιας πεταλούδας, ενός θαλασσινού οστράκου ή ενός ψυχανθούς, δίπλα στο αγιωτικό ριπίδιο (με ανάλογη μορφή παρουσιασμένο) του οσίου Ιακώβου. Του οσίου που διακατέχονταν από ευσέβεια και ένθερμη φιλοπατρία, αποκρούοντας συχνά τους εχθρούς του και διαλύοντας τις πολιορκίες της κραταιάς ορθοφροσύνης, προς δόξαν του υπερλογικού οράματος, μέσω του οποίου κατέλυε το χώρο και το χρόνο.

Όντας ιδιοσυγκρασιακά παγανιστικός και χριστολογικά ερωτικός ο Ν. Γ. Πεντζίκης, προσπάθησε να ιχνοθετήσει στη ζωγραφική του, όπως άλλωστε και στη λογοτεχνία του, τον τύπο των ήλων μιας αληθοφάνειας, έξω από τις αιτιοκρατικές συμβάσεις, σε ένα χώρο αναμυθοποιητικό, εκεί που ανατρεπτικά θα μπορούσαν να συγκλίνουν ή να συνευρίσκονται τα πάντα. Με πρότυπο τους βυζαντινούς χρονογράφους που ξεκινούσαν και περτάωναν τις παραινετικές τους αφηγήσεις από κτίσεως έως τελειώσεως του Αιώνος, ο Πεντζίκης στοιχειοθετούσε κωδικοποιητικά τα «θαυματοργικά» πλαίσια μιας διακλαδιζόμενης ζωής ασυνεχειών και παραδοξοτήτων, όπως θα μπορούσαν να υπάρξουν σε μια σωματειακή υπόσταση της ύλης, σαν εκείνη των «πακέτων ενεργείας» του φωτός. Οι παρομοιωτικές εκπομπές του φωτός τον οδήγησαν να χρησιμοποιήσει στη ζωγραφική του, αντί για συλλαβογράμματα, ορισμένα ιερογλυφικής σχεδόν υφής χρωμοσχεδιάσματα. Υιοθετώντας διεργασιακά και μεταχειριζόμενος εικονοποιητικά υποδιαίρεσεις και ποσοτώσεις του λόγου, παροχετευμένου μέσα σε μορφώματα ή ψελλίσματα εικόνας, άρθρωνε τις συνεχόμενες εκπτωτικές βαθμίδες μιας αραβουργηματικής αφήγησης επάλληλων αλλά και συνάλληλων επεισοδίων, αποθησαυρίζοντας από τη μια πλευρά και αποσαθρώνοντας από την άλλη το υλικό του, που στις επιφάνειές του έφτανε να μεταφερθεί ως πλέγμα ενός ολοκληρώματος, αποτελούμενου από έναν ιστό πολύμορφων ψηφίδων. Μεταμορφώνοντας το αντίκρουσμα εννοιών και αισθήσεων, πραγματογνωστικής κατάθεσης και συνειρμικής μνήμης, ο Πεντζίκης κατέλυε τις ταυτότητες της αντικειμενικότητας, ανάγοντας τις συνθήκες της παρουσίας των ορωμένων σε κελεύσμα-

Για τον Ν. Γ. Πεντζίκη, που επικαλούνταν συχνά τη φράση «μιά ριζιά ζάρια δεν καταργεί ποτέ το τυχαίο», η στιγμή της μετάστασής του συνέβη την ημέρα ακριβώς της εορτής της μνήμης του οσίου Ιακώβου. Σύμφωνα με την προσφιλή του ενασχόληση ταξιθέτησης των γεγονότων κατά τα Συναξαρικά πρότυπα, τον φαντάζομαι, όπως τον γνώρισα και τον έζησα από κοντά για 25 χρόνια, να ψηφομετρά και να αναλύει σε κουνίδες και σχεδιογραφήματα, ψήγματα και σημάδια ανάμεσα στον επίγειο κονιορτό των εγκοσμίων και στο ουράνιο στερέωμα της εναστέρωσης των «μαρτυριών».

τα επικλητικά, μέσα από τα οποία ο παρελθών χρόνος της «ιστορίας» γινόταν σημερινό μετείκασμα και χωροχρονική διαδρομή ενοποιητικών διαπλοκών που καταργούσαν

κάθε απόσταση.

«Το εγώ είμαι οι άλλοι», είχε κάποτε πει ο Ν. Γ. Πεντζίκης. Και ουσιαστικά εννοούσε το «εγώ» ως ένα υποκειμενικό σίγμα στο

ρο, ένα κάτοπτρο όπου συνέκλιναν και λρεφτίζονταν όχι τόσο οι όψεις του κό-
νυ όσο οι δονήσεις των συγκινησιακών
ργασιών της καταγραφής του. Της κατα-
ιφής που έφτανε να άποτελέσει ένα
ωματογραφικό ίζημα αποτυπωμάτων και
έλει ένα χωροθετικό τους περίγραμμα.
ό το πρίσμα αυτό είχε συλλάβει την ατο-
ή διάχυση του υποκειμένου. Ενός υπερ-
φικά σχηματοποιημένου υποκειμένου
είχε διαρραγεί. Μέσα από την υπαρξια-
του διαστολή καλλιεργούνταν η οντολο-
της χαμένης και ξανακερδισμένης ταυ-
γτας των πραγμάτων, σε συνεχή μετα-
ματισμό, που αφορούσε στον επικοινων-
κό κώδικα της γλώσσας περισσότερο και
υποδηλώσεων της, κάτω από τα χρώμα-
ων κληδισμών και τα μορφώματα των
ψιών που αυτή εντέλλονταν. Μιας γλώσ-
στην οποία υπήρξαν εγκιβωτισμένες οι
μες του παρελθόντος και οι καταγραφές
παρόντος, οι αισθητηριακές αντιλήψεις
οι κοσμολογικές πεποιθήσεις, οι απο-
σματικότητες της ουσίας των όντων και
αβυρινθώδεις συναρτήσεις μιας πραγ-
κότητας σε μετωνυμική διάσταση, που
ξε χάρτη παλμογενετικών δονήσεων,
ώς με μεταρρυθμιστικές αναπροσαρμο-
εξοβελίζονταν τα κενά και τα χάσματα.
θέση τους έπαιρναν δυναμικές καμπύ-
στις ζωγραφικές επιφάνειες του Ν. Γ.
τζίκη, και εκείνος σαν τον ψηφωτή ή τον
ντή χαλιών του παραμυθιού ή της “μιας
των χιλίων νυκτών”, αφηγούνταν στους
ές του το τέλος ενός θανάτου απωλειών
την ανάσταση σε μια λειτουργική
ρεπίστεγη ζωή, με ανακυκλούμενες πο-
μορφωμάτων και αναιρέσεις.

ια τον Ν. Γ. Πεντζίκη, ο «δαίμο-
νας» ήταν η λογικοκρατούμενη έν-
νοια του χρόνου που υπήρξε υπό-
λογη για τη φθορά και την αλλο-
τρίωση, για τις αποστασιοποιήσεις
ας ασύμπτωτες καταστάσεις. Ο χρόνος
ζωγραφική του γίνεται τρόπος αντιμε-
σης του φωτός και των χρωμάτων, με
ποσο το σχήμα της φόρμας που αποκτά η
όμοια ενέργεια, ανάμεσα τόσο στον
ιδησιακό πομπό των ερεθισμάτων που
λλιτέχνης δεχόταν επεξεργαζόμενος ει-
μοιές και κείμενα, όσο και στον δέκτη που
ήταν άλλος από την ίδια την αναλυτική
πανασυνθετική διεργασία της οραματι-
ου κάθε φορά «παράστασης» του επι-
στημίου.

πίπτοντας με περιτμήσεις στις χαμηλό-
; συλλαβικές βαθμίδες σχεδιαστικής
ρωματικής ύλης, ο Πεντζίκης οργάνωνε
πικά ιδεογράμματα, υπαλλάσσοντας
έννοια του χρόνου με εκείνην του χώ-
Οι μεταβλητές σχέσεις επιπέδων και

μορφωμάτων της ιδιωματικής του διαδιά-
στατης φόρμας (που κατήγγειλλε την προο-
πτική), δημιουργούσαν ένα πεδίο ελεύθερης
ερωτικής συνεύρεσης πληροφοριών από τη
ζωή και την παράδοση, την τελετουργία και
την υπερρεαλιστική εκδοχή. Για να συνυ-
πάρξουν τα όντα των σχηματισμών του σαν
γραφή και χάραγμα, σαν λόγος και μνήμη,
κατέφευγε ο Πεντζίκης στην αντιστοιχία το-
νικών ποιοτήτων και αριθμητικών ποσο-
τήτων, χρησιμοποιώντας τον πίνακα των
στοιχείων του Μεντελέγιεφ και την Πυθα-
γόρεια αριθμοσοφική μέθοδο, παρενθέτο-
ντας παράλληλα τη γραμματική ταξινόμηση
της ελληνιστικής αλφαβήτου. Ένα αμάλγα-
μα τρόπων, από τους οποίους όμως μπορού-
σε ανά πάσα στιγμή να πάρει τις αυθαιρε-
τούσες πάντα ελευθερίες του, για να μην
προδώσει την ρυθμοτεχνική αληθοφάνεια
της μεταλλαγής των ονείρων του σε πράξη
καθημερινή και άσκηση εναγώνια, προκει-
μένου να συμφιλιώνεται με το θάνατο, που
τον αντιμετώπιζε ως υπερκείμενη ζωή και
αποκαλυπτική αλήθεια.

Η ζωγραφική του Ν.Γ. Πεντζίκη δεν είναι
μπρεσσιονιστική ούτε φορμαλιστική, όπως
λανθασμένα υποστηρίχθηκε. Δεν μπορεί,
πριν αναπτυχθεί διεξοδικά το σκεπτικό και
η μεθοδολογία πάνω στην οποία βασίστηκε
ο καλλιτέχνης, να κατηγοριοποιηθεί εύκολα
το σύνολο ενός μακροχρόνιου έργου.
Σίγουρα πάντως, εκείνο που μπορεί να πει
κανείς σήμερα, είναι ότι ο Ν. Γ. Πεντζίκης¹
έδωσε μία νεωτεριστική μινιμαλιστική αντί-
ληψη, επεξεργαζόμενος κοιτάσματα της πα-
ράδοσης, που αξιοποιήθηκαν, αναδιαρθρώ-
θηκαν και ενυδατώθηκαν μέσα από τη ζω-
γραφική του, με μοναδικό τρόπο. Την ζω-
γραφική του που δεν μπορούμε να την εξε-
τάσουμε ανεξάρτητα από το υπόλοιπο πεζο-
γραφικό, το ποιητικό και το δοκιμιακό του
έργο. □

1. Αθηνάς Σχινά: βλ. τα παλιότερα αφιερώματα των πε-
ριοδικών *Η Λέξη*, *Γράμματα και Τέχνες*, καθώς και το
σχετικό κείμενο του Καταλόγου της τελευταίας αναδρο-
μικής έκθεσης του καλλιτέχνη, που έγινε στη Δημοτική
Πινακοθήκη της Πάτρας, τον Απρίλιο του 1991.

Για τον Κυρ Νίκο

Ο Κυρ Νίκος μας άφησε το βράδυ της 12ης προς 13η Ιανουαρίου 1993. Η εξόδιος ακολουθία του
εψάλη στον Άγιο Ελευθέριο Θεσσαλονίκης με συγκίνηση και πόνο. Δεν ήσαν πολλοί οι παρευρι-
σκόμενοι. Παιδικά πρόσωπα παρακολουθούσαν την τελετή, γύρω-γύρω στο γυναικωνίτη, ένα δη-
μοτικό σχολείο που είχε έρθει να προσκινήσει. Κατόπιν, στο Μοναστήρι του Ευαγγελισμού της
Θεοτόκου, στην Ορμύλια Χαλκιδικής, έγινε τρισάγιο. Σε μια ατμόσφαιρα πανηγύρεως και χα-
ράς, όχι μόνον είχαμε παρηγορηθεί αλλά αισθανόμασταν τον Κυρ Νίκο να περπατά πλάι μας.
Ήταν πανήγυρις και γιορτή. Ο Κυρ Νίκος έλαμπε, ασκέπαστος περιεφέρθη στους ώμους φίλων
μέσα στη Μονή, ενώ τον συνόδευαν οι κωδωνοκρουσίες, τα σήμαντρα και οι ύμνοι. Τον είχε ση-
κώσει η Εκκλησία που τόσο αγάπησε, για την οποία τόσο κοπίασε και αγωνίστηκε. Κι όπως αντι-
φέγγιζε στο φως του ήλιου, είχα την βεβαιότητα ότι συνομιλεί με τα επέκεινα.
Μετά την ταφή, στον τάφο που είχε ο ίδιος επιλέξει, κάτω από μιάν ελιά, παρατέθηκε εκ μέρους
της Μονής πλουσιότατη τράπεζα, όπου παρακάθησαν τριακόσια άτομα, περισσότεροι απ' όσους
ήσαν στον Άγιο Ελευθέριο, απ' όπου, κατά περίεργο τρόπο, ο Κυρ Νίκος είχε αποτρέψει τους
χλιαρούς και αδιάφορους να παρευρεθούν – συμπεριλαμβανομένων, πλην του δημάρχου
Θεσσαλονίκης, των πολιτικών, εκκλησιαστικών και ακαδημαϊκών αρχών. Και καλύτερα που έγι-
νε έτσι, για να φανεί στο Μοναστήρι η σύναξη της αγάπης και αλληλοπεριχωρήσεως. Φύγαμε
ωφελημένοι, με μια πληρότητα, μια περίσσια ζωής, η τελευταία δωρεά του Κυρ Νίκου.
Θρηνούμε αλλά αισθανόμαστε παρηγορημένοι, χαρούμενοι, κι όμως εξακολουθούμε να θρηνού-
με για την απώλεια τέτοιου διδασκάλου και οδηγού που πολύ μας αγάπησε, προσφέροντας, δα-
πανώντας τον εαυτό του για να ζήσουμε εμείς.
Δοσμένος ολοκληρωτικά στο θρύλο, τον άρπαζαν άγνωστα οράματα. Άνθρωπος της πιο μεγάλης
ανησυχίας, των τρομερών μεταπτώσεων, που τον συνέπαιρναν δυνάμεις έξω απ' αυτόν, έφυγε
τόσο ήσυχα, ωσάν να μην υπήρχε ανάμεσα στα γήινα και στα ουράνια χάσμα γι' αυτόν, έχοντας
υφάνει τον ιστό που ενώνει αυτή τη ζωή με την άλλη.
Με το να λέμε ότι είμαστε φτωχοί, φτωχότατοι, μετά την εκδημία του Κυρ Νίκου, δεν αποδί-
δουμε την πραγματική μας κατάσταση.
Μέσα στην πιο βαθιά απόγνωση, ο Κυρ Νίκος είναι το φως που εξακολουθεί να μας φωτίζει και
με το θάνατό του.

Την ευχή του να έχουμε

Αλέξανδρος Κοσματόπουλος
14.1.1993

ΛΕΝΤΟ

«Ο μεταφυσικός κάνει μεταφυσική, ο ποιητής κάνει ποίηση, η μέλισσα κάνει μέλι», έγραφε ο Eliot. Μπορούμε να προσθέσουμε: η εφημερίδα κάνει ιδεολογία.

Ακουσίως αδιάκριτοι, διαβάζουμε στις εφημερίδες καθημερινά τα νέα για την υγεία του Οδυσσέα Ελύτη. Το ενδιαφέρον είναι εύλογο - κι ελπίζουμε πως ο ίδιος εννοεί: αλλιώς τον σκεφτόμαστε όσοι ανέκαθεν αγαπήσαμε την ποίησή του. Τοξινωμένοι αναγνώστες ετούτοις, καταγαλίσκουμε τη σχετική ειδησεογραφία, όση φτάει στα χέρια μας. Έτσι, μεταξύ άλλων, στην Ελευθεροτυπία της 16ης/2/93 διαβάζουμε τα εξής: «Πάντως ο ποιητής διατηρεί ακμαίο το ηθικό του και είναι εύχαρις με τους ελάχιστους δικούς του ανθρώπους που τον συμπαραστέκονται, ενώ η είσοδος είναι αυστηρά απαγορευμένη σε όσους άλλους θα ήθελε να τον δουν και -κυρίως- στους δημοσιογράφους. Όμως ο Αντώνης Σαμαράς τον επισκέφτηκε και συζήτησε μαζί του περί λογοτεχνίας και Μακεδονικού...». Θα ήταν ενδιαφέρον να διαβάσαμε πιο αργά αυτή την πρόχειρη, φευγαλέα φράση του δημοσιογράφου.

Υπάρχει καταρχήν το αναγκαίο ψυχογράφημα, σύντομο, διατυπωμένο ως διπλή εναντίωση: «Πάντως» (αφ' και η κατάσταση είναι άσχημη, δηλαδή: αυτή είναι η σιωπηρή είδηση), αλλά και «εύχαρις με τους... δικούς του ανθρώπους» (ένα ιδιωτικό ταμπλό - βιβλίο, που μάταια προσπαθούν να το ζωντανέψουν οι κάμερες των τηλεοπτικών καταλιών - μπορούμε ετούτοις να το φανταστούμε, οικείο, προσικό - οι ποιητές είναι και αυτοί άνθρωποι: αυτή είναι η σιωπηρή διάφηση όσων θεωρείται βέβαιο πως πιστεύαμε). «Δικούς του», αλλά «ελάχιστους»: εδώ η εικόνα του μοθήρου ποιητή (όλοι οι ποιητές είναι υποχρεωτικά μοθήρες, ως γνωστόν) εγκλωβίζει ψήγματα οίκτου - και αρχίζει να κτριρίζει ανεπαισθήτως. Ή πρόκειται για λεκτική εκδίκηση; Η είσοδος είναι απαγορευμένη «κυρίως» στους δημοσιογράφους. Αυτό το «κυρίως» ωστόσο δεν συνιστά πρωτίστως διαμαρτυρία: αθρώνει και εξαιρεί. Υποδηλώνει ταυτοχρόνως το άβατο - που το σεβόμαστε - και την ιερή υποχρέωσή μας στην ενημέρωση - που («κυρίως» όσοι τα καταφέρ-

νουμε τελικά) την σεβόμαστε επίσης. (Άλλωστε τόσοι άλλοι «θα ήθελαν να τον δουν». Γινόμαστε αδιάκριτοι κατ' εντολήν.) Ένα εξαίσιο, δυναμωτικό δίλημμα... Βρισκόμαστε, προς το παρόν, στον ουδό της ιδεολογίας.

Και τώρα προσοχή: Ο Αντώνης Σαμαράς εισχωρεί στο άβατο (κι αυτό ισοδυναμεί με χρίσμα: «όμως»), μπαίνει, μένει και μιλούν. Για τι πράγμα μιλούν; «Περί λογοτεχνίας και Μακεδονικού». Πρόκειται για το σχήμα του 'του διπλού αυτοορόντου' ή της 'απολύτου εαυλαξιμότητος'.

Καταρχήν, ο ποιητής δεν μπορεί παρά να συζητάει για ποίηση. Το προηγούμενο ταμπλό - βιβλίο έκανε τη δουλειά του - και αποσύρεται. Τώρα ο ποιητής είναι έξω από τα ανθρώπινα, τα συνήθη, τα καθημερινά: συζητάει για ποίηση - όπως είναι φυσικό. Κλεισμένος σ' ένα ισόβιο κύκλο ασηψίας - αρτισηψίας είναι αδύνατον να συζητά (είναι αδύνατον να συζητήσει ποτέ) για οτιδήποτε άλλο. Εκτός κι αν το άλλο είναι το «*altra cosa*» του Σολωμού, κάτι αυτοορότως ισούφες: το Έθνος.

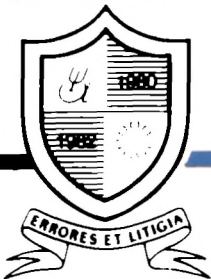
Και φυσικά συζητά με τον καθ' ύλην αρμόδιο: τον Αντώνη Σαμαρά, μότιμο και επιπυχή πρωταγωνιστή της εθνικιστικής *commedia dell'arte*. Ο Ελύτης είναι αποδεδειγμένα ποιητής: αποδεδειγμένα, δηλαδή - κατά τη δημοσιογραφική εξίσωση - αυτοορότως. Το επίθετο, στη δημοσιογραφική σύνταξη, είναι ιστορικά: ο (ερήμνη μόχθου, ερήμνη συνειδήσεως, ερήμνη εξήντα χρόνων εργασίας) «ποιητής» - μια φυσική ιδιότητα, όπως το σύνδρομο Down. Ο Σαμαράς είναι εξίσου αυτοορότως συνειδητός πατριώτης - όπως στο «Λούκυ Λουκ» (Σύρματα στα λιβάδια) ο Κας Κάσεν είναι συνειδητός κτηνοτρόφος: «έτρωγε κρέας, σκεφτόταν κρέας, ήταν κρέας». Η είδηση είναι πως ο Ελύτης συζητά «περί του Μακεδονικού». Όχι, η είδηση είναι πως ο Σαμαράς συζητά «περί λογοτεχνίας». Το μικροαστικό σύμπαρ κλείνει: οι αρμοδιότητες (η ποίηση, ο πατριωτισμός ο *altra cosa*) είναι φυσικές, ανεξέλεγκτες, χαρισματικές, και αλλήλοις συγκαίρονται. Το νέο ταμπλό - βιβλίο είναι, εδώ, μια επιβεβλημένη χειραφία.

Γιώργος Κοροπούλης

ΑΠΟ ΤΟΝ

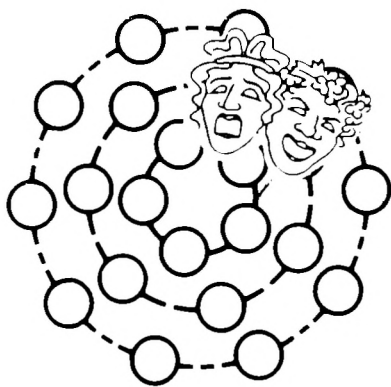
ΓΙΩΡΓΟ

ΚΟΡΟΠΟΥΛΗ

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ ΔΙΗΜΕΡΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Αθήνα, 3 - 4 Απριλίου 1993

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 644.7533-643.5980-644.5140

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

FOUR SEASONS
SUNROOMS

ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΑΓΙΚΟ» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

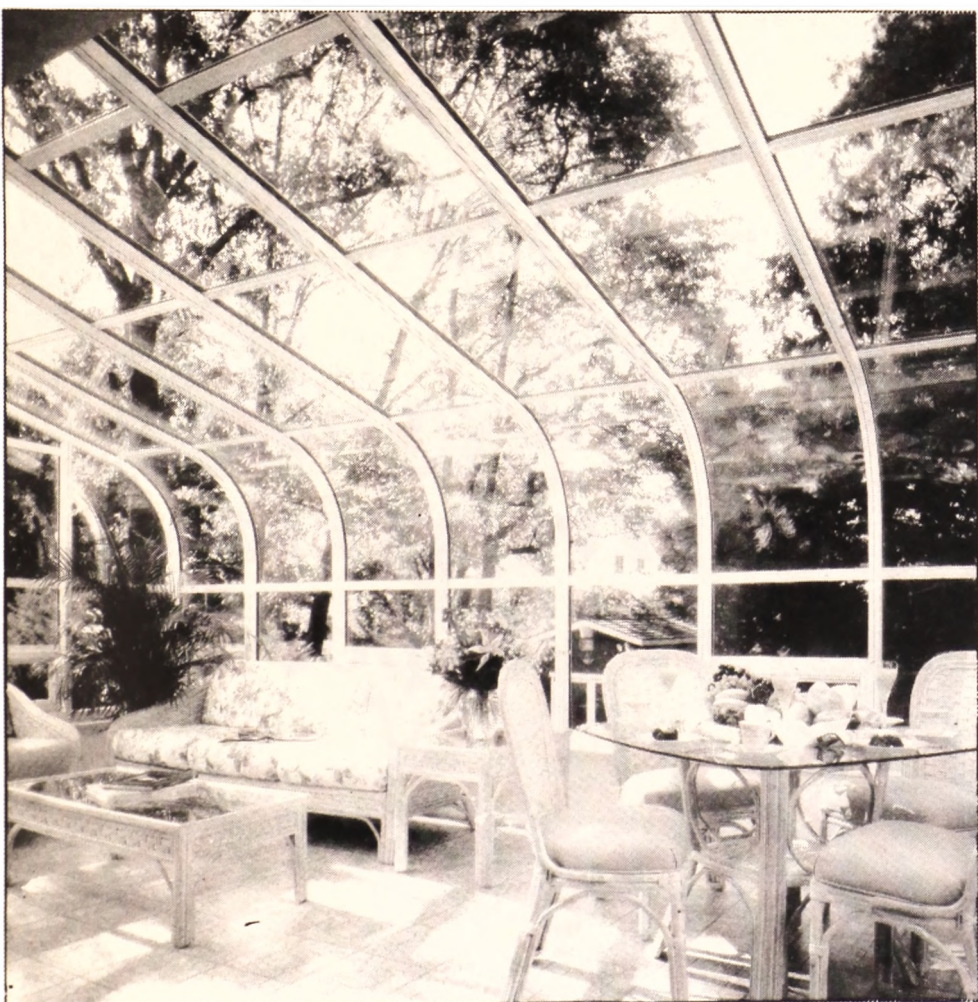
Ο ΟΠΟΙΟΣ :

*** Απορροφά τήν
υπεριώδη ακτινοβολία**

*** Τό καλοκαίρι
αντανακλά τή ΘΕΡΜΙΚΗ
ακτινοβολία τού ήλιου**

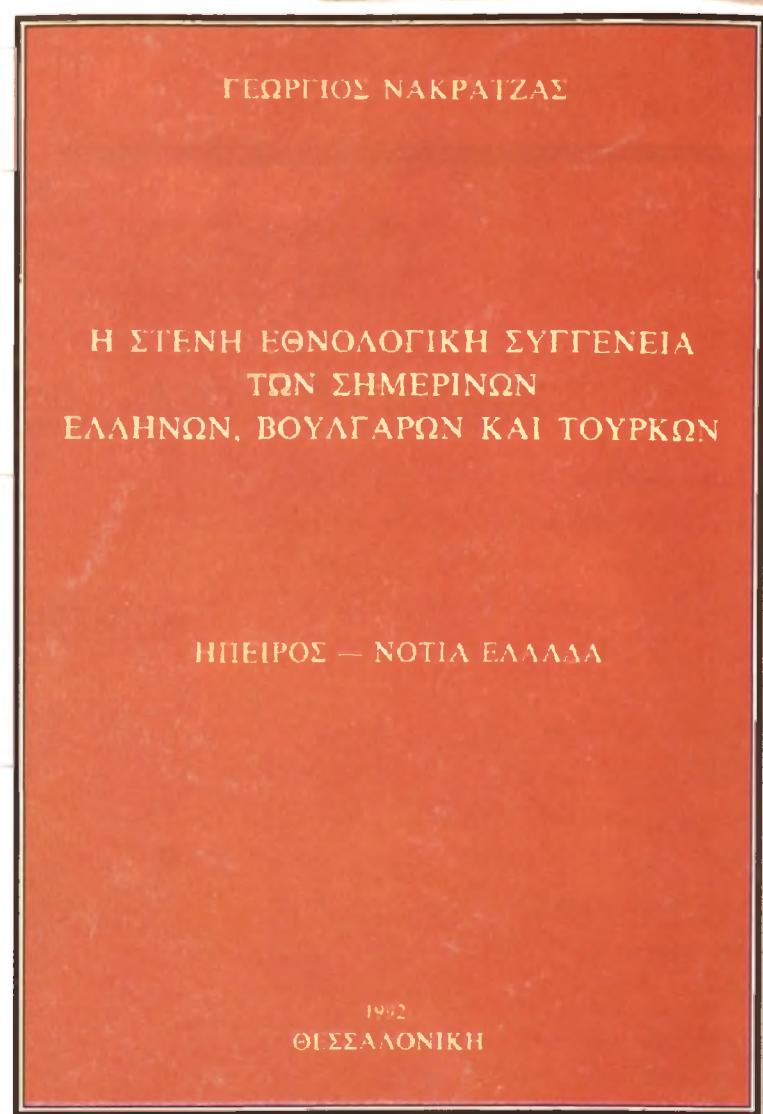
*** Τό χειμώνα δέν
αφήνει νά διαφύγει η
εσωτερική θερμότητα
τού σπιτιού**

*** Ενισχύει τήν
ηχομόνωση κατά 3
τουλάχιστον
ντεσιμπέλ**

ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. – ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ. : (0651) 31- 9 - 32, fax : 309-70

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΑΚΡΑΤΖΑΣ

Η ΣΤΕΝΗ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ ΗΠΕΙΡΟΣ - ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

***Τα βιβλία αυτά διατυπώνουν την αντίθεση
του συγγραφέα στον αυξανόμενο φυλετικό
σωβινισμό του βαλκανικού χώρου***

**Διατίθενται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία της
Αθήνας και της Θεσσαλονίκης**

Κεντρική διάθεση:

Αθήνα : 1. πρακτορείο Βιβλίων Χριστάκης Αθανάσιος, Ιπποκράτους 10 τηλ. 3607876
 : 2. πρακτορείο Πελεκάνος, Σόλωνος 114 τηλ. 364428 !
Θεσσαλονίκη: Κέντρο του Βιβλίου, Λαοσάν 9 τηλ. 237463